

Mötesbok: Kommunstyrelsens planeringsutskott (2026-09-08)

Kommunstyrelsens planeringsutskott

Datum: 2026-09-08

Plats: Kommunstyrelsens sammanträdesrum

Kommentar:

Dagordning

Beslutsärenden

69/26 Markanvisning inom del av Grisbacka 17:11, NLC PARK Västerslätt	3
70/26 Ön 1:96 – Överklagan av dom	13

Till KS/KF

71/26 Revidering av föreskrifter om avfallshantering för Umeå kommun	56
72/26 Utredning om förenklingar vid åtgärder på det nationella och regionala vägnätet	251
73/26 Umeå kommuns yttrande över Trafikföreskrifter för sänkt hastighet på väg 522 Röbäck - Stöcksjö	306
74/26 Remiss: Översyn av förordningen om myndigheters klimatanpassningsarbete	314

Informationsärenden

75/26 KSPLU Informationsärenden 2026-09-08	354
--	-----

Tjänsteskrivelse

2026-08-25

Kommunstyrelsens
planeringsutskott

Diariennr: KS-2026/00819

Markanvisning inom del av Grisbacka 17:11, NLC PARK Västerslätt

Förslag till beslut

Kommunstyrelsens planeringsutskott beslutar

att godkänna inbjudan till markanvisning enligt bilagor.

Ärendebeskrivning

Detaljplanen för Grisbacka 10:5 och 17:11 m.fl. fick laga kraft 2009 för att möjliggöra ett nytt industriområde med inriktning på transport- och lagerverksamhet invid den nya godsbangården.

Området har kontinuerligt byggts ut sedan detaljplanen vann laga kraft 2009 och Mark och exploatering bjuder därmed in till intresseanmälning på den ca 16 000 kvm kvarvarande stora tomten som i dagsläget tillhör Grisbacka 17:11 men som ska avstyckas för att bli en egen fastighet. Se bilaga.

Beslutsunderlag

Dokument intresseförfrågan
Översigtskarta
Bilaga prel fastighetsgränser

Beredningsansvariga

Herman Meijer, MEX
Per Westergren, MEX

Beslutet ska skickas till

Herman Meijer, MEX
Per Westergren, MEX

Nicholas Bolving
Mark och exploateringschef

Herman Meijer
Mark och
exploateringsingenjör

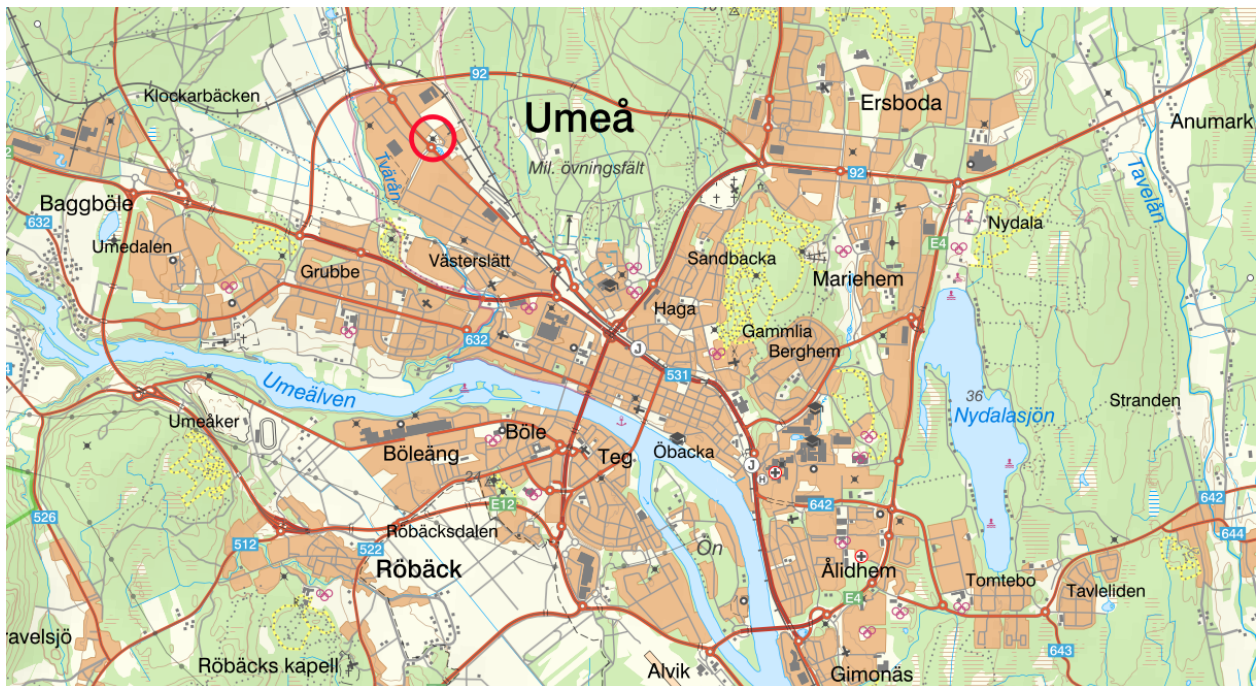
Översiktskarta där fastigheten Umeå Grisbacka 17:11 är inringat i rött

Översiktsbild på aktuellt område (tomt)

Inbjudan till intresseanmälan för markanvisning Västerslätt, inom del av Grisbacka 17:11

Nu finns möjlighet att anmäla ert intresse för en fastighet invid NLC Park på Västerslätt i Umeå. Intresseanmälningar skickas in till Umeå kommun, Mark och exploatering senast fredagen den 23 oktober 2026.

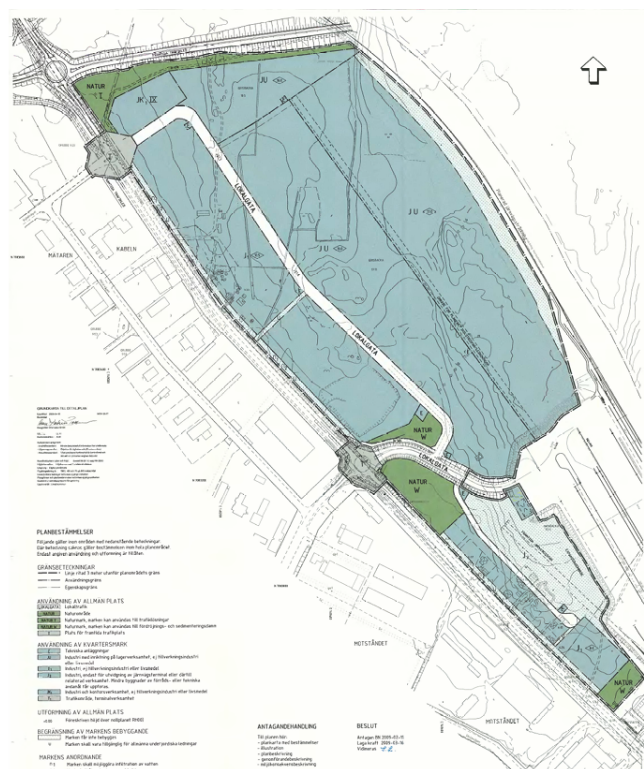
Orienteringskarta Umeå.

Umeå kommun, Mark och exploatering
Besöksadress: Stadshuset
Postadress: 901 84 Umeå
Telefon: 090-16 10 00
Webbplats: www.umea.se/kommun

NLC park, Västerslätt

På NLC Park ligger man strategiskt nära järnvägsterminalen och ringleden runt Umeå. Detaljplanen medger till största del bebyggelse för industri (ej tillverkningsindustri eller livsmedel) samt lager. Området är främst avsett för logistikföretag som kan dra nytta av närheten till järnvägsterminalen. Eftersom området ligger intill ringleden, E12, och vid en av entréerna till Umeå är utformningen av platser och byggnader av stor vikt.

Strax norr om den nya godsbangården ligger NLC Park i ett mycket bra trafikorienterat läge.

Aktuellt område för markanvisning

Området har en area på ca 16 000 kvm, se kartskisser nedan. När lantmäteriförrättning (fastighetsbildning) genomförts, i enlighet med den gällande detaljplanen, så fastslås arealen och nya fastighetsgränser.

Området ligger i närheten av godsbanegården samt Umeås nya ringled.

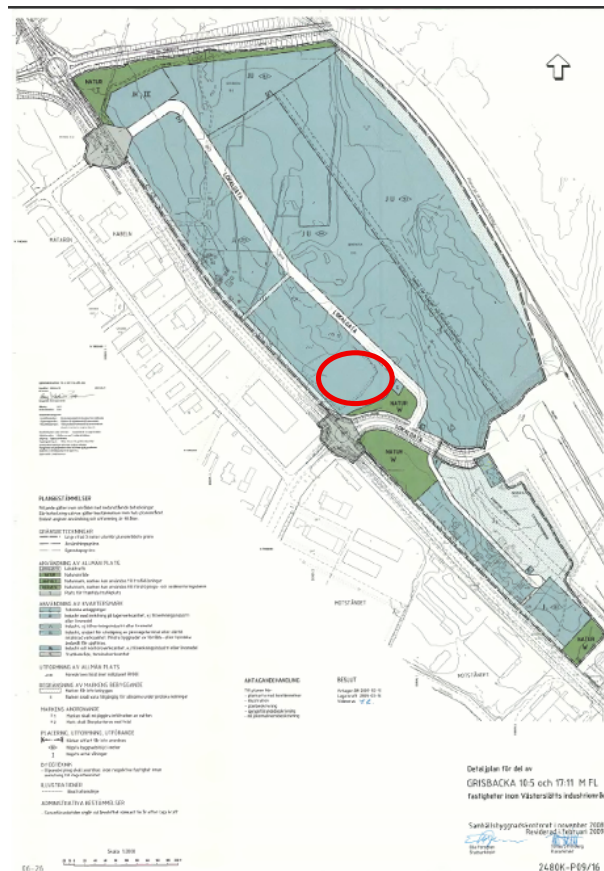

Aktuellt område för markanvisning.

Förutsättningar

Den som skickar in en intresseanmälan måste följa bestämmelser i den gällande detaljplanen 2480K-P09/16. Detaljplanen reglerar bland annat:

- Området medger industri, ej tillverkningsindustri eller livsmedel.
- Byggnadshöjd får högst vara 10.5 meter.
- Oljeavskiljning ska anordnas inom respektive fastighet innan anslutning till dagvattennätet.
- Utfart mot lokalgata

Utklipp ur plankartan med markanvisat område.

Fullständiga handlingar för detaljplanen finns att läsa på kommunens hemsida:

[Detaljplan för del av Grisbacka 10:5 och 17:11 m.fl.](#)

Markpris

Markpris vid köp uppgår till 550 kr/kvm

Utöver markpris tillkommer anslutningsavgifter för el, VA med mera som exploatören betalar enligt gällande taxor till respektive huvudman.

Markanvisningsprocessen

Markanvisningen kommer ske genom en öppen intresseanmälan där exploatörer får lämna in sitt intresse för att bygga på fastigheten. Kommunen väljer sedan ut vilken exploatör som ska få möjlighet att utveckla sin idé på fastigheten. Ett markanvisningsavtal kommer tecknas med den exploatör som erhåller markanvisningen. Återkoppling till de som inte erhållit markanvisningen sker via mejl.

Umeå kommun 2026-08-25

- Intresseförfrågan skickas ut och annonseras på Umeå kommuns hemsida
- Sista dag för att lämna in intresseanmälan är fredagen den 23 oktober 2026
- Granskning och utvärdering av inkomna förslag
- Förslag på vilken byggaktör som ska få markanvisning föreslås till Kommunstyrelsens planeringsutskott, vilka beslutar om tilldelning
- Motpartsgranskning av det företag som föreslås erhålla markanvisningen
- Markanvisningsavtal tecknas och området reserveras i väntan på avtalets fullbordan
- Bygglov- och produktionsförberedelser
- Markanvisningsavtalets villkor uppfylla – fullföljande genom markförsäljning
- Produktion kan starta

Intresseanmälan

Intresseanmälan ska inkomma till kommunen **senast den 23 oktober 2026** och innehålla följande:

Företagsinformation

1. Företagets namn, organisationsnummer och kontaktperson.

Projektidé

2. En beskrivning av projektidé, planerad verksamhet och omfattning (ex hur många anställda).
3. En skiss/illustration över ert förslag som visar hur ni avser disponera fastigheten. Observera att kommunen inte efterfrågar några arkitektritningar utan det räcker med något som ger en bild av den tänkta bebyggelsen.
4. Motivering varför området är lämpligt för er verksamhet, vilka som är era kunder/leverantörer.

Genomförande- och tidsplan

5. En genomförandeplan med en grov tidsplan för projektets genomförande. Kommunen ser positivt på en tidig byggstart samt ett effektivt och rationellt genomförande av projektet.
6. Lämna in bilder och en kort beskrivning av ett genomfört referensprojekt.

Kommunen ser positivt på företag som aktivt bidrar till kommunens mål som är framtagna av KF och återfinns nedan.

Umeå kommun 2026-08-25

Länkar:

[Kommunens mål - Umeå kommun](#)

Intresseanmälan skickas via e-post till: herman.meijer@umea.se

Alternativt med post till: Umeå kommun, Mark och Exploatering
901 84 Umeå.
Att: Herman Meijer

Utvärdering

Mark och exploatering utvärderar alla inkomna förslag utifrån ett jämförelseförfarande. Intresseanmälningar som kommer in efter senaste datum för inlämning kommer inte behandlas.

Efter utvärdering och politiskt beslut kommer utvald aktör erbjudas att teckna ett markanvisningsavtal. Kommunen förbehåller sig fri prövningsrätt.

Följande kriterier bedöms och vägs samman vid utvärdering:

1. Inlämningskrav. Kontroll att inlämningskraven enligt punkt 1-6 ovan är uppfyllda.
2. Föreslagen projektidé. Hur väl förslaget passar med kommunens vision för området.
3. Genomförandeförmåga. Exploatörernas ekonomiska stabilitet, tidplan och möjlighet att genomföra projektidé kan påverka valet.

Markanvisningsavtalet

Ett markanvisningsavtal ger exploatören rätt att under en bestämd tid med ensamrätt arbeta med de förutsättningar som krävs för ny bebyggelse i enlighet med detaljplan och inlämnad projektidé. Avtalet är kostnadsfritt.

Markanvisningsavtalet tidsbegränsas till **12 månader** och under reservationstiden ska ett godkänt bygglov lämnas in (och eventuella andra tillstånd som krävs för verksamheten). Om inte villkoren i markanvisningsavtalet uppfylls inom den bestämda tiden upphör markanvisningsavtalet att gälla utan rätt till ersättning för nedlagt arbete. Ett markanvisningsavtal fullföljs genom ett köpeavtal. Markanvisningsavtalet får inte överlåtas på annan part utan Umeå kommuns skriftliga godkännande. Uppfylls inte villkoren och markanvisningsavtalet faller så har exploatören inte rätt till ersättning eller skadestånd och kommunen har rätt att teckna avtal med annan part. Inlämnad intresseanmälan ger ingen rätt till ersättning för nedlagt arbete.

Samtliga kostnader under reservationstiden för exempelvis markundersökningar, överlast, projektering och planeringsarbete bekostas av exploatören. Nedlagda kostnader återbetalas inte om reservationen upphör. Nödvändiga myndighetslov bekostas av exploatören

Umeå kommun 2026-08-25

Läs mer om hantering av markanvisningar i Umeå kommuns [Policy och riktlinjer för markanvisning](#).

Byggnadsskyldighet

Köpeavtalet kommer att innehålla ett byggnadsskyldighetsvillkor vilket innebär att köparen **inom två år** från köpeavtalets undertecknande ska ha påbörjat de byggnader och anläggningar som planeras i enlighet med erhållet bygglov.

Fullgörs inte byggnadsskyldighet ska köparen betala ett vite till kommunen om 50% av köpeskillingen.

Vid frågor kontakta:

Herman Meijer
Mark- och Exploateringsingenjör
090-16 23 03
herman.meijer@umea.se

Per Westergren
Mark och exploatering
090-16 23 73
Per.westergren@umea.se

Tjänsteskrivelse

2026-08-25

Kommunstyrelsens
planeringsutskott

Diariennr: KS-2013/00290

ÖN 1:96 - Överklagan av dom

Förslag till beslut

Kommunstyrelsens planeringsutskott beslutar

att överklaga dom i Umeå tingsrätt, Mark- och miljödomstolen.

Ärendebeskrivning

Planläggning av Norra Ön innebär påverkan på värdefulla naturmiljöer, dels genom bebyggelse, dels genom stabiliserande åtgärder längs strandbrinken som krävs för att kunna bebygga norra Ön. Inom planområdet har ett flertal arter identifierats och det finns risk för att flera av dem kan komma att påverkas negativt. För att möta kraven i artskyddsförordningen har, med ledning av genomförda inventeringar samt artskyddsutredning, en naturmiljöutredning med förslag på skyddsåtgärder tagits fram för att bibehålla en gynnsam populationsstatus och säkerställa kontinuerlig ekologisk funktion för berörda arter.

För att säkerställa värdefulla naturmiljöer och för att bevara förutsättningar för en hög artmångfald och kontinuerlig ekologisk funktion har planområdet på Ön utökats efter det plansamråd som hölls i början av 2021. Utökningen omfattar det så kallade blå stråket med intilliggande naturområden. Därtill tillgängliggörs fyra områden utanför planområdet för möjliga skyddsåtgärder för att säkerställa en gynnsam populationsutveckling för skyddade arter som riskerar att påverkas av bebyggelseutvecklingen på norra Ön.

Det samlade underlaget har utgjort utgångspunkt för bedömningen av hur skyddade arter skulle komma att påverkas vid ett genomförande av detaljplanen, en s.k. artskyddsbedömning. Utifrån de förarbeten och praxis samt vägledning som finns gällande tillämpningen av artskyddsförordningen, kunskap om respektive art och resultat av genomförda inventeringar, har kommunen gjort bedömningen att ett genomförande av detaljplanen inte skulle medföra att förbud enligt 4 § artskyddsförordningen skulle aktualiseras.

Tjänsteskrivelse

Dnr: KS-2013/00290

Samrådsunderlag innehållande artskyddsbedömningen och tillhörande bilagor skickades till Länsstyrelsen i Västerbottens län den 2025-05-22 för ett så kallat 12:6-samråd avseende påverkan på fridlysta arter.

2026-02-04 erhöll kommunen beslut från Länsstyrelsen. Länsstyrelsen beslutar att förbjuda Umeå kommun att utan dispens från förbuden i artskyddsförordningen avseende fladdermöss och vitryggig hackspett, riva byggnader och avverka inför den bebyggelseutveckling som planeras på Norra Ön, Umeå kommun. Vad avser fladdermössen är kommunen medveten om att dispens måste sökas för det fall att fladdermössens bo- och viloplatser kommer att förstöras. Kommunen delar däremot inte Länsstyrelsens resonemang avseende den påverkan Norra Öns exploatering får på den vitryggiga hackspetten då avsikten är att spara och restaurera områden kring Gimonäs, Tegelbruksberget och Alviks strand.

2026-02-25 överklagades beslutet från Länsstyrelsen i Västerbottens län.
2026-02-26 överlämnades ärendet till Mark- och miljödomstolen vid Umeå tingsrätt.

2026-07-01 erhöll kommunen dom från Umeå tingsrätt, Mark- och miljödomstolen där domstolen avslår överklagandet. Domen kan överklagas till Mark- och miljööverdomstolen vid Svea hovrätt och anstånd har beviljats till 2026-09-15. Eftersom kommunen inte delar domstolens bedömning av norra Öns betydelse för den vitryggiga hackspetten och därmed platsens betydelse för artens behov, vill kommunen få frågan prövad. Kommunen vill vidare få prövat vilken betydelse kommunens arbete med lövskogsprojektet i Sörfors-Baggböle (Åtgärdsprogram för vitryggig hackspett) ska tillmätas.

Beslutsunderlag

Artskyddsbedömning, Umeå kommun, 2025-05-21.

Dom, Umeå tingsrätt, Mark- och miljödomstolen, 2026-07-01.

Beslut - Förbud enligt miljöbalken för rivning av byggnader och avverkning inför planerad bebyggelseutveckling på norra delen av Ön (Ön 1:96 m.fl), Umeå kommun. Länsstyrelsen i Västerbotten, 2026-02-04.

Beredningsansvariga

Helen Nilsson, Anna Löfqvist, Sandrine Enbuska Rivoire, Ulrika Sundin Bonnedahl, Sara Fritzon

3 av 3

Tjänsteskrivelse

Dnr: KS-2013/00290

Beslutet ska skickas till

Anna Löfqvist, Sandrine Enbuska Rivoire, Ulrika Sundin Bonnedahl, Sara Fritzon

Helen Nilsson
Mark- och exploateringsdirektör

Sandrine Enbuska Rivoire
Mark- och
exploateringsingenjör

UMEÅ TINGSRÄTT
Mark- och miljödomstolen

DOM
Meddelad i Umeå
2026-07-01

Målnummer
M 677-26

PARTER

Klagande

Umeå kommun
901 84 Umeå

Ombud: Ulrika Sundin Bonnedahl & Sara Fritzson

Motpart

Länsstyrelsen i Västerbottens län
901 86 Umeå

ÖVERKLAGAT BESLUT

Länsstyrelsen i Västerbottens läns beslut 2026-02-04 i ärende nr 5101-2025, se bilaga 1

SAKEN

Förbud för avverkning inför planerad bebyggelseutveckling på fastigheten Ön 1:96 m.fl.

DOMSLUT

Mark- och miljödomstolen avslår överklagandet.

Avgörandet är elektroniskt undertecknat

Dok.Id 562642

Besöksadress
Nygatan 45
Telefon
090-17 21 00

Öppettider
måndag–fredag
08:00–16:00

Postadress
Box 138
901 04 Umeå

E-post
mmd.umea@dom.se

Webbplats
Info om vår personuppgiftsbehandling:
www.umeatingsratt.domstol.se

UMEÅ TINGSRÄTT
Mark- och miljödomstolen

DOM

M 677-26

BAKGRUND

Den 4 februari 2026 beslutade Länsstyrelsen i Västerbottens län (länsstyrelsen), med stöd av 12 kap. 6 § fjärde stycket miljöbalken att förbjuda Umeå kommun att utan dispens enligt artskyddsförordningen riva byggnader och avverka viss skog på Norra Ön i Umeå. Beslutet innebar ett ställningstagande om att fridlysningsbestämmelserna avseende fladdermöss och vitryggig hackspett innebar att dessa åtgärder var förbjudna och att dispens enligt artskyddsförordningen (2007:845) därför krävs för åtgärderna.

Umeå kommun har överklagat länsstyrelsen beslut endast i den del det avser förbud mot avverkning till skydd för vitryggig hackspett. Beslutet såvitt avser förbudet mot att avverka och riva byggnader till skydd för fladdermöss är därmed inte överklagade.

YRKANDEN M.M.

Umeå kommun har *i första hand* yrkat att mark- och miljödomstolen, med ändring av länsstyrelsens beslut om förbud gällande vitryggig hackspett, ska lämna anmälan utan åtgärd eller, *i andra hand*, förelägga om nödvändiga försiktighetsmått för åtgärdens genomförande.

DOMSKÄL

Prövningen

Länsstyrelsen har såvitt nu av intresse förbjudit avverkning av skog för bebyggelseutveckling, enligt till beslutet bifogad karta. Beslutet är i denna del motiverad av att de cirka 20 hektar lövskogar som planeras att avverkas på Norra Ön utgör viktiga livsmiljöer för individer av arten vitryggig hackspett då skogen används för födosök och som spridningslänk mellan revir. Eftersom skogarna nyttjas av arten påverkar åtgärden, enligt länsstyrelsen, den

vitryggiga hackspettens möjligheter till fortsatt överlevnad och försvårar möjligheten att återupprätta arten till en tillfredsställande nivå.

Vid prövningen av en anmälan för samråd har prövningsmyndigheten, med tillämpning av de allmänna hänsynsreglerna i 2 kap. miljöbalken, att överväga om det finns anledning att förelägga om åtgärder för att begränsa eller motverka skada på naturmiljön. Om sådana åtgärder inte är tillräckliga kan myndigheten förbjuda verksamheten. Eftersom artskyddsförordningen är att se som en precisering av vad som kan följa av de allmänna hänsynsreglerna när det gäller skydd av arter, ska relevanta fridlysningsbestämmelser i förordningen beaktas vid bedömningen av hur de skyddade arterna påverkas av den planerade verksamheten (se t.ex. MÖD 2013:13).

Enligt 4 § 4 artskyddsförordningen, i sin lydelse efter den 1 maj 2026, är det förbjudet att avsiktligt störa vilda fåglar, särskilt under deras häcknings- och uppfödningssperiod, om störningen har väsentlig betydelse med hänsyn till fågeldirektivets syfte att

- a) bibehålla populationerna av fågelarterna på en tillfredsställande nivå, särskilt utifrån ekologiska, vetenskapliga och kulturella behov, med beaktande även av ekonomiska krav eller rekreationsbehov, eller
- b) anpassa populationerna av arterna till den nivå som anges i a).

Av utredningen i målet framgår att en eller flera individer av den vitryggiga hackspetten nyttjar de aktuella lövskogsområdena som livsmiljö genom födosök. Domstolen bedömer att avverkningen av de aktuella skogsområdena därför kommer innebära att dessa individer avsiktligt störs. För att den av kommunen anmälda åtgärden inte ska stå i strid med fridlysningsbestämmelserna krävs därmed att det är visat att åtgärden kan ske utan att den är av väsentlig betydelse för att artens bevarandestatus ska kunna anpassas till en tillfredsställande populationsnivå, på så sätt som anges i bestämmelsen.

Kommunen har föreslagit skyddsåtgärder vid avverkning inför bebyggelseutveckling som innebär att vissa träd lämnas som allé och att vissa områden i detaljplanen avsatts som allmän platsmark för natur eller park. Kommunen konstaterar dock i sin naturmiljöutredning att detta inte fullt ut kompenserar bortfallet av lämpliga lövskogsmiljöer på norra Ön och att utveckling av naturvärden i dessa områden kommer att ta tid. Både länsstyrelsen och kommunen anser därför att denna skyddsåtgärd inom de planerade planområdet inte kan anses tillräcklig.

De planerade avverkningarna innebär, enligt den habitatanalys för vitryggig hackspett längs nedre Umeälven, som gavs in till underinstansen, att cirka elva procent av lövskogarna inom det hackspettsrevir som påverkas kommer att gå förlorade men att dessa motsvarar cirka 15 procent av de bästa livsmiljöerna i reviret.

Kommunen har även föreslagit skyddsåtgärder utanför planområdet genom att andra skogsområden avsätts och utvecklas för att gynna artens krav på livsmiljö. Genom dessa åtgärder menar kommunen att den kontinuerliga ekologiska funktionen på lokal nivå kommer att bibehållas. Dessa åtgärder har länsstyrelsen i sitt beslut ansett vara kompensationsåtgärder som inte ska beaktas vid ett samrådsförfarande enligt 12 kap. 6 § miljöbalken. Länsstyrelsen har inte heller ansett att dessa områden i dagsläget motsvarar de som kommer att försvinna genom exploatering av Norra Ön.

Kan skyddsåtgärder som vidtas utanför verksamhetsområdet prövas i ett samråd?

Fridlysningsbestämmelserna för fåglar genomför EU:s fågeldirektiv och ska därför tolkas mot bakgrund av EU-domstolens praxis. EU-domstolen har nyligen, i dom den 26 februari 2026 i mål C-131/24, gjort uttalanden om störningar som uppkommer genom ett stort infrastrukturprojekt. I målet hade skyddsåtgärder föreskrivits om bland annat tiden för olika arbeten men även

UMEÅ TINGSRÄTT
Mark- och miljödomstolen

DOM

M 677-26

föreskrifter om att en viss mängd gamla träd skulle bevaras utanför arbetsområdet. Det var ostridigt att dessa åtgärder inte skulle förhindra att enskilda fågelexemplar skulle komma att påverkas av projektet.

Domstolen uttalade att lämpliga förebyggande åtgärder som faktiskt förhindrar att ett projekt stör vilda fåglar eller faktiskt kan minska störningen, på ett sådant sätt att denna inte är av väsentlig betydelse, innebär att direktivets förbud mot avsiktlig störning inte är tillämpligt. Åtgärder vars genomförande planeras i projektet ska således beaktas vid bedömningen och projekts störande effekter ska inte bedömas oberoende av sådana kompletterande åtgärder. Vidare konstaterade domstolen att det inte krävs att kompletterande åtgärder har genomförts och visat sig effektiva för att konstatera att de innebär att det inte föreligger störning, utan att det är tillräckligt med en expertbedömning om effekterna utifrån bästa tillgängliga kunskap.

Mark- och miljödomstolen anser att det även i svensk rätt bör vara möjligt att beakta betydelsen av åtgärder som förstärker skyddet och naturvärdet av naturmiljön utanför det område som drabbas av en direkt störning vid bedömningen av om den till samråd anmälda åtgärden utlöser förbuden i artskyddsförordningen. Sådana kompletterande åtgärder kan nämligen ha betydelse för frågan om de anmälda åtgärderna totalt sett innebär en störning av väsentlig betydelse för artens bevarandestatus.

Domstolen anser därmed att både åtgärder i den direkt påverkade naturmiljön och åtgärder i dess närhet, som sker i samma syfte, i och för sig kan beaktas vid bedömningen av om den anmälda verksamheten eller åtgärden är förbjuden enligt 4 § 4 p. artskyddsförordningen (2007:845).

Är skydds- och kompensationsåtgärderna tillräckliga för att undvika betydande störning?

EU-domstolen har, även det i ovan angiven dom (p. 41), uttalat att fågeldirektivets förbud mot att störa vilda fåglar endast gäller störningar som är av väsentlig betydelse i förhållande till den uppskattade tillfredsställande nivån på populationerna och inte på exemplar av dessa arter, såvida inte populationen av en viss art av vilda fåglar är så liten att störningen av enskilda exemplar av denna art kan äventyra artens bevarande.

Mark- och miljödomstolen konstaterar att den senare situationen gäller för den vitryggiga hackspetten, där var och en av de 20-talet kända individer som finns i Sverige är av väsentlig betydelse för artens bevarande. Skyddsåtgärder för att förhindra störning måste därför, enligt domstolens bedömning, bedömas för varje individ.

Domstolen anser att avverkning av cirka 15 procent av de mest värdefulla livsmiljöerna i hackspettsreviret negativt förändrar förutsättningarna både avseende överlevnad och häckning för de individer av vitryggig hackspett som nu använder dessa områden. De av kommunen föreslagna skyddsåtgärderna, både inom och utanför planområdet, kommer till stor del ske genom framtida skydd av befintliga livsmiljöer och ett långsiktigt projekt som på 5–10 års sikt medför förbättrade förutsättningarna för de vitryggiga hackspettar som i dag nyttjar skogarna på Norra Ön. De kommer därmed inte skydda den eller de individer som i dagsläget använder skogarna på Norra Ön för bland annat födosök. Sammantaget bedömer domstolen att störningen på individnivå är sådan att den får anses vara av väsentlig betydelse med hänsyn till fågeldirektivets syfte att anpassa populationen av vitryggig hackspett till en tillfredsställande nivå i Sverige. De långsiktiga effekterna av de planerade åtgärderna behöver därmed inte prövas i målet.

Denna bedömning innebär att åtgärden kräver dispens från förbudet i 4 § 4 p. artskyddsförordningen. Länsstyrelsens beslut ska därmed fastställas.

UMEÅ TINGSRÄTT
Mark- och miljödomstolen

DOM

M 677-26

Jon Karlsson

Camilla Wolf-Watz

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga 2 (MMD-11)

Överklagande senast den 22 juli 2026.

I domstolens avgörande har rådmannen Jon Karlsson och tekniska rådet Camilla Wolf-Watz deltagit. Föredragande har varit beredningsjuristen Sofie Öberg.

Länsstyrelsen
Västerbotten

Beslut
Datum
2026-02-04

Bilaga 1
1 (9)
Diarienummer
5101-2025

Umeå kommun
ATT: anna.lofqvist@umea.se

UMEÅ TINGSRÄTT

INKOM: 2026-02-26
MÅLNR: M 677-26
AKTBIL: 4

Elektronisk delgivning

Förbud enligt miljöbalken för rivning av byggnader och avverkning inför planerad bebyggelseutveckling på norra delen av Ön (Ön 1:96 m.fl), Umeå kommun

Beslut

Länsstyrelsen i Västerbottens län beslutar att förbjuda Umeå kommun att utan dispens från förbuden i artskyddsförordningen avseende fladdermöss och vitryggig hackspett, riva byggnader och avverka inför den bebyggelseutveckling på Norra Ön, Umeå kommun, som föreslagits i samrådsunderlaget, se bifogad karta i bilaga 1.

Beskrivning av ärendet

Umeå kommun inkom den 22 maj 2025 med ett samråd enligt 12 kapitlet 6 § miljöbalken avseende en planerad bebyggelseutveckling som innebär exploatering på norra delen av Ön, i Umeå. Det inlämnade underlaget har avgränsats till att innefatta kommunens utredning om den planerade bebyggelseutvecklingens påverkan på fridlysta arter.

Umeå kommun planerar att utveckla en stadsdel på norra delen av Ön, ett arbete som påbörjades år 2016. Syftet med detaljplanen är att tillskapa en urban, tät stadsdel med trygga boendemiljöer i ett centralt läge.

Utvecklingen av Norra Ön innebär att delar av naturmiljöerna som finns på Ön idag ersätts av bebyggelse, vilket påverkar många arters livsmiljö. Stora delar av befintlig strandlövskog kommer behöva tas ner för att möjliggöra stabilitets- och erosionsåtgärder. Utgångspunkten är att majoriteten av strandskogarna ska återställas för att på sikt återskapa naturvärden, medan vissa delar iordningsställs som parkmark.

Ett flertal art-, habitat- och naturvärdesinventeringar har genomförts. Umeå kommun har utrett och bedömt påverkan från den planerade detaljplanen avseende skyddade arter såsom fåglar, fladdermöss, utter och kärlväxter.

Umeå kommun föreslår att avsätta områden på Ön till naturområden samt att inom fyra områden utanför detaljplaneområdet bevara och vidareutveckla naturvärden. Detta i syfte att säkerställa en gynnsam populationsutveckling för de fridlysta arter som riskerar att påverkas negativt av bebyggelseutvecklingen.

Kommunen gör bedömningen att den planerade bebyggelseutvecklingen, tillsammans med de områden som föreslås att bevaras utanför detaljplaneområdet, har anpassats i tillräcklig omfattning för att artskyddsförordningens förbud inte ska utlösas för majoriteten av de i områden påträffade fridlysta arterna. Kommunen har vidare bedömt att genomförande av detaljplanen aktualiserar förbud enligt 4 a § artskyddsförordningen på grund av påverkan på den fladdermuskoloni som tidigare hittats i en byggnad som avses att rivas samt vad gäller viloplatser för fladdermöss.

Motivering till beslutet

Länsstyrelsen tolkar det inlämnade samrådsunderlaget som att kommunen samråder om den påverkan på fridlysta arter som kan uppstå av de avverkningsåtgärder och rivning av byggnader som är nödvändiga för att kunna genomföra den i underlaget beskrivna bebyggelseutvecklingen på norra Ön (BN-2013/00345). Länsstyrelsen har utifrån detta bedömt om åtgärderna är förenliga med bestämmelserna i artskyddsförordningen.

Fladdermöss

Fladdermöss är fridlysta enligt 4 a § artskyddsförordningen vilket bland annat innebär att det är förbjudet att avsiktligt störa dem samt att skada eller förstöra deras fortplantningsområden eller viloplatser.

Länsstyrelsen delar kommunens bedömning att artskyddsförordningens förbud aktualiseras avseende fladdermöss. En byggnad som utgör koloniplats för nordfladdermus planeras att rivas för att möjliggöra ny bebyggelse, vilket är en åtgärd som kräver dispens från artskyddsförordningen. Därtill har hålträd med spår av fladdermöss identifierats inom det området som föreslås att tas i

anspråk för bebyggelse, varpå dispens från artskyddsförordningen krävs.

Länsstyrelsen noterar att Umeälvens delta har bedömts utgöra den största värdekärnan för fladdermöss i Umeå kommun och att strandskogarna samt de andra större lövskogsbestånden på Ön har pekats ut som viktiga fladdermusbiotoper. Vidare hyser Ön värdefulla habitat som regelbundet används av flera olika fladdermusarter, både vad gäller födosök, fortplantning, migration och vila. Den föreslagna exploateringen kommer innebära att flera av dessa värden reduceras eller försvinner, även om områden bevaras på mellersta Ön. Länsstyrelsen gör utifrån inlämnat underlag bedömningen att det inte kan uteslutas att fler koloniplatser eller viloplatser kan beröras av den planerade exploateringen på ett sådant sätt att en artskyddsdispens blir nödvändig. Länsstyrelsen ser därför behov av fortsatta eftersök av både koloniplatser och viloplatser på Ön samt fortsatta arbeten med att identifiera vilka arter som nyttjar dessa platser.

Vitryggig hackspett

Vitryggig hackspett är fridlyst enligt 4 § artskyddsförordningen, vilket bland annat innebär att det är förbjudet att avsiktligt störa dem, om inte störningen saknar betydelse för att bibehålla eller återupprätta populationen till en tillfredsställande nivå. Arten är en av Sveriges mest hotade fågelarter och är rödlistad som akut hotad (CR) enligt rödlistan 2020. Det finns endast omkring tjugo par i landet varav Västerbotten hyser en betydande andel av Sveriges population. Arten omfattas av ett nationellt åtgärdsprogram.

För att avgöra om exploateringen i enlighet med det inlämnade förslaget riskerar att utlösa förbuden i artskyddsförordningen behöver en bedömning göras avseende hur den vitryggiga hackspetten nyttjar norra Ön, hur arten påverkas av borttagandet av livsmiljöer och om det finns skyddsåtgärder som kan vidtas för att påverkan inte ska uppstå. I bedömningen behöver även ställning tas till om störningen saknar betydelse för att bibehålla eller återupprätta arten på en tillfredsställande nivå.

Norra Ön ligger inom en utpekad värdetrakt för vitryggig hackspett varpå lövskogars naturvärden inom denna värdetrakt bör gynnas för att främja artens bevarande. I inlämnat underlag framkommer att vitryggig hackspett regelbundet har observerats på norra Ön och att området i dagsläget nyttjas till födosök. Vidare framgår att ungefär 20 hektar lövskogsmiljöer på norra Ön försvinner i och med den

planerade exploateringen. Länsstyrelsen kan konstatera att dessa lövskogar har bedömts vara mycket lämpliga för arten, både som födosöksområde samt som spridningslänk mellan befintliga revir.

För att minska effekten från habitatförlusten på norra Ön har kommunen föreslagit naturavsättningar inom det planerade detaljplaneområdet. Kommunens utredning visar dock på att dessa naturavsättningar inte i sig utgör en tillräcklig åtgärd för att motverka de negativa effekterna från bortfallet av lövskogar. Därför föreslår kommunen att fyra områden utanför det planerade detaljplaneområdet ska tillgängliggöras för att väga upp habitatförlusten av lövskogsmiljöerna på norra Ön. Enligt kommunens bedömning innebär dessa åtgärder tillsammans med det kommunala åtgärdsprogram som tagits fram för arten, att den planerade exploateringen inte medför negativ påverkan på förekomsten av lämpliga livsmiljöer inom Umeälvslandskapet och således utlöses inte artskyddsförordningens förbud.

Länsstyrelsen delar kommunens bedömning att de naturavsättningar som föreslås inom detaljplaneområdet inte är tillräckliga för att undvika otillåten påverkan på den vitryggiga hackspetten. Tröskeln för att en störning ska anses vara tillåtlig på en så pass hotad art med få reproduktiva individer är enligt Länsstyrelsens mening väldigt låg. Redan påverkan på enskilda individer medför att förbuden utlöses och vid förlust av för arten lämplig livsmiljö måste förlusten i relation till kvarvarande livsmiljöer i närområdet anses vara försumbar för att en sådan störning inte ska riskera att påverka populationens utveckling och därmed vara förbjuden.

För de naturavsättningar som föreslås utanför detaljplaneområdet noterar Länsstyrelsen att ett av områdena delvis kommer att bebyggas i enlighet med en redan befintlig detaljplan samt att två av områdena i dagsläget inte uppnår samma höga naturvärden som lövskogarna på norra Ön. Kommunen har uppgett att värden för vitryggig hackspett på sikt och med riktade skötselåtgärder kommer att kunna utvecklas i dessa områden. Länsstyrelsen anser att det är problematiskt att avlägsna värdefulla livsmiljöer i den utsträckning som den föreslagna exploateringen innebär, innan tillräckliga värden och arealer med likvärdiga livsmiljöer har säkerställts. Länsstyrelsen anser även att de föreslagna naturavsättningarna utanför planområdet inte är att betrakta som skyddsåtgärder för att förhindra otillåten påverkan på arten, utan snarare kan likställas

med kompensationsåtgärder och därmed ska hanteras i en dispensprövning.

Länsstyrelsens sammanfattande bedömning är att den planerade exploateringen på norra Ön såsom den är beskriven i samrådsunderlaget, innebär att artskyddsförordningens förbud aktualiseras. Livsmiljöerna på norra Ön utgör värdefulla miljöer för vittryggig hackspett och den areal som kommer att försvinna för att möjliggöra exploatering kan inte anses vara obetydlig för artens fortsatta populationsutveckling. För en så pass hotad art med få individer under expansion i länet kan all förlust av skogar med höga naturvärden som nyttjas av arten påverka artens möjligheter till fortsatt överlevnad och försvåra möjligheten att återupprätta arten till en tillfredsställande nivå.

Mindre hackspett

Mindre hackspett är i dagsläget rödlistad som näta hotad (NT). Norra Ön hyser ett revir för mindre hackspett och den planerade exploateringen medför att delar av det reviret tas i anspråk för bebyggelse och således kommer innebära en negativ påverkan för det revirhävande paret. Hur påverkan på detta revir påverkar artens lokala och regionala population är inte helt lätt att bedöma. Utifrån att arten tycks ha ett flertal revir i Umeälvens nedre dalgång bör påverkan på detta enskilda revir inte vara avgörande för artens populationsutveckling lokalt sett eller på nationell nivå. Länsstyrelsen gör därför bedömningen att den beskrivna påverkan på det aktuella reviret inte innebär sådan påverkan att artskyddsförordningens förbud utlöses.

Övriga fågelarter

För övriga i underlaget upptagna fågelarter delar Länsstyrelsen kommunens bedömning att det finns förutsättningar att anpassa och utforma detaljplanen så att förbuden i artskyddsförordningen inte utlöses. Även om revir för arterna kommer att påverkas eller försvinna konstaterar Länsstyrelsen att flertalet av arterna har förutsättningar att trivas i flera olika miljöer, såväl urbana miljöer som busk- och skogsmiljöer, och det område som avses att tas i anspråk bedöms därför inte utgöra den enskilt avgörande faktorn för arternas produktionsframgång och fortsatta populationsutveckling lokalt eller regionalt.

Länsstyrelsen vill tillägga att tidsrestriktioner kan krävas i anläggningsskedet för att undvika att rasera bon och påverka arterna negativt under deras viktiga häckningsperiod.

Övriga djur

Länsstyrelsen ser inte att det föreligger risk att förbuden utlöses avseende utter. Det område som avses att tas i anspråk bedöms inte utgöra något avgörande område för arten.

Kärlväxter

Utifrån de uppgifter som uppgetts i underlaget bedömer Länsstyrelsen, i likhet med kommunen, att bevarandestatusen för blåsippa och revlummer inte riskerar att påverkas varpå artskyddsförordningens förbud inte utlöses. Vidare gör Länsstyrelsen samma bedömning som kommunen avseende finnnos.

Bestämmelser som beslutet grundas på

Enligt 12 kap. 6 § miljöbalken ska en anmälan för samråd göras för verksamheter och åtgärder som kan komma att väsentligt ändra naturmiljön och som inte omfattas av tillstånds- eller anmälningsplikt enligt andra bestämmelser i miljöbalken. Detta gäller även för påverkan på arter. Länsstyrelsen får förelägga den anmälningsskyldige att vidta de åtgärder som behövs för att begränsa eller motverka skada på naturmiljön och om sådana åtgärder inte är tillräckliga får myndigheten förbjuda verksamheten.

Information om dispensansökan

Dispens från artskyddsbestämmelserna söks hos Länsstyrelsen via Länsstyrelsens hemsida:

<https://www.lansstyrelsen.se/vasterbotten/djur/hotade-arter/dispens-for-fridlysta-arter.html>

I en ansökan om dispens ska det tydligt framgå vilket förbud som dispens söks utifrån samt vilken eller vilka arter som avses. För fladdermöss är det därför viktigt att det är utrett vilken art som dispensen kommer sökas för.

För att kunna få dispens från förbuden avseende fladdermöss och vittryggig hackspett krävs att det finns ett giltigt dispensskäl för åtgärden. De dispensskäl som en dispens kan medges utifrån finns listade i 14 § artskyddsförordningen. I en ansökan behöver det

dispensskäl som är aktuella att tillämpa preciseras och tydligt motiveras.

Vidare behövs en redogörelse för de alternativa lokaliseringar och alternativa utformningar som har utretts och varför inte någon av dem är tillämpbara. I en ansökan behöver också en beskrivning och motivering finnas till att den planerade exploateringen är möjlig att genomföra utan att försämra arternas bevarandestatus.

En ansökan om dispens kan förenas med kompensationsåtgärder. Länsstyrelsen ser att detta kommer bli aktuellt i detta fall, framför allt för vitryggig hackspett, varpå en ansökan även behöver innehålla en beskrivning över möjliga kompensationsåtgärder.

Ni kan överklaga beslutet

Se information nedan hur ni kan överklaga beslutet.

De som medverkat i beslutet

Beslutet har fattats av enhetschef Magnus Langendoen med miljöhandläggare Lina Nilsson som föredragande.

Bilagor

Bilaga 1: Planritning över föreslagen bebyggelseutveckling på norra Ön

Ni kan överklaga beslutet hos mark- och miljödomstolen

Om ni inte är nöjda med Länsstyrelsens beslut, kan ni skriftligen överklaga beslutet hos mark- och miljödomstolen.

Så här överklagar ni beslutet

Länsstyrelsen måste pröva att överklagandet har kommit in i rätt tid, innan det skickas vidare tillsammans med handlingarna i ärendet. Därför ska ni lämna eller skicka er skriftliga överklagan till Länsstyrelsen Västerbotten antingen via e-post; vasterbotten@lansstyrelsen.se, eller med post; Länsstyrelsen Västerbotten, 901 86 Umeå.

Tiden för överklagande

Ert överklagande måste ha kommit in till Länsstyrelsen **inom tre veckor** från den dag ni fick del av beslutet. Om det kommer in senare kan överklagandet inte prövas. I ert överklagande kan ni be att få ytterligare tid till att utveckla era synpunkter och skälen till att ni överklagar. Sedan är det mark- och miljödomstolen som beslutar om tiden kan förlängas.

Parter som företräder det allmänna ska ha kommit in med sitt överklagande **inom tre veckor** från den dag då beslutet meddelades.

Ert överklagande ska innehålla

- Vilket beslut som ni överklagar, beslutets datum och diarienummer.
- Hur ni vill att beslutet ska ändras.
- Varför ni anser att Länsstyrelsens beslut är felaktigt.

Om ni har handlingar som ni anser stödjer ert överklagande bifogar ni kopior på dessa. Kontakta Länsstyrelsen i förväg om ni behöver bifoga filer som är större än 25 MB via e-post.

Ombud

Om ni anlitar ett ombud som sköter överklagandet åt er ska ombudet uppge sitt namn, adress och telefonnummer. Ombudet bör också bifoga en fullmakt.

Behöver ni veta mer?

Har ni ytterligare frågor kan ni kontakta Länsstyrelsen via e-post, vasterbotten@lansstyrelsen.se, eller via växeltelefonnummer 010-225 40 00. Ange diarienummer 5101-2025.

Hur man överklagar

MMD-02

Vill du att domen ska ändras i någon del kan du överklaga. Här får du veta hur det går till.

Överklaga skriftligt inom 3 veckor

Ditt överklagande ska ha kommit in till domstolen inom 3 veckor från domens datum. Sista datum för överklagande finns på sista sidan i domen.

Så här gör du

1. Skriv mark- och miljödomstolens namn och målnummer.
2. Förklara varför du tycker att domen ska ändras. Tala om vilken ändring du vill ha och varför du tycker att Mark- och miljööverdomstolen ska ta upp ditt överklagande (läs mer om prövningstillstånd längre ner).
3. Tala om vilka bevis du vill hänvisa till. Förklara vad du vill visa med varje bevis. Skicka med skriftliga bevis som inte redan finns i målet.
4. Lämna namn samt aktuella och fullständiga uppgifter om var domstolen kan nå dig: postadresser, e-postadresser och telefonnummer.

Om du har ett ombud, lämna också ombudets kontaktuppgifter.
5. Skriv under överklagandet själv eller låt ditt ombud göra det.
6. Skicka eller lämna in överklagandet till mark- och miljödomstolen. Du hittar adressen i domen.

Vad händer sedan?

Mark- och miljödomstolen kontrollerar att överklagandet kommit in i rätt tid. Har det kommit in för sent avvisar domstolen överklagandet. Det innebär att domen gäller.

Om överklagandet kommit in i tid, skickar mark- och miljödomstolen överklagandet och alla handlingar i målet vidare till Mark- och miljööverdomstolen.

Har du tidigare fått brev genom förenklad delgivning, kan även Mark- och miljööverdomstolen skicka brev på detta sätt.

Prövningstillstånd i Mark- och miljööverdomstolen

När överklagandet kommer in till Mark- och miljööverdomstolen tar domstolen först ställning till om målet ska tas upp till prövning.

Mark- och miljööverdomstolen ger prövningstillstånd i fyra olika fall.

- Domstolen bedömer att det finns anledning att tvivla på att mark- och miljödomstolen dömt rätt.
- Domstolen anser att det inte går att bedöma om mark- och miljödomstolen har dömt rätt utan att ta upp målet.
- Domstolen behöver ta upp målet för att ge andra domstolar vägledning i rätts-tillämpningen.
- Domstolen bedömer att det finns synnerliga skäl att ta upp målet av någon annan anledning.

Om du *inte* får prövningstillstånd gäller den överklagade domen. Därför är det viktigt att i överklagandet ta med allt du vill föra fram.

Vill du veta mer?

Ta kontakt med mark- och miljödomstolen om du har frågor. Adress och telefonnummer finns på första sidan i domen.

Mer information finns på www.domstol.se.

Umeå kommun 2025-05-21

Länsstyrelsen Västerbotten

vasterbotten@lansstyrelsen.se

Artskyddsbedömning

Inledning

Arbetet med att ta fram ett planförslag för Norra Ön påbörjades år 2016. Art- och habitatinventeringar har genomförts och i maj 2024 levererade Pelagia en artskyddsutredning för detaljplanen. Med ledning av genomförda inventeringar samt artskyddsutredningen har Umeå kommun (nedan kommunen) tagit fram en naturmiljöutredning med förslag på skyddsåtgärder. Det samlade underlaget har utgjort utgångspunkt för bedömningen av hur skyddade arter skulle komma att påverkas vid ett genomförande av detaljplanen.

I detta dokument redovisas kommunens bedömning om i vilken utsträckning ett genomförande av detaljplanen (nedan åtgärden) skulle utlösa förbud enligt artskyddsförordningen (2007:845).

Fåglar

4 § första stycket p. 2 artskyddsförordningen

Av 4 § första stycket p. 2 artskyddsförordningen (2007:845) följer att det är förbjudet att bl.a. avsiktligt förstöra eller skada vilda fåglars bon eller ägg eller bortföra sådana fåglars bon.

Begreppet "bo"

Mark- och miljööverdomstolen vid Svea Hovrätt (MÖD) konstaterar i M 3677-23 dom 2024-06-11 att någon närmare definition av vad som avses med "bo" i punkten 2 inte finns, men

anser att det behöver beaktas att en boplatz kan behöva en skyddszon för att inte förlora sin funktionalitet bl.a. för att födosök ska vara möjligt i närheten.

4 § första stycket p. 4 artskyddsförordningen

Av 4 § första stycket p. 4 artskyddsförordningen följer att det är förbjudet att avsiktligt störa vilda fåglar, särskilt under deras häcknings- och uppfödningstid, om inte störningen saknar betydelse för att a) bibehålla populationen av fågelarten på en tillfredsställande nivå, särskilt utifrån ekologiska, vetenskapliga och kulturella behov, eller b) återupprätta populationen till den nivån.

Begreppet ”störa”

Av förordningsmotiven Fm 2022:5 följer att med störa anses enligt dessa även ”en negativ påverkan på livsmiljö utgöra en störning”. MÖD anför i M 3677-23, dom 2024-06-11, att för att kunna bedöma att det, trots åtgärden, går att bibehålla en population på en tillfredsställande nivå eller återupprätta populationen till en sådan nivå, krävs att arten långsiktigt kan finnas kvar inom sitt naturliga utbredningsområde. I den bedömningen behöver i sin tur lokala förekomster och regional status beaktas i förhållande till förekomsten på nationell nivå (se t.ex. MÖD:s dom den 9 februari 2023 i mål nr M 11988-21).

Förbudet mot att avsiktligt störa vilda fåglar gäller särskilt under deras häcknings- och uppfödningstid men förbudet är inte begränsat till den perioden. EU-domstolen har dock uttalat att förbuden i artikel 5 b och d i fågeldirektivet främst syftar till att skydda häcknings- och rastplatserna för de fåglar som omfattas av direktivet (se EU-domstolens dom Europeiska kommissionen mot republiken Polen, mål nr C-441/17, EU:C:2018:255, punkt 251 och 252 och MÖD:s dom 2023-02-09 i mål M 11988-21).

Begreppet ”population”

Med begreppet ”population” avses enligt EU:s vägledning 2007 s. 9 ”en grupp individer av samma art som lever på en viss plats vid samma tidpunkt och som fortplantar sig inom gruppen”. På sidan 17 anges: Vad beträffar definitionen av ”population” kan en grupp av geografiskt åtskilda populationer av samma art vilka interagerar på någon nivå (metapopulationer) användas som en biologiskt meningsfull referensenhet. I så fall måste hänsyn tas till den aktuella artens biologi/ekologi.

Hur den lokala populationen ska avgränsas framgår inte tydligt. I MÖD M 11536-22 (samt M 11534-22 och M 11538-22) som gällde 8 § artskyddsförordningen sägs ”Av betydelse för bedömningen av det område som ska beaktas är hur den lokala populationen är avgränsad, vilket varierar mellan olika arter. Konsekvenserna för den lokala populationen i området, men även för artens regionala status, behöver beaktas i förhållande till förekomsten på nationell nivå.”

Av Artskyddshandboken s. 35 och 39 får anses följa att avgränsningen beror av bevarandestatus och artens spridningsförmåga (jämförelse varg – vattensalamander). Detta stämmer väl med EU:s vägledning (februari 2007) s. 44 där det beskrivs att artens ”levnadsområde” har betydelse i fråga om platser för fortplantningen och vila ska avgränsas snävt eller brett.

Begreppet ”tillfredsställande nivå”

I FM 2022:5 anges följande som omständigheter som kan tala för att nivån inte kan anses tillfredsställande: ”att den aktuella fågelarten är nationellt rödlistad, finns upptagen på fågeldirektivets bilaga 1 eller att populationen har genomgått en konstaterad kraftig minskning.”, vilket MÖD återgett i P 7169-22, dom 2024-04-03.

Bedömningen av om populationen bibehålls på en tillfredsställande nivå

Rättsregeln baseras på fågeldirektivet 2009/147/EG artikel 5 som har en liknande text som artikel 12 art- och habitatdirektivet, 92/43/EEG. För det senare direktivet finns en vägledning från EU, EU:s vägledning om strikt skydd för djurarter (februari 2007). Nämda vägledning får tolkas som att vad som sägs däri kan appliceras även på fågeldirektivet.

Av EU:s vägledning 2021 s 58 (p 3.72) framgår att bedömningen ska ”först beakta den lokala populationsnivån, och sedan hur undantaget påverkar populationen i den biogeografiska regionen, med hänsyn tagen till även de samlade konsekvenserna av andra undantag på samma art i den biogeografiska regionen.” Med biogeografisk region avses enligt Artskyddshandboken ”Regionindelning inom EU. Sverige har tre sådana landregioner: kontinental, boreal och alpin och två marina regioner: den baltiska och den atlantiska.” Av s. 36 f följer, i fråga om dispensbedömningen: ”För en art som inte har gynnsam bevarandestatus på biogeografisk nivå kan det ändå vara så att arten lokalt i det sökta området har gynnsam bevarandestatus, varför det ändå kan finnas ett litet dispensutrymme.”

Artskyddshandboken s. 39 ”För arter som har en gynnsam bevarandestatus lokalt, trots att den inte har det nationellt, kan det i vissa fall ändå finnas ett utrymme för dispens.”

Av MÖD:s dom i mål M 11988-21 framgår bl.a. följande. ”Förbudet är inte tillämpligt om en störning saknar betydelse för att bibehålla eller återupprätta populationen på en tillfredsställande nivå. En tillfredsställande nivå bör vara en nivå som innebär att en fågelart långsiktigt kan finnas kvar inom sitt naturliga utbredningsområde. Bedömningen av lokala förekomster och regional status behöver beaktas i förhållande till förekomsten på nationell nivå. En negativ påverkan på en livsmiljö för en fågelart kan utgöra en förbjuden störning. Exempel på omständigheter som kan tala för att nivån inte kan anses vara tillfredsställande är att den aktuella fågelarten är nationellt rödlistad. Bedömningen av om en åtgärd utgör en störning som kan komma att påverka populationsnivån till att inte vara tillfredsställande måste göras från fall till fall. (Se Fm 2022:5 samt Naturvårdsverkets och Skogsstyrelsens gemensamma tolkning av förändringarna i 4 § artskyddsförordningen om fridlysning av fåglar i samband med skogsbruk.)” MÖD har vid sin bedömning utgått från att det finns en arena norr om verksamhetsområdet som är viktig för att området ska upprätthålla sin ekologiska funktion och därför föreskrivit villkor som begränsar störande buller från verksamheten under viss period. Under våren 2022 hade en ny fågelinventering utförts som delvis syftat till att följa upp resultatet från tidigare studier. Av rapporten från fågelinventeringen framgår bl.a. att det under juni 2020 fanns tecken på tjäderarenor men under 2021 och 2022 hade det inte påträffats några tecken på spelande tjädrar. Ett rimligt skäl till detta var, enligt rapporten, att tjädrarna har flyttat sina spelplatser till följd av ett aktivt skogsbruk, förändrade livsmiljöer, predation eller andra typer av störning. Eftersom tjäder förekommer i närområdet och att det dessutom finns liknande tjäderhabitat i omgivningen är slutsatsen i rapporten att artens population inte påverkas lokalt eller regionalt. Ornitologen Anders Eriksson uppgav under huvudförhandlingen i Mark- och miljööverdomstolen att det naturliga utbredningsområdet för tjädern är Skandinavien och området österut och att artens bevarandestatus inte riskerar att påverkas men att det blir en påverkan på lokal nivå. Förbudet gäller enbart i den utsträckning det är nödvändigt för att bibehålla eller återupprätta populationen av arterna på en tillfredsställande nivå som svarar mot ekologiska, vetenskapliga och kulturella behov. Mot bakgrund av den kompletterande utredningen om förekomst av tjäderlek bedömde MÖD att eventuella störningar saknade betydelse för att bibehålla populationen av tjäder på en tillfredsställande nivå. Verksamheten träffades därmed inte av förbudsbestämmelsen i 4 § första stycket 4 artskyddsförordningen.

Bedömningar

Björktrast

Björktrasten har en livskraftig population i stora delar av Västerbotten. Även med beaktande av den minskade populationen nationellt är det visat att det skett en kraftig populationsökning i Västerbotten. Åtgärden skulle komma att påverka tre revir inom ett 9,8 kvadratkilometer stort område omfattande totalt 134 revir år 2018. Det skulle även fortsättningsvis finnas lämpliga brynmiljöer inom planområdet längs med det blå-gröna stråket. Med beaktande av den talrika populationen, förekomsten av andra lämpliga miljöer samt att endast tre revir skulle komma att beröras bedömer inte kommunen att åtgärden skulle medföra en risk för påverkan av betydelse för upprätthållande av en tillfredsställande populationsnivå.

Buskskvätta

Tillfällig.

Busksångare

Tillfällig.

Drillsnäppa

Populationen kring Umeälvens utlopp är stark och bristen på habitat tycks inte vara den främsta anledningen till artens nedgång nationellt. Genom att bevara strandmiljöerna vid Gimonäs och Alvik och en varsam anläggning av erosionsskydd på Ön där det så långt möjligt bevaras och återetableras ytor med strandvegetation kommer det finnas tillräckligt med lämpliga strandhabitat inom närområdet. Genom detta och särskilt med beaktande av att den endast noterats ett revir på Ön bedömer kommunen att åtgärden inte skulle medföra en risk för påverkan av betydelse för upprätthållande av en tillfredsställande populationsnivå.

Fiskmås

Den nationella populationstrenden har stabiliserats, arten är talrik såväl nationellt såsom regionalt och är dessutom anpassningsbar. Kommunen bedömer därför att åtgärden inte skulle medföra en risk för påverkan av betydelse för upprätthållande av en tillfredsställande populationsnivå.

Gråkråka

Den svenska stammen är talrik och populationen bedöms stabil. I Umeälvens delta visar inventering på ökat antal revir. Endast ett revir skulle beröras av åtgärden, arten som sådan är anpassningsbar och häckar även inom stadsmiljöer. Kommunen bedömer därför att åtgärden inte skulle medföra en risk för påverkan av betydelse för upprätthållande av en tillfredsställande populationsnivå.

Gråspett

Tillfällig.

Grönfink

Med beaktande av att minskningen på nationell nivå berott på sjukdom, att den lokala stammen är stabil och att endast ett revir berörs bedömer kommunen att åtgärden inte skulle medföra en risk för påverkan av betydelse för upprätthållande av en tillfredsställande populationsnivå. Arten kommer därtill att gynnas av att delar av planområdet planläggs som naturområde genom det blå-gröna stråket.

Grönsångare

Arten har en negativ populationsutveckling både nationellt och lokalt. Grönsångaren är rödlistad, men talrik regionalt och nationellt. Anledningen till populationsminskningen tros kunna ha andra faktorer än inhemska. Revir finns på Ön och av dessa kommer i vart fall ett att försvinna. Arten kommer att gynnas av lämpliga lövskogsmiljöer i det blå-gröna stråket. Med beaktande av att det ska bevaras och utvecklas en gynnsam livsmiljö vid Tegelbruksberget och att en utbyggnad av södra Ön kommer att avvaktas blir dock inte artens livsmiljö påverkad i en sådan utsträckning att det finns en risk för påverkan av betydelse för upprätthållande av en tillfredsställande populationsnivå.

Gulspurv

Med beaktande av att gulsparven är en fortsatt talrik fågelart med en lokal population som tycks vara stabil, samt att den lokala populationen inte är beroende av miljöerna på Ön bedömer kommunen inte att åtgärden utlöser förbud enligt artskyddsförordningen. Arten kommer därtill att gynnas av att delar av planområdet planläggs som naturområde genom det blå-gröna stråket.

Kattuggla

Arten är varken rödlistad eller upptagen i EU:s Fågeldirektiv och kattugglan har nationellt en livskraftig stam. Med beaktande av att det vid inventeringar endast med säkerhet identifierats ett enda häckande par i Västerbotten kan inte Västerbotten anses utgöra en del av artens naturliga utbredningsområde, vilket är vad som är avsett att skyddas enligt Fågeldirektivets syften. Kommunen bedömer därför inte att åtgärden skulle medföra en risk för påverkan av betydelse för upprätthållande av en tillfredsställande populationsnivå.

Lundsångare

Tillfällig.

Mindre flugsnappare

Populationen nationellt är stabil och Västerbotten utgör periferin av dess utbredningsområde. Arten bedöms delvis gynnas av att delar av planområdet planläggs som naturområde genom det blå-gröna stråket. Genom att bevara skog med ihåliga träd vid Gimonäs, vid södra Ön och vid foten av Tegelbruksberget bedöms häckmiljöerna för arten vara tillräckliga för en fortsatt gynnsam lokal utveckling. Sammantaget bedömer därför kommunen inte att åtgärden utlöser förbud enligt artskyddsförordningen.

Mindre hackspett

Arten är rödlistad och har nationellt en ganska liten population som dessutom minskat de senaste åren. I Västerbotten finns över 200 par och ett 20-tal har sina revir mellan Holmsund och Norrfors. Arten har ett relativt högt habitatkrav, för att häcka framgångsrikt behöver ett par cirka 40 hektar äldre lövdominerad skog inom ett område på upp till 200 hektar. Umeälvens nedre dalgång har inventerats på uppdrag av Umeå kommun 2007, 2012, 2017 och 2022 varvid 22–25 revir har hittats utan att någon uttalad populationstrend har kunnat noteras. Ett av reviren finns på norra Ön och påverkas av åtgärden. Ytterligare ett revir finns vid Gimonäs. Året 2017 noterades även revir vid södra Ön och Alviks strand. Genom lövskogsskötsel av lämpliga skogsområden längs det blå-gröna stråket, Alviks strand och Tegelbruksberget och ett långsiktigt skydd av Gimonäs skog skapas det tillräckligt med lämpliga lövskogsmiljöer som kompensera bortfallet av lövskogar på norra Ön. Lövskogen på södra Ön bevaras tills skyddsåtgärderna vid Tegelbruksberget och Alviks strand visar resultat. Åtgärdsprogrammet för vitryggig hackspett, där det skapas lämpliga älvsnära lövskogsmiljöer genom restaureringsåtgärder vid Klabböle - Norrfors skapar ytterligare lämpliga häcknings-

och födosökmiljöer för arten. Populationsutvecklingen av mindre hackspett längs nedre Umeälven kommer även fortsättningsvis att följas upp vart femte år. Sammantaget bedömer därför kommunen inte att åtgärden utlöser förbud enligt artskyddsförordningen.

Rosenfink

Rosenfinken är nära hotad. I Sverige finns omkring 13 000 par, men har minskat med 20 % de senaste tio åren. I Västerbotten fanns år 2012 ca 1 800 par. Den nationella minskande trenden tycks baserat på dessa inventeringar inte vara fullt applicerbar på de lokala förhållandena. Arten har inte haft någon tydlig negativ populationstrend lokalt och det finns gott om lämpliga häckningsbiotoper i älvlandskapet. Genom att utveckla det blåa-gröna stråket med halvöppna buskrika marker skapas gynnsamma häckningsbiotoper för rosenfinken.

Dessa omständigheter sammantagna medför att kommunen inte bedömer att det skulle bli fråga om en påverkan på populationsnivå.

Rödvingetrast

Rödvingetrasten har en livskraftig population över stora delar av Västerbotten. De häckande par som kan påverkas vid planerad detaljplan utgör en så liten andel av den lokala populationen att det inte är tal om en påverkan på populationsnivå.

Sommargylling

Tillfällig.

Spillkråka

I Sverige finns ca 24 000 par och har minskat med 8 % de senaste tio åren. Av dessa par finns 1 200 i Västerbotten och 30 revir återfanns i södra och mellersta Västerbotten år 2016. Ett revir finns på Ön, vilket kommer att försvinna om åtgärden genomförs. Arten är rödlistad och har en förhållandevis liten population, men arten kommer inte att försvinna på lokal nivå då det finns ett flertal kvarvarande revir inom den lokala populationen. Genom att bevara skogsområden med grova träd längs det blå-gröna stråket och Gimonäs samt åtgärderna vid foten av Tegelbruksberget och Alviks strandskog bevaras det lämpliga födosöks- och häckningsmiljöer för spillkråka. Ytterligare lämpliga skogsmiljöer bevaras och skapas genom att peka ut NO/NS bestånd i kommunens skogsbruksplan och skötselåtgärder

som främjar dimensionstillväxt vid Grössjöns naturreservat. Sammantaget bedömer inte kommunen att åtgärden skulle medföra en påverkan på populationsnivå.

Stare

Tillfällig.

Stenknäck

Arten är bedömd som livskraftig med en tydlig positiv trend. Av de 35 000 par som finns i Sverige finns endast 25 i Västerbotten, de flesta i Umeälvens nedre lopp varav två revir hittats på Ön. Arten häckar i mer eller mindre slumpmässiga skogsbestånd och den är inte rödlistad eller upptagen i EU:s fågeldirektiv, bilaga 1. Västerbotten utgör gränsen av dess naturliga utbredningsområde med en mycket begränsad stam. Genom att inom det blå-gröna stråket plantera fruktträd med större frön kommer arten att gynnas. Sammantaget bedömer inte kommunen att åtgärden skulle medföra en påverkan på populationsnivå.

Storspov

Storspoven är en starkt hotad art som på nationell nivå har minskat med 30 % mellan åren 2012 och 2021. Arten är talrik på regional nivå och uppskattningsvis 15 % av de nationellt förekommande häckande paren har bedömts finnas i Västerbotten vid inventering år 2012. Arten trivs i områden med öppen jordbruksmark och restaurering av strandängarna har visat sig ge en positiv effekt på antalet häckningar inom Umeälvens deltaområde. På Ön har endast ett revir återfunnits och det öppna fältet som utgjort häckningsplats är på intet sätt unikt. Ön kan på grund av sitt läge och begränsningar av lämplig öppen mark inte anses vara en bra och långsiktigt lokal för storspoven. Umeå kommun skyddar däremot häckningar inom andra mera lämpliga jordbruksområden vid detaljplanering och lokaliseringsprövningar. Vid en sammanvägning av dessa omständigheter bedömer inte kommunen att åtgärden skulle medföra en påverkan på populationsnivå.

Svartvit flugsnappare

Arten är nationellt talrik och bedömningen av populationsutveckling antyder en viss positiv trend. Även på regional nivå är arten talrik. Med beaktande av antalet individer och att arten är anpassningsbar bedömer inte kommunen att åtgärden skulle medföra en påverkan på populationsnivå.

Sävspurv

Tillfällig.

Tornseglare

Med beaktande av att arten trivs i urbana miljöer saknas skäl för att bedöma att åtgärden skulle medföra en påverkan på populationsnivå.

Tretåig hackspett

Tillfällig.

Törnskata

Tillfällig.

Vitryggig hackspett

Den regionala stammen utgör en mycket stor del av den nationella. Det har inte kunnat fastställas att det finns en häckning på Ön, dock har det vid flera tillfällen observerats födosökande vitryggiga hackspettar på Ön, senast i maj 2025. Området bedöms dock inte som ett kärnområde inom kända revir. För norra Ön har det därför genomförts en landskapsanalys som visar hur bra lövskogarna på norra Ön uppfyller kvalitets- och arealkrav för vitryggig hackspett med hänsyn till övriga lövskogsmiljöer inom älvslandskapet. Habitatvärdet av skogarna på norra Ön ligger på gränsen för att kunna ingå som ett kärnområde i ett häckningsrevir. För att på sikt bevara och utveckla lämpliga lövskogshabitat inom älvslandskapet har det tagits fram ett kommunalt åtgärdsprogram för vitryggig hackspett. För närvarande pågår det restaureringsinsatser vid Klabböle - Norrfors för att gynna vitryggig hackspett. För att kompensera för borttagningen av lämpliga födosökmiljöer på norra Ön och bevara utbredningen av lämpliga habitat nedströms Umeå stad planeras det dessutom åtgärder för lövskogsskötsel vid Gimonäs skog, vid foten av Tegelbruksberget och längs Alviks strand. Lövskogen inom detaljplanelagd område på södra Ön bevaras tills att åtgärderna för lövskogsskötsel visat effekt. Med hjälp av dessa åtgärder skulle den aktuella åtgärden inte medföra någon negativ påverkan på utbredningen av lämpliga habitat för vitryggig hackspett inom Umeälvslandskapet och därmed gynnar en fortsatt positiv populationsutveckling inom området.

Ärtsångare

Med beaktande av att arten har låga habitatkrav både i fråga om kvalitet och storlek kan inte planområdet anses avgörande för artens population. Arten kommer dessutom att gynnas genom de utpekade naturmiljöer inom det blå-gröna stråket. Kommunen bedömer därför inte att åtgärden skulle medföra en påverkan som utlöser förbud enligt artskyddsförordningen.

Fladdermöss och utter

Tillämpliga bestämmelser

I 4 a § artskyddsförordningen regleras ett skydd för vissa djurarter. Av bestämmelsen följer att, det i fråga om sådana vilt levande djurarter som har markerats med N eller n i bilaga 1, är förbjudet att avsiktligt störa djur (första stycket 2) och skada eller förstöra djurens fortplantningsområden eller viloplatser (första stycket 4). Bestämmelsen av pkt 4 innebär enligt Naturvårdsverket att det är platsens kontinuerliga ekologiska funktion som ska skyddas, dvs. den ekologiska funktionen en livsmiljö normalt ständigt tillhandahåller åt en art, till exempel som skydd eller födosöksplats.

Av MÖD:s dom i mål P 14414-21 framgår att ”samtliga arter av fladdermöss är fridlysta och enligt 4 a § artskyddsförordningen är det förbjudet att bl. avsiktligt döda eller störa fladdermöss samt att skada eller förstöra deras fortplantningsområden eller viloplatser. För dispens från förbudet krävs bl. a. att det inte finns någon annan lämplig lösning och dispensen inte försvårar upprätthållandet av en gynnsam bevarandestatus hos artens bestånd i dess naturliga utbredningsområde. (14 § artskyddsförordningen). [...] Av utredningen i målet framgår att det i området finns bl. a. hålträd som är av betydelse för fladdermöss. De rapporter avseende fladdermusobservationer som har presenterats talar för att flera fladdermusarter förekommer inom planområdet.”

Förbuden enligt bestämmelsen gäller på individnivå (jfr. EU-domstolens dom i de förenade målen C-473/19 och C-474/19).

Bedömningar

Fladdermöss

Vid inventeringar hittades sammanlagt minst fem fladdermusarter på norra Ön. Vi den mera omfattande inventering året 2023 hittades de högsta aktiviteter under

reproduktionsperioden under juli. Största aktiviteten under reproduktionsperioden fanns nära husen och vid gläntor där det finns rikliga förekomster av grova lövträd, mest asp som har håligheter och skrymslen som kan ge skydd åt fladdermössen.

I planområdet har det identifierats en byggnad där det hittades tydliga tecken för en yngelkoloni av nordfladdermus. Aktivitetsmönstren av fladdermusläten som spelades in både under reproduktions- och migrationsperioden tyder på att det finns ytterligare ett antal boplatser och viloplatser för fladdermöss inom framtida bebyggelseområden som kommer att förstöras. Därigenom aktualiseras förbud enligt artskyddsförordningen.

Genom att utvidga planen med det grön-blåa stråket där det ingår lämpliga fladdermushabitat för födosök och vila längs backdraget Pusen, som pekats ut som NATUR på allmän plats, skapas en kontinuerlig ekologisk funktion för att långsiktig gynna fladdermöss på Ön. Detta som en förutsättning för att kunna få dispens enligt §14 artskyddsförordningen.

Utter

Inventeringar har inte påvisat några etablerade gryt som skulle komma att beröras av åtgärden.

Kärlväxter, mossor, lavar, svampar och alger

Tillämpliga bestämmelser

I 8-9 §§ artskyddsförordningen regleras skydd för vissa specifika kärlväxter, mossor, lavar, svampar och alger.

Av 8 § artskyddsförordningen följer att det i fråga om sådana vilt levande kärlväxter, mossor, lavar, svampar och alger som anges i bilaga 2 till förordningen är förbjudet att i den omfattning som framgår av bilagan

1. plocka, gräva upp eller på annat sätt ta bort eller skada exemplar av växterna, och
2. ta bort eller skada frön eller andra delar.

Av 9 § artskyddsförordningen framgår att det i fråga om sådana vilt levande kärlväxter, mossor, lavar, svampar och alger som anges i bilaga 2 till förordningen är förbjudet att i den omfattning som framgår av bilagan

1. gräva eller dra upp exemplar av växter med rötterna, och

2. plocka eller på annat sätt samla in exemplar av växter för försäljning eller andra kommersiella ändamål.”

Enligt de s.k. Klinthagenkriterierna aktualiseras förbuden i 8 § och sannolikt även 9 § artskyddsförordningen endast ifall det uppstår en påverkan på artens bevarandestatus (MÖD:s dom den 25 januari 2016 i mål M 11317-14, M 2016:1 samt Naturvårdsverkets och Skogsstyrelsens PM den 8 mars 2024, NV dnr 02383-24).

Bedömningar

Blåsippa (8 § artskyddsförordningen)

Fyndet av totalt 35 plantor får med hänsyn till spridningsförmågan ses som en lokal förekomst. Med tanke på att merparten av blåsipporna sannolikt kommer tas i anspråk föreligger på detta sätt en risk för påverkan för den lokala populationen. Förutom förekomsten på Ön finns flera fynd i strandnära lövskogar längs Umeälven (t.ex. vid Baggböle) samt i löv- eller barrskogsbestånd av ängsartad typ (närliggande jordmån), exempelvis längs i spridda små skogar vid Sofiehem, Ålidhem, Berghem och Carlschem. Att det är en lokal förekomst innebär inte självklart detsamma som att det sker en påverkan på lokal nivå givet de många fynden i Umeå. Sett till antalet fynd på lokal, regional och nationell nivå sker ingen påverkan på artens bevarandestatus.

Finnros (8 § artskyddsförordningen)

Det är oklart om den funna växten är en finnros. Det finns inga andra kända fynd av finnros i Umeåområdet än de tolv plantor som hittats på Ön. Om det skulle vara finnros är bedömningen, givet närliggande bebyggelse, att det kan vara en trädgårdsrymling.

Om växten skulle vara finnros är bedömningen att den inte är av sådan naturlig population att artskyddsförordningen är tillämplig.

Revlummer (9 § artskyddsförordningen)

Revlummer är regionalt mycket vanlig och en mycket livskraftig art. Åtgärden skulle inte medföra någon påverkan på artens bevarandestatus.

Slutsats

Utifrån de förarbeten och praxis samt vägledning som finns gällande tillämpningen av artskyddsförordningen, kunskap om respektive art och resultat av genomförda inventeringar har kommunen gjort bedömningen att ett genomförande av detaljplanen inte skulle medföra att förbud enligt 4 § artskyddsförordningen kommer att aktualiseras.

Vid genomförande av åtgärden aktualiseras däremot förbud enligt 4 a § artskyddsförordningen på grund av påverkan på den fladdermuskoloni som tidigare hittats i en byggnad som avses att rivas samt fortplantingsområden, samt vad gäller viloplatser för fladdermöss.

Länstyrelsen
Västerbotten

Beslut

1 (9)

Datum
2026-02-04

Diarienummer
5101-2025

Umeå kommun
ATT: anna.lofqvist@umea.se

Elektronisk delgivning

Förbud enligt miljöbalken för rivning av byggnader och avverkning inför planerad bebyggelseutveckling på norra delen av Ön (Ön 1:96 m.fl), Umeå kommun

Beslut

Länstyrelsen i Västerbottens län beslutar att förbjuda Umeå kommun att utan dispens från förbuden i artskyddsförordningen avseende fladdermöss och vittryggig hackspett, riva byggnader och avverka inför den bebyggelseutveckling på Norra Ön, Umeå kommun, som föreslagits i samrådsunderlaget, se bifogad karta i bilaga 1.

Beskrivning av ärendet

Umeå kommun inkom den 22 maj 2025 med ett samråd enligt 12 kapitlet 6 § miljöbalken avseende en planerad bebyggelseutveckling som innebär exploatering på norra delen av Ön, i Umeå. Det inlämnade underlaget har avgränsats till att innefatta kommunens utredning om den planerade bebyggelseutvecklingens påverkan på fridlysta arter.

Umeå kommun planerar att utveckla en stadsdel på norra delen av Ön, ett arbete som påbörjades år 2016. Syftet med detaljplanen är att tillskapa en urban, tät stadsdel med trygga boendemiljöer i ett centralt läge.

Utvecklingen av Norra Ön innebär att delar av naturmiljöerna som finns på Ön idag ersätts av bebyggelse, vilket påverkar många arters livsmiljö. Stora delar av befintlig strandlövskog kommer behöva tas ner för att möjliggöra stabilitets- och erosionsåtgärder. Utgångspunkten är att majoriteten av strandskogarna ska återställas för att på sikt återskapa naturvärden, medan vissa delar iordningsställs som parkmark.

Ett flertal art-, habitat- och naturvärdesinventeringar har genomförts. Umeå kommun har utrett och bedömt påverkan från den planerade detaljplanen avseende skyddade arter såsom fåglar, fladdermöss, utter och kärlväxter.

Umeå kommun föreslår att avsätta områden på Ön till naturområden samt att inom fyra områden utanför detaljplaneområdet bevara och vidareutveckla naturvärden. Detta i syfte att säkerställa en gynnsam populationsutveckling för de fridlysta arter som riskerar att påverkas negativt av bebyggelseutvecklingen.

Kommunen gör bedömningen att den planerade bebyggelseutvecklingen, tillsammans med de områden som föreslås att bevaras utanför detaljplaneområdet, har anpassats i tillräcklig omfattning för att artskyddsförordningens förbud inte ska utlösas för majoriteten av de i områden påträffade fridlysta arterna. Kommunen har vidare bedömt att genomförande av detaljplanen aktualiserar förbud enligt 4 a § artskyddsförordningen på grund av påverkan på den fladdermuskoloni som tidigare hittats i en byggnad som avses att rivas samt vad gäller viloplatser för fladdermöss.

Motivering till beslutet

Länsstyrelsen tolkar det inlämnade samrådsunderlaget som att kommunen samråder om den påverkan på fridlysta arter som kan uppstå av de avverkningsåtgärder och rivning av byggnader som är nödvändiga för att kunna genomföra den i underlaget beskrivna bebyggelseutvecklingen på norra Ön (BN-2013/00345). Länsstyrelsen har utifrån detta bedömt om åtgärderna är förenliga med bestämmelserna i artskyddsförordningen.

Fladdermöss

Fladdermöss är fridlysta enligt 4 a § artskyddsförordningen vilket bland annat innebär att det är förbjudet att avsiktligt störa dem samt att skada eller förstöra deras fortplantningsområden eller viloplatser.

Länsstyrelsen delar kommunens bedömning att artskyddsförordningens förbud aktualiseras avseende fladdermöss. En byggnad som utgör koloniplats för nordfladdermus planeras att rivas för att möjliggöra ny bebyggelse, vilket är en åtgärd som kräver dispens från artskyddsförordningen. Därtill har hålträd med spår av fladdermöss identifierats inom det området som föreslås att tas i

anspråk för bebyggelse, varpå dispens från artskyddsförordningen krävs.

Länsstyrelsen noterar att Umeälvens delta har bedömts utgöra den största värdekärnan för fladdermöss i Umeå kommun och att strandskogarna samt de andra större lövskogsbestånden på Ön har pekats ut som viktiga fladdermusbiotoper. Vidare hyser Ön värdefulla habitat som regelbundet används av flera olika fladdermusarter, både vad gäller födosök, fortplantning, migration och vila. Den föreslagna exploateringen kommer innebära att flera av dessa värden reduceras eller försvinner, även om områden bevaras på mellersta Ön. Länsstyrelsen gör utifrån inlämnat underlag bedömningen att det inte kan uteslutas att fler koloniplatser eller viloplatser kan beröras av den planerade exploateringen på ett sådant sätt att en artskyddsdispens blir nödvändig. Länsstyrelsen ser därför behov av fortsatta eftersök av både koloniplatser och viloplatser på Ön samt fortsatta arbeten med att identifiera vilka arter som nyttjar dessa platser.

Vitryggig hackspett

Vitryggig hackspett är fridlyst enligt 4 § artskyddsförordningen, vilket bland annat innebär att det är förbjudet att avsiktligt störa dem, om inte störningen saknar betydelse för att bibehålla eller återupprätta populationen till en tillfredsställande nivå. Arten är en av Sveriges mest hotade fågelarter och är rödlistad som akut hotad (CR) enligt rödlistan 2020. Det finns endast omkring tjugo par i landet varav Västerbotten hyser en betydande andel av Sveriges population. Arten omfattas av ett nationellt åtgärdsprogram.

För att avgöra om exploateringen i enlighet med det inlämnade förslaget riskerar att utlösa förbuden i artskyddsförordningen behöver en bedömning göras avseende hur den vitryggiga hackspetten nyttjar norra Ön, hur arten påverkas av borttagandet av livsmiljöer och om det finns skyddsåtgärder som kan vidtas för att påverkan inte ska uppstå. I bedömningen behöver även ställning tas till om störningen saknar betydelse för att bibehålla eller återupprätta arten på en tillfredsställande nivå.

Norra Ön ligger inom en utpekad värdetrakt för vitryggig hackspett varpå lövskogars naturvärden inom denna värdetrakt bör gynnas för att främja artens bevarande. I inlämnat underlag framkommer att vitryggig hackspett regelbundet har observerats på norra Ön och att området i dagsläget nyttjas till födosök. Vidare framgår att ungefär 20 hektar lövskogsmiljöer på norra Ön försvinner i och med den

planerade exploateringen. Länsstyrelsen kan konstatera att dessa lövskogar har bedömts vara mycket lämpliga för arten, både som födosöksområde samt som spridningslänk mellan befintliga revir.

För att minska effekten från habitatförlusten på norra Ön har kommunen föreslagit naturavsättningar inom det planerade detaljplaneområdet. Kommunens utredning visar dock på att dessa naturavsättningar inte i sig utgör en tillräcklig åtgärd för att motverka de negativa effekterna från bortfallet av lövskogar. Därför föreslår kommunen att fyra områden utanför det planerade detaljplaneområdet ska tillgängliggöras för att väga upp habitatförlusten av lövskogsmiljöerna på norra Ön. Enligt kommunens bedömning innebär dessa åtgärder tillsammans med det kommunala åtgärdsprogram som tagits fram för arten, att den planerade exploateringen inte medför negativ påverkan på förekomsten av lämpliga livsmiljöer inom Umeälvslandskapet och således utlöses inte artskyddsförordningens förbud.

Länsstyrelsen delar kommunens bedömning att de naturavsättningar som föreslås inom detaljplaneområdet inte är tillräckliga för att undvika otillåten påverkan på den vitryggiga hackspetten. Tröskeln för att en störning ska anses vara tillåtlig på en så pass hotad art med få reproduktiva individer är enligt Länsstyrelsens mening väldigt låg. Redan påverkan på enskilda individer medför att förbuden utlöses och vid förlust av för arten lämplig livsmiljö måste förlusten i relation till kvarvarande livsmiljöer i närområdet anses vara försumbar för att en sådan störning inte ska riskera att påverka populationens utveckling och därmed vara förbjuden.

För de naturavsättningar som föreslås utanför detaljplaneområdet noterar Länsstyrelsen att ett av områdena delvis kommer att bebyggas i enlighet med en redan befintlig detaljplan samt att två av områdena i dagsläget inte uppnår samma höga naturvärden som lövskogarna på norra Ön. Kommunen har uppgett att värden för vitryggig hackspett på sikt och med riktade skötselåtgärder kommer att kunna utvecklas i dessa områden. Länsstyrelsen anser att det är problematiskt att avlägsna värdefulla livsmiljöer i den utsträckning som den föreslagna exploateringen innebär, innan tillräckliga värden och arealer med likvärdiga livsmiljöer har säkerställts. Länsstyrelsen anser även att de föreslagna naturavsättningarna utanför planområdet inte är att betrakta som skyddsåtgärder för att förhindra otillåten påverkan på arten, utan snarare kan likställas

med kompensationsåtgärder och därmed ska hanteras i en dispensprövning.

Länsstyrelsens sammanfattande bedömning är att den planerade exploateringen på norra Ön såsom den är beskriven i samrådsunderlaget, innebär att artskyddsförordningens förbud aktualiseras. Livsmiljöerna på norra Ön utgör värdefulla miljöer för vittryggig hackspett och den areal som kommer att försvinna för att möjliggöra exploatering kan inte anses vara obetydlig för artens fortsatta populationsutveckling. För en så pass hotad art med få individer under expansion i länet kan all förlust av skogar med höga naturvärden som nyttjas av arten påverka artens möjligheter till fortsatt överlevnad och försvåra möjligheten att återupprätta arten till en tillfredsställande nivå.

Mindre hackspett

Mindre hackspett är i dagsläget rödlistad som näta hotad (NT). Norra Ön hyser ett revir för mindre hackspett och den planerade exploateringen medför att delar av det reviret tas i anspråk för bebyggelse och således kommer innebära en negativ påverkan för det revirhävande paret. Hur påverkan på detta revir påverkar artens lokala och regionala population är inte helt lätt att bedöma. Utifrån att arten tycks ha ett flertal revir i Umeälvens nedre dalgång bör påverkan på detta enskilda revir inte vara avgörande för artens populationsutveckling lokalt sett eller på nationell nivå. Länsstyrelsen gör därför bedömningen att den beskrivna påverkan på det aktuella reviret inte innebär sådan påverkan att artskyddsförordningens förbud utlöses.

Övriga fågelarter

För övriga i underlaget upptagna fågelarter delar Länsstyrelsen kommunens bedömning att det finns förutsättningar att anpassa och utforma detaljplanen så att förbuden i artskyddsförordningen inte utlöses. Även om revir för arterna kommer att påverkas eller försvinna konstaterar Länsstyrelsen att flertalet av arterna har förutsättningar att trivas i flera olika miljöer, såväl urbana miljöer som busk- och skogsmiljöer, och det område som avses att tas i anspråk bedöms därför inte utgöra den enskilt avgörande faktorn för arternas produktionsframgång och fortsatta populationsutveckling lokalt eller regionalt.

Länsstyrelsen vill tillägga att tidsrestriktioner kan krävas i anläggningsskedet för att undvika att rasera bon och påverka arterna negativt under deras viktiga häckningsperiod.

Övriga djur

Länsstyrelsen ser inte att det föreligger risk att förbuden utlöses avseende utter. Det område som avses att tas i anspråk bedöms inte utgöra något avgörande område för arten.

Kärlväxter

Utifrån de uppgifter som uppgetts i underlaget bedömer Länsstyrelsen, i likhet med kommunen, att bevarandestatusen för blåsippa och revlumner inte riskerar att påverkas varpå artskyddsförordningens förbud inte utlöses. Vidare gör Länsstyrelsen samma bedömning som kommunen avseende finnros.

Bestämmelser som beslutet grundas på

Enligt 12 kap. 6 § miljöbalken ska en anmälan för samråd göras för verksamheter och åtgärder som kan komma att väsentligt ändra naturmiljön och som inte omfattas av tillstånds- eller anmälningsplikt enligt andra bestämmelser i miljöbalken. Detta gäller även för påverkan på arter. Länsstyrelsen får förelägga den anmälningsskyldige att vidta de åtgärder som behövs för att begränsa eller motverka skada på naturmiljön och om sådana åtgärder inte är tillräckliga får myndigheten förbjuda verksamheten.

Information om dispensansökan

Dispens från artskyddsbestämmelserna söks hos Länsstyrelsen via Länsstyrelsens hemsida:

<https://www.lansstyrelsen.se/vasterbotten/djur/hotade-arter/dispens-for-fridlysta-arter.html>

I en ansökan om dispens ska det tydligt framgå vilket förbud som dispens söks utifrån samt vilken eller vilka arter som avses. För fladdermöss är det därför viktigt att det är utrett vilken art som dispensen kommer sökas för.

För att kunna få dispens från förbuden avseende fladdermöss och vitryggig hackspett krävs att det finns ett giltigt dispensskäl för åtgärden. De dispensskäl som en dispens kan medges utifrån finns listade i 14 § artskyddsförordningen. I en ansökan behöver det

dispensskäl som är aktuella att tillämpa preciseras och tydligt motiveras.

Vidare behövs en redogörelse för de alternativa lokaliseringar och alternativa utformningar som har utretts och varför inte någon av dem är tillämpbara. I en ansökan behöver också en beskrivning och motivering finnas till att den planerade exploateringen är möjlig att genomföra utan att försämra arternas bevarandestatus.

En ansökan om dispens kan förenas med kompensationsåtgärder. Länsstyrelsen ser att detta kommer bli aktuellt i detta fall, framför allt för vitryggig hackspett, varpå en ansökan även behöver innehålla en beskrivning över möjliga kompensationsåtgärder.

Ni kan överklaga beslutet

Se information nedan hur ni kan överklaga beslutet.

De som medverkat i beslutet

Beslutet har fattats av enhetschef Magnus Langendoen med miljöhandläggare Lina Nilsson som föredragande.

Bilagor

Bilaga 1: Planritning över föreslagen bebyggelseutveckling på norra Ön

Ni kan överklaga beslutet hos mark- och miljödomstolen

Om ni inte är nöjda med Länsstyrelsens beslut, kan ni skriftligen överklaga beslutet hos mark- och miljödomstolen.

Så här överklagar ni beslutet

Länsstyrelsen måste pröva att överklagandet har kommit in i rätt tid, innan det skickas vidare tillsammans med handlingarna i ärendet. Därför ska ni lämna eller skicka er skriftliga överklagan till Länsstyrelsen Västerbotten antingen via e-post; vasterbotten@lansstyrelsen.se, eller med post; Länsstyrelsen Västerbotten, 901 86 Umeå.

Tiden för överklagande

Ert överklagande måste ha kommit in till Länsstyrelsen **inom tre veckor** från den dag ni fick del av beslutet. Om det kommer in senare kan överklagandet inte prövas. I ert överklagande kan ni be att få ytterligare tid till att utveckla era synpunkter och skälen till att ni överklagar. Sedan är det mark- och miljödomstolen som beslutar om tiden kan förlängas.

Parter som företräder det allmänna ska ha kommit in med sitt överklagande **inom tre veckor** från den dag då beslutet meddelades.

Ert överklagande ska innehålla

- Vilket beslut som ni överklagar, beslutets datum och diarienummer.
- Hur ni vill att beslutet ska ändras.
- Varför ni anser att Länsstyrelsens beslut är felaktigt.

Om ni har handlingar som ni anser stödjer ert överklagande bifogar ni kopior på dessa. Kontakta Länsstyrelsen i förväg om ni behöver bifoga filer som är större än 25 MB via e-post.

Ombud

Om ni anlitar ett ombud som sköter överklagandet åt er ska ombudet uppge sitt namn, adress och telefonnummer. Ombudet bör också bifoga en fullmakt.

Behöver ni veta mer?

Har ni ytterligare frågor kan ni kontakta Länsstyrelsen via e-post, vasterbotten@lansstyrelsen.se, eller via växeltelefonnummer 010-225 40 00. Ange diarienummer 5101-2025.

Tjänsteskrivelse

2026-07-07

Kommunstyrelsens
planeringsutskott

Diariennr: KS-2025/00906

Revidering av avfallsföreskrifter för Umeå kommun

Förslag till beslut

Kommunfullmäktige beslutar

att anta förslaget till nya avfallsföreskrifter för Umeå kommun.

att föreskrifterna gäller från och med 2026-10-20.

Ärendebeskrivning

I och med att producentansvarslagstiftningen ändrades 2024 förändrades också kommunernas ansvar för insamling av förpackningar från hushåll och samlokaliserade verksamheter som väljer kommunal insamling. Från 2027 ska insamlingen av förpackningar av papper, plast, metall och glas ske fastighetsnära.

Med utgångspunkt i ovanstående har Vakin påbörjat arbetet med att ställa om sin avfallshantering till fastighetsnära insamling.

Systemet finansieras av producenterna som ska ersätta kommunerna för kostnaderna utifrån en särskild ersättningsmodell, i huvudsak baserat på insamlad mängd, antal hushåll som är anslutna till fastighetsnära insamling och antal lättillgängliga insamlingsplatser (LIP). Även kvaliteten på insamlade förpackningar kan komma att påverka ersättningen.

Vakin har gjort en utredning baserad på:

- Insamlingsresultat, t.ex. insamlad mängd och kvalitet på utsorterade fraktioner
- Miljö, t.ex. möjlighet till kvalitetskontroll av insamlat avfall, transportbehov, behov av påsar för insamling, risk för förluster i hanteringen
- Service, t.ex. antal och storlek på kärl, tömningsfrekvens
Arbetsmiljö, t.ex. behov av manuell tömning av kärl och behållare, säkerhet vid tömning, behov av lyft
- Tekniska begränsningar, t.ex. behov av särskilda fordon och behållare, flexibilitet avseende hämtningsfrekvens, behållartyper

Tjänsteskrivelse

Dnr: KS-2025/00906

och antal fraktioner, framkomlighet för fordon, möjlighet att samla in avfall även från gemensamma insamlingsplatser och små flerbostadshus, erfarenheter av systemet i full skala, etablerbarhet.

- Ekonomi, t.ex. kostnadseffektivitet, investeringsbehov.

Ett pilottest har genomförts på Blåbärsvägen och Filgränd samt omvärldsbevakning av hur andra kommuner som redan infört fastighetsnära insamling och vilka lärdomar och erfarenheter de gjort.

I och med detta har en revidering av avfallsföreskrifterna varit nödvändig.

Förslaget har varit ute på samråd 5/5 till 30/6 och ungefär 150 synpunkter har kommit in. Vilka nämnder som yttrat sig samt vilka synpunkter som inkommit från allmänheten redovisas i samrådsredogörelsen.

Beslutsunderlag

- Förslaget till nya avfallsföreskrifter
- Samrådsredogörelse
- Tjänsteskrivelse inför styrelsebeslut Umeva 2403
- Rapport Vakin pilottest fastighetsnära insamling 2024
- Utredning insamling Umeå-regionen_2023-05-29 rev
- Bilaga 2 Omvärldsbevakning andra kommuners systemval.

Beredningsansvarig

Maria Eriksson, strategisk utveckling

Beslutet ska skickas till

Maria Eriksson

Helena Johansson, Vakin

Förnamn, Efternamn
Befattning

Maria Eriksson
Vik. miljöstrateg

Vakin

Fastighetsnära insamling

GENOMFÖRD AV ORIGO GROUP
DECEMBER 2024

Origo Group

Om undersökningen

METOD

Kvalitativ undersökning – djupintervjuer och digital dagbok

Åtta hushåll, 4 på Filgränd och 4 på Blåbärsvägen, har följts under hela testperioden. De har fått fylla i en digital veckodagbok och skicka in bilder och filmer som beskriver deras upplevelser av insamlingen.

I slutet av testperioden genomfördes djupintervjuer på plats hemma hos de utvalda hushållen tillsammans med Vakin.

Urval för undersökningen i form av kundlistor tillhandahölls av Vakin. I urvalet av hushållen strävade vi efter att få med hushåll med blöjbarn, större hushåll med fler än 4 personer och mindre hushåll utan hemmavarande barn.

Deltagarna i den kvalitativa delen fick en ersättning på 300 kr i form av ett Visit Umeå presentkort.

Kvantitativ undersökning - webbenkät

Efter testperioden fick samtliga testhushåll svara på en webbenkät.

Av 116 deltagande hushåll har 95 svarat på enkäten, vilket ger en total svarsfrekvens på **82%**.

- Filgränd: 38 av 44 har svarat= svarsfrekvens 86%
- Blåbärsvägen: 57 av 72 har svarat =svarsfrekvens 79%

Deltagarna i den kvantitativa delen fick 500 kronors avdrag på fakturan från Vakin.

Resultat djupintervjuer och digital dagbok

Många deltagare var skeptiska inledningsvis

- Många deltagare i studien uttryckte initial skepsis eller negativa känslor när de först fick information om införandet av fastighetsnära insamling.
- Flera deltagare var fundersamma över hur de skulle få plats med de extra soptunnorna på sina tomter, särskilt med tanke på snöröjning och begränsat utrymme.
- Vissa ifrågasatte behovet av förändringen och menade att det fungerade bra med det befintliga systemet.
- Deltagarna var tveksamma till om 6 veckors hämtningsintervall skulle fungera, särskilt för restavfall och blöjor.
- Det framkom även en generell motvilja mot förändringen i sig.

Suck, är det vi som är testgata?
Spontan kändes det jobbigt. Det var inget vi hade bett om. Det är nog en ganska vanlig första reaktion. Vi var fundersamma om plats för tunnorna och hur det ska bli när det kommer snö.
(Blåbärsvägen)

Det var jobbigt när vi fick information om testet. Det räcker med två tunnor på tomten.
(Blåbärsvägen)

Jag tänkte att det kommer ta för mycket plats och att 6 veckor är för långt mellan hämtningarna. Det kommer börja lukta.
(Filgränd)

Utmaningar med platsbrist och oro för problem vintertid

- Det visade sig vara en utmaning för flera deltagare att hitta plats för de extra soptunnorna. I synnerhet boende på Filgränd med relativt små tomter och begränsat utrymme.
- Vissa offrade utrymme i förråd, carport eller vedförråd för att få plats med tunnorna.
- En deltagare nämnde att tunnorna var fula och svåra att dölja, vilket påverkade tomtens utseende negativt.
- Deltagarna uttryckte även oro för hur de skulle kunna hantera snöröjning och framkomlighet med de extra tunnorna på vintern
- Större tunnor sågs som problematiskt då de skulle bli för tunga att dra, särskilt på vintern.

Det är inte så trevligt att ha alla tunnorna precis vid altanen men ställer man bak dem får man rulla dem så långt. Det kommer inte att funka i vinter när det blir snö. Tomterna och alla trottoarer är fulla med snö. Det ser helt annorlunda ut. (Blåbärsvägen)

Tunnorna får plats men vi har ett stort skjul. Dock måste vi ha några tunnor utanför eller offra andra saker i skjulet. Cyklar, snöslunga. Tråkigt när man planerat för ett skjul med en viss storlek men nu är det för litet. (Filgränd)

Bekvämt att ha insamling av pappers- och plastförpackningar hemma

- Generellt sett upplevde deltagarna att det var bekvämt att ha insamling av pappers- och plastförpackningar hemma.
- Sorteringen blev enklare när de kunde slänga förpackningarna direkt i tunnorna vid huset. De slapp samla förpackningar inomhus i lika stor omfattning och fick därmed mer utrymme.
- Vissa menade att de återvann mer, särskilt smutsiga eller kladdiga förpackningar som annars hamnade i restavfall, eftersom det var så enkelt att slänga dem i den fastighetsnära tunnan.
- Deltagarna uppskattade också att de slapp åka till återvinningsstationen lika ofta.

Det positiva är att inte behöva åka så ofta och man blir av med grejerna.
(Filgränd)

Vi sorterar mer nu när vi kan slänga allt direkt. Allt som kan lukta tar vi ut direkt. Tidigare hamnade smutsiga plast och pappersförpackningar i restavfall men de sorterar vi nu.
(Blåbärsvägen)

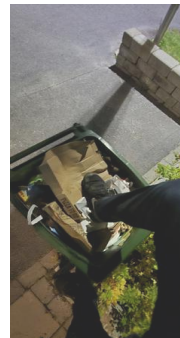

Tunnorna blev i många fall fulla innan tömning

- Många upplevde dock att tunnorna, särskilt för papper, blev fulla innan tömning. Det ledde till att de ändå fick åka till återvinningsstationen eller att de slängde förpackningar i restavfallet.
- Vissa klagade på lukt från plasttunnan, särskilt under varmare perioder.
- Innan testet med fastighetsnära insamling sorterade de flesta deltagare redan papper och plast, men de fick åka till återvinningsstationen för att lämna det.

Tidigare hade vi mellanstation i tvättstugan och tog med förpackningarna till återvinningsstationen på väg till jobbet.
(Filgränd)

Vi sorterade inomhus, men inte all papper och plast. Åkte till återvinningsstationen med det som inte sorterades hemma.
(Blåbärsgränd)

Många upplevde att hämtningsintervallet för pappersförpackningar var för långt

- Deltagarna har blandade erfarenheter kring om pappers-, plast- och restavfall fick plats i tunnorna med ett hämtningsintervall på 6 veckor.
- Många deltagare, oavsett gatuadress, upplevde att tunnan för pappersförpackningar blev full innan det var dags för tömning.
- Flera deltagare upplevde även att restavfallstunnan blev full innan tömning, särskilt barnfamiljer, och vissa oroade sig för luktproblem under sommaren.
- Erfarenheterna kring plasttunnan är mer varierade. Vissa upplevde att även plasttunnan blev full i förtid, medan andra tyckte att det fungerade bra med 6 veckors intervall.

Restavfall och plast ryms men papper blir full.
(Blåbärsvägen)

Kärlen för restavfall, plast och kartong blir alla fulla innan hämtning.
Restavfallet har vi fått slänga i brännbart på återvinningscentralen.
(Filgränd)

Det blir fullt i tunnan med papper.
Plasten och restavfallet fungerar bättre, fast plasttunnan luktar. Det kommer inte bli bra på sommaren.
Det luktar även om man sköljer.
(Filgränd)

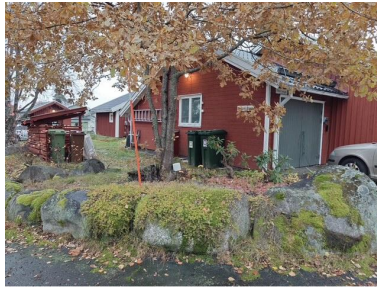
Vissa tyckte det var svårt att veta vilka tunnor som skulle ställas ut

- Vissa deltagare tyckte att det var svårt att veta vilka tunnor som skulle ställas ut vid varje tömningstillfälle men majoriteten upplevde inte att det var ett problem.
- En deltagare föreslår att tunnorna märks upp tydligare med veckonummer.
- En annan deltagare tyckte att det var förvirrande och störande att behöva titta i hämtschema för att veta vilka tunnor som skulle tömmas.
- En föreslog att det även borde finnas en tydlig märkning på locket, eftersom deras tunnor stod placerade så att märkningen på framsidan inte syntes.

Många upplevde att testet fungerade bättre än förväntat och hade velat fortsätta

- Flera upplever att det fungerade bättre än förväntat och att det blev enklare att sortera.
- De flesta ville behålla systemet efter testperioden.
- Många hade vant sig vid det nya systemet och upplevde det som mer bekvämt.
- Vissa menade att de sorterade bättre med det nya systemet.

Vi har ändrat vårt beteende i att vi åker mer sällan till återvinningsstationen, annars är det ingen skillnad. Vi sorterade lika mycket innan.
(Blåbärsvägen)

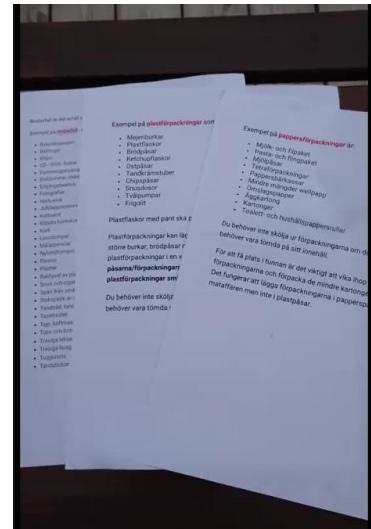
Vi har blivit bättre på att sortera plastavfall från trädgården som t.ex. jordpåsar och grillpåsar.
(Filgränd)

Det känns inte bra att bli av med det. Vi vill ha det kvar nu när man har vant sig.
(Blåbärsvägen)

Vi sorterar mer nu när vi kan slänga allt direkt. Allt som kan lukta tar vi ut direkt. Tidigare hamnade smutsiga plast och pappersförpackningar i restavfall men de sorterar vi nu.
(Blåbärsvägen)

SMS-påminnelser i kombination med utskrivet hämtningschema fungerar bra

- Många av deltagarna hade skrivit ut hämtningschemat och satt upp det i köket.
- SMS-påminnelser uppskattades av deltagarna. Flera beskriver sms som den smidigaste och enklaste lösningen för att informera. Många tyckte att kombinationen med ett utskrivet hämtningschema fungerade bra.
- En av de intervjuade fick dock inte SMS-tjänsten att fungera.
- Flera betonade även vikten av tydlig information om sorteringsregler.

Positiva och negativa erfarenheter

Positivt

- **Bekvämlighet** Att kunna sortera och slänga förpackningar direkt vid huset. Deltagare uppskattade att slippa åka till återvinningsstationen lika ofta.
- **Ökad återvinning** Vissa upplevde att de sorterade mer tack vare närheten till tunnorna. Det blev enklare att sortera direkt, vilket ledde till att mindre avfall hamnade i restavfallet.
- **Mindre lukt inomhus** Att slippa förvara illaluktande förpackningar inomhus upplevdes som positivt.
- **Mer plats inomhus** Mellanstationen för plast och papper inne behövdes inte i samma utsträckning.

Negativt

- **Fulla tunnor.** Tunnorna, särskilt för papper och restavfall, blev ofta fulla innan tömning. Det ledde till extra resor till återvinningsstationen eller återvinningscentralen.
- **Platsbrist.** Många deltagare upplevde att de fyra tunnorna tog för mycket plats på tomten, särskilt de med begränsat utrymme.
- **Svårt att veta vilka tunnor som ska ställas ut.** Bristande tydlighet kring tömningsschemat och svårigheter att identifiera vilka tunnor som skulle ställas ut upplevdes negativt av några.
- **Oro för ökade kostnader.** Vissa deltagare uttryckte oro för att den fastighetsnära insamlingen skulle leda till ökade avgifter.

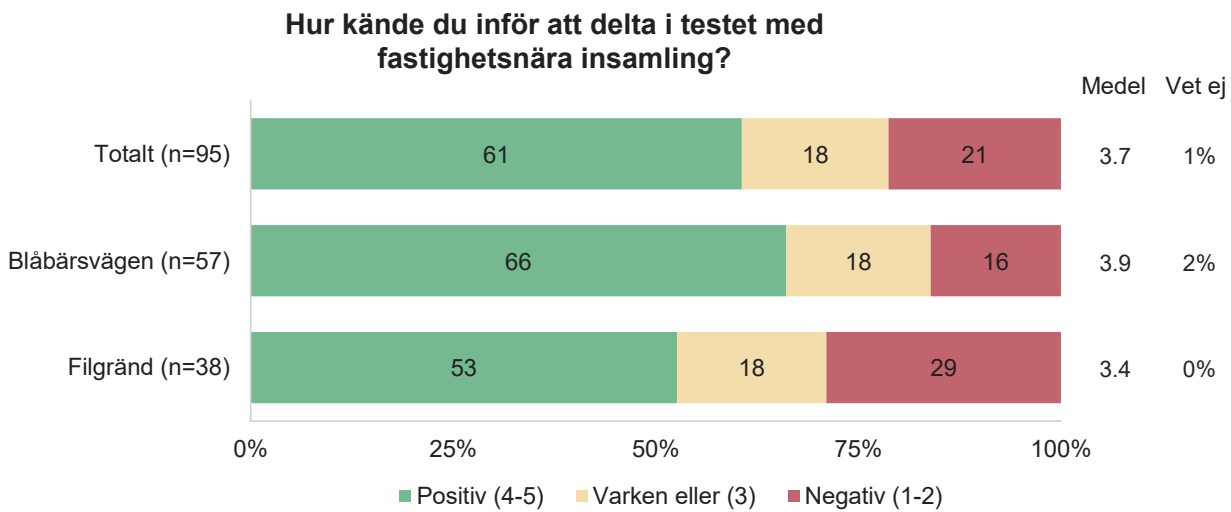

Resultat webbenkät

INFÖR TESTET

En av fem var negativa till testet, fler negativa på Filgränd än på Blåbärsvägen

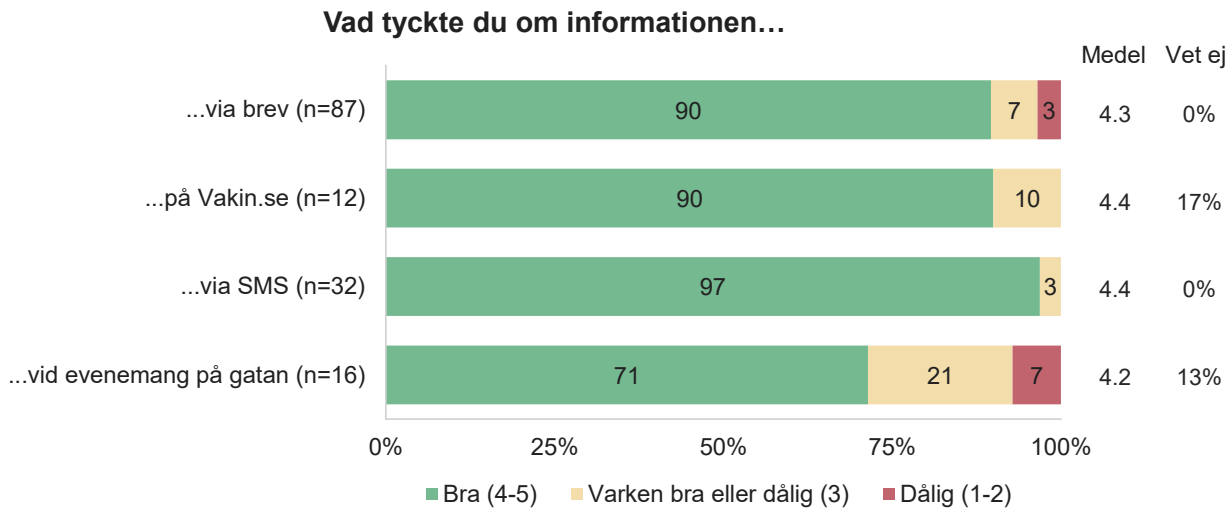

Bas: Samtliga respondenter, n=antal svar.

14

INFÖR TESTET

Totalt sett uppnår samtliga informationskanaler ett högt betyg

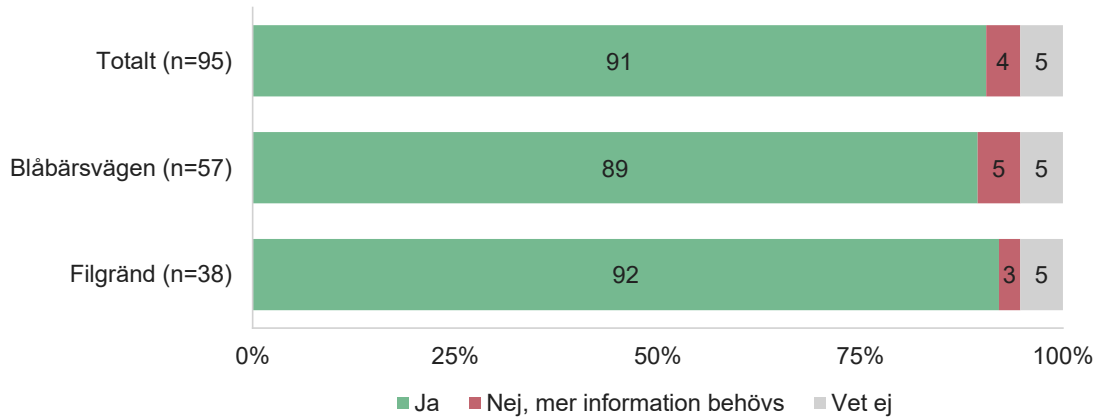
Bas: De som tagit del av information via respektive kanal, n=antal svar.

16

UNDER TESTET

Det var tydligt vilka typer av avfall som kunde sorteras i de olika tunnorna

Var det tydligt vad du kan sortera i de olika tunnorna, eller saknades det någon information?

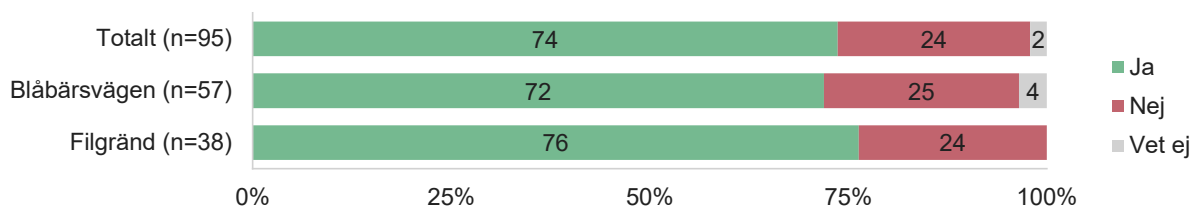
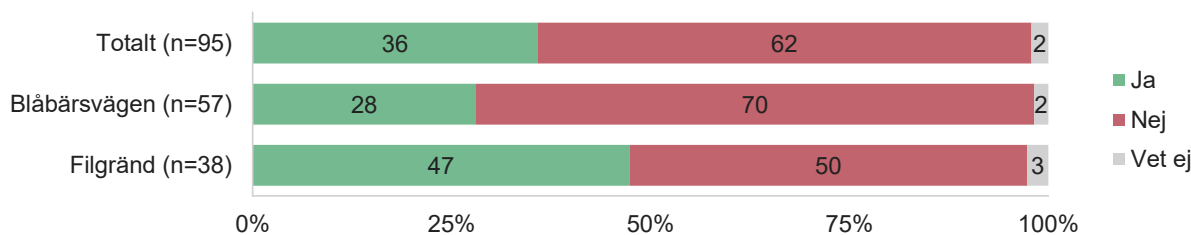

Bas: Samtliga respondenter, n=antal svar.

17

UNDER TESTET

Majoriteten hade plats för två extra tunnor på tomten/gården, nära hälften av de boende på Filgränd fick göra anpassningar

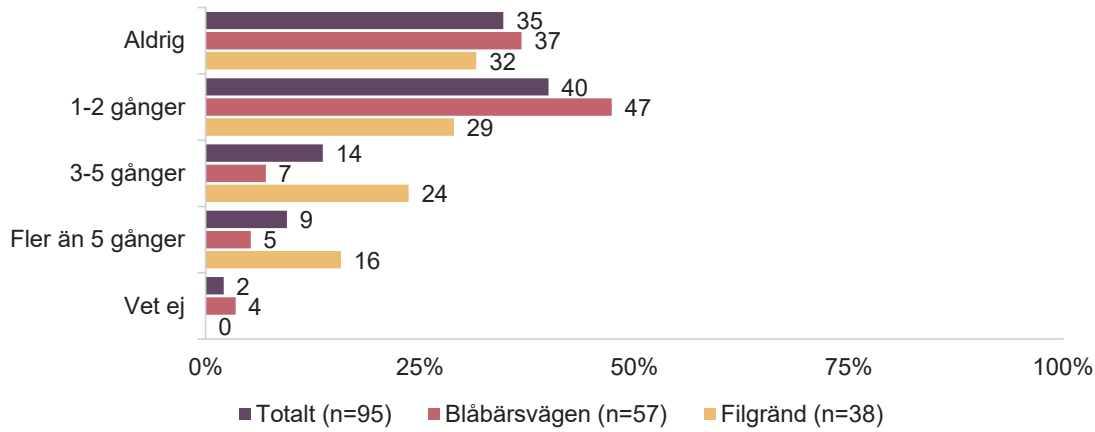
Hade du tillräckligt med plats för två extra tunnor på din tomt/gård?**Behövde du göra några anpassningar hemma för att få plats med tunnorna?**

Bas: Samtliga respondenter, n=antal svar.

UNDER TESTET

En tredjedel behövde aldrig besöka en återvinningsstation under testet

Hur många gånger under testet på 12 veckor behövde du besöka en återvinningsstation för att lämna pappers- respektive plastförpackningar?

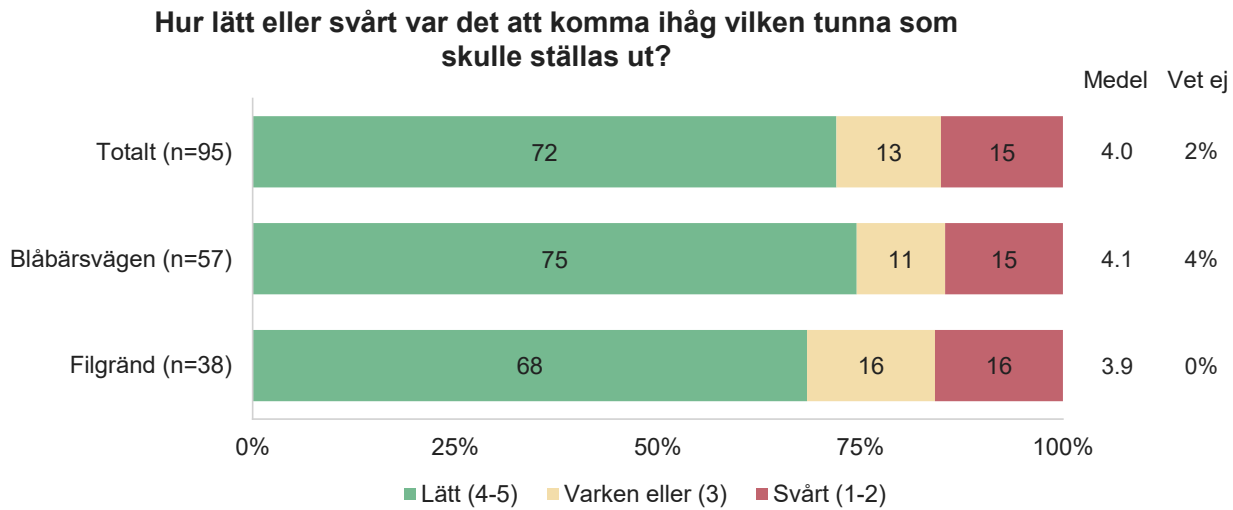

Bas: Samtliga respondenter, n=antal svar.

19

UNDER TESTET

Sju av tio tyckte det var lätt att komma ihåg vilken tunna som skulle ställas ut

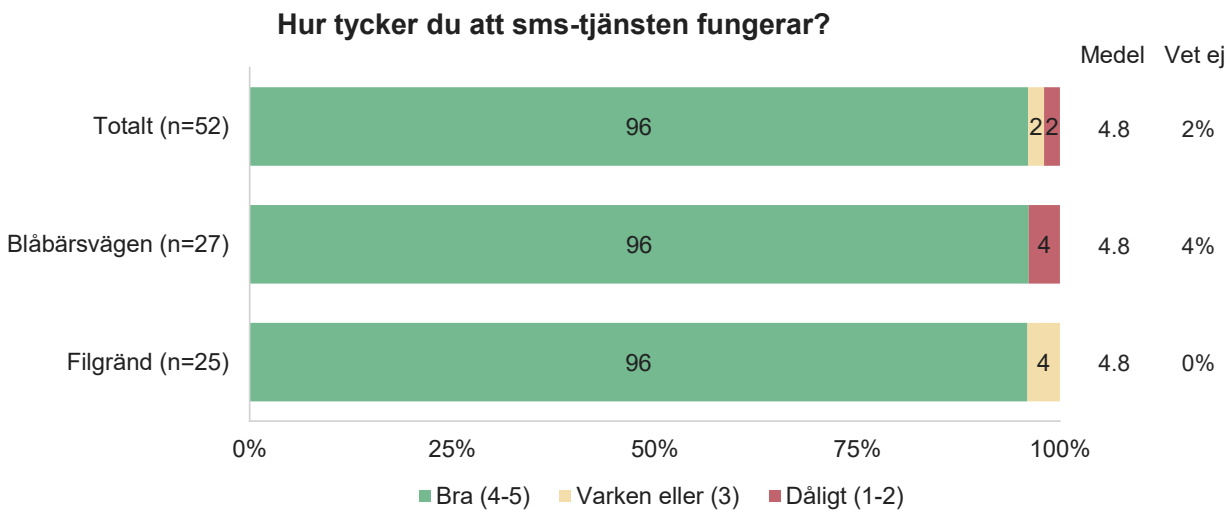

Bas: Samtliga respondenter, n=antal svar.

20

UNDER TESTET

Nästan alla som provat sms-tjänsten anser att den fungerat bra

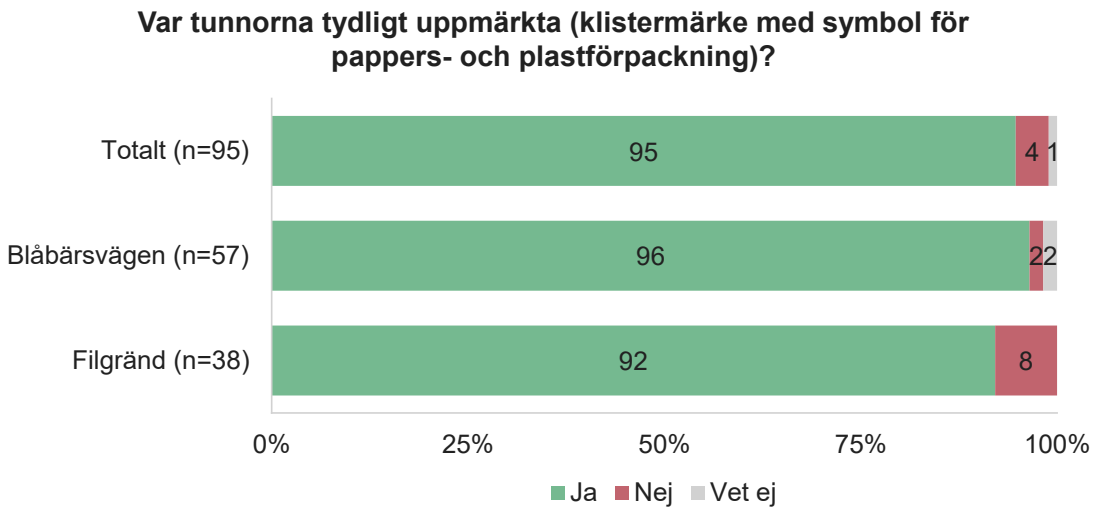

Bas: De som provat Vakis sms-tjänst för påminnelse inför sophämtning, n=antal svar.

21

UNDER TESTET

Nästan alla tyckte att tunnorna var tydligt uppmärkta

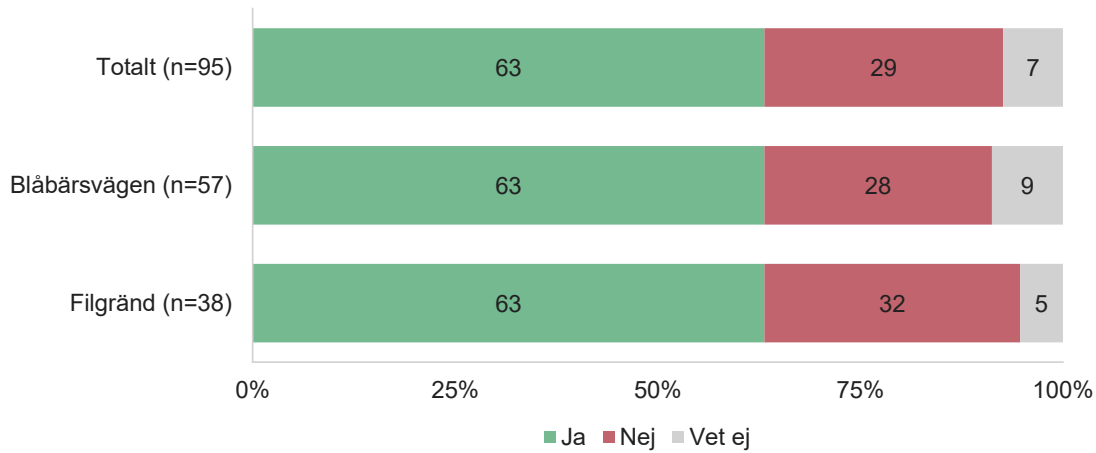
Bas: Samtliga respondenter, n=antal svar.

22

EFTER TESTET

Omkring tre av fem hade velat behålla tunnorna för fortsatt hemsortering

Skulle du ha velat behålla tunnorna för fortsatt hemsortering?

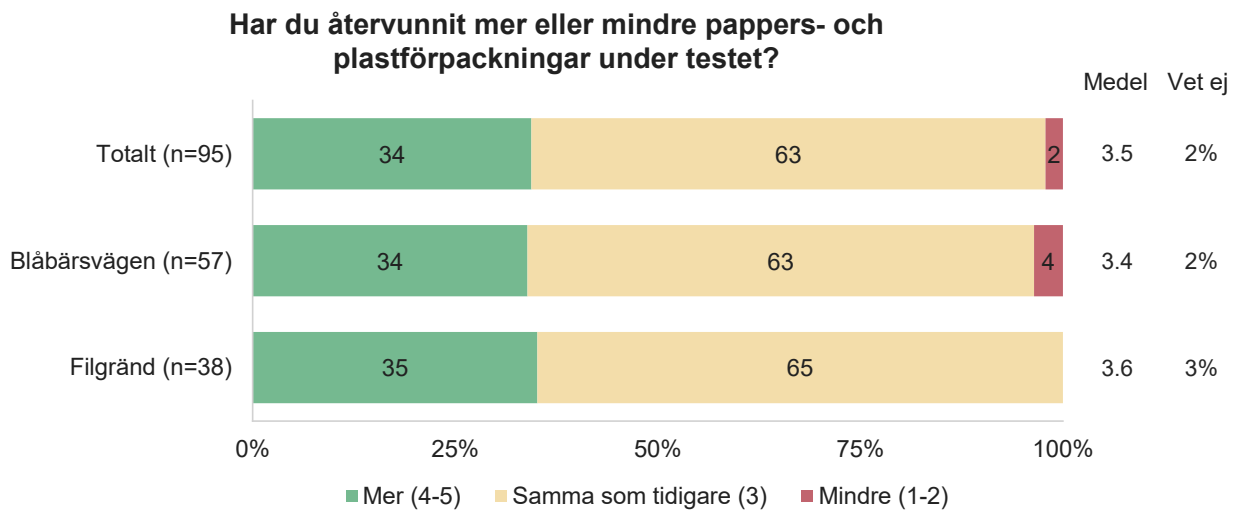

Bas: Samtliga respondenter, n=antal svar.

23

EFTER TESTET

En tredjedel anser att de återvunnit mer pappers- och plastförpackningar under testet

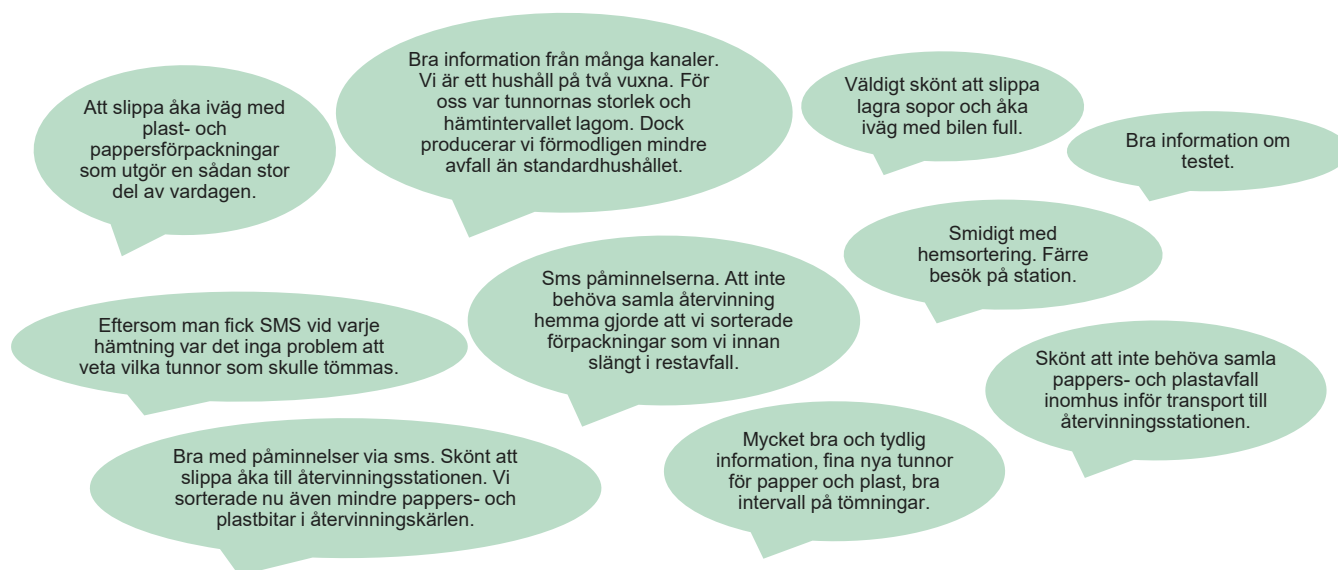

Bas: Samtliga respondenter, n=antal svar.

24

EFTER TESTET

Vad som fungerade bra under testet:

Öppen fråga, fullständiga lista med svar redovisas i bilaga.

25

EFTER TESTET

Vad som fungerade mindre bra under testet:

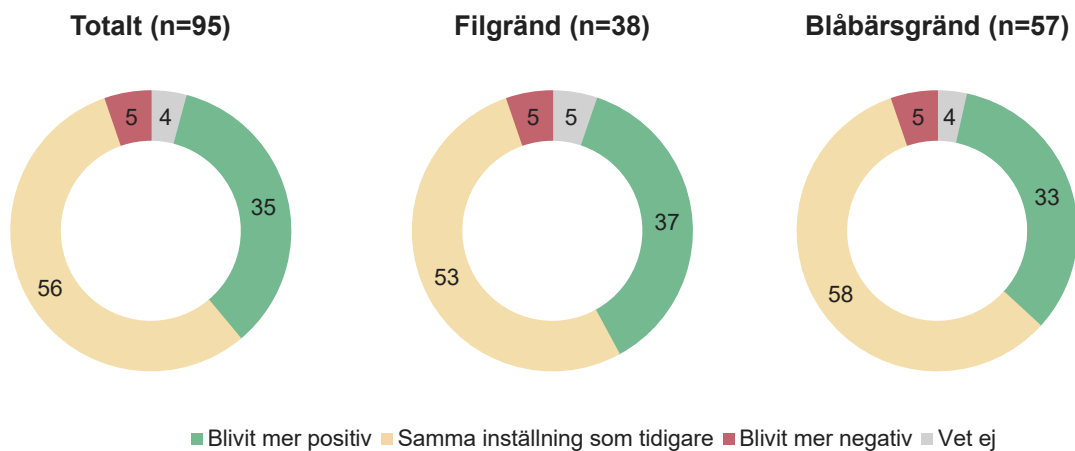

Öppen fråga, fullständiga lista med svar redovisas i bilaga.

26

EFTER TESTET

Över en tredjedel har blivit mer positiva till hemsortering av förpackningar efter testet

Bas: Samtliga respondenter, n=antal svar.

Fråga: "Har din inställning till hemsortering av förpackningar ändrats under testets gång?"

27

Slutsatser

- **Övervägande positivt och fler positiva under testet.** Testet av fastighetsnära insamling har varit övervägande positivt mottaget av deltagarna. Majoriteten var positivt inställda till testet redan innan det startade och ännu fler blev positiva under testets gång.
- **Bekvämt med hemsortering och ökad återvinning.** Bekvämligheten med att slippa åka till återvinningsstationen lika ofta har varit en betydande faktor till den positiva upplevelsen. Dessutom upplevde vissa deltagare att de återvann mer tack vare närheten till tunnorna.
- **Fulla tunnor och platsbrist.** Många upplevde att tunnorna, speciellt för papper, blev fulla innan tömning. Platsbrist för de extra tunnorna var ett problem för en del, speciellt på Filgränd där tomterna är mindre. Vissa deltagare tyckte även att det var svårt att veta vilka tunnor som skulle ställas ut vid varje tömningstillfälle.
- **Tydlig och lättillgänglig information.** Information om testet har varit tydlig och lättillgänglig, med SMS-påminnelser som en uppskattad funktion. Kombinationen av SMS-påminnelser och ett utskrivet hämtningschema fungerade bra.

Rekommendationer

- **Kortare hämtningsintervall** skulle kunna övervägas, speciellt för papper och eventuellt även för restavfall, för att undvika att tunnorna blir överfulla. Möjligheten att anpassa hämtningsintervallet efter hushållets behov, t.ex. tätare tömning för barnfamiljer, kan också utredas.
- **Alternativa lösningar för placering av tunnorna** för de hushåll som har begränsat utrymme på tomten. Gemensamma uppsamlingsplatser eller hjälp med att bygga utrymmen för tunnorna kan vara möjliga lösningar.
- **Tydligare märkning av tunnorna** med veckonummer eller annan information som underlättar identifiering av vilka tunnor som ska ställas ut skulle kunna införas.
- **Fortsätt tillhandahålla tydlig information** om sorteringsregler och tips om hur man kan underlätta sorteringen inomhus.

INSAMLING AV AVFALL I UMEÅREGIONEN

Alternativ och förslag till lösning för villor och fritidshus

Umeåregionen

29 maj 2023, rev. 7 juni 2023

Miljö- och avfallsbyrån i Mälardalen AB • Kopparbergsvägen 8 • 722 13 Västerås

Telefon: 076-767 16 04 • E-post: info@milav.se

Org.nr: 556864-6870 • Bankgiro: 803-3128

www.milav.se

Insamling av avfall i Umeåregionen

29 maj 2023

Omslagsfoto: FTI AB, fotograf Ulf Huett

Förord

I januari 2023 fick Miljö & Avfallsbyrån i uppdrag av Vakin AB att genomföra en utredning om insamling av avfall i kommunerna Umeåregionen (Bjurholm, Nordmaling, Robertsfors, Umeå, Vindeln, Vännäs och Örnsköldsvik). Utredningen är en del i kommunernas förberedelser för kommunalt insamlingsansvar för förpackningar och ska utgöra underlag för beslut om insamlingssystem för villor och fritidshus.

Utredningen har genomförts i dialog med en projektgrupp bestående av följande personer:

Elisabeth Johansson, Vakin AB

Helena Johansson, Vakin AB

Inger Olofsson, Bjurholms och Vännäs kommuner

Eva Glaas, Robertsfors kommun

Åsa Möller, Miljö och Vatten i Örnsköldsvik AB (Miva)

Konsultinsatsen i projektet har genomförts av Jörgen Leander och Eleonor Zeidlitz med stöd av Marie Rytterstedt.

Västerås 2023-05-29

Jörgen Leander
Uppdragsledare
Miljö & Avfallsbyrån

Sammanfattning

Från 2024 har kommunerna enligt den nya producentansvarslagstiftningen ansvaret för insamling av förpackningar från hushåll och samlokaliserade verksamheter som väljer kommunal insamling. Från 2027 ska insamlingen av förpackningar av papper, plast, metall och glas ske fastighetsnära och de olika avfallsslagen får inte blandas. För returpapper/tidningar bestämmer kommunen själv om det ska samlas in fastighetsnära eller inte.

Finansieringen ska ske genom att producenterna ersätter kommunerna för sina kostnader utifrån en särskild ersättningsmodell.

Denna rapport belyser olika alternativ för fastighetsnära insamling (FNI) av förpackningar och returpapper från villor och fritidshus i kommunerna Bjurholm, Nordmaling, Robertsfors, Umeå, Vindeln, Vännäs och Örnsköldsvik.

I rapporten analyseras olika huvudsystem med två stycken fyrfackskärl, fyra stycken tvåfackskärl, lösningar med budning av vissa fraktioner samt optisk sortering. Analysen har gjorts med utgångspunkt från lokala förutsättningar i kommunerna, för- och nackdelar med systemen med hänsyn till insamlingsresultat, miljö, service, arbetsmiljö, tekniska begränsningar och ekonomi samt erfarenheter från andra kommuner. I utredningen ingår även kostnadsberäkningar.

Förutsättningarna för FNI av förpackningar och returpapper från villor och fritidshus i kommunerna bedöms vara förhållandevis goda. Umeåregionen är i ett nationellt perspektiv stor till ytan men ändå väl sammanhållen geografiskt med två större orter (Umeå och Örnsköldsvik) som är centrala i nuvarande logistik vid insamling av avfall. Generellt är tillgången på ytor för uppställning av fler eller större kärl god men det förekommer hämtställen och turer där särskilda anpassningar kan behöva göras. Långa avstånd gör samordning med insamlingen från flerbostadshus viktig. Förutsättningar bedöms finnas för en omlastningslösning som bidrar till kostnadseffektiv hantering.

Förslag till systemlösning

Kommunerna i Umeåregionen föreslås införa insamling av avfall i **fyrfackskärl som huvudsystem** för villor och fritidshus med enskild hämtning. Systemet bedöms även kunna tillämpas för små flerbostadshus. Vid utformningen av systemet är kärlindelningen särskilt viktig och bör väljas utifrån bl.a. insamlingsresultat, logistik och service.

Om tömning av kärl inte kan ske på ett säkert sätt, om utrymmesbrist på fastigheten föreligger eller om framkomligheten är begränsad föreslås **komplementsystem i form av separata kärl på gemensamma insamlingsplatser**.

Skälen till förslaget att införa fyrfackskärl som huvudsystem är främst de dokumenterat goda erfarenheterna från andra kommuner avseende de utsorterade insamlade fraktionernas mängd och kvalitet, mindre transportarbete än i ett tvåfackssystem samt den höga servicenivån där antalet kärl på fastigheten begränsas till två och det därför blir enklare för

kunderna att hålla reda på när kärl ska ställas ut för tömning. System som bygger på budning av vissa fraktioner rekommenderas inte, främst p.g.a. lägre service, otillfredsställande arbetsmiljö och höga kostnader. Insamling i olikfärgade påsar med optisk sortering rekommenderas inte, främst p.g.a. risker för förluster i hanteringen, kvalitetsrisker, förbrukning av plastpåsar och behov av uppförande av sorteringsanläggning.

Insamling med grön rutt föreslås tillämpas där det ger logistiska fördelar och kan ske med tillfredsställande säkerhet för både chaufför och avfallslämnare.

Om krav skulle införas på FNI av fler fraktioner kan kommunerna lösa detta, utan att komplettera med fler kärl, genom att exempelvis avveckla FNI av returpapper eller samla in vissa fraktioner blandat i samma fack och på så sätt frigöra fack för andra fraktioner. Andra möjligheter kan vara att komplettera insamlingssystemet med påhångsboxar. Vid val av lösning behöver mängd och egenskaper samt kvalitetskrav på de olika fraktionerna beaktas särskilt.

Insamlade fraktioner föreslås omlastas i Umeå respektive Örnsköldsvik och så långt möjligt ska varje omlastningsstation kunna ta emot alla insamlade fraktioner. Där så är möjligt och kostnadseffektivt kan vissa fraktioner transporteras direkt till producenternas mottagningsanläggning eller restavfall direkt till förbränningsanläggning utan omlastning.

Fyrfackssystemet är ett av de minst kostsamma alternativen för FNI av mat- och restavfall, förpackningar och returpapper från villor och fritidshus med en beräknad årskostnad på ca 100 Mkr/år. Den del av årskostnaden som avser förpackningar ska täckas av ersättning från producenterna enligt Naturvårdsverkets ersättningsmodell. Kommunernas investeringsbehov avseende nya kärl samt projektledning, administration etc i samband med införande har beräknats till ca 275 Mkr.

Fortsatta utredningar inför beslut och införande

Innan kommunerna fattar beslut om insamlingssystem föreslås ett **fördjupat utredningsarbete** genomföras innefattande:

- Behov av komplementsystem för vissa specifika fastigheter, exempelvis fritidshus, eller för vissa turer utifrån omfattningen av hämtställen vid större vägar och förslag på åtgärder.
- Behov av och förutsättningar för samordning av insamlingen från villor, fritidshus och små flerbostadshus i mindre orter (serviceorter) med insamlingen från större flerbostadshus.

Inför beslut om lösning för omlastning föreslås även att en fördjupad utredning genomförs om skiftkörning vid insamling.

Inför införande av nytt insamlingssystem föreslås sedan ett fortsatt utredningsarbete genomföras och en plan för införande av det nya insamlingssystemet tas fram.

Utredningens förslag till insamlingssystem bygger på att samma systemlösning införs i alla kommunerna och att samverkan mellan kommunerna vidareutvecklas.

Innehåll

1	INLEDNING	8
1.1	Bakgrund och syfte	8
1.2	Förutsättningar och avgränsningar	8
1.3	Metod	9
2	NULÄGE OCH UTGÅNGSPUNKTER	10
2.1	Allmänt om regionen	10
2.2	Befolkning och bebyggelse	11
2.3	Insamling av mat- och restavfall, förpackningar och returpapper i kommunerna	12
2.3.1	Mål och strategier	12
2.3.2	Organisation	13
2.3.3	Nuvarande insamlingstjänster	13
2.3.4	Utrymmen och vägar	15
2.3.5	Behållare och fordon	17
2.3.6	Anläggningar	18
2.4	Nuvarande och framtida avfallsmängder	19
2.5	Kundnöjdhet	22
2.6	Ekonomi och taxor	22
3	TÄNKBARA PRINCIPLÖSNINGAR FÖR INSAMLING AV AVFALL I UMEÅREGIONEN	24
3.1	Kriterier för val av insamlingssystem	24
3.2	Huvudsystem för insamling av matavfall, restavfall, förpackningar och returpapper	26
3.2.1	Alternativ 1: Fyrfackskärl (2 st)	26
3.2.2	Alternativ 2: Tvåfackskärl (4 st)	29
3.2.3	Alternativ 3a: Tvåfackskärl (2 st) och budningstjänster	32
3.2.4	Alternativ 3b: Separata kärl för mat- och restavfall, tvåfackskärl (1 st) och budningstjänster	35
3.2.5	Alternativ 4: Olikfärgade påsar med separat kärl för matavfall och tvåfackskärl för glasförpackningar	38
3.3	Komplementsystem	41
4	OMLASTNING VID FNI AV FÖRPACKNINGAR OCH RETURPAPPER	43
4.1	Antal och placering av omlastningsstationer	44
4.2	FNI-systemets betydelse för omlastningslösningen	44
5	KOSTNADSBERÄKNINGAR	46
5.1	Generella beräkningsförutsättningar	46
5.2	Systemspecifika beräkningsförutsättningar	47
5.3	Årskostnader	49
5.4	Investeringar och införandekostnader	51
6	SAMLAD BEDÖMNING	53
6.1	Förutsättningar för FNI i kommunerna	53
6.2	Nytta med FNI	54
6.3	Ekonomi och övriga aspekter	55
7	FÖRSLAG TILL SYSTEMLÖSNING	57
7.1	Typ av insamlingssystem	57
7.1.1	Huvudsystem och komplementsystem	57
7.1.2	Kärlindelning	59
7.1.3	Samordning med insamling från små flerbostadshus	59
7.1.4	Insamling med grön rutt	60
7.1.5	FNI av andra fraktioner	61

7.2	Omlastning	62
7.3	Beslutsprocess	63
7.4	Fortsatta förberedelser för införande.....	64
8	REFERENSER	66

Bilaga 1 *Orientering om insamlingssystem*

Bilaga 2 *Beräknade årskostnader per kommun*

Bilaga 3 *Beräknade investeringar per kommun*

1 Inledning

1.1 Bakgrund och syfte

Från 2024 har kommunerna enligt den nya producentansvarslagstiftningen ansvaret för insamling av förpackningar från hushåll och samlokaliserade verksamheter som väljer kommunal insamling. Från 2027 ska insamlingen av förpackningar av papper, plast, metall och glas ske fastighetsnära.

Finansieringen ska ske genom att producenterna ersätter kommunerna för kostnaderna utifrån en särskild ersättningsmodell, i huvudsak baserat på insamlad mängd, antal hushåll som är anslutna till fastighetsnära insamling och antal lättillgängliga insamlingsplatser (LIP). Även kvaliteten på insamlade förpackningar kan komma att påverka ersättningen. Naturvårdsverket beslutar om föreskrifter om ersättningen och om dispenser. En första version av föreskrifterna gäller från januari 2023.

Kommunerna Bjurholm, Nordmaling, Robertsfors, Umeå, Vindeln, Vännäs och Örnsköldsvik (i denna rapport kallat Umeåregionen) samverkar på olika sätt inom avfallshantering och har valt att gemensamt förbereda övertagandet av insamlingsansvaret för förpackningar. Kommunerna Bjurholm, Nordmaling, Robertsfors, Umeå, Vindeln och Vännäs har tidigare även gemensamt handlat upp insamlingsentreprenör och omhändertagande av mat- och restavfall.

Syftet med denna utredning är att ta fram ett underlag till kommunerna inför beslut om fastighetsnära insamlingssystem av förpackningar och returpapper för villor, fritidshus och små flerbostadshus. I rapporten ska belysas olika aspekter på fastighetsnära insamling av förpackningar i kommunerna med några olika alternativa lösningar för villor och fritidshus. Utredningen innefattar vad valet av lösning för villor och fritidshus betyder för förutsättningarna för fastighetsnära insamling även från små flerbostadshus samt villor och fritidshus med gemensamma insamlingsplatser och möjligheterna till insamling med s.k. grön rutt¹ samt en logistiskt väl fungerande omlastning.

1.2 Förutsättningar och avgränsningar

Utredningen omfattar fastighetsnära insamling av *matavfall, restavfall, förpackningar och returpapper* hos villor och fritidshus men berör även konsekvenser för små flerbostadshus och villor/fritidshus med gemensamma insamlingsplatser samt omlastning. Övriga flerbostadshus och verksamheter omfattas inte av utredningen.

Samma typ av insamlingssystem förutsätts tillämpas i alla kommunerna i Umeåregionen men i praktiken krävs ett politiskt beslut i varje kommun.

¹ Grön rutt innebär att behållarna ställs på ena sidan av vägen, vilket innebär att insamlingsfordonet inte behöver köra åt båda håll på vägen för att tömma samtliga kärl.

Utredningen omfattar inte insamling vid lättillgängliga insamlingsplatser (LIP) och återvinningscentraler av skrymmande förpackningar, träförpackningar eller övriga förpackningar (av t.ex. textil och keramik).

Utredningen fokuserar på system som kan utgöra *huvudsystem* (det insamlingssystem som används i merparten av fastigheterna och är det huvudsakliga systemet, t.ex. insamling i kärl) för matavfall, restavfall, förpackningar och returpapper i kommunerna. Huvudsystemet kan vid behov kombineras med *komplementsystem* (t.ex. gemensamma insamlingsplatser med separata kärl eller underjordsbehållare) i viss typ av bebyggelse eller delar av kommunerna. I utredningen ges exempel på sådana system men dessa analyseras inte närmare.

Följande förkortningar och begrepp används i denna rapport:

- *FNI*: Fastighetsnära insamling, insamling på eller i nära anslutning till fastigheten där avfallet uppstår.
- *LIP*: Lättillgänglig insamlingsplats för skrymmande förpackningar. Platsen är publik.
- *ÅVC*: Bemannad återvinningscentral för bl.a. grovavfall och farligt avfall.
- *ÅVS*: Obemannad återvinningsstation med containrar för förpackningar och returpapper.
- *Gemensam insamlingsplats*: Plats där separata behållare för mat- och restavfall, förpackningar och returpapper delas mellan flera hushåll. Platsen är ett alternativ till insamling på fastigheten och definieras som FNI.
- *Små flerbostadshus*: Flerbostadshus med fyra eller färre lägenheter.
- *Grön rutt*: Insamlingstur där behållarna ställs upp på ena sidan av vägen, vilket innebär att insamlingsfordonet inte behöver köra åt båda håll på vägen för att tömma samtliga kärl.

1.3 Metod

Utredningen har genomförts utifrån granskning av befintliga underlag såsom renhållningsordningar, tidigare utredningar, interna underlag inklusive statistik och uppgifter från kundsystem och ekonomisystem samt muntliga uppgifter från nyckelpersoner i kommunerna. Tidigare genomförd förstudie om insamlingssystem i Bjurholm, Nordmaling, Robertsfors, Umeå, Vindeln och Vännäs från 2017 har i tillämpliga delar använts som utgångspunkt.

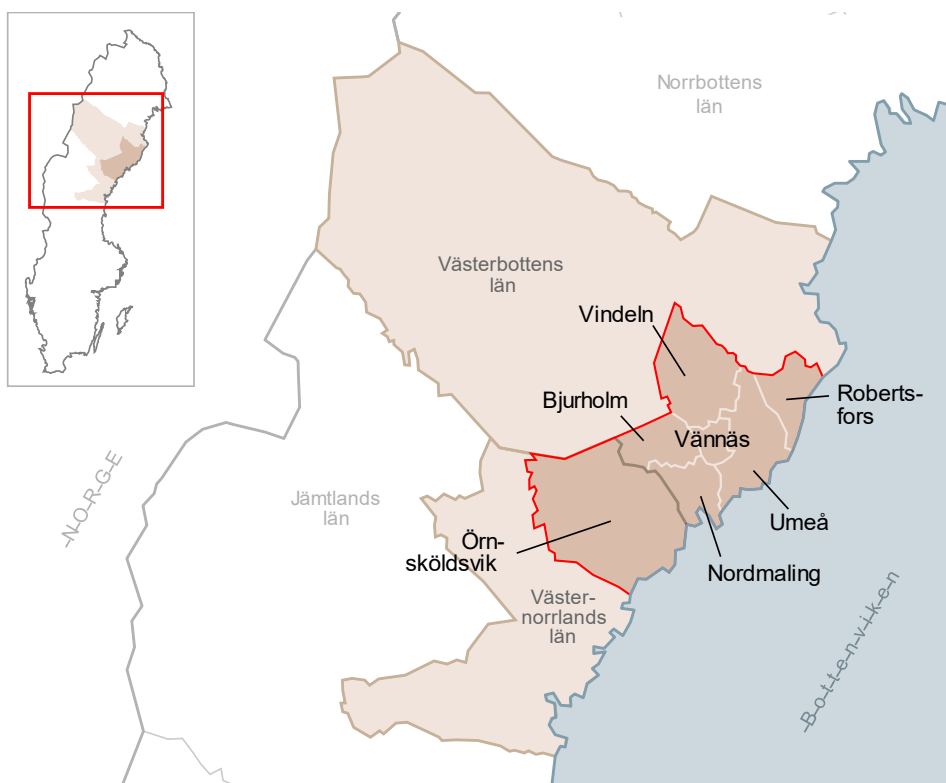
Utredarnas egna kunskaper och erfarenheter samt kontakter med andra kommuner och leverantörer av utrustning har bidragit till underlaget till utredningen. Förhållanden som beskrivs och aspekter som belyses har valts ut i samråd med kommunernas projektgrupp.

2 Nuläge och utgångspunkter

I föreliggande kapitel beskrivs översiktligt sådana lokala förutsättningar som kan vara av betydelse för utformningen av ett fastighetsnära insamlingssystem för mat- och restavfall, förpackningar och returpapper i Umeåregionen som helhet med kommentarer avseende enskilda kommuner där så bedömts nödvändigt. Förväntad befolkningsutveckling och hur avfallsmängderna kan komma att utvecklas beskrivs också.

2.1 Allmänt om regionen

Umeåregionen utgörs av följande kommuner i Västerbottens län; Bjurholm, Nordmaling, Robertsfors, Umeå, Vindeln, Vännäs, och i Västernorrlands län av Örnsköldsvik. Regionen har en total landareal på ca 17 800 km², varav Örnsköldsvik är den till ytan största kommunen. Markanvändningen i Umeåregionen domineras av skogsmark. Av regionens sju kommuner har fyra stycken havskust; Robertsfors, Umeå, Nordmaling och Örnsköldsvik.

Figur 1 Umeåregionen. Källa: Wikipedia (skapare Nisann)

Umeåregionens transportinfrastruktur utgörs främst av vägarna E4 och E12, riksvägarna 92 och 363, järnväg som exempelvis Botniabanan samt Umeå flygplats. I Umeå och Örnsköldsviks kommuner finns hamnverksamhet och sjöfart.

Kommunerna har ett varierat näringsliv där två stora verksamhetsgrenar är offentlig sektor och tillverkningsindustri.

2.2 Befolkning och bebyggelse

I Tabell 1 presenteras antal invånare och bebyggelsestruktur i Umeåregionen.

Tabell 1 Antal invånare (31 december 2022) och bebyggelsestruktur (våren 2023) i kommunerna Bjurholm, Nordmaling, Robertsfors, Umeå, Vindeln, Vännäs och Örnsköldsvik. Källa: SCB (antal invånare och andel villor på landsbygd) och kommunernas kunddatasystem.

	Antal invånare, st	Antal hushåll i villa, st	varav i villor på lands- bygd, st	Antal hushåll i flerbostads- hus, st	Antal fritidshus, st
Bjurholm	2 372	932	634	208	644
Nordmaling	7 066	2 641	1 305	888	1 436
Robertsfors	6 759	2 557	1 574	558	1 821
Umeå	132 235	20 203	4 470	46 217	4 217
Vindeln	5 504	2 058	1 085	607	1 053
Vännäs	8 963	2 526	1 109	1 554	406
Örnsköldsvik	55 557	16 539	5 528	10 600	4 520
Summa	218 456	47 456	15 705	60 632	14 097

Umeå utgör den största staden i regionen avseende antal invånare. Staden är expansiv och kommunen har en positiv befolkningsökning med i genomsnitt ca 1 600 personer per år. Prognosen framåt är att befolkningen i Umeå kommun kommer fortsätta öka. Näst största staden i regionen är Örnsköldsvik. I Örnsköldsvik minskade befolkningen med 266 personer under 2022 och enligt SCB är prognosen framåt en fortsatt minskad befolkning.

I Vännäs kommun har det skett en svag befolkningsökning senaste åren men mellan 2021 och 2022 minskade befolkningen med ca 90 personer. Befolkningsförändringen för Nordmaling, Robertsfors och Vindelns kommuner har varit i det närmaste oförändrad senaste åren. I Bjurholms kommun är trenden de senaste åren en minskande befolkning.

Bebyggelsen är framförallt koncentrerad till tätorterna i regionen. På landsbygden är bebyggelsen spridd. Antalet fritidshus är störst i de kommuner som ligger kustnära.

När det gäller de små flerbostadshusen varierar det stort mellan kommunerna var de är belägna, i centralorten eller i andra tätorter eller på landsbygden. Andelen små flerbostadshus med upp till 4 lägenheter är under 14 % av det totala antalet flerbostadshus och majoriteten är belägna i kommunernas centralorter. Undantaget är Örnsköldsviks kommun där andelen små flerbostadshus med upp till 4 lägenheter utgör 28 % av flerbostadshusen. Majoriteten, ca 60 % av de små flerbostadshusen i Örnsköldsvik ligger inte i centralorten utan i mindre tätorter.

2.3 Insamling av mat- och restavfall, förpackningar och returpapper i kommunerna

2.3.1 Mål och strategier

Mål för avfallshanteringen återfinns framförallt i avfallsplanerna. Bjurholm, Nordmaling, Robertsfors, Umeå, Vindeln och Vännäs kommun har tagit fram en gemensam avfallsplan som gäller från 2021 medan Örnsköldsvik har en egen avfallsplan som gäller från 2023. I båda planerna finns mål som berör insamling av avfall:

Avfallsplan för Bjurholm, Nordmaling, Robertsfors, Umeå, Vindeln och Vännäs kommun

- Mängden mat- och restavfall ska minska
- Andel hushållsavfall för materialåtervinning inklusive biologisk behandling ska öka
- Inget farligt avfall i restavfallet
- Fossilsfria drivmedel för kommunernas insamling av avfall

Örnsköldsviks avfallsplan

- Mängden mat- och restavfall ska minska
- Obligatorisk separat utsortering av matavfall
- Mängden farligt avfall (inklusive elavfall) ska vara max 10g/hushåll och vecka
- Klimatneutrala transporter för avfallshanteringen (som del i att Miva ska vara klimatneutralt)

Umeå kommun har också lokala miljömål som berör insamling av avfall och som handlar om att det ska vara fossilsfria drivmedel och att transporternas klimatpåverkan ska minska.

2.3.2 Organisation

Umeå, Nordmaling och Vindelns kommuner ingår i ett gemensamt bolag (VAKIN) som sköter planering, kundtjänst, kommunikation, administration, utveckling och upphandling. I Örnsköldsviks kommun sköter det kommunala bolaget Miva (Miljö och Vatten i Örnsköldsvik AB) om att samla in, behandla och transportera bort avfall inom kommunen. Övriga kommuner i regionen sköter detta i förvaltningsform.

Samtliga kommuner i Umeåregionen har upphandlat insamlingstjänsterna som därmed utförs av entreprenör. Insamlingen i Bjurholm, Nordmaling, Robertsfors, Umeå, Vindeln och Vännäs kommuner utgör en entreprenad som är uppdelad i två insamlingsområden, dels de centrala delarna av Umeå och dels övriga kommuner tillsammans med Umeå landsbygd och ytterområden. Insamlingen i Örnsköldsvik utförs som ett insamlingsområde.

2.3.3 Nuvarande insamlingstjänster

Mat- och restavfall

I samtliga kommuner samlas matavfallet in i papperspåsar avsedda för matavfallsinsamling i separata kärl. Matavfallutsorteringen är obligatorisk för samtliga kommuner utom Örnsköldsvik där insamling av matavfallet är frivillig för hushållen. I Örnsköldsvik är anslutningsgraden till matavfallsinsamling 59 % för villor och 5 % för fritidshus under 2022.

Figur 2 Papperspåse för matavfall i påshållare. Foto: Vakin

För villor är den vanligaste behållarvolymen för restavfall 190 liter och för matavfall 140 liter. Alla kommuner har hämtning varannan vecka av båda kärlen förutom Örnsköldsvik som har behovshämtning. I Örnsköldsvik töms kärlen för restavfall i snitt 13 ggr/år och kärlet för matavfall i snitt 16 ggr/år.

För fritidshus kan hämtningen antingen ske fastighetsnära med egna kärl eller genom anslutning till en gemensam insamlingsplats. I Örnsköldsvik, Robertsfors och Bjurholm förekommer även att villor är anslutna till de gemensamma insamlingsplatserna för fritidshus. I Tabell 2 redovisas antal villor och fritidshus som är anslutna till gemensamma insamlingsplatser i respektive kommun.

Tabell 2 **Antal villor och fritidshus anslutna till gemensamma insamlingsplatser i respektive kommun år 2023. För fritidshusen anges det totala antalet fritidshus i kommunen inom parentes. Källa: Kommunernas kundsystem**

	Antal villor anslutna till gemensamma insamlingsplatser	Antal fritidshus anslutna till gemensamma insamlingsplatser, (totalt antal fritidshus)
Bjurholm	27	129 (644)
Nordmaling¹	4	847 (1 436)
Robertsfors	184	983 (1 821)
Umeå²	2 555	4 108 (4 217)
Vindeln	38	846 (1 053)
Vännäs	0	263 (406)
Örnsköldsvik	79	543 (4 520)
Summa	2 887	3 611 (14 097)

- 1.) I Nordmaling är insamlingen från fritidshus under uppbyggnad, med en inriktning i att de flesta ansluts till gemensamma insamlingsplatser.
- 2.) Av villor anslutna till gemensamma insamlingsplatser så ingår de flesta i samfälligheter

Hämtningssäsongen för fritidshus infaller under 22 veckor per år för samtliga kommuner utom Örnsköldsvik där hämtningssäsongen är 18 veckor per år. Kärлstorleken för insamling av restavfall vid de gemensamma insamlingsplatserna varierar mellan kommunerna. I Robertsfors och Umeå är den vanligaste behållarvolymen för insamling av restavfall 660 liter medan den vanligaste behållarvolymen i Vindeln, Nordmaling, Bjurholm och Vännäs är 370 liter. I Örnsköldsvik förekommer 660 liter och 370 liter i ungefär lika stor omfattning. Dessutom förekommer krantömmande behållare för insamling av restavfall vid ca 9 gemensamma insamlingsplatser i Örnsköldsvik.

Förpackningar och returpapper

Insamling av förpackningar och returpapper för villor och fritidshus i Umeåregionen sker idag via ÅVS:er. Ingen fastighetsnära insamling av förpackningar och returpapper sker från villor och fritidshus.

I Tabell 3 redovisas antalet ÅVS:er i kommunerna och antalet ÅVS:er i förhållande till invånarantalet.

Tabell 3 Antal ÅVS:er i Umeåregionen i förhållande till invånarantalet, 2022

	Antal ÅVS	Antal ÅVS/ 1000 invånare
Bjurholm	4	1,7
Nordmaling	8	1,1
Robertsfors	6	0,9
Umeå	63	0,5
Vindeln	5	0,9
Vännäs	7	0,8
Örnsköldsvik	33	0,6
Summa	126	0,6

Figur 3 Återvinningsstation. Exempel från Vännäs. Foto: Vännäs kommun

2.3.4 Utrymmen och vägar

I Umeåregionen är bebyggelsen på landsbygd spridd och förutom i tätorterna är det ganska långa körsträckor. Kommunerna i Umeåregionen har en centralort som är dominerande och i övrigt små tätorter och landsbygd. I Örnsköldsviks kommun sker avfallsinsamling också från öar.

All insamling från villor sker med sidlastare. Undantaget är i Nordmaling, Robertsfors och Umeå, där insamlingen kompletteras med insamling med baklastare från fritidshus under hämtningssäsongen och i Örnsköldsvik där krantömmande behållare förekommer. Entreprenören har valt att utföra insamlingen genom skiftkörning för de flesta sidlastare med undantag för centrala delarna av Umeå.

Hämtningsförhållandena i kommunerna är grundläggande för hur många kärl som kan tömmas per dag och påverkar därmed kostnader för såväl nuvarande som framtida insamling av avfall. Ett mått på antalet tömda kärl per dag är det s.k. prestationstalet. I Tabell 4 presenteras bedömd

genomsnittlig prestation vid nuvarande insamling av mat- och restavfall från villor och fritidshus i kommunerna i Umeåregionen i olika typer av bebyggelse.

Tabell 4 Genomsnittlig prestation (antal tömda kärl/dag) vid nuvarande insamling av mat- och restavfall i olika typer av bebyggelse med aktuella typer av insamlingsfordon. Prestationstalen är framtagna utifrån en normal arbetsdag där tömning av kärl bedöms utföras under 6 timmar och där 2 timmar utgör övrig tid såsom transport till och från hämtningsområdet, lossning, vård av fordon m.m.

	Bebyggelsetyp	Prestation (antal tömda kärl), st/dag	Bak-/sid- lastare	Antal fack, st.	Beman- ning, st.
Bjurholm	Villa tätort	800	sidlastare	2	1
	Villa landsbygd	400	sidlastare	2	1
Nordmaling	Villa tätort	700	sidlastare	2	1
	Villa landsbygd	500	sidlastare	2	1
	Villa landsbygd (vintertid)	400	sidlastare	2	1
Robertsfors	Villa tätort	650	Sidlastare	2	1
	Villa + fritid landsbygd (sommartid)	570	Sidlastare	2	1
	Villa landsbygd (vintertid)	400	Sidlastare	2	1
Umeå	Villa tätort	700	sidlastare	2	1
	Villa landsbygd	500	sidlastare	2	1
Vindeln	Villa tätort	700	sidlastare	2	1
	Villa landsbygd	500	sidlastare	2	1
	Villa landsbygd (vintertid)	400	sidlastare	2	1
Vännäs	Villa tätort	800	sidlastare	2	1
	Villa landsbygd	570	sidlastare	2	1
Örnsköldsvik	Villa tätort	750	sidlastare	2	1
	Villa landsbygd	200	sidlastare	2	1

Hämtningen i Umeåregionen fungerar i stort bra, mycket tack vare det aktiva och kontinuerliga arbetsmiljöarbete som skett i kommunerna. Tillsammans med

entreprenören har åtgärder vidtagits avseende besvärliga hämtställen. I Umeå uppkommer dock ibland en intressekonflikt mellan att ha en hög exploateringsgrad och behovet av avfallshantering.

Vintertid är det periodvis problem p.g.a. halka i flera kommuner, vilket kan medföra försenad eller utebliven hämtning. Insamlingen under våren i samband med tjällossning kan också påverka insamlingen för vissa abonnenter. Kommunerna löser det på lite olika sätt, bland annat genom att kärnen får ställas ut vid en annan plats eller att hämtning får utföras vid nästa ordinarie tillfälle.

Mat- och restavfallet från Bjurholm, Nordmaling, Robertsfors, Umeå, Vindeln och Vännäs kommuner transporteras utan omlastning direkt till Umeå Energis anläggning på Dåvamyran. Restavfallet avlämnas till Umeå Energis anläggning för förbränning och matavfallet mellanlagras inför vidare transport till behandlingsanläggning. Transportsträckan från respektive kommuns centralort till Dåvamyran varierar från ca 1 mil upp till ca 7 mil enkel väg. I Örnsköldsviks kommun mellanlagras och omlastas mat- och restavfallet vid Må avfallsanläggning.

I samtliga kommuner i Umeåregionen är avfallsverksamheten delaktiga i planprocesserna och remissinstans för bygglov och detaljplaner.

2.3.5 Behållare och fordon

Kärl för insamling av mat- och restavfall ägs av kommunerna eller de kommunala bolagen. Majoriteten av restavfallskärnen i Umeåregionen är gamla och avskrivna (men ofta i bra skick) och utbyte av kärl görs kontinuerligt vid behov. Matavfallskärnen i Bjurholm, Nordmaling, Robertsfors, Vindeln och Vännäs kommuner är nya och köptes in 2019 i samband med införandet av matavfallsinsamling. I Umeå har de flesta matavfallskärl köpts in mellan 2007 och 2013, men många kärl köptes också in 2019 i samband med att obligatorisk matavfallsutsortering infördes. I Örnsköldsvik är matavfallskärnen till abonnenter som valt matavfallsutsortering framförallt inköpta mellan 2014 och 2016 när matavfallsinsamling infördes i kommunen. Alla kommuner i Umeåregionen har taggade kärl för tömningsregistrering och vägning.

Förutom kärl finns för villor och fritidshus 9 krantömda behållare på platser för gemensamhetslösningar i Örnsköldsviks kommun.

Insamling från villor sker i huvudsak med sidlastande tvåfacksbilar i Umeåregionen. De fordon som entreprenören använder är uteslutande treaxliga.

Figur 4 Sidlastartömning. Foto: Allmiljö AB

2.3.6 Anläggningar

Samtliga kommuner har ÅVC:er inom kommunen för insamling av grovavfall och farligt avfall. Förutom Umeå som har 7 st. ÅVC:er och Örnsköldsvik som har 5 st. ÅVC:er så har övriga kommuner en ÅVC i respektive kommun.

Förbränning av restavfall sker för närvarande på Umeå Energis anläggning Dåvamyran för samtliga kommuner.

Matavfallet från Bjurholm, Nordmaling, Robertsfors, Umeå, Vindeln och Vännäs kommuner mellanlagras på Dåvamyran innan vidare transport till behandling i Skellefteå. Matavfallet från Örnsköldsvik mellanlagras och omlastas på Må avfallsanläggning innan vidare transport till behandling i Härnösand.

Förpackningar och returpapper från Bjurholm, Nordmaling, Robertsfors, Umeå, Vindeln och Vännäs kommuner som samlas in från ÅVS och fastighetsnära mellanlagras och sorteras på Stenas sorteringsanläggning utanför Holmsund. Utöver förpackningar från hushåll hanterar Ragn-Sells avfall från verksamheter inklusive förpackningar på Dåvamyran. Nyligen har även PreZero etablerat sig på Dåvamyran, men det är vid skrivandet av denna rapport oklart om de kommer hantera alla förpackningsfraktioner.

För förpackningar och returpapper från Örnsköldsviks kommun som samlas in är omlastningen utspridd till flera orter; returpapper omlastas på Må avfallsanläggning i Örnsköldsvik, pappers-, plast- och metallförpackningar omlastas i Husum och glasförpackningar omlastas i Kramfors.

2.4 Nuvarande och framtida avfallsmängder

Nuvarande avfallsmängder

I Tabell 5 redovisas insamlade mängder i Umeåregionen per kommun under 2021.

Tabell 5 Totalt insamlade mängder mat- och restavfall samt förpackningar och returpapper 2021. Källa: Respektive kommun.

	Restavfall (ton)	Matavfall (ton)	Förpack- ningar (ton)	Returpapper (ton)
Bjurholm	278	80	161	32
Nordmaling	705	214	386	89
Robertsfors	871	266	257	86
Umeå	17 890	4 991	8 027	2 646
Vindeln	778	229	263	73
Vännäs	953	349	494	111
Örnsköldsvik	6 760	1 956	3 538	1 120
Summa	28 235	8 085	13 126	4 157

Sammansättning i restavfallet och mängd utsorterat matavfall

Mängden förpackningar och returpapper i villornas restavfall i Umeåregionen ligger enligt de senast utförda plockanalyserna i intervallet 0,9-2,3 kg per hushåll och vecka, vilket är i nivå med andra kommuner i Sverige utan fastighetsnära insamling av förpackningar och returpapper.

Mängden matavfall i villornas restavfall i Bjurholm, Nordmaling, Robertsfors, Umeå, Vindeln och Vännäs kommuner ligger inom intervallet 0,3 - 0,8 kg per hushåll och vecka, vilket är något under riksnittet. I Örnsköldsvik är mängden 1,0 kg per hushåll och vecka vilket är i nivå med andra kommuner i Sverige. Att det är mer matavfall i restavfallet i Örnsköldsvik antas bero på att matavfallsinsamlingen är frivillig, där 41 % av villahushållen inte är anslutna till matavfallsinsamling.

Mängden utsorterat matavfall från villor i Bjurholm, Nordmaling, Robertsfors, Umeå, Vindeln och Vännäs kommuner uppvisar stor variation i ett intervall mellan 3,0-6,0 kg per hushåll och vecka, men är i huvudsak över mängden i andra kommuner i riket.

Framtida avfallsmängder

Hur de framtida mängderna mat- och restavfall, förpackningar och returpapper kan förväntas utvecklas är svårbedömt och beror på flera olika faktorer. Några av de viktigaste är:

- Befolkningsutveckling, där befolkningen i Umeåregionen enligt SCB:s prognoser väntas öka med 0,3 % per år under perioden 2020-2040.
- Konjunktur och köpkraft, där exempelvis det senaste årets kostnadsutveckling kan visa sig få betydelse för avfallsmängderna i det korta perspektivet.
- Konsumtionsmönster, där exempelvis internethandel ger upphov till framförallt plast- och pappersförpackningar utöver de livsmedelsförpackningar som normalt uppstår i ett hushåll. Konsumtionen av papperstidningar minskar till förmån för digitala media.
- Förpackningsdesign, där exempelvis byte av förpackningsmaterial kan påverka insamlade mängder och återvinningsbarhet. Förändringar sker exempelvis där plastförpackningar ersätts av pappersförpackningar och där glas- och metallförpackningar ersätts av lättare förpackningar men effekten på avfallsmängderna är långsam.
- Insamlingssystemets utformning, där högre service genom fastighetsnära insamling av förpackningar och returpapper ger ökad utsortering av förpackningar och returpapper och minskade mängder restavfall.
- Informationsinsatser, såväl i samband med förändringar av insamlingssystemet som löpande kan bidra till ökad utsortering av olika fraktioner.
- Lagkrav avseende exempelvis FNI av förpackningar från 2027 och krav på separat insamling av fler fraktioner såsom textil. Det är i dagsläget osäkert vad kravet på separat insamling av textil kommer att innebära.

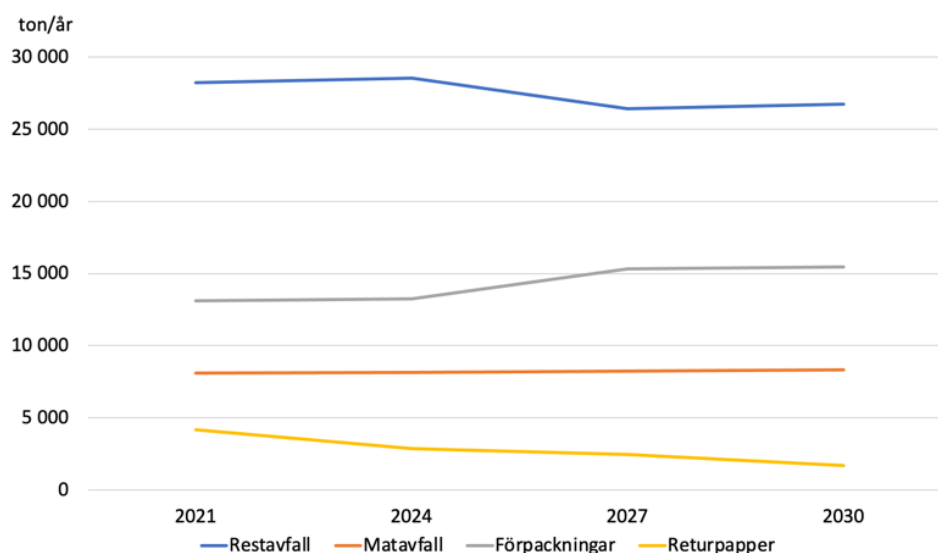
Kontakter med bl.a. Naturvårdsverket, Avfall Sverige och producentorganisationerna FTI och TMR visar att det troligtvis inte finns något underlag för att beräkna hur de framtida avfallsmängderna kan komma att påverkas av faktorer såsom konjunktur, köpkraft, konsumtionsmönster och förpackningsdesign.

Om man däremot ser trenden när det gäller insamlade mängder av respektive förpackningsfraktion och returpapper de senaste åren som ett mått på utvecklingen så kan en grov beräkning göras med hänsyn till kommande lagkrav på FNI, som kan antas ge motsvarande effekt på mängderna som vid införande av befintlig FNI med fyrfackskärl i villa och separata kärl i lägenhet. FTI:s bedömning är att insamlingssystemets

utformning och servicenivå åtminstone på kort sikt är av större betydelse för de insamlade mängderna förpackningar och returpapper än exempelvis förpackningsdesign och materialval för förpackningar för olika typer av produkter.

Avfall Sverige beräknade 2019 insamlingspotentialen för förpackningar och returpapper, inför ett eventuellt kommunalt insamlingsansvar och krav på fastighetsnära insamling. Erfarenheter visade då att införande av FNI av förpackningar och returpapper från villor och fritidshus kan förväntas halvera mängden förpackningar och returpapper i restavfallet, vilket har bekräftats vid uppföljning av insamlingsresultat vid FNI på senare år². Tillgänglig insamlingsstatistik från FTI visade tidigare på ökande mängder per invånare av de flesta förpackningsslag men utvecklingen på senare år pekar på att de insamlade mängderna förpackningar per invånare har planat ut till en stabil årlig nivå. Mängden insamlat returpapper per invånare visar på en trend motsvarande en minskning med ca 12 % per år.

I Figur 5 presenteras en prognos för totalt insamlade mängder mat- och restavfall samt förpackningar och returpapper, baserat på nyckeltal från kommuner som har infört FNI av förpackningar och returpapper, aktuella befolkningsprognoser för kommunerna i Umeåregionen enligt SCB och trender avseende insamlade mängder förpackningar och returpapper enligt FTI. Prognosen har ett tioårigt perspektiv och bygger på statistik avseende insamlade mängder 2021 från villor, fritidshus och lägenheter och från återvinningsstationer. I mängderna ingår även mindre mängder från verksamheter.

Figur 5 Prognos för totalt insamlade mängder mat- och restavfall samt förpackningar och returpapper 2021-2030 i Umeåregionen, ton/år. Prognosen baseras på nyckeltal från kommuner som har infört FNI, aktuella befolkningsprognoser enligt SCB och trender avseende insamlade mängder förpackningar och returpapper enligt FTI.

² PM Uppnådda resultat med fastighetsnära insamling av förpackningar, Avfall Sverige 2023.

Under perioden kan mängden insamlade förpackningar väntas öka till följd av befolkningsutvecklingen och den ökade utsorteringen till följd av utbyggnad av FNI för förpackningar som förutsätts ske fram till 2027 och som mest intensivt 2024-2026. Den samlade effekten av införande av FNI motverkas av den relativt stora andelen lägenheter, där erfarenheter visar på en mindre effekt av FNI än hos villor. I Umeå är dessutom redan idag en stor del av lägenheterna anslutna till FNI, vilket ytterligare begränsar effekten av utbyggnaden. När inte bara FNI av mat- och restavfall utan även av förpackningar (och returpapper) blir en del av grundservicen och kommunerna får ansvaret för insamlingen av förpackningar inkl. information och utveckling av systemet så bedöms effekten kunna bli större för både villor och lägenheter.

Mängden insamlat returpapper antas fortsätta att minska till följd av minskad konsumtion av papperstidningar. Minskningen av den insamlade mängden returpapper motverkas av utbyggnaden av FNI av returpapper som antas ske samordnat med utbyggnaden av FNI av förpackningar 2024-2026.

Mängden restavfall ökar till följd av befolkningsutvecklingen men utbyggnaden av FNI för förpackningar och returpapper resulterar ändå i en nettominskning av mängden restavfall.

Även mängden matavfall ökar till följd av befolkningsutvecklingen.

Utöver de effekter av införande av FNI som presenteras ovan så visar erfarenheter från andra kommuner som har infört FNI att detta, åtminstone initialt, även kan leda till minskade mängder av andra typer avfall i restavfallet och att utsorteringen av matavfall kan öka samtidigt som mängden matsvinn minskar. Det är osäkert om dessa effekter är bestående över tid, varför sådana antaganden inte har inkluderats i denna prognos.

2.5 Kundnöjdhet

I kundnöjdhetsundersökningar som genomförs i Nordmaling, Umeå, Vindeln, Vännäs och Örnsköldsvik svarar 84-90 % av de tillfrågade hushållen att de är nöjda med kommunens avfallshantering i stort och 82-90 % att de är nöjda med hämtningen av avfall. I Robertsfors är 95 % av hushållen nöjda med hämtning av hushållsavfall. I Bjurholm genomfördes 2021 en egen kundnöjdhetsundersökning där den sammantagna uppfattningen om tillgänglighet, renhållning och återvinningscentralerna fick uppskattas på en skala mellan 1-100 och där medelvärdet blev en nöjdhet på 79.

2.6 Ekonomi och taxor

Kostnaderna för kommunernas hantering av avfall från villor, fritidshus, lägenheter och verksamheter i Umeåregionen (exkl. slam) har beräknats till ca 188 Mkr/år, baserat på gällande entreprenörs- och behandlingspriser, se Tabell 6. Kostnaderna inkluderar administration, behållare, matavfallspåsar, insamling, transport, behandling, ÅVC och farligt avfall.

Tabell 6 Kostnader för avfallsverksamheten i kommunerna 2021. Fält i Avfall Web inom parentes. Kostnaderna avser hantering av avfall från både villor, fritidshus, lägenheter och verksamheter.

	Totala kostnader, exkl slam¹, Mkr (EK21)	Insamlings-kostnad mat- och restavfall², Mkr (EK12)	Behandlings-kostnad mat- och restavfall inkl. fjärrtransport³, Mkr (EK13+EK15)
Bjurholm	3,33	0,85	0,29
Nordmaling	6,97	1,88	0,76
Robertsfors	6,18	1,66	0,93
Umeå	102,26	24,87	18,81
Vindeln	5,56	1,71	0,82
Vännäs	8,26	1,60	1,00
Örnsköldsvik	55,57	12,09	7,52
Summa	188,13	44,67	30,12

1) Inkl administration, ÅVC, farligt avfall och omlastning.

2) Inkl matavfallspåsar, behållare och insamling med samtliga insamlingssystem.

3) Inkl omlastning.

Kommunernas avfallstaxor har likartade taxekonstruktioner bestående av en fast grundavgift som är beroende av kundkategori, en hämtningsavgift som är beroende av behållarvolym samt en viktavgift. I hämtningsavgiften ingår hämtning ett bestämt antal gånger per år, utom i Örnsköldsvik som tillämpar behovshämtning. Den totala avgiftsnivån är relativt låg, jämfört med riksgenomsnitt, vilket särskilt gäller Bjurholm, Umeå, Vännäs och Örnsköldsvik. Riksgenomsnittet för avfallsavgift för villa ligger på ca 2 400 kr/år för och för fritidshus på ca 1 500 kr/år.

I Tabell 7 presenteras den totala avgiften (grundavgift, hämtningsavgift och, i förekommande fall, viktavgift) för vanligaste abonnemang i villa och fritidshus i respektive kommun.

Tabell 7 Avgift för vanligaste abonnemang i villa och fritidshus år 2021 (kr/år inkl moms).

	Villa	Fritidshus
Bjurholm	1 929	950
Nordmaling¹	2 368	1 250
Robertsfors¹	2 294	1 326
Umeå¹	1 951	995
Vindeln¹	2 362	1 220
Vännäs	1 672	945
Örnsköldsvik	1 989	694

1) För fritidshus i Nordmaling, Robertsfors, Umeå och Vindeln är insamling vid gemensamma insamlingsplatser den vanligaste lösningen för fritidshus. För dessa lösningar utgår ingen viktavgift.

3 Tänkbara principlösningar för insamling av avfall i Umeåregionen

I föreliggande kapitel beskrivs olika alternativ för utveckling av kommunernas insamling av avfall från hushåll i Umeåregionen samt för- och nackdelar med respektive alternativ i relation till övriga alternativ analyseras översiktligt med utgångspunkt från följande aspekter:

- **Insamlingsresultat**, t.ex. insamlad mängd och kvalitet på utsorterade fraktioner
- **Miljö**, t.ex. möjlighet till kvalitetskontroll av insamlat avfall, transportbehov, behov av påsar för insamling, risk för förluster i hanteringen
- **Service**, t.ex. antal och storlek på kärl, tömningsfrekvens
- **Arbetsmiljö**, t.ex. behov av manuell tömning av kärl och behållare, säkerhet vid tömning, behov av lyft
- **Tekniska begränsningar**, t.ex. behov av särskilda fordon och behållare, flexibilitet avseende hämtningsfrekvens, behållartyper och antal fraktioner, framkomlighet för fordon, möjlighet att samla in avfall även från gemensamma insamlingsplatser och små flerbostadshus, erfarenheter av systemet i full skala, etablerbarhet
- **Ekonomi**, t.ex. kostnadseffektivitet, investeringsbehov

Insamlingsresultat, miljö och service är aspekter som är avgörande för nyttan med insamlingssystemet och därför bör värderas högt vid slutligt val av systemlösning. Arbetsmiljö är en aspekt som kan innebära avgörande begränsningar för valet av ett visst system.

Utöver dessa aspekter så ska i utredningen även belysas möjligheten att tillämpa grön rutt vid insamlingen. Dessa möjligheter finns oavsett insamlingssystem men behöver beaktas på olika sätt beroende på valet av system. Grön rutt är av betydelse ur många aspekter och kan exempelvis minska körsträcka, bränsleförbrukning och tidsåtgång samtidigt som service och trafiksäkerhet påverkas. Rekommendationer avseende grön rutt lämnas i kap **Fel! Hittar inte referenskölla.** i anslutning till förslaget till systemlösning.

3.1 Kriterier för val av insamlingssystem

Grundläggande förutsättningar för de alternativ som analyseras är att de ska ligga i linje med kommande krav på kommunernas insamling av förpackningar, de nationella miljökvalitetsmålen och kommunernas mål och strategier om bl.a. bättre sortering, god resurshushållning och strävan uppåt i avfallstrappan enligt kommunernas avfallsplaner. De alternativ som studeras har valts av projektgruppen i samråd med Miljö & Avfallsbyrå och ska uppfylla följande:

- Samtliga fraktioner av matavfall, förpackningar av glas, metall, plast och papper samt returpapper ska sorteras ut ur restavfallet vid källan (källsortering) och *samlas in separat* enligt gällande lagstiftning.

Källsortering är väl etablerat inom svensk avfallshantering och är den sorteringsprincip som generellt visat sig ge bäst kvalitet på insamlade fraktioner.

- Insamlingen av förpackningar ska ske genom ett huvudsystem med FNI enligt kommande lagkrav på att *insamlingen ska ske på eller i nära anslutning till fastigheten* och med ett mindre antal ÅVS:er som backup. ÅVS:erna analyseras och kostnadsberäknas inte.
- Behållare, fordon och andra tekniska lösningar som tillämpas ska vara beprövade utifrån erfarenheter i full skala.
- Bland de alternativ som analyseras ska exempel finnas på alternativ där befintliga kärl behålls samt alternativ där antal kärl begränsas.
- Insamlingssystemen ska kunna användas i alla kommunerna i regionen för att underlätta samordning och kostnadseffektiv insamling.

Lokala förutsättningar i Umeåregionen som bedöms vara av betydelse vid val av system och utformning av alternativ för analys i denna utredning är:

- Insamling av matavfall i papperspåse med separat behållare är fullt utbyggt i alla kommuner³ med bra insamlingsresultat.
- Det förekommer insamling efter större vägar med höga hastigheter på landsbygden
- Gemensamma insamlingsplatser är vanligt för framförallt fritidshus förutom i Örnsköldsvik där det förekommer men i liten omfattning.
- FNI av förpackningar och returpapper från lägenheter sker i huvudsak i separata kärl i Umeåregionen.
- Insamlingen av avfall påverkas av att det är vinterförhållanden under halva året med snö och halka och på våren tjällossning.
- Umeå och Örnsköldsvik är idag av strategisk betydelse i infrastrukturen för avfallshantering i Umeåregionen eftersom det i dessa kommuner finns avfallsanläggningar med möjlighet till omlastning. I Umeå finns också en förbränningsanläggning för avfall. Entreprenörerna har idag fordon och chaufförer stationerade i Umeå och Örnsköldsvik.

Olika typer av insamlingssystem beskrivs i Bilaga 1.

³ För Örnsköldsvik är systemet fullt utbyggt men anslutningsgraden till matavfallsinsamlingen är 59% då det är ett frivilligt system för hushållen.

3.2 Huvudsystem för insamling av matavfall, restavfall, förpackningar och returpapper

Baserat på kriterier och lokala förutsättningar enligt kapitel 3.1 har projektgruppen i samråd med Miljö & Avfallsbyrån valt följande huvudsystem för analys:

- **Alternativ 1: Fyrfackskärl (2 st.)** för matavfall, restavfall, förpackningar och returpapper.
- **Alternativ 2: Tvåfackskärl (4 st.)** för matavfall, restavfall, förpackningar och returpapper.
- **Alternativ 3a: Tvåfackskärl (2 st.)** för matavfall, restavfall och plast- och pappersförpackningar samt budningstjänster för övriga förpackningar och returpapper.
- **Alternativ 3b: Separata kärl (2 st.)** för matavfall och pappersförpackningar, **tvåfackskärl (1 st.)** för restavfall och plastförpackningar samt budningstjänster för övriga förpackningar och returpapper.
- **Alternativ 4: Separat kärl för olikfärgade påsar** för pappers-, plast- och metallförpackningar, returpapper och restavfall för **optisk sortering**, **separat kärl** för matavfall och **tvåfackskärl** för glasförpackningar.

Alternativen har valts för att spegla principiellt olika lösningar, vilka jämförs med varandra. Fysiska förutsättningar i bebyggelsen kan i praktiken begränsa möjligheterna att införa FNI i vissa fastigheter, där det i vissa fall, om förutsättningar finns, kan bli aktuellt att använda komplementsystem (se kapitel 3.3).

I samtliga alternativ förutsätts att nuvarande system med vägning avvecklas, för att de olika alternativens funktion ska bli jämförbar.

Matavfall förutsätts samlas in i papperspåsar avsedda för matavfallsinsamling.

ÅVS:erna förutsätts finnas kvar i viss utsträckning och fungera som backup i situationer då kärlovolymer inte är tillräcklig för framförallt plast- och pappersförpackningar. På platserna för ÅVS:er förutsätts också insamling av skrymmande förpackningar ske, d.v.s. de fungerar också som en LIP. Kostnaderna för ÅVS/LIP beräknas inte.

3.2.1 Alternativ 1: Fyrfackskärl (2 st)

Alternativ 1 innebär att nuvarande insamlingssystem för villor och fritidshus ersätts med två fyrfackskärl (370 liter) där matavfall, restavfall, förpackningar och returpapper samlas in fastighetsnära. Tömning av det ena kärlet sker varannan vecka och av det andra var fjärde vecka, totala antalet tömningar per fastighet är 39 ggr/år⁴ och den tömda volymen vid fastigheten är 278 liter per vecka.

⁴ Ena kärlet töms varannan vecka vilket innebär 26 ggr/år och det andra kärlet töms var 4:e vecka vilket innebär tömning 13 ggr/år

Ett exempel på indelning av fraktioner skulle kunna vara att matavfall, pappersförpackningar, returpapper och färgade glasförpackningar samlas in i kärl 1 som töms varannan vecka och restavfall, plastförpackningar, metallförpackningar och ofärgade glasförpackningar samlas in i kärl 2 som töms var fjärde vecka.

Figur 6 Fyrfackskärl med fack för åtta fraktioner, här med påhängsbehållare för lampor och småbatterier. Foto: PWS AB

I Tabell 8 presenteras för- och nackdelar med hantering av matavfall, restavfall, förpackningar och returpapper i ett system med två stycken fyrfackskärl för villor och fritidshus. Aspekterna insamlingsresultat, miljö och service är avgörande för nyttan med insamlingssystemet och har därför markerats med grönt.

Tabell 8 För- och nackdelar med insamling i fyrfackskärl i villa och fritidshus

Fördelar

Nackdelar

Insamlingsresultat

Hög kvalitet på insamlat avfall

Hög källsorteringsgrad

Miljö

Lätt att göra kvalitetskontroller av oemballerade förpackningar och returpapper och ge återkoppling till enskilda hushåll för förbättrad sortering då systemet innebär manuell tömning

Rationell insamlingslogistik där flera fraktioner hämtas samtidigt innebär begränsade utsläpp från transporterna, varje fastighet besöks 39 ggr/år

Förpackningar och returpapper kan lämnas löst vilket gör att behovet av plastpåsar blir lågt jämfört med olikfärgade påsar

Service

Alla fraktioner hämtas i samma system, utan att innebära fler kärl på/vid fastigheten

Med två kärl blir det lätt för kunden att veta när tömningen ska ske jämfört med fler kärl

Hushåll behöver inte lagra utsorterade förpackningar och returpapper i bostaden

Kärlen kan upplevas som stora

Fördelar**Nackdelar**

Oemballerat avfall i separata fack är tydligt och pedagogiskt

Kunden slipper arbetet med att "buda" för hämtning av vissa fraktioner

Arbetsmiljö

Fyracksbilar finns endast som baklastande fordon, vilket innebär att kärnen behöver hanteras manuellt vid tömning. Manuell tömning kan bli tungt speciellt vintertid.

Baklastartömning innebär stora risker för personal vid arbete bakom fordonet vid större vägar med höga hastigheter

Tekniska begränsningar

Omlastning och mellanlagring behöver ske på samma plats för samtliga fraktioner för effektiv insamlingslogistik

De särskilt utformade fyrackskärnen begränsar möjligheterna till att utöka antalet fraktioner i framtiden

Fyrackskärl måste tömmas med särskilda fyrackade fordon

Fyracksfordon har mer rörliga delar och mer hydraulik som kräver underhåll och utbyte

Enfackskärl vid t.ex. gemensamma insamlingsplatser eller små flerbostadshus kan inte tömmas med fyracksfordon för alla fraktioner, vilket kan inverka på logistiken

Insamlingen i olika fack innebär att fordonet inte kan fyllas lika effektivt.

Ekonomi

Begränsat antal besök med sopbilen vid varje fastighet och hämtning av flera fraktioner samtidigt

Investeringar krävs i särskilda kärl

Ingen investering krävs i anläggning för sortering av olidfärgade påsar

Entreprenören måste investera i dyrare fyracksfordon

Lägre prestation vid insamling med baklastare

Kommuner som infört fyrackssystemet uppvisar ett bra insamlingsresultat med hög källsorteringsgrad och hög kvalitet⁵. Systemet innebär endast två kärl som kan ta samtliga fraktioner, vilket gör det relativt lätt att få plats med kärnen på fastigheten. Eftersom förpackningarna och returpappret lämnas löst får användaren visuell återkoppling vid sorteringen, vilket gör systemet tydligt.

⁵ PM Uppnådda resultat med fastighetsnära insamling av förpackningar, Avfall Sverige 2023

Systemet kräver heller ingen arbetsinsats för kunden i form av att buda för att få hämtat eller hålla rätt på många olika hämtningsdagar för olika kärl.

Fyrfacksystemet kräver investering i mer avancerade kärl och fordon för villor och fritidshus. Samtidigt kan kostnader hållas nere eftersom antalet hämtningstillfällen per fastighet kan begränsas till 39 gånger/år. Fyrfacksbilar finns endast i baklastande utförande, vilket vid större vägar med höga hastigheter innebär stora risker för personalen.

Möjligheten att tömma andra typer av behållare med fyrfackfordonen är begränsad. Vilka fack som används till vilka fraktioner i fyrfackskärln blir styrande för möjligheten att tömma traditionella enfackskärl. Detta är av betydelse för logistiken i insamlingen, där exempelvis separata behållare för förpackningar och returpapper vid gemensamhetslösningar kan behöva tömmas med samma bil som samlar in avfall från lägenheter.

3.2.2 Alternativ 2: Tvåfackskärl (4 st)

Alternativ 2 innebär att nuvarande insamlingssystem för villor och fritidshus ersätts med fyra tvåfackskärl där matavfall, restavfall, förpackningar och returpapper samlas in fastighetsnära. Totalt besöks varje villa 56 ggr/år⁶ av sopbilen och den tömda volymen vid fastigheten blir 258 liter per vecka vid insamling i 240 liters kärl.

Ett exempel på vilka fraktioner som skulle kunna samlas in med olika hämtningsintervall är att matavfall och pappersförpackningar hämtas varannan vecka, restavfall, plastförpackningar, returpapper och metallförpackningar hämtas var fjärde vecka och färgade och ofärgade glasförpackningar hämtas en gång i kvartalet.

Figur 7 Fyra stycken tvåfackskärl med fack för sammanlagt åtta fraktioner. Exempel från Västervik. Foto: Amalina Natur & Miljökonsult

⁶ Kärl 1 töms varannan vecka och kärl 2 var fjärde vecka, kärl 3 var fjärde vecka och kärl 4 en gång i kvartalet vilket betyder att varje villafastighet besöks totalt 56 ggr/år.

I Tabell 9 presenteras för- och nackdelar med hantering av matavfall, restavfall, förpackningar och returpapper i ett system med fyra stycken tvåfackskärl för villor och fritidshus. Aspekterna insamlingsresultat, miljö och service är avgörande för nyttan med insamlingssystemet och har därför markerats med grönt.

Tabell 9 För- och nackdelar med insamling i fyra stycken tvåfackskärl i villa och fritidshus

Fördelar	Nackdelar
Insamlingsresultat Sannolikt ⁷ hög källsorteringsgrad av förpackningar och returpapper Sannolikt ⁸ hög kvalitet på utsorterade förpackningar Miljö Förpackningar och returpapper kan lämnas löst vilket gör att behovet av plastpåsar blir lågt jämfört med olikfärgade påsar Felsortering vid sidlastartömning kan upptäckas genom att använda kamera för att övervaka tömningen av kärlet in i bilen, vilket gör att återkoppling kan ske till enskilda hushåll för förbättrad kvalitet Service Hushåll behöver inte lagra utsorterade förpackningar och returpapper i bostaden Omballerat avfall i separata fack/kärl är tydligt och pedagogiskt Kunden slipper arbetet med att "buda" för hämtning av vissa fraktioner	
	Sidlastartömning innebär att felsortering inte upptäcks innan tömning av kärlet sker i bilen, vilket kan påverka lassens kvalitet Många transporter med sopbil för att ombesörja insamlingen av samtliga fraktioner från villor och fritidshus, varje fastighet besöks 56 ggr/år vilket är det högsta antal gånger en fastighet besöks av jämförda alternativ Det kan upplevas som många kärl att ha på fastigheten Fyra kärl kan uppfattas som negativt ur användarperspektiv vid sortering av avfallet jämfört med färre kärl som ger en större överblickbarhet Fyra kärl kräver större utrymme på fastigheten ⁹ Fler tömningstillfällen med tömningsschema att hålla rätt på för hushållen, vilket kan uppfattas som negativt ur ett användarperspektiv
Arbetsmiljö Ingen manuell hantering av kärl vid tömning Sidlastartömning gör det lättare att undvika risker för personalen, då arbete utanför fordonet är begränsat Tekniska begränsningar Teknik för tömning av tvåfackskärl med sidlastare ¹⁰ har utvecklats och finns i drift på marknaden vilket gör att det går att fortsätta med insamling med sidlastare i regionen	
	Erfarenheter av insamling av förpackningar i tvåfackskärl med tvåfackad sidlastare saknas

⁷ Begränsade erfarenheter från insamling av förpackningar med tvåfackssystem i andra kommuner.

⁸ Begränsade erfarenheter från insamling av förpackningar med tvåfackssystem i andra kommuner.

⁹ Fyra tvåfackskärl kräver en längd av 2,4 meter vid kärlet uppställda bredvid varandra och ett mellanrum mellan kärlet på 10 cm. Jämförelse kan göras med två fyrfackskärl som kräver en längd av 1,6 m.

¹⁰ En lösning som möjliggör tömning av tvåfackskärl med sidlastare används i t.ex. Lycksele.

Fördelar

Standardkärl med mellanvägg kan användas.
Locken behöver dock vara av "butterfly" modell

Enfackskärl vid t.ex. gemensamma
insamlingsplatser eller små flerbostadshus kan
delvis betjänas på samma turer som hämtning
från enskilda fastigheter där samma fordonstyp
används

Tömning av kärlen kan ske med både
sidlastande och baklastande fordon

Insamling med tvåfacksbilar gör att fordonet
kan fyllas mer effektivt jämfört med
fyrfacksbilarna

Ekonomi

Tvåfackade sidlastare kan användas, vilket
begränsar investeringarna (för entreprenören)
jämfört med ett fyrfackssystem

Högre prestation vid insamling med sidlastare
än med baklastare

Ingen investering krävs i anläggning för
sortering av olikfärgade påsar

Nackdelar

Detta alternativ medför fler tömningstillfällen än
övriga alternativ, vilket betyder större risk för
olyckor när sidlastaren stannar vid trafikerad
väg för att tömma kärl

Investeringar krävs i fyra kärl per fastighet

Fler hämtningar per år än i övriga alternativ
med tömning av kärl

Insamlingsresultatet kan sannolikt, baserat på erfarenheter från andra kommuner, bli bra med hög källsorteringsgrad och hög kvalitet på insamlade fraktioner. Erfarenheterna från insamling av förpackningar med tvåfackssystem i andra kommuner är dock begränsade till försök, insamling av vissa fraktioner och i någon kommun sker insamling av samtliga fraktioner med hög anslutningsgrad. Erfarenheter av insamling av förpackningar i tvåfackskärl med tvåfackad sidlastare saknas.

Tvåfackssystemet innebär ur ett användarperspektiv fler kärl på tomten, fler tömningstillfällen att hålla rätt på och vid sortering kan fyra kärl för insamling ge en sämre överblickbarhet än fyrfackssystemet. Systemet innebär att hushållen inte behöver lagra utsorterade fraktioner i bostaden.

Kostnaderna för insamlingen från villor och fritidshus ökar jämfört med fyrfackssystemet till följd av ökade transporter eftersom varje fastighet har fyra kärl som inte kan tömmas av samma fordon, vilket medför att varje fastighet måste besökas 56 ggr/år. Kostnaderna begränsas genom att konventionella kärl med mellanvägg samt standardfordon kan användas. En lösning som möjliggör tömning av tvåfackskärl med sidlastare har tagits fram och används idag för insamling av mat- och restavfall i Lycksele. Erfarenheterna från tömning av tvåfackskärl med sidlastare är ännu begränsade. I standardutförande töms tvåfackskärl med baklastande insamlingsfordon.

3.2.3 Alternativ 3a: Tvåfackskärl (2 st) och budningstjänster

Alternativ 3a innebär att nuvarande insamlingssystem för villor och fritidshus ersätts med två stycken tvåfackskärl kombinerat med budning av tre förpackningsfraktioner och returpapper. Totalt besöks varje villa ca 52 ggr/år¹¹ av sopbilen/budningsbilen och den tömda volymen vid fastigheten blir 210 liter per vecka, vid insamling i 240 liters kärl.

Ett exempel på vilka fraktioner som skulle kunna samlas in med de olika tömningsintervallen i tvåfackskärlen är att matavfall och pappersförpackningar hämtas varannan vecka medan restavfall och plastförpackningar hämtas var fjärde vecka.

Budningen sker genom att de tre förpackningsfraktionerna och returpappret läggs i separata mindre behållare med en volym av ca 30 liter med lock. Behållarna ställs ut vid hämtstället för kärlen, töms manuellt och sedan ställs behållarna tillbaka på tömningsplatsen. Hämtningen sker efter avrop men är styrd till bestämda dagar. Tömningen sker genom att boxens innehåll manuellt töms över till kärl för respektive fraktion som finns uppställda i en mindre lastbil.

I Tabell 10 presenteras för- och nackdelar med hantering av matavfall, restavfall, förpackningar och returpapper i tvåfackskärl kombinerat med budning av tre förpackningsfraktioner och returpapper för villor och fritidshus. Aspekterna insamlingsresultat, miljö och service är avgörande för nyttan med insamlingssystemet och har därför markerats med grönt.

Tabell 10 För- och nackdelar med insamling i två stycken tvåfackskärl tillsammans med budningstjänster för villa och fritidshus

Fördelar	Nackdelar
Insamlingsresultat	
Sannolikt ¹² hög källsorteringsgrad av mat- och restavfall, plast- och pappersförpackningar.	Osäker källsorteringsgrad för fraktioner som behöver budas
Sannolikt ¹³ hög kvalitet på utsorterade förpackningar	
Miljö	
Felsortering vid sidlastartömning kan upptäckas genom att använda kamera för att övervaka tömningen av kärlet in i bilen, vilket gör att återkoppling kan ske till enskilda hushåll för förbättrad kvalitet	Sidlastartömning innebär att felsortering inte upptäcks innan tömning av kärlet sker i bilen, vilket kan påverka lassens kvalitet
Lätt att göra kvalitetskontroller av de oemballerade förpackningarna och returpappret som samlas in i behållarna som budas	Fler transporter med sopbil och lastbil för att ombesörja insamlingen av samtliga fraktioner jämfört med fyrfackssystemet och det optiska systemet, varje fastighet besöks 52 ggr/år
Förpackningar och returpapper kan lämnas löst vilket gör att behovet av plastpåsar blir lågt jämfört med olikfärgade påsar	Transporterna för fraktionerna med budning riskerar innebära ett liknande körmönster som för sopbilen vilket gör att ingen besparing i transportarbetet sker

¹¹ Kärl 1 töms varannan vecka, kärl 2 var fjärde vecka och budningsbilen besöker fastigheten var fjärde vecka vilket totalt ger att fastigheten besöks 52 ggr/år.

¹² Begränsade erfarenheter från insamling av förpackningar med tvåfackssystem i andra kommuner.

¹³ Begränsade erfarenheter från insamling av förpackningar med tvåfackssystem i andra kommuner.

Fördelar

Transporterna för fraktionerna som budas sker med mindre lastbil, vilket ger mindre utsläpp per körd kilometer jämfört med en sopbil

Service

Innebär endast två kärl på fastigheten jämfört med dagens system

Med två kärl blir det lättare för kunden att veta när tömningen ska ske jämfört med fyra stycken tvåfackskärl

Oemballerat avfall i separata fack eller behållarna är tydligt och pedagogiskt

Nackdelar

Budningstjänsterna riskerar innebära fler transporter till och från avlämningsplatsen för avfallet p.g.a. att färre hushåll kan betjänas på en dag jämfört med system med kärl men även att kärlen i lastbilen riskerar bli fulla efter relativt få hushåll

Personbilstransporter till ÄVS riskerar fortsätta för fraktionerna som ska budas samtidigt som systemet innebär att lastbilen åker runt för insamling vid hushållen

Hushåll behöver lagra fraktionerna som hämtas genom budning i bostaden

Kunden måste själv ombesörja att "buda" för hämtning av vissa fraktioner

Kan vara tungt för kunden att bära ut behållarna som budas inför tömning. Det kan vara begränsande för en del kunder att kunna använda systemet

Alternativet innebär den lägsta tömda volymen av samtliga alternativ

Arbetsmiljö

Ingen manuell hantering av tvåfackskärlen vid tömning

Sidlastartömning gör det lättare att undvika risker för personalen vid tömning av tvåfackskärlen, då arbete utanför fordonet är begränsat

Tungt manuellt arbete med att lyfta, bära och tömma behållarna¹⁴ som budas, vilket medför risk för skador på personalen

Risk för stora mängder avfall¹⁵ i behållarna som budas och som måste bäras och tömmas manuellt

Tömning av de budade fraktionerna innebär arbete bakom bilen och kan innebära risker vid starkt trafikerade vägar och vägar med höga hastigheter

Behållarna som budas riskerar vintertid att stå i vägen för plogning eller bli översnöade/överskottade

Tekniska begränsningar

Teknik för tömning av tvåfackskärl med sidlastare har utvecklats och finns i drift på marknaden vilket gör att det går att fortsätta med insamling med sidlastare i regionen

Standardkärl med mellanvägg kan användas. Locken behöver dock vara av "butterfly" modell

Erfarenheter av insamling av förpackningar i tvåfackskärl med tvåfackad sidlastare saknas

Volymen vid varje tömningstillfälle för tunga fraktioner som samlas in genom budning måste begränsas för att inte innebära för tunga lyft

¹⁴ Framförallt behållarna innehållande glasförpackningar och returpapper som riskerar bli tunga

¹⁵ De stora mängderna beror på att systemet kommer att nyttjas av samtliga villor och fritidshus och att fraktionerna uppstår kontinuerligt

Fördelar

Enfacksskär vid t.ex. gemensamhetslösningar eller små flerbostadshus kan delvis betjänas på samma turer som hämtning från enskilda fastigheter för mat- och restavfall, plast- och pappersförpackningar

Tömning av kärnen kan ske med både sidlastande och baklastande fordon

Insamling med tvåfacksbilar gör att fordonet kan fyllas mer effektivt jämfört med fyrfacksbilarna

Ekonomi

Tvåfackade fordon kan användas för tömning av tvåfacksskärlen, vilket begränsar investeringarna (för entreprenören) jämfört med ett fyrfackssystem

Investering krävs bara för två tvåfacksskär

Kostnaden för investeringen i behållare för de budade fraktionerna är låg

Insamlingen av de budade fraktionerna kan ske med en lastbil som är billigare vid inköp jämfört med en sopbil

Högre prestation vid insamling med sidlastare än med baklastare

Ingen investering krävs i anläggning för sortering av olikfärgade påsar

Nackdelar

Utvecklingsbehov föreligger av behållare och fordon för budning av aktuella fraktioner.

Samtliga steg behöver i detalj tänkas igenom och provas ut för att fungera så optimalt som möjligt

Erfarenheter saknas av budningstjänster för tyngre förpackningsfraktioner och returpapper i stor skala

Enfacksskär för glas- och metallförpackningar samt returpapper vid t.ex. gemensamhetslösningar eller små flerbostadshus kan inte betjänas på samma turer som hämtning från enskilda fastigheter

Kostnaderna för insamling av de budade fraktioner blir höga p.g.a. att det är svårt att skapa en effektiv logistik

Hantering och tömning av de budade fraktionerna blir kostsam eftersom de sammantagna arbetsmomenten är tidskrävande och ineffektiva

Insamlingsresultatet kan sannolikt, baserat på erfarenheter från andra kommuner, bli bra med hög källsorteringsgrad och hög kvalitet på de insamlade fraktioner i tvåfacksskärlen. Sannolikt blir kvaliteten för de budade fraktionerna också hög. För de budade fraktionerna är källsorteringsgraden dock mer osäker då systemet kan riskera upplevas för omständligt. Erfarenheter av insamling av förpackningar i tvåfacksskär med tvåfackad sidlastare saknas.

Upplägget med budning kan ur servicesynpunkt upplevas mindre användarvänligt med tunga lyft för kunden, att kunden behöver ”buda” för hämtning och att fraktionerna behöver lagras i bostaden i större utsträckning än för övriga analyserade system.

Erfarenheter saknas gällande budning av tyngre fraktioner i stor skala. Det tunga manuella arbetet innebär en dålig arbetsmiljö med risk för skador på personalen. Samtidigt är hanteringen kostsam p.g.a. sämre möjligheter till

god logistik och att de sammantagna arbetsmomenten bedöms vara tidskrävande och ineffektiva. Budningstjänsten riskerar innebära många transporter, vilket är negativt ur miljösynpunkt.

3.2.4 Alternativ 3b: Separata kärl för mat- och restavfall, tvåfackskärl (1 st) och budningstjänster

Alternativ 3b innebär att befintliga kärl för mat- och restavfall behålls initialt¹⁶, ett tvåfackskärl (240 liter) tillkommer och kombineras med budning av tre förpackningsfraktioner och returpapper. Skillnaden jämfört med alternativ 3a är att matavfall och pappersförpackningar samlas in i de separata kärl som villor och fritidshus redan har idag (140 resp. 190 liter). Totalt besöks varje villa ca 52 ggr/år¹⁷ av sopbilen och den tömda volymen vid fastigheten blir 255 liter per vecka.

I Tabell 11 presenteras för- och nackdelar med insamling av matavfall och pappersförpackningar i separata kärl; restavfall och plastförpackningar i ett tvåfackskärl och budning av glas- och metallförpackningar och returpapper som samlas in i mindre behållare (ca 30 liter). Aspekterna insamlingsresultat, miljö och service är avgörande för nyttan med insamlingssystemet och har därför markerats med grönt.

Tabell 11 För- och nackdelar med insamling i separata kärl för mat och restavfall, tvåfackskärl (1 st) tillsammans med budningstjänster för villa och fritidshus

Fördelar	Nackdelar
Insamlingsresultat	
Sannolikt ¹⁸ hög källsorteringsgrad av mat- och restavfall, plast- och pappersförpackningar.	Osäker källsorteringsgrad för fraktioner som behöver budas
Sannolikt ¹⁹ hög kvalitet på utsorterade förpackningar	
Miljö	
Felsortering vid sidlastartömning kan upptäckas genom att använda kamera för att övervaka tömningen av kärlet in i bilen, vilket gör att återkoppling kan ske till enskilda hushåll för förbättrad kvalitet	Sidlastartömning innebär att felsortering inte upptäcks innan tömning av kärlet sker i bilen, vilket kan påverka lassens kvalitet
Lätt att göra kvalitetskontroller av de oemballerade förpackningarna och returpappret som samlas in i behållarna som budas	Fler transporter med sopbil och lastbil för att ombesörja insamlingen av samtliga fraktioner jämfört med fyrfackssystemet och det optiska systemet, varje fastighet besöks 52 ggr/år
Förpackningar och returpapper kan lämnas löst vilket gör att behovet av plastpåsar blir lågt jämfört med olidfärgade påsar	Transporterna för fraktionerna med budning riskerar innebära ett liknande körmönster som för sopbilen vilket gör att ingen besparing i transportarbetet sker

¹⁶ För abonnenter i Örnsköldsviks kommun som saknar matavfallskärl så tillkommer inköp av dessa

¹⁷ De två separata kärlet töms varannan vecka, tvåfackskärlet var fjärde vecka och budningsbilen besöker fastigheten var fjärde vecka vilket totalt ger att fastigheten besöks 52 ggr/år.

¹⁸ Begränsade erfarenheter från insamling av förpackningar med tvåfackssystem i andra kommuner.

¹⁹ Begränsade erfarenheter från insamling av förpackningar med tvåfackssystem i andra kommuner.

Fördelar

Transporterna för fraktionerna som budas sker med mindre lastbil, vilket ger mindre utsläpp per körd kilometer jämfört med en sopbil

Service

Två tömningstillfällen gör det lättare för kunden att veta när tömningen ska ske jämfört med fyra stycken tvåfackskärl

Oemballerat avfall i separata fack eller behållarna är tydligt och pedagogiskt

Nackdelar

Budningstjänsterna riskerar innebära fler transporter till och från avlämningsplatsen för avfallet p.g.a. att färre hushåll kan betjänas på en dag jämfört med system med kärl men även att kärlen i lastbilen riskerar bli fulla efter relativt få hushåll

Personbilstransporter till ÄVS riskerar fortsätta för fraktionerna som ska budas samtidigt som systemet innebär att lastbilen åker runt för insamling vid hushållen

Innebär tre kärl på fastigheten (istället för två tvåfackskärl som i alt 3a)

Hushåll behöver lagra fraktionerna som hämtas genom budning i bostaden

Kunden måste själv ombesörja att "buda" för hämtning av vissa fraktioner

Kan vara tungt för kunden att bära ut behållarna som budas inför tömning. Det kan vara begränsande för en del kunder att kunna använda systemet

Arbetsmiljö

Ingen manuell hantering av tvåfackskärlen vid tömning

Sidlastartömning gör det lättare att undvika risker för personalen vid tömning av tvåfackskärlen, då arbete utanför fordonet är begränsat

Tungt manuellt arbete med att bära och tömma behållarna²⁰ som budas, vilket medför risk för skador på personalen

Risk för stora mängder avfall²¹ i behållarna som budas och som måste bäras och tömmas manuellt

Tömning av de budade fraktionerna kan innebära risker vid starkt trafikerade vägar och vägar med höga hastigheter

Behållarna som budas riskerar vintertid att stå i vägen för plogning eller bli översnöade/överskottade

Tömning av ett extra kärl jämfört med alternativet med två tvåfackskärl (alt 3a)

Tekniska begränsningar

Teknik för tömning av tvåfackskärl med sidlastare²² har utvecklats och finns i drift på marknaden vilket gör att det går att fortsätta med insamling med sidlastare i regionen

Erfarenheter av insamling av förpackningar i tvåfackskärl med tvåfackad sidlastare saknas

²⁰ Gäller framförallt behållarna innehållande glasförpackningar och returpapper,

²¹ De stora mängderna beror på att systemet kommer att nyttjas av samtliga villor och fritidshus och att fraktionerna uppstår kontinuerligt

²² En lösning som möjliggör tömning av tvåfackskärl med sidlastare används i t.ex. Lycksele.

Fördelar

Enfackskärl och tvåfackskärl kan tömmas med samma sidlastande tvåfacksbil

Standardkärl med mellanvägg kan användas för tvåfackskärlen. Locken behöver dock vara av "butterfly" modell

Enfackskärl vid t.ex. gemensamhetslösningar eller små flerbostadshus kan delvis betjänas på samma turer som hämtning från enskilda fastigheter för mat- och restavfall, plast- och pappersförpackningar

Tömning av kärlen kan ske med både sidlastande och baklastande fordon

Insamling med tvåfacksbilar gör att fordonet kan fyllas mer effektivt jämfört med fyrfacksbilarna

Ekonomi

Befintliga kärl för insamling av mat- och restavfall kan användas initialt, vilket gör att investeringar av kärl för de fraktionerna kan begränsas vid införandet

Tvåfackade fordon kan användas för tömning av tvåfackskärlen, vilket begränsar investeringarna (för entreprenören) jämfört med ett fyrfackssystem

Den initiala investeringen i kärl begränsas till ett tvåfackskärl och kompletterande matavfallskärl i Örnsköldsvik

Kostnaden för investeringen i behållare för de budade fraktionerna är låg

Insamlingen av de budade fraktionerna kan ske med en lastbil som är billigare vid inköp än en sopbil

Högre prestation vid insamling med sidlastare än med baklastare

Ingen investering krävs i anläggning för sortering av olikfärgade påsar

Nackdelar

Volymen vid varje tömningstillfälle för tunga fraktioner som samlas in genom budning måste begränsas för att inte innebära för tunga lyft

Utvecklingsbehov föreligger av behållare och fordon för budning av aktuella fraktioner. Samtliga steg behöver i detalj tänkas igenom och provas ut för att fungera så optimalt som möjligt

Erfarenheter saknas av budningstjänster för tyngre förpackningsfraktioner och returpapper i stor skala

Enfackskärl för glas- och metallförpackningar samt returpapper vid t.ex. gemensamhetslösningar eller små flerbostadshus kan inte betjänas på samma turer som hämtning från enskilda fastigheterna

Kostnaderna för insamling av de budade fraktioner blir höga p.g.a. att det är svårt att skapa en effektiv logistik

Hantering och tömning av de budade fraktionerna blir kostsam eftersom de sammantagna arbetsmomenten är tidskrävande och ineffektiva

Lägre prestation vid tömning av två separata kärl jämfört med ett tvåfackskärl

I likhet med alternativ 3a så innebär alternativet sannolikt ett bra insamlingsresultat för insamlade fraktioner i de separata kärlen och i tvåfackskärlet medan källsorteringsgraden är mer osäker för fraktionerna som behöver budas. Upplägget kan vidare i likhet med alternativ 3a upplevas mindre användarvänligt för hushållen, innebära en dålig arbetsmiljö för

hämtningspersonalen samt att budningen innebär en kostsam hantering. Jämfört med alternativ 3a är skillnaden i huvudsak att befintliga mat- och restavfallskärl kan behållas vilket initialt innebär en lägre investeringskostnad, men som är av mindre betydelse över tid.

3.2.5 Alternativ 4: Olikfärgade påsar med separat kärl för matavfall och tvåfackskärl för glasförpackningar

Alternativ 4 innebär insamling i olikfärgade påsar för optisk sortering av restavfall, plast-, metall- och pappersförpackningar samt returpapper. Det separata kärlet för matavfall (140 liter) behålls och för abonnenter i Örnsköldsviks kommun som saknar matavfallskärl så tillkommer det. Färgade och ofärgade glasförpackningar samlas in i ett separat tvåfackskärl (240 liter) eftersom dessa fraktioner inte idag kan hanteras genom optisk sortering²³.

Befintliga restavfallskärl byts för majoriteten av hushållen mot större (370 liter), för att förpackningar och returpapper ska få plats. Tömning av kärlet för de olikfärgade påsarna och kärlet för matavfallet sker vid samma insamlingstur i en sidlastande tvåfacksbil. Totalt besöks varje villa 30 ggr/år²⁴ av sopbilen och den tömda volymen är 273 liter per vecka.

Den optiska sorteringen förutsätts ske i en anläggning som ägs av kommunerna.

Figur 8 Köksskåp med källsorteringsutrustning för förpackningar och returpapper i olikfärgade påsar. Foto: Optibag AB

I Tabell 12 presenteras för- och nackdelar med insamling i separat kärl för olikfärgade påsar av restavfall, plast-, metall- och pappersförpackningar samt returpapper; ett separat kärl för matavfall och ett tvåfackskärl för glasförpackningar. Aspekterna insamlingsresultat, miljö och service är avgörande för nyttan med insamlingssystemet och har därför markerats med grönt.

²³ Idag finns ingen färdig lösning för insamling av glas i det optiska systemet, utvecklingsarbete av påse för att samla in glas pågår

²⁴ Matavfallskärlet och kärlet för de olikfärgade påsarna töms varannan vecka och tvåfackskärlet för glasförpackningar töms en gång i kvartalet, vilket betyder att varje villafastighet måste besökas totalt 30 ggr/år.

Tabell 12 För- och nackdelar med insamling i olikfärgade påsar för optisk sortering av restavfall, plast-, metall- och pappersförpackningar samt returpapper, separat behållare för matavfall och separat tvåfackskär för glasförpackningar

Fördelar	Nackdelar
Insamlingsresultat Hög källsorteringsgrad på matavfall och sannolikt hög källsorteringsgrad på glasförpackningar som samlas in i separata kärl/fack Hög kvalitet på matavfall och sannolikt hög kvalitet på glasförpackningar som samlas in i separata kärl/fack Miljö Transportbehovet är begränsas till att varje fastighet besöks 30 ggr/år, vilket är det lägsta antal gånger en fastighet besöks av jämförda alternativ Felsortering och lämnande av löst avfall i kärlet för olikfärgade påsar vid sidlastartömning kan delvis upptäckas genom att använda kamera för att övervaka tömningen av kärlet in i bilen, vilket gör att återkoppling delvis kan ske till enskilda hushåll för förbättrad kvalitet Service Hushåll behöver inte lagra utsorterade förpackningar och returpapper i bostaden i större utsträckning Flexibelt volymutnyttjande i kärlet för fraktionerna som samlas in i de olikfärgade påsarna Vid behov kan antalet fraktioner utökas i framtiden, genom att komplettera med ytterligare påsfärger Alternativet med optisk sortering innebär den största tömda volymen av jämförda alternativ	Lägre kvalitet på utsorterade förpackningar och returpapper i olikfärgade påsar än vid insamling i separata behållare/fack Risk för lägre källsorteringsgrad av förpackningar och returpapper i olikfärgade påsar än vid insamling i separata behållare/fack Användning av plastpåsar i systemet innebär en miljöbelastning Sidlastartömning innebär att felsortering inte upptäcks innan tömning av kärlet sker i bilen, vilket kan påverka lassens kvalitet. Insamling i olikfärgade påsar²⁵ försvårar också möjligheten till kvalitetskontroll Risk för att påsar går sönder vid insamling och eventuell omlastning vilket försvårar sortering och medför risk för förluster av material i sorteringsanläggningen Begränsad komprimering kan ge ett ökat transportbehov. Komprimeringen i fordonen måste begränsas för att minska risken för att påsar går sönder eller blir svåra att separera Sorteringsanläggningen kräver energi för driften, anläggningen behövs inte i övriga alternativ Allt avfall som läggs i kärlet för optisk sortering måste vara förpackat i plastpåse Systemet kan upplevas otydligt då påsfärgerna behöver läras in och då utsorterat avfall är förpackat och inte synligt i behållarna Tillgång till de olikfärgade påsarna är avgörande för att systemet ska fungera Glasförpackningar kan inte hanteras i det optiska systemet utan insamling behöver ske i ett separat tvåfackskär

²⁵ Möjlighet finns att ha mer genomskinliga påsar med mönster, där den optiska sorteringen istället för färg läser av ett mönster vilket kan underlätta kvalitetskontroller något

Fördelar

Två tömningstillfällen gör det lättare för kunden att veta när tömningen ska ske jämfört med fyra stycken tvåfackskärl

Kunden slipper arbetet med att "buda" för hämtning av vissa fraktioner

Nackdelar

Matavfall lämnas i ett separat kärl för att säkerställa kvaliteten, vilket innebär ett extra kärl på fasigheten för denna fraktion

Arbetsmiljö

Ingen manuell hantering av kärl vid tömning

Distribution av påsar för flera fraktioner blir mer omfattande än för enbart en fraktion (matavfall)

Sidlastartömning gör det lättare att undvika risker för personalen, då arbete utanför fordonet är begränsat

Tekniska begränsningar

Vid insamling i olikfärgade påsar i samma kärl nyttjas kärolvolymer mer effektivt än om alla fraktioner samlas in i separata kärl/fack

Komprimeringen i fordonen måste begränsas för att minska risken för att påsar går sönder eller blir svåra att separera för fraktionen optisk sortering

Standardkärl och sidlastande standardfordon kan användas för tömning av separata kärl
Locken behöver dock vara av "butterfly" modell för tvåfackskärl

Erfarenheter av insamling av förpackningar i tvåfackskärl med tvåfackad sidlastare saknas

Teknik för tömning av tvåfackskärl med sidlastare²⁶ har utvecklats och finns i drift på marknaden vilket gör att det går att fortsätta med insamling med sidlastare i regionen

Enfackskärl vid t.ex. gemensamma insamlingsplatser eller små flerbostadshus kan betjäna på samma turer som hämtning från enskilda fastigheter

Tömning av kärlet kan ske med både sidlastande och baklastande fordon

Ekonomi

Begränsat behov av investering i kärl²⁷ då fem av fraktionerna samlas in i samma kärl

Höga kostnader för plastpåsar

²⁶ En lösning som möjliggör tömning av tvåfackskärl med sidlastare används i t.ex. Lycksele.

²⁷ Initialt begränsas investeringskostnaden eftersom nuvarande matavfallskärl²⁷ kan behållas. För en del villor kan befintliga restavfallskärl användas även för förpackningar och returpapper. Investering i större kärl för de olikfärgade påsarna och som ersätter restavfallskärl behövs dock för flertalet villor och fritidshus

Fördelar	Nackdelar
Begränsade investeringar för insamlingsentreprenören, som kan använda tvåfackade sidlastande fordon.	Idag finns ingen optisk sorteringsanläggning inom rimligt avstånd, utan kommunerna måste troligen själva investera i anläggningen
Högre prestation vid insamling med sidlastare än med baklastare	Ingen investering krävs i fyrfacksskär och fyrfacksbilar
Begränsade insamlingskostnader då fastigheterna besöks mer sällan än för övriga alternativ	

Insamlingsresultatet från fraktioner som samlas in i olikfärgade påsar uppvisar en lägre kvalitet än vid insamling i separata behållare/fack. Det finns också risk för en lägre källsorteringsgrad. Erfarenheterna i Sverige från insamling av förpackningar i olikfärgade påsar och optisk sortering är begränsade till anläggningen i Eskilstuna. Erfarenheter av insamling av förpackningar i tvåfacksskär med tvåfackad sidlastare saknas.

För villahushållen innebär insamling i olikfärgade påsar att avfall inte får läggas löst i kärlet utan allt avfall måste förpackas i särskilda påsar, vilket kan upplevas som opraktiskt.

Vid optisk sortering i flera fraktioner behövs en relativt stor tömd kärldolym för merparten av abonnenterna när insamlingen av förpackningar ska ske fastighetsnära. En del hushåll kommer att kunna behålla den kärldstorlek som de har idag p.g.a. att hushållet är litet eller redan idag har valt ett relativt stort kärld. Sammantaget bedöms dock merparten av restavfallskärnen behöva bytas till större storlekar. Matavfallskärnen kommer kunna behållas, med komplettering för hushåll som saknar matavfallsinsamling i Örnsköldsvik. Glasförpackningar som idag inte kan samlas in i det optiska systemet kräver ett separat tvådelat kärld.

Kärldvolymen kan nyttjas mer effektivt vid insamling i olikfärgade påsar än om alla fraktioner samlas in i separata kärld/fack. Denna fördel kan vara viktig i riktigt trång bebyggelse med brist på ytor men är av mindre betydelse vid insamling från villor och fritidshus i Umeåregionen.

Vid optisk sortering är det viktigt att avfallet inte komprimeras för hårt då det kan göra att påsarna går sönder eller blir svåra att separera i den optiska sorteringen.

Ett införande av insamling i olikfärgade påsar för restavfall och metall-, pappers- och plastförpackningar samt returpapper från villor förutsätter att en sorteringsanläggning byggs i Umeåregionen. Med en central placering i regionen kan en gynnsam logistik skapas.

3.3 Komplementsystem

Insamling av förpackningar i olika typer av gemensamhetslösningar innefattas enligt gällande lagstiftning i begreppet fastighetsnära insamling och uppfyller

därmed kravet på fastighetsnära insamling. Med utgångspunkt från detta och kriterier enligt kapitel 3.1 har projektgruppen i samråd med Miljö & Avfallsbyrån bedömt att *insamling i separata kärl vid gemensamma insamlingsplatser för flera fastigheter* är ett lämpligt insamlingssystem för förpackningar och returpapper, där insamling med huvudsystemet inte bedöms kunna ske eller där fördelarna med komplementsystemet bedöms vara stora.

Insamling av fraktioner i separata kärl vid gemensamma insamlingsplatser för flera fastigheter kan ske genom ett samarbete mellan fastighetsägare som har ordnat en gemensam avfallslösning eller vara ett upplägg som kommunen förordat. Idag har kommunerna i Umeåregionen haft olika syn på gemensamma insamlingsplatser där Bjurholm, Nordmaling, Robertsfors, Umeå, Vindeln och Vännäs kommuner verkat för att styra insamling av avfall från fritidshus till gemensamma insamlingsplatser med separata kärl där det ansetts lämpligt, medan Örnsköldsviks kommun har infört gemensamma insamlingsplatser med separata kärl²⁸ där enskild hämtning inte kunnat införas. Inför val av inriktning för fritidshusens insamlingssystem bör erfarenheter utbytas mellan kommunerna.

En bedömning behöver göras gällande varje enskild fastighet om insamlingen av avfall ska ske genom huvudsystemet eller genom ett komplementsystem. Det går inte att säga generellt hur många hushåll det bör vara för att en gemensam insamlingsplats med separata kärl ska ordnas istället för att fastigheterna ska ha egna kärl, utan en bedömning behöver göras för varje enskild plats med hänsyn till platsens placering, fysiska möjligheter på platsen och logistik för insamlingsfordonen.

Där komplementsystemet bedöms vara aktuellt, bör hänsyn tas till logistiska förutsättningar och om tömning av komplementsystemet och huvudsystemet kan ske med samma fordon. Detta är av särskild betydelse för gemensamma insamlingsplatser på landsbygd och där tömningen innebär långa körsträckor. För att möjliggöra tömning med samma insamlingsfordon i komplementsystemet som i huvudsystemet kan kärlstorleken i komplementsystemet behöva begränsas.

Komplementsystem analyseras inte närmare i denna utredning.

²⁸ Eller krantömda behållare i Örnsköldsviks kommun

4 Omlastning vid FNI av förpackningar och returpapper

Avfall som samlas in från kommunerna i ett framtida FNI-system behöver, liksom idag, i allmänhet omlastas inför vidare transport till behandling eller återvinning. Ju fler fraktioner som ska samlas in desto större blir behovet av omlastning. Om omlastning behöver ske och i så fall var beror av flera olika faktorer där de viktigaste är:

- Logistik vid insamlingen, inklusive var insamlingsfordonen är stationerade, hur snabbt fordonen fylls under insamlingsturer och var behandling/återvinning sker.
- Typ av insamlingssystem och insamlingsfordon.
- Antal fraktioner som samlas in.
- Vilket underlag som finns för omlastningsstationerna.

Kommunernas insamling av avfall i ett framtida FNI-system antas vara organiserad på samma sätt som nuvarande insamling av mat- och restavfall med gemensam entreprenad för Bjurholm, Nordmaling, Robertsfors, Umeå, Vindeln och Vännäs kommuner och med en separat entreprenad för Örnsköldsviks kommun. Insamlingen av mat- och restavfall, förpackningar och returpapper förutsätts ske samordnat, till skillnad från nuvarande hantering enligt kapitel 2.3.6 där insamlade fraktioner samlas in och transporteras till flera olika anläggningar för omlastning eller behandling. Kommunernas insamling antas i nedanstående resonemang liksom i dagsläget delvis vara organiserad i tvåskift med chaufförsbyte under turerna, vilket är särskilt viktigt för att skapa effektiva insamlingsturer på landsbygd och mindre tätorter.

I praktiken finns det ett flertal aspekter som behöver beaktas vid beslut om insamlingen ska ske genom skiftkörning eller inte. Skiftkörning enligt nuvarande modell bedöms vara fördelaktigt för logistiken både nu och i ett framtida FNI-system med samordnad insamling av flera fraktioner, utifrån regionens geografiska struktur och befolknings-/avfallsunderlag. Om kommunerna väljer att upphöra med skiftkörning så kan det eventuellt komma att påverka behovet av omlastningsstationer där risk finns att det kan behövas fler stationer än i dagsläget. Kostnadsberäkningar på omlastningsstationer för samtliga fraktioner i andra kommuner visar att det en anläggning kan kräva investeringar på i storleksordningen 10 Mkr beroende på förutsättningarna på platsen. Även driften blir svårare att utföra på ett rationellt sätt vid ett mindre underlag. Det finns även en risk att det begränsade underlag som det skulle kunna handla om gör att avfallet behöver lagras relativt länge för att transporten av avfallet till behandling/återvinning ska bli kostnadseffektiv, vilket kan innebära risk för lokal miljöpåverkan kring anläggningen och att avfallets kvalitet påverkas.

Producentorganisationerna antas ha en mottagningsanläggning för förpackningar i Umeå.

4.1 Antal och placering av omlastningsstationer

Vid samordnad insamling av flera fraktioner vid samma insamlingsturer bör samtliga fraktioner transporteras till samma anläggning, vilket är grundläggande för logistiken.

Generellt bedöms insamlingsturerna i ett framtida FNI-system ta lika lång tid som i dagsläget eller längre, främst beroende på typ av insamlingsfordon. På turer där flera fraktioner samlas in samtidigt kommer insamlingsfordonet sannolikt fyllas snabbare. På vissa turer i tätbebyggda områden i Umeå och Örnsköldsvik bedöms detta kunna leda till att entreprenören efter lossning av insamlat avfall hinner med ytterligare en tur på samma dag. Även på turer på landsbygd och mindre tätorter kommer insamlingsfordonet att fyllas snabbare men med hänsyn till de längre körsträckorna bedöms detta inte skapa tidsmässigt utrymme för ytterligare en tur.

För att omlastning ska kunna ske av samtliga insamlade fraktioner på samma anläggning med utformning enligt krav på exempelvis väderskyddad mottagning av förpackningar kommer betydande investeringar att behöva göras, varför det är fördelaktigt att omlasta på så få anläggningar som möjligt. Det bedöms inte finnas tillräckligt underlag för en kostnadseffektiv lokal omlastning i någon av de mindre kommunerna.

Mot denna bakgrund bedöms omlastning av samtliga insamlade fraktioner från Bjurholm, Nordmaling, Robertsfors, Umeå, Vindeln och Vännäs kommuner behöva ske på en anläggning i Umeå och av avfall från Örnsköldsvik på en anläggning i Örnsköldsvik. Det bedöms inte vara meningsfullt att omlasta på fler platser.

4.2 FNI-systemets betydelse för omlastningslösningen

Oavsett om den fastighetsnära insamlingen av förpackningar och returpapper sker i fyrfackskärl eller tvåfackskärl eller om vissa fraktioner samlas in i olikfärgade påsar för optisk sortering är det eftersträvarsvärt att de fraktioner som samlas in samtidigt kan omlastas på samma anläggning i Umeå respektive Örnsköldsvik. Enligt uppgift från Vakin kommer det tidigast 2030 att kunna finnas omlastningsstation på Dåva i anslutning till förbränningsanläggningen. Till dess kommer mat- och restavfall omlastas på Dåva och övriga fraktioner avlämnas hos mottagare i Umeå.

Det kan även vara intressant att transportera vissa fraktioner direkt till producenternas mottagningsanläggning eller att transportera restavfall direkt till förbränningsanläggning utan omlastning. I så fall kan anpassningar behöva göras på den mottagande anläggningen så att samtliga fraktioner som samlas in med samma bil kan lämnas på anläggningen.

I alternativet med optisk sortering kommer de fraktioner som ska genomgå optisk sortering alltid att behöva transporteras till sorteringsanläggningen i Umeå där de olika fraktionerna måste omlastas innan vidaretransport till behandling, återvinning eller producenternas mottagningsanläggning. Det betyder exempelvis att insamlade fraktioner från Örnsköldsvik efter

omlastning måste transporteras till Umeå innan de kan transporteras vidare och att insamlat restavfall från Bjurholm, Nordmaling, Robertsfors, Umeå, Vindeln och Vännäs inte kan transporteras direkt till förbränning.

Vid hantering på omlastningsstationen behöver dessutom särskilt följande beaktas:

- Vid insamling med fyrfacksfordon bör fraktionerna om möjligt kunna lämnas i direkt anslutning till varandra på omlastningsstationen.
- Vid insamling i alternativ med budningstjänster behöver plats för uppställning och tömning av kärl med insamlade fraktioner från budningen ställas av och kunna tömmas med sopbil på omlastningsstationen.
- Vid insamling i olidfärgade påsar med optisk sortering behöver omlastningen ske på ett skonsamt sätt så att påsarna inte skadas eller blir smutsiga.

5 Kostnadsberäkningar

Översiktliga kostnadsberäkningar har genomförts för alternativ med FNI av förpackningar och returpapper. Beräkningarna inkluderar kostnader för insamling av mat- och restavfall, förpackningar och returpapper. Beräkningarna förutsätter kommunalt ansvar för insamling av förpackningar och avser fullt utbyggd FNI med 2023 års kostnadsläge. Enligt gällande lagstiftning får kommunerna ansvaret för insamling av förpackningar från 2024 och ersättning för kostnaderna för detta.

Resultaten av beräkningarna redovisas för Umeåregionen som helhet nedan. I Bilaga 2 och Bilaga 3 redovisas beräknade årskostnader respektive investeringar per kommun. Samtliga kostnader presenteras utan moms.

5.1 Generella beräkningsförutsättningar

Till grund för beräkningarna av kostnaderna ligger följande generella förutsättningar:

- Beräkningarna bygger på basfakta om kommunerna, såsom antal invånare, antal hushåll och prestation (antal tömda kärl per dag) vid nuvarande insamling.
- Administrativa kostnader för införande av FNI, såsom tillkommande kostnader för projektledning, planering och information har beräknats som en uppskattad engångskostnad på 100 kr/hushåll, baserat på erfarenheter från kommuner som har infört FNI, och har hanterats som en investering med avskrivningstid 10 år och internränta på 3 %²⁹.
- Anslutningsgraden till matavfallsinsamling och FNI är 100 %. Omfattningen av hemkompostering har inte beaktats i beräkningarna, eftersom det generellt inte påverkar insamlingskostnaderna i ett system med samordnad insamling av flera fraktioner.
- I samtliga alternativ antas insamling ske vid gemensamma insamlingsplatser med nuvarande omfattning. Detta avser främst fritidshus. Insamlingen från dessa gemensamma insamlingsplatser sker i separata kärl för respektive fraktion och samordnat med insamling från övriga villor och fritidshus, utom i alternativet med fyracksfordon där insamlingen från gemensamma insamlingsplatser förutsätts ske samordnat med insamlingen från flerbostadshus.
- Insamlade mängder vid FNI antas för respektive fraktion vara oberoende av typ av insamlingssystem. För insamling från villor och fritidshus antas mängderna ligga i nivå med mängderna vid insamling med fyrackssystem i andra kommuner.

²⁹ Vald ränta i kalkylen bygger på SKR:s rekommenderade internränta (2,5 % för 2024), något uppräknad.

- Förbrukningen av papperspåsar för matavfall är 3 påsar/hushåll och vecka. Matavfallspåsarna kostar 0,50 kr/st³⁰.
- Insamlingskostnaden vid FNI beräknas baserat på erforderligt antal insamlingsfordon och chaufförer utifrån bedömda prestationstal (antal tömda kärl per dag). Prestationstalen har bedömts med utgångspunkt från prestation vid nuvarande insamling och nyckeltal från andra kommuner som samlar in avfall med olika typer av insamlingssystem utan vägning. Beräkningarna bygger på insamling i tvåskift men har förenklats genom att räkna med antal tömda kärl under en kortare med normallång arbetsdag (8 timmar), vilket har kompenseras med en längre avskrivningstid för fordonen (se nedan).
- Investeringar skrivs av enligt följande principer: Fordon skrivs av på 8 år, kärl på 10 år och komponenter i optisk sorteringsanläggning på 10-20 år. Avskrivningstiderna är valda utifrån vad som bedömts vara vedertaget. Internränta 3 %.
- Insamlingskostnaderna bygger på grundläggande nyckeltal för fordonskostnader (däck, verkstad/reservdelar, bränsle, skatt, försäkring och avskrivningar) och personalkostnader från kommuner med FNI i egen regi, inklusive arbetsledning. Arbetsledare motsvarande 10 % av antalet chaufförer har inkluderats i beräkningarna.
- Kärlkostnaderna har beräknats baserat på ungefärliga marknadspriser för kärl och montering, utkörning och taggning av nya kärl, återtagning av befintliga kärl och annan praktisk hantering i samband med systembytet.
- I beräkningarna har bortsetts från möjligheten att efter avskrivningstiden nyttja insamlingsfordon som reservfordon, samtidigt som kostnaden för reservfordon heller inte har beräknats särskilt.

Kostnaderna för omlastning av förpackningar och returpapper inför transport till återvinning, ÅVS:er som backup för FNI och för skrymmande förpackningar, behandling av mat- och restavfall samt löpande information har ej beräknats.

5.2 Systemspecifika beräkningsförutsättningar

Till grund för beräkningarna av kostnaderna för hanteringen av matavfall, restavfall, förpackningar och returpapper ligger följande förutsättningar som är specifika för vissa av de analyserade alternativa systemen:

- I samtliga alternativ förutsätts enmansbemanning vid insamling på landsbygd. I alternativ med fyracksbilar förutsätts tvåmansbemanning vid insamling i tätort.
- I alternativ där befintliga behållare används initialt efter införande av nytt insamlingssystem inkluderar beräkningarna även

³⁰ Exempel från aktuella upphandlingar.

reinvesteringskostnad för dessa behållare, i syfte att underlätta jämförelsen mellan analyserade alternativ.

- I alternativ där vissa fraktioner (förpackningar av metall, färgat och ofärgat glas samt returpapper) samlas in genom budning förutsätts följande nyckeltal:
 - Varje hushåll nyttjar budningstjänsten 13 gånger/år.
 - Insamlingsfordonen betjänar 50 hämtställen/dag.
- I alternativet med optisk sortering förutsätts följande:
 - Påsförbrukningen beräknas uppgå till 5,5 påsar/hushåll och vecka för förpackningar av papper, plast och metall samt returpapper. Påsarna kostar 0,49 kr/st³¹.
 - 20 % av villor och fritidshus kan behålla befintlig kärldvolym för restavfall (190 liter) medan 80 % av villor och fritidshus måste byta till större kärldvolym (370 liter) för att volymen ska räcka även för utsorterade förpackningar av papper, plast och metall samt returpapper.
 - I syfte att minska risken för att påsar går sönder vid insamlingen begränsas komprimeringen vid insamling. Detta antas vid insamling i tätort ge 20 % lägre prestation vid insamling. Begränsningen av komprimeringen antas inte inverka på prestationen vid insamling på landsbygd.
 - Optisk sortering sker i egen anläggning som är dimensionerad för 20 000 årston, vilket tillgodoser Umeåregionens behov. Vid sortering av beräknad mängd förpackningar och restavfall på 14 000 ton/år har sorteringskostnaden beräknats till 980 kr/ton baserat på en investering enligt prisindikation från leverantör i april 2023.
 - Avfall från Örnsköldsvik omlastas lokalt och transporteras till optisk sortering i Umeå till en kostnad av 175 kr/ton för omlastning och 230 kr/ton för transport.

³¹ Exempel från aktuell upphandling.

5.3 Årskostnader

I Tabell 13 presenteras beräknade ungefärliga årskostnader avseende insamling av matavfall, restavfall, förpackningar och returpapper i Umeåregionen. Kostnader för insamling från ett mindre antal hushåll som är anslutna till gemensamma insamlingsplatser ingår i samtliga alternativ. Kostnader för löpande administration, information, omlastning och återvinningsstationer som backup för FNI tillkommer.

Tabell 13 Ungefärliga årskostnader för kommunerna avseende insamling av matavfall, restavfall, förpackningar och returpapper från villor och fritidshus i Umeåregionen, Mkr/år.

	<u>Alternativ 1:</u>	<u>Alternativ 2:</u>	<u>Alternativ 3a:</u>	<u>Alternativ 3b:</u>	<u>Alternativ 4:</u>
	FNI med fyrfackskärl (2 st)	FNI med tvåfackskärl (4 st)	FNI med tvåfackskärl (2 st) för matavfall, restavfall och plast- och pappersförpackningar. Budningstjänster för övriga förpackningar och returpapper	FNI med separata kärl (2 st) för matavfall och pappersförpackningar, tvåfackskärl för restavfall och plastförpackningar. Budningstjänster för övriga förpackningar och returpapper	FNI med olikfärgade påsar för pappers-, plast- och metallförpackningar; returpapper och restavfall för optisk sortering. Separat kärl för matavfall och tvåfackskärl för glasförpackningar
Administration vid införande av FNI	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8
Kärl	30,6	32,3	16,2	22,8	25,0
Kärl för budning	-	-	4,6	4,6	-
Påsar, inkl. distribution	4,5	4,5	4,5	4,5	16,0
Insamling i kärl	68,6	61,4	42,9	44,5	37,2
Insamling vid budning	-	-	45,5	45,5	-
Omlastning inför transport till optisk sortering ¹	-	-	-	-	0,8
Transport till optisk sortering ¹	-	-	-	-	1,1
Optisk sortering	-	-	-	-	13,9
Summa	104,5	99,0	114,5	122,7	94,8

1) Avser endast Örnköldsvik.

Av Tabell 13 framgår att Alternativ 2 med fyra tvåfackskärl och Alternativ 4 med optisk sortering hamnar på ungefär samma kostnadsnivå. Alternativ 1 med två fyrfackskärl blir något dyrare än Alternativ 2 och 4. För Alternativ 1 och 2 blir kostnaderna för kärl och insamling högre medan Alternativ 4 medför kostnader

för färgade påsar och optisk sortering. I kostnaderna för Alternativ 4 ingår även kostnader för omlastning/transport inför optisk sortering avseende Örnsköldsvik.

I Alternativ 2 med fyra tvåfackskärl blir kärlnkostnaden högre än i Alternativ 1 och 4. Insamlingskostnaden i Alternativ 2 blir, trots det stora antalet kärl, lägre än i Alternativ 1 vilket förklaras av automatisk tömning med sidlastare i Alternativ 2.

Alternativ 3a och 3b, som båda bygger på att vissa fraktioner hämtas genom budning på fasta turer, blir de mest kostsamma alternativen. Kärlnkostnaderna blir visserligen relativt låga i båda alternativen men kostnaden för budning blir hög till följd av den orationella insamlingen med manuell hantering av behållarna. Om budningstjänsterna inte nyttjas fullt ut minskar budningskostnaden men den totala kostnaden för hanteringen riskerar ändå att överstiga kostnaderna för övriga alternativ. Dessa båda alternativ riskerar även att ge en mindre utsortering av förpackningar och returpapper, vilket riskerar att ge mer restavfall än övriga alternativ och därmed högre förbränningskostnader. Om hushållen istället väljer att lämna förpackningar och returpapper på ÅVS:er i högre utsträckning ökar kostnaderna för insamling via ÅVS.

Sammanlagt beräknas kostnaden för insamling av mat- och restavfall, förpackningar och returpapper från villor och fritidshus uppgå till ca 100 Mkr/år vid insamling i fyrfackskärl, fyra tvåfackskärl eller olikfärgade påsar för optisk sortering. Kostnaden för insamling i alternativen med budning av vissa fraktioner beräknas uppgå till ca 120 Mkr/år. I de alternativ där befintliga kärl delvis används initialt (Alternativ 3b och 4) beräknas årskostnaden initialt bli ca 13 Mkr/år lägre än beräknad årskostnad när samtliga kärl bytts ut.

En betydande del av beräknade kostnader avser förpackningar och kommer att ersättas av producenterna. För Alternativ 1, 2 och 4 avser ca 47 % av kostnaderna förpackningar, baserat på fördelningsnycklar enligt de kostnadsberäkningar som ligger till grund för Naturvårdsverkets ersättningsmodell. För Alternativ 3a och 3b avser drygt 50 % av kostnaderna förpackningar.

I Bilaga 2 presenteras beräknade årskostnader för respektive kommun. Sett till antalet villor och fritidshus ligger kostnaderna generellt på ungefär samma nivå i alla kommunerna, utom i Örnsköldsviks där kostnaderna är högre. Detta beror framförallt på kommunens stora yta och de långa körsträckorna vid insamling, vilket gör insamlingen kostsam. De skillnader som i övrigt finns mellan kommunernas kostnader är små och förklaras av exempelvis variationer i andelen hushåll på landsbygd och förekomst av gemensamma insamlingsplatser.

5.4 Investeringar och införandekostnader

I Tabell 14 presenteras beräknade investeringar i kärl och eventuell optisk sorteringsanläggning samt införandekostnader avseende projektledning, planering, information och övrig administration. Beräknade investeringar ligger till grund för årskostnaderna i kapitel 5.3.

Tabell 14 Ungefärliga investeringar i kärl vid införande av nytt insamlingssystem för matavfall, restavfall, förpackningar och returpapper från villor och fritidshus, Mkr.¹

	<u>Alternativ 1:</u>	<u>Alternativ 2:</u>	<u>Alternativ 3a:</u>	<u>Alternativ 3b:</u>	<u>Alternativ 4:</u>
	FNI med fyrfackskärl (2 st)	FNI med tvåfackskärl (4 st)	FNI med tvåfackskärl (2 st) och budningstjänster	FNI med separata kärl (2 st), tvåfackskärl (1 st) och budningstjänster	FNI med olidfärgade påsar, separat kärl för matavfall och tvåfackskärl för glasförpackningar
Införande	13	13	13	13	13
Kärl	261	275	138	195	213
Kärl för budning	-	-	39	39	-
Optisk sorteringsanläggning	-	-	-	-	84
Summa	274	288	191	247	310

1) Insamlingen utförs av entreprenörer, som även investerar i fordon.

Ett nytt insamlingssystem med fyrfackskärl för villor och fritidshus (Alternativ 1) innebär ett behov av investeringar i kärl på ca 260 Mkr, där hela investeringen sker initialt. Ett nytt insamlingssystem med fyra tvåfackskärl (Alternativ 2) innebär ett behov av investeringar i kärl på ca 275 Mkr initialt. Alternativ 3a med två tvåfackskärl är det alternativ som kräver minst investeringar i kärl på sammanlagt ca 180 Mkr. Alternativ 3b med separata kärl för matavfall och pappersförpackningar innebär en investering i kärl på ca 235 Mkr, varav ca 120 Mkr måste tas initialt och resten i takt med att befintliga kärl för matavfall och restavfall byts ut. Alternativ 4 med optisk sortering innebär en investering i kärl och optisk sorteringsanläggning på ca 310 Mkr, varav ca 190 Mkr måste tas initialt och resten i takt med att befintliga kärl för matavfall och 20 % av restavfallskärnen byts ut.

Införandekostnader avseende projektledning, planering, information och övrig administration vid införande av nytt insamlingssystem har uppskattats till i ca 100 kr/villa eller fritidshus. Detta innebär en investering vid införande av nytt insamlingssystem på ca 13 Mkr.

I Bilaga 3 presenteras beräknade investeringar för respektive kommun.

Härutöver tillkommer investeringar i omlastningsstationer. Hur stora dessa investeringar blir beror på lokala förutsättningar i respektive kommun, i vilken utsträckning omlastningen kan samordnas mellan kommuner och med andra avfallsflöden och om omlastningen kommer att utföras i egen regi eller av entreprenör. Investeringar i fordon har inte beräknats eftersom dessa investeringar görs av insamlingsentreprenören.

Oavsett vilket insamlingssystem som väljs kommer ÅVS:er att behövas som backup. Investeringar i detta system har inte beräknats.

6 Samlad bedömning

Vid utformning av ett insamlingssystem för avfall från hushåll är kommande lagkrav på kommunernas insamling av förpackningar grundläggande. Insamlingssystemet ska även ligga i linje med avfallsplanernas mål om bl.a. bättre sortering, god resurshushållning och strävan uppåt i avfallstrappan samt nationella etappmål om ökad återvinning och FN:s hållbarhetsmål enligt Agenda 2030. Flera förutsättningar och aspekter måste vägas in och de viktigaste av dessa är lokala förhållanden, den förväntade nyttan med insamlingssystemet (insamlingsresultat, miljö och service) samt systemets ekonomi. Övriga aspekter som analyserats i denna utredning är arbetsmiljö och tekniska begränsningar (inklusive flexibilitet och driftsäkerhet).

6.1 Förutsättningar för FNI i kommunerna

Förutsättningarna för FNI med de studerade insamlingsalternativen i Umeåregionen bedöms generellt vara goda. Baserat på de förutsättningar som beskrivs i utredningen bedöms det vara möjligt att införa en högre service vid insamling av förpackningar och returpapper för villor och fritidshus genom FNI i enlighet med kommande lagkrav istället för nuvarande insamlingssystem där hushållen är hänvisade till återvinningsstationer. I alla kommunerna finns ett väl utbyggt insamlingssystem för matavfall för villor och fritidshus.

Umeåregionen är i ett nationellt perspektiv stor till ytan men ändå väl sammanhållen geografiskt med två större orter (Umeå och Örnsköldsvik) som är centrala i nuvarande logistik vid insamling av avfall. Regionens stora yta gör att körsträckorna vid insamling av avfall på en del turer blir långa. Örnsköldsviks kommun är störst till ytan. För att öka förutsättningarna för en kostnadseffektiv insamling har kommunerna organiserat delar av insamlingen i tvåskift. Kommunerna Bjurholm, Nordmaling, Robertsfors, Umeå, Vindeln och Vännäs gör dessutom gemensamma upphandlingar av insamlingsentreprenör för att ytterligare bidra till en effektiv logistik.

Framkomligheten för insamlingsfordon och möjligheten att få plats med fler eller större kärl bedöms generellt vara god. Placeringen av kärl vid vägar med högre hastigheter kan dock på vissa turer innebära utmaningar. De långa körsträckorna innebär också att behovet av samordning mellan insamling från villor och fritidshus med insamling från lägenheter blir viktig för logistiken på vissa insamlingsturer, vilket särskilt gäller Örnsköldsviks kommun där lägenhetsbebyggelse är vanligt i vissa s.k. serviceorter. Det kan därför behöva göras anpassningar på vissa hämtställen eller insamlingsturer, såsom omlokalisering av hämtställen, anslutning till gemensam insamlingsplats, byte av behållartyp eller val av alternativt insamlingssystem.

För att skapa en effektiv logistik krävs omlastning av samtliga fraktioner på liknande sätt som för mat- och restavfall idag, vilket blir särskilt viktigt när insamling ska ske av flera fraktioner.

6.2 Nytt med FNI

FNI av förpackningar och returpapper från villor och fritidshus ger en högre servicenivå i enlighet med kommande lagkrav och kan därmed förväntas ge ett bättre **insamlingsresultat** än nuvarande hantering där merparten av hushållen förutsätts transportera förpackningar och returpapper till återvinningsstationer. FNI ligger därmed i linje med såväl avfallsplanernas mål som nationella etappmål om ökad återvinning. Erfarenheter från många kommuner som har infört fyrfackssystemet visar på ett bra insamlingsresultat med hög källsorteringsgrad och rena fraktioner. Ett lika bra insamlingsresultat bedöms även kunna uppnås med insamling i tvåfackskärl, även om erfarenheterna av insamling av förpackningar med detta system i dagsläget är begränsade. Vid insamling i olikfärgade påsar för optisk sortering bedöms det vara svårare att uppnå ett lika bra insamlingsresultat beroende på bl.a. förekomst av felsorterat avfall i påsarna, risk för att den optiska sorteringen försvåras av påsar som gått sönder eller blivit smutsiga i samband med omlastning eller komprimering i insamlingsfordonet och till följd av förekomst av oemballerat avfall.

Beträffande **service** bedöms dock fyrfackssystemet vara att föredra framför tvåfackssystemet, som innebär fyra kärl på varje fastighet med sammanlagt fler tömningar än fyrfackssystemet och det blir därför svårare för kunderna att hålla reda på när kärl ska ställas ut för tömning. Även alternativet med optisk sortering, där glasförpackningar samlas in i ett separat tvåfackskärl, bedöms ge hög servicenivå men innebär fler kärl på fastigheten än i ett fyrfackssystem och kräver att alla fraktioner emballeras i påsar.

Med hänsyn till aspekten **miljö** medför FNI visserligen ökade transporter av avfall med sopbil men samtidigt minskar hushållens transporter av förpackningar och returpapper med personbil till återvinningsstationer. Minst transportarbete krävs normalt vid insamling av få fraktioner men då försvåras eller omöjliggörs en god resurshushållning av delar av avfallet. Samtidigt visar studier (t.ex. Avfall Sverige rapport 2017:09) av sortering och avfallshantering att avfall som samlas in för återvinning i normalfallet kan bära ett ganska stort transportarbete utan att miljönyttan av sorteringen går förlorad. Insamling i två fyrfackskärl där fyra fraktioner hämtas samtidigt innebär ett mindre transportarbete än insamling i fyra tvåfackskärl där två fraktioner hämtas samtidigt. Insamling i olikfärgade påsar för optisk sortering innebär färre tömningstillfällen än insamling i fyrfackskärl men kräver samtidigt reducerad komprimering och att avfallet först transporteras till optisk sortering innan det kan transporteras vidare till behandling eller återvinning. Miljönyttan med insamlingssystem som bygger på optisk sortering begränsas av förbrukningen av plastpåsar.

6.3 Ekonomi och övriga aspekter

Genomförd analys av insamlingssystemens **ekonomi** visar att kostnaden för insamling av mat- och restavfall, förpackningar och returpapper från villor och fritidshus kan förväntas uppgå till ca 100 Mkr/år vid insamling i fyrfackskärl, fyra tvåfackskärl eller olikfärgade påsar för optisk sortering. Alternativet med fyrfacks- respektive tvåfackskärl har de högsta kostnaderna för kärl och insamling. I alternativet med insamling i olikfärgade påsar är kostnaderna för kärl och insamling lägre men i detta alternativ finns istället kostnader för påsar och optisk sortering.

De alternativ som bygger på insamling av vissa fraktioner genom budning blir mest kostsamma med en årskostnad ca 120 Mkr/år för insamlingen av mat- och restavfall, förpackningar och returpapper från villor och fritidshus. I de alternativ där befintliga kärl delvis används initialt (ett av alternativen med budning och alternativet med optisk sortering) beräknas årskostnaden initialt bli lägre för att sedan öka när samtliga kärl bytts ut.

De investeringar som kommer att krävas av kommunerna till följd av införande av nytt insamlingssystem avser administration i samband med införande (projektledning, planering, information m.m.), kärl och eventuell optisk sorteringsanläggning. I samtliga alternativ tillkommer entreprenörernas investeringar i fordon. De alternativ som bygger på insamling av vissa fraktioner genom budning innebär lägst investeringar på sammanlagt ca 200-250 Mkr, beroende på i vilken utsträckning befintliga kärl behålls. Av övriga alternativ innebär ett insamlingssystem med fyrfackskärl lägst investeringar på ca 275 Mkr. Alternativet med fyra tvåfackskärl innebär något högre investeringsbehov på ca 290 Mkr. Högst investeringsbehov har beräknats för alternativet med optisk sortering (310 Mkr), beroende på att kommunerna förutsätts uppföra en optisk sorteringsanläggning.

Beträffande **arbetsmiljö** kan konstateras att all avfallshantering innebär risker från arbetsmiljösynpunkt, exempelvis avseende manuell hantering av kärl och exponering för lukt och sporer. I detta avseende bedöms det finnas möjligheter till en sund och säker arbetsmiljö vid FNI med fyrfackskärl utrustade med s.k. fronthjul för att underlätta förflyttning, med tvåfackskärl som töms med sidlastare och med olikfärgade påsar för optisk sortering, även om fler och större kärl ska hanteras. Insamling av fler fraktioner vid fastigheten ökar dessutom riskerna vid tömning av kärl längs större trafikerade vägar med hög hastighet oavsett system.

Insamling med fyrfackssystem innebär hämtning med baklastare där chauffören måste hantera kärl manuellt bakom bilen där särskilda anpassningar av insamlingsfordonet vid insamling på vissa turer kan bli nödvändigt. Exempel på anpassning av bilen kan vara högerstyrning med i-/urstigning mot vägrenen, varningslampa på taket, förbättrad arbetsbelysning bakom bilen och användning av fjärrkontroll. Det kan även krävas anpassning på vissa hämtställen eller insamlingsturer, såsom omlokalisering av hämtställen, anslutning till gemensam insamlingsplats,

byte av behållartyp eller val av alternativt insamlingssystem. Insamling med tvåfackad sidlastare innebär visserligen mindre risker för chauffören vid tömning men från trafiksäkerhetssynpunkt kvarstår risken för olyckor med andra trafikanter när insamlingsfordonet stannar längs en trafikerad väg och ett mer stillasittande arbete för chauffören. Insamling av förpackningar och returpapper genom budning innebär manuell hantering av boxar med fraktioner i stor skala, vilket betyder risk för förslitningsskador. Vid insamling i olikfärgade påsar är manuell påsborttagning efter optisk sortering en särskild utmaning från arbetsmiljösynpunkt.

De studerade systemen har olika typer av **tekniska begränsningar**, såsom möjlighet till utökat antal fraktioner, möjlighet att nyttja andra typer av behållare och fordon samt driftsäkerhet hos de tekniska lösningar som används. Insamling i tvåfacksskär är innebär användning av kärl och fordon av standardtyp och större möjlighet att erbjuda olika typer av kärlstorlekar och hämtningsfrekvenser än i fyrfackssystemet, samtidigt som tvåfackssystemet kräver ett större antal kärl än fyrfackssystemet för att samtliga åtta fraktioner ska kunna samlas in på fastigheten.

Vid insamling i fyrfacksskär är möjligheten att använda andra typer av fordon begränsad. Systemet ger dock möjlighet att tömma traditionella enfacksskär för fraktioner som samlas in i de nedre facken i insamlingsfordonet, vilket kan vara värdefullt på turer där det finns behov av att hämta avfall från både villor och lägenheter. Om mängderna förpackningar och returpapper förändras över tid kan hämtningsfrekvens eller kärllindelning behöva anpassas eller kompletterande behållare behövas.

Vid insamling i olikfärgade påsar för optisk sortering finns tekniska begränsningar såsom att allt avfall måste förpackas i plastpåsar, att glasförpackningar måste hanteras separat, att komprimeringen i insamlingsfordonen måste begränsas och att påsborttagning till stor del måste ske manuellt.

7 Förslag till systemlösning

Nedan lämnas ett förslag till utformning av systemlösning för insamling av mat- och restavfall, förpackningar och returpapper från villor och fritidshus i Umeåregionen samt rekommendationer kring processen innefattande:

- Typ av insamlingssystem
- Omlastning
- Beslutsprocess
- Fortsatta förberedelser för införande

De olika delarna av förslaget till systemlösning (typ av insamlingssystem och omlastning) presenteras samlade i textrutor.

7.1 Typ av insamlingssystem

7.1.1 Huvudsystem och komplementsystem

I utredningen har fem olika alternativ utvärderats. Två av alternativen bygger på att ett flertal fraktioner samlas in genom budning, som enligt analysen riskerar att bli mycket kostsamt och även innebär nackdelar med hänsyn till såväl användarperspektiv som arbetsmiljö. Övriga alternativ är ekonomiskt ganska likvärdiga men är olika med hänsyn till insamlingsresultat, miljö och användarperspektiv vilka är aspekter som tillsammans utgör nyttan med insamlingssystemet och därför bedöms vara avgörande vid valet av huvudsystem.

Det alternativ som bygger på optisk sortering rekommenderas inte, främst på grund av riskerna för låg kvalitet på insamlat avfall och förluster av avfall i hanteringen men även på grund av förbrukningen av plastpåsar och behovet av att uppföra en sorteringsanläggning för Umeåregionens räkning.

Vid valet mellan fyrfackssystem och tvåfackssystem med fyra kärl och sidlastare är aspekter som insamlingsresultat, logistik och användarperspektiv avgörande men även arbetsmiljö behöver beaktas särskilt. Fyrfackssystemet kan, baserat på uppföljning i många kommuner, förväntas ge ett mycket bra insamlingsresultat. Detta gäller troligtvis även tvåfackssystem men erfarenheterna är ännu begränsade. Tvåfackssystem innebär dock att varje fastighet måste förses med fyra kärl (jämfört med två kärl i fyrfackssystem), vilket kan uppfattas som negativt från användarperspektiv eftersom fler kärl kräver större utrymme på fastigheten och medför fler tömningstillfällen att hålla reda på.

Logistiskt betyder detta betydligt fler tömningar än i fyrfackssystem och att det krävs fler hämtställen för att fylla bilen. En fördel med tvåfackssystem är systemets flexibilitet när det gäller vilka fordonstyper som kan användas (både sid- och baklastare), att både kärlstorlek och hämtningsfrekvens lättare kan varieras och att även enfackskärl för samtliga fraktioner vid

exempelvis gemensamma insamlingsplatser eller flerbostadshus kan tömmas på samma turer som tvåfackskärl hos villor och fritidshus med enskild hämtning. Flexibiliteten begränsas dock av att kärlstorlek och hämtningsfrekvens måste vara lämpliga för båda fraktionerna i respektive kärl. Möjligheten att använda sidlastare innebär att chauffören normalt inte behöver gå ur bilen vid tömning, vilket innebär högre säkerhet för chauffören. I Umeåregionen bedöms placering av kärl längs vägar med hög hastighet vara relativt vanligt på vissa turer, där tvåfackssystem med hämtning med sidlastare kan vara fördelaktigt. Det stora antalet tömningar innebär dock samtidigt fler stopp på vägen, vilket medför risker ur trafiksäkerhetssynpunkt. Oavsett insamlingssystem bedöms åtgärder för ökad säkerhet för chauffören vid tömning och ökad trafiksäkerhet krävas på vissa fastigheter.

Mot denna bakgrund bedöms fyrfackssystemet sammantaget vara att föredra framför tvåfackssystemet. Vid behov kan huvudsystemet ersättas av komplementsystem för vissa fastigheter eller på vissa turer i syfte att skapa en säkrare tömning eller bättre logistik.

Kommunerna föreslås införa insamling av avfall i **fyrfackskärl som huvudsystem** för villor och fritidshus med enskild hämtning. Systemet bedöms även kunna tillämpas för små flerbostadshus.

Om tömning av kärl inte kan ske på ett säkert sätt, utrymmesbrist på fastigheten föreligger eller framkomligheten för fyrfacksfordon är begränsad föreslås **komplementsystem i form av separata kärl på gemensamma insamlingsplatser**.

7.1.2 Kärindelning

I utredningen har konstaterats att valet av kärindelning i fyrfackskärnen är av betydelse för insamlingsresultatet men även för logistik och service. Med kärindelning menas vilket av de större facken i själva kärnen respektive insatsbehållarna som ska användas för respektive fraktion, där Kärn 1 förutsätts tömmas 26 gånger/år och Kärn 2 13 gånger/år. Vid val av kärindelning behöver flera olika aspekter beaktas, exempelvis logistik, hushållens behov av kärnvolym, önskade styreffekter, avfallens egenskaper och hur fordonet är dimensionerat. I utredningen har inte ingått att belysa och föreslå kärindelning men som ett tillägg till rekommendationen om val av huvudsystem lämnas ändå översiktliga principiella rekommendationer.

Kärindelning i fyrfackskärnen föreslås väljas enligt följande principer:

- **Restavfall** i ett stort fack i Kärn 2 med tömning 13 gånger/år. Det kan övervägas om mellanväggen ska placeras så att detta fack får 40 % av volymen i kärlet.
- **Plastförpackningar** i ett stort fack i Kärn 2 med tömning 13 gånger/år.
- **Pappersförpackningar** i ett stort fack i Kärn 1 med tömning 26 gånger/år. Det kan övervägas om mellanväggen ska placeras så att detta fack får 60 % av volymen i kärlet.
- **Matavfall** i ett stort fack i Kärn 1 med tömning 26 gånger/år. Matavfall kan även samlas in i en insatsbehållare med volym 60 liter men detta bedöms öka risken för fastfrysning och för enskilda hushåll kan volymen riskera att bli för liten.
- **Färgade och ofärgade glasförpackningar, metallförpackningar och returpapper** i insatsbehållare. Glasfraktionerna bör samlas in i olika kärn med hänsyn till fackvolymen i insamlingsfordonen.
- För hushåll med särskilda behov bör **extrakärn och/eller extratömning** erbjudas.

7.1.3 Samordning med insamling från små flerbostadshus

I syfte att bidra till en effektiv logistik bör insamlingen av mat- och restavfall, förpackningar och returpapper från små flerbostadshus samordnas med insamlingen från villor och fritidshus med fyrfackskärn. Detta gäller särskilt på turer med längre körsträckor där det kan förekomma mindre tätorter, s.k. serviceorter, där det finns små flerbostadshus. Grundläggande för denna samordning är att de kärn som används för de små flerbostadshusen kan tömmas med fyrfacksbilarna, vilket kan innebära att befintliga kärn behöver bytas ut och att turer behöver anpassas.

Samordning med insamling från små flerbostadshus föreslås ske enligt följande:

- **Befintliga kärl för små flerbostadshus byts ut** och ersätts med fyrfackskärl, på motsvarande sätt som för villor och fritidshus.
- **Planering av turer** sker så att de fraktioner som kan tömmas med fyrfacksbilen, d.v.s. de som töms i de nedre facken i bilen (t.ex. mat- och restavfall eller plast- och pappersförpackningar) och som eventuellt hanteras i separat enfackskärl, hämtas på samma turer som avfall från villor och fritidshus.

7.1.4 Insamling med grön rutt

Inledningsvis bör konstateras att för en stor del av bebyggelsen kommer införandet av s.k. grön rutt inte ge några fördelar p.g.a. att fordonet ändå behöver ta samma väg tillbaka och att en rundslinga inte är möjligt. Det betyder vidare att grön rutt endast är intressant för den del av bebyggelsen där det genom grön rutt går att åstadkomma en förbättrad logistik. Exempel på sådan typ av bebyggelse kan vara:

- Villahämtning i tätort där det går att köra en rundslinga och där fordonet inte behöver ta samma väg tillbaka.
- Landsbygd där det går att köra en rundslinga och där fordonet inte behöver ta samma väg tillbaka.

Insamling med grön rutt är tillämplbart för samtliga alternativ som har analyserats i denna utredning, både för alternativ med sidlastartömning och baklastartömning. Vid högre hämtningsfrekvens ökar den potentiella nyttan med insamling med grön rutt.

Behovet av grön rutt är större för alternativ med sidlastartömning för att slippa köra tillbaka för automatisk tömning av kärl på andra sidan vägen.

I alternativ som innebär baklastartömning är det, till skillnad från vid sidlastartömning, möjligt för chauffören att hämta kärl från båda sidor av vägen för tömning i den utsträckning trafiksituationen medger det. Det gör att antalet hämtställen och turer där grön rutt får effekt på logistiken kan bli mindre vid baklastartömning. För de vägsträckor där grön rutt kan bidra till förbättrad logistik bör ställningstaganden göras angående säkerhet för både chaufförer och avfallslämnare. Om anledningen till att införa grön rutt är att chauffören inte ska behöva hämta kärl från båda sidor av vägen vid tömning, bör en bedömning göras om det i det enskilda fallet är lämpligt att avfallslämnaren drar kärlet över vägen inför tömning. Det är därför viktigt att vara medveten om att grön rutt *alltid* innebär att någon - avfallslämnare eller chaufför - förväntas korsa vägen.

En annan aspekt som bör beaktas inför eventuellt införande av grön rutt är risk för skymd sikt när många kärl ställs upp på samma sida av en väg. I ett villakvarter kan det innebära en försämrad överblick över gatumiljön, med ökad risk för olyckor. Kärl som placeras på andra sidan vägen utanför fastigheten riskerar också att utgöra ett hinder vid snöröjning.

Det bedöms vidare olämpligt att införa grön rutt för behållare som ska tömmas genom budning. Utplacering av sådana behållare riskerar vintertid att försvåras med hänsyn till snöröjning eller bli översnöade/överskottade. Behållarna kan också öka risken för olyckor eftersom behållarnas storlek kan göra dem svåra att upptäcka i tid. Vid grön rutt ökar riskerna eftersom ungefär hälften av behållarna behöver placeras på andra sidan vägen utanför fastigheten.

Insamling med fyrfackskärl, vilket är det huvudsystem som förordas i denna utredning, sker alltid med baklastare. Baklastartömning gör att chauffören teoretiskt har möjlighet att hämta kärl för tömning från båda sidor av vägen. Chauffören bör dock generellt undvika att korsa vägar för att hämta kärl, i synnerhet längs vägar med höga hastigheter eller mycket trafik. Ur arbetsmiljösynpunkt kan grön rutt minska riskerna för chauffören men eftersom det innebär att avfallslämnaren tvingas korsa vägen med sina kärl kan grön rutt ändå vara olämpligt. På mindre kvarters-/villagator kan det i vissa fall bedömas vara säkert för chauffören att hämta kärl för tömning från båda sidor om vägen och där blir det av den anledningen inte relevant med grön rutt för fyrfackssystemet.

Sammantaget bedöms generellt betydelsen av grön rutt för att minska transportarbetet vid insamling vara begränsad. Insamling med grön rutt kan bidra till en effektiv logistik vid tömning av fyrfackskärl efter vissa vägar och i viss typ av bebyggelse.

Grön rutt föreslås tillämpas där det ger logistiska fördelar och kan ske med tillfredsställande säkerhet för både chaufför och avfallslämnare.

7.1.5 FNI av andra fraktioner

Fyrfackssystemet är i grunden utformat för insamling av åtta olika fraktioner. Om krav skulle införas på FNI av flera fraktioner kan detta lösas med hjälp av fyrfackssystemet utan att komplettera med fler kärl. Beroende på mängd och typ av fraktioner kan tänkbara lösningar vara att använda s.k. påhängsboxar eller att frigöra något av facken i fyrfackskärlden för insamling av tillkommande fraktioner genom att exempelvis samla in returpapper vid ÅVS:er eller att samla in vissa förpackningsfraktioner blandat i ett och samma fack, vilket i så fall kräver att dispens söks och beviljas.

En fraktion som skulle kunna bli aktuellt att samla in i fyrfackssystemet är textil. Utifrån krav i EU:s avfallsdirektiv ska textilavfall samlas in separat från den 1 januari 2025. Regeringen har nu (maj 2023) föreslagit att textil samlas in separat i särskilda insamlingssystem och att kommunerna får ansvaret för insamlingen. Andra exempel på fraktioner som det kan finnas skäl att samla in genom FNI är olika typer av elavfall.

Om krav skulle införas på FNI av fler fraktioner och kommunerna önskar samla in dessa i fyrfackssystemet föreslås kommunerna välja lösningar enligt följande:

- Frigör fack i fyrfackskärlen genom att **avveckla FNI av returpapper**.
- Frigör fack i fyrfackskärlen genom att **samla in vissa fraktioner blandat** i samma fack, t.ex. färgade och ofärgade glasförpackningar, för eftersortering. Kräver i så fall dispens.
- Komplettera insamlingssystemet med **påhängsboxar** med två eller tre fack.
- **Beakta noga mängd och egenskaper samt kvalitetskrav** på de olika fraktionerna vid ställningstagande om vilken lösning som ska väljas för insamlingen.

7.2 Omlastning

Förutsättningarna för en effektiv omlastningslösning i ett framtida FNI-system har analyserats översiktligt i utredningen. Genom att antalet fraktioner som ska hämtas ökar så behöver omlastningslösningen anpassas för att kunna hantera de fraktioner som samlas in med hänsyn till gällande lagstiftning, logistik och ekonomi. En grundläggande logistisk förutsättning för ett framtida fyrfackssystem enligt förslaget i denna utredning bedöms vara att insamlingen utförs av en gemensamt upphandlad insamlingsentreprenad för Bjurholm, Nordmaling, Robertsfors, Umeå, Vindeln och Vännäs kommuner och med en separat entreprenad för Örnsköldsviks kommun. Beroende på hur turerna

läggs upp kan insamling med tvåskift bidra till att bilarna fylls även på turer med långa körsträckor, vilket är av betydelse för omlastningslösningen.

Med utgångspunkt från hur nuvarande insamling av mat- och restavfall är organiserad föreslås kommunerna i ett framtida FNI-system med fyrfackskärl omlasta avfall enligt följande:

- Samtliga fraktioner som samlas in med samma bil bör kunna **omlastas på samma anläggning** och om möjligt kunna lämnas i direkt anslutning till varandra på omlastningsstationen.
- Omlastning av avfall föreslås ske på **två anläggningar**. Avfall från Bjurholm, Nordmaling, Robertsfors, Umeå, Vindeln och Vännäs kommuner bör omlastas i Umeå och av avfall från Örnsköldsvik i Örnsköldsvik. Omlastning på fler platser rekommenderas inte.
- Där så är möjligt och kostnadseffektivt kan **vissa fraktioner transporteras direkt till producenternas mottagningsanläggning eller restavfall direkt till förbränningsanläggning** utan omlastning. I så fall kan anpassningar behöva göras på den mottagande anläggningen så att samtliga fraktioner som samlas in med samma bil kan lämnas på anläggningen.

7.3 Beslutsprocess

Innan kommunerna fattar beslut om systemlösning för insamling av mat- och restavfall, förpackningar och returpapper från villor och fritidshus föreslås ett fördjupat utredningsarbete genomföras innefattande följande punkter, utöver vad som omfattades av denna utredning:

- Komplementsystem för vissa specifika fastigheter eller vissa turer med hänsyn till exempelvis utrymme för kärl och framkomlighet för fordon samt arbetsmiljö och trafiksäkerhet vid insamling. Det har i utredningen framkommit att det på vissa turer på landsbygd förekommer hämtställen där kärl är placerade vid trafikerade vägar med hög hastighet. Utredningen bör klarlägga omfattningen av denna typ av hämtställen och föreslå tänkbara åtgärder såsom omlokalisering, hänvisning till gemensamma insamlingsplatser för flera fastigheter eller tvåfackssystem med sidlastarhämtning på berörda turer.
- Behov av och förutsättningar för samordning av insamlingen från villor, fritidshus och små flerbostadshus i mindre orter (serviceorter) med insamlingen från större flerbostadshus i syfte att skapa en effektiv logistik. Utredningen bör klarlägga omfattningen av förekomsten av större flerbostadshus i serviceorter och föreslå tänkbara åtgärder såsom byte till mindre kärl eller fyrfackskärl eller planering av turer där vissa fraktioner från flerbostadshus hämtas med fyrfacksbil. I kommuner med stor geografisk yta, omfattande förekomst av större

flerbostadshus i serviceorter och långa körsträckor kan resultatet av utredningen påverka valet av huvudsystem. Indikationer finns om att det särskilt i Örnsköldsviks kommun är vanligt att större flerbostadshus förekommer i serviceorter.

Inför beslut om lösning för omlastning föreslås även en fördjupad utredning genomföras innefattande skiftkörning vid insamling:

- Skiftkörning är av betydelse för möjligheten att skapa en effektiv logistik vid insamling genom att fylla bilarna även på turer med långa körsträckor och är även av betydelse för behovet av omlastningsstationer. Det finns dock även andra aspekter på skiftkörning som behöver beaktas.

Kommunerna föreslås därefter fatta beslut om systemlösning så att nytt insamlingssystem kan vara på plats i kommunerna senast 1/1 2027, i enlighet med kommande krav på fastighetsnära insamling av förpackningar tillsammans med en lösning för omlastning.

7.4 Fortsatta förberedelser för införande

I det fortsatta arbetet är det viktigt att kommunerna bevakar Naturvårdsverkets pågående arbete med revidering av beslutade föreskrifter om ersättning till kommuner som samlar in förpackningar (NFS 2023:1) samt den vägledning som Naturvårdsverket och Avfall Sverige ger angående det kommunala insamlingsansvaret för förpackningar.

Härutöver kommer kommunerna att behöva genomföra ett fortsatt utredningsarbete inför införande av det nya insamlingssystemet innefattande bl.a. följande punkter:

- Lokalisering och utformning av omlastningsstationer för att uppfylla förväntade kvalitetskrav på insamlade fraktioner. Flera aspekter behöver beaktas, exempelvis lokala fysiska förutsättningar och trafiksituation samt risk för miljöpåverkan.
- Organisation för det nya insamlingssystemet i respektive kommun, inkl. resurser för införande.
- Detaljerade ekonomiska beräkningar som underlag för budget och planering för införande av systemet.
- Alternativ användning av överblivna kärl. Kärl som blir över vid bytet av insamlingssystem för villor och fritidshus kan delvis nyttjas för annan insamling, t.ex. gemensamma insamlingsplatser för villor och fritidshus eller FNI för lägenheter och verksamheter. Detta är särskilt viktigt att beakta för kommuner som relativt nyligen infört matavfallsinsamling. Matavfallskärnen bedöms komma att vara avskrivna under de närmaste åren.
- Taxekonstruktion, inklusive abonnemangsalternativ, nivåer och styreffekter.

Kommunerna kommer även att behöva ta fram en plan för införande av systemet innefattande exempelvis följande viktiga moment:

- Tidplan
- Organisation
- Fysisk planering avseende t.ex. gemensamma insamlingsplatser
- Genomförande av åtgärder för förbättrad arbetsmiljö och trafiksäkerhet vid insamling
- Genomförande av åtgärder för ökad samordning mellan insamling från villor och flerbostadshus
- Upphandling av kärl och utsättning/hemtagning av kärl
- Upphandling av insamling. Krav bör ställas på att entreprenören visar hur fordon och insamlingsrutiner är anpassade för en sund och säker arbetsmiljö och god trafiksäkerhet även där kärl är placerade vid trafikerade vägar med hög hastighet.
- Information
- Anpassning av kundsystem för nya tjänster etc
- Revidering av taxor, föreskrifter (inkl. tjänster och dispenser), avfallsplaner, handböcker för avfallsutrymmen och transportvägar m.m.

Kommunerna föreslås vidareutveckla samverkan i regionen i syfte att skapa förutsättningar för att införa och driva det nya insamlingssystemet på ett kostnadseffektivt sätt, vilket också har varit utgångspunkten vid genomförda kostnadsberäkningar i denna utredning. I annat fall riskerar kostnaderna för exempelvis projektledning och informationsinsatser att bli högre än nödvändigt och stordriftsfördelar och samordningsmöjligheter för entreprenörer/leverantörer begränsas, med följden att kostnader för insamling och kärl riskerar att bli högre än beräknat.

8 Referenser

Rapporten bygger till stor del på konsulternas erfarenheter från arbete med utredningar och andra projekt om insamling i många kommuner. Härutöver har följande källor nyttjats i denna rapport:

Skriftliga källor

Införande av system för fastighetsnära insamling av förpackningar och returpapper. Guide nr 6, Avfall Sverige 2016

Vad slänger hushållen i soppåsen? Nationell sammanställning av plockanalyser av hushållens mat- och restavfall. Avfall Sverige rapport 2016:28

Handbok för avfallsutrymmen. Råd och anvisningar för transport, förvaring och dimensionering av hushållsavfall. Avfall Sverige 2018

PM Förslag till ersättningsmodell för kommuner som samlar in förpackningar, Avfall Sverige och Svenskt Producentansvar 2022

PM Uppnådda resultat med fastighetsnära insamling av förpackningar, Avfall Sverige 2023

Naturvårdsverkets föreskrifter om ersättning till kommuner för insamling av förpackningar som omfattas av producentansvar, NFS 2023:1

Avfallsplan för Umeåregionen (Bjurholm, Nordmaling, Robertsfors, Umeå, Vindeln, Vännäs). Resurshushållning för ett cirkulärt samhälle

Avfallsplan för Örnsköldsvik

Avfallsföreskrifter och avfallstaxor för kommunerna

Övriga lokala uppgifter om ekonomi, abonnemang, avfallsmängder, information, plockanalyser, kundnöjdhet m.m.

Insamlingsstatistik för förpackningar och returpapper, FTI AB 2021.

Muntliga källor

Elisabeth Johansson, Vakin AB

Helena Johansson, Vakin AB

Inger Olofsson, Bjurholms och Vännäs kommuner

Eva Glaas, Robertsfors kommun

Åsa Möller, Miljö och Vatten i Örnsköldsvik AB (Miva)

Bilaga 1 Orientering om insamlingssystem

I denna bilaga görs en översiktlig presentation av de vanligaste systemen för fastighetsnära insamling (FNI) av mat- och restavfall, förpackningar och returpapper från hushåll i villor och fritidshus.

System för FNI från villor och fritidshus med enskild hämtning

Nedan beskrivs de vanligaste tekniska lösningarna för fastighetsnära insamling som används som huvudsystem för i första hand villor och fritidshus.

Fyrfacksskär

Insamling av matavfall, restavfall, förpackningar och returpapper i fyrfacksskär sker i ett 70-tal kommuner och har blivit allt vanligare på senare år. Lösningen är vanligast i villor och fritidshus och bygger oftast på två kärl med fyra fack vardera. Kärlen töms av ett insamlingsfordon med fyra fack.

De flesta kommuner och organisationer som har erfarenhet av denna form av insamling finns i södra Sverige men systemet används numera även i andra delar av landet. Den nordligaste kommunen som använder fyrfackssystemet är Härnösand och beslut har fattats att införa systemet i Skellefteå.

Figur 1 Tömning av fyrfacksskär. Foto: Renhållningen Kristianstad

Fyrfacksskärlen utgörs vanligen av 370 liters kärl utrustade med mellanvägg och insatsbehållare med två mindre fack. Det finns även alternativ som bygger på 660 liters kärl som främst är avsedda för mindre lägenhetsfastigheter. Varje fastighet förses med två stycken fyrfacksskär, som ersätter befintliga kärl. Insatsbehållare finns med olika volymer och mellanväggens placering i sidled kan anpassas beroende på hur kommunen väljer att utforma systemet. Tömning sker vanligen enligt ett schema där det

ena kärlet töms varannan vecka och det andra kärlet var fjärde vecka. Hur kommunen väljer att disponera facken i kärlen varierar. För bättre arbetsmiljö används vanligen kärl med tre hjul för att minska risken för att tunga kärl behöver balanseras på två hjul. Fyrfackskärl kan kompletteras med särskilda påhångsbehållare för fler fraktioner, t.ex. lampor; batterier eller småelektronik, som hängs på kärlet inför tömning.

Figur 2 Exempel på placering av fyrfackskärl vid fastighet. Foto: PWS AB

Erfarenheter visar att insamlingssystem för förpackningar och returpapper med fyrfackskärl ger både rena fraktioner och ett högt utbyte³². Hög anslutningsgrad till och acceptans för FNI minskar mängden restavfall till förbränning. Undersökningar visar att valet av kärindelning är av betydelse för insamlingsresultatet, där exempelvis allt fler kommuner samlar in restavfall i kärlet med lägre hämtningsfrekvens och mindre volym för restavfall för att styra mot ökad utsortering av förpackningar.

Kommuner som har valt detta system brukar lyfta fram systemets pedagogik och tydlighet med förvaring av avfallet oemballerat i separata fack i kärlen som bidragande orsaker till insamlingsresultaten. Kundnöjdheten är hög, men särskilt inledningsvis, innan kärnen är utställda, förekommer synpunkter på att kärnen är utrymmeskrävande. Fordonen är ungefär lika långa som traditionella treaxlade insamlingsfordon, men styr även på bakhjulen, vilket underlättar framkomlighet. Fyrfacksfordon kan kräva något större fri höjd vid tömning än traditionella insamlingsfordon. Till följd av fordonens högre vikt föreligger risk för högre axeltryck än vid insamling med traditionella insamlingsfordon.

³² PM Uppnådda resultat med fastighetsnära insamling av förpackningar, Avfall Sverige 2023.

Tvåfackskärl

Insamling av avfall i tvåfackskärl förekommer i några kommuner för enbart mat- och restavfall samt som ett alternativt abonnemang i vissa kommuner som har infört fyrfackskärl. Kärlen töms vanligen med ett tvåfackat baklastande insamlingsfordon som är anpassat för tömning av tvåfackskärl. Teknik har även utvecklats för automatisk tömning av tvåfackskärl med sidlastare men erfarenheterna av denna lösning är ännu begränsade.

I ett system med insamling av flera fraktioner förses varje fastighet med upp till fyra stycken tvåfackskärl, som ersätter befintliga kärl. Kärlen kan ha volymen 240 eller 370 liter och är utrustade med mellanvägg. För voluminösa fraktioner som plast- och pappersförpackningar kan 370 liters kärl i vissa fall vara att föredra. Mellanväggens placering i sidled kan anpassas beroende på hur kommunen väljer att utforma systemet. För att ett tvåfackssystem ska uppfylla kommande lagkrav på separat insamling av samtliga fraktioner fastighetsnära krävs fyra stycken tvåfackskärl.

Insamling av förpackningar och returpapper i tvåfackssystem för samtliga fraktioner inklusive matavfall och restavfall tillämpas i dagsläget i fullskala i en kommun (Västervik), där fastighetsägarna erbjuder upp till fyra stycken 240 liters tvåfackskärl. Insamlingen i Västervik sker enligt ett särskilt tömningsschema där Kärl 1 för mat- och restavfall töms 26 gånger/år, Kärl 2 för pappersförpackningar och returpapper töms 13 gånger/år, Kärl 3 för plast- och metallförpackningar töms 10 gånger/år och Kärl 4 för glasförpackningar töms 3 gånger/år.

Figur 3 Fyra stycken tvåfackskärl med fack för sammanlagt åtta fraktioner. Exempel från Västervik. Foto: Amalina Natur & Miljökonsult

Lidköping är ett exempel på en kommun som har infört system med insamling av matavfall och restavfall respektive plastförpackningar och pappersförpackningar i tvåfackskärl. Insamling av matavfall och restavfall samt ett urval fraktioner av förpackningar i system med tvåfackskärl har även testats på försök i flera kommuner, däribland Karlstad samt några

kommuner i Göteborgstrakten (Lerum, Partille och Göteborg). I försöken har vanligen förutom mat- och restavfall, även plastförpackningar och pappersförpackningar samlats in. Exempel finns även på att returpapper på försök samlas in i ett tvåfackskärl i samma fraktion som pappersförpackningar för central eftersortering. Det finns även exempel på att metallförpackningar har samlats in i samma fraktion som plastförpackningar för central eftersortering men en sådan lösning uppfyller inte lagkravet på separat insamling utan kräver i så fall dispens.

Figur 4 **Tvåfackade 240 liters kärl med fack för olika fraktioner.**
Foto: Lidköpings kommun

Eftersom erfarenheterna av insamling av flera fraktioner i tvåfackskärl i fullskala är mycket begränsade saknas underlag för att med säkerhet bedöma insamlingsresultatet men en bedömning är att insamlingsresultatet för de fraktioner som samlas in fastighetsnära bör bli jämförbart med insamling i fyrfackskärl. Vid utvärdering av försöket i Lidköping framkom att mängden restavfall till förbränning minskade kraftigt och att mängden i restavfallet av de fraktioner som samlas in fastighetsnära minskade med ungefär 50 %, vilket ligger i nivå med resultat från fyrfackssystem.

Kundundersökningar som genomförts i försöksområden visar på hög kundnöjdhet. I exempelvis Lidköping genomfördes ett försök innan insamlingssystemet infördes. Utvärderingen av försöket visade att hushållen som ingått i försöket var positiva och villiga att fortsätta samla in avfall på det sätt som testats under försöket. En stor andel av hushållen efterfrågade också möjlighet att få glas- och metallförpackningar hämtat fastighetsnära. Även vid försöket i Lerum, Partille och Göteborg efterfrågades möjlighet att få glasförpackningar hämtat fastighetsnära.

Bakgrunden till att kommuner inför insamling i tvåfackskärl är att detta är ett system som kan innebära begränsade investeringar och insamlingskostnader och erbjuder en relativt hög flexibilitet avseende hämtningsfrekvenser och behållarvolymen för olika fraktioner. Det stora antalet kärl som krävs om samtliga fraktioner ska samlas in vid fastigheten kan upplevas som en nackdel för kunden och innebär fler tömningar än exempelvis insamling med fyrfackskärl.

Olikfärgade påsar med optisk sortering

Vid insamling i olikfärgade påsar med optisk sortering sorterar hushållen avfallet i plastpåsar med en specifik färg för respektive fraktion. Påsarna läggs i samma kärl, som töms av en traditionell enfackad sopbil och transporteras till en sorteringsanläggning där avfallet sorteras maskinellt. Befintligt kärl kan i många fall behöva bytas till större volym för att samtliga fraktioner ska få plats. Avfallet matas in i anläggningen på transportband. Optisk avläsningsutrustning identifierar påsarnas färg och påsarna slås sedan av bandet och samlas i containrar för respektive fraktion. Påsarna öppnas därefter och plastpåsarna avskiljs.

Figur 5 Transportband med olikfärgade påsar som sorteras efter färg med hjälp av optisk avläsning. Exempel från Eskilstuna. Foto: Optibag AB

Tekniken med optisk sortering används som en del i insamlingssystemet för matavfall i ett 20-tal svenska kommuner. Några kommuner som tidigare har samlat in avfall i system med optisk sortering har valt att frånga systemet till följd av bl.a. bristande kvalitet på insamlat avfall eller lågt utbyte.

Sammanställningar som Avfall Sverige har genomfört och erfarenheter från kommuner som har infört insamlingssystem av matavfall med optisk sortering visar på en lägre kvalitet på matavfallet än i papperspåsebaserade system med separat kärl för matavfall. En annan erfarenhet är att systemet kan vara mycket informationskrävande.

Till systemets mest utmärkande drag hör kravet på emballering av allt avfall i plastpåsar. Att lägga allt avfall i plastpåsar och dessutom i samma kärl försvårar även kvalitetssäkring av avfallet. En del kommuner menar att påsar av plast ger mindre tydliga signaler om vad som ska läggas i påsen.

Vid rötning av matavfall i plastpåsar är det viktigt att påsarna avlägsnas inför behandlingen för att inte orsaka problem vid behandlingen. Plastpåsar medför även ökad risk för synliga föroreningar, såsom plastfragment, i

biogödseln vilket är negativt vid användning på åkermark. Papperspåsar för matavfall vid optisk sortering är under utveckling men har hittills inte använts i full skala annat än på försök.

Kommuner som har valt att samla in avfall i system med optisk sortering brukar motivera valet med att systemet är enkelt att införa, inklusive att särskilda utrymmen och kärl inte krävs och att befintliga fordon och i många fall även körturer kan nyttjas. På senare år har beslut om stängning av flera optiska sorteringsanläggningar fattats, mot bakgrund av bl.a. ekonomiska aspekter, användning och förbrukning av plastpåsar samt förluster av utsorterat avfall i hanteringen.

Insamling av fler än två fraktioner i olikfärgade påsar för optisk sortering infördes för första gången i Sverige år 2011 i Eskilstuna kommun. Systemet har även införts i Strängnäs och Örebro kommuner, där Örebro har valt att hantera matavfallet i ett separat kärl. Sorteringen sker vid den enda svenska optiska sorteringsanläggningen för upp till sju fraktioner, vilken finns i Eskilstuna. Beslut har även införts om att samla in och sortera upp till åtta fraktioner i den optiska sorteringsanläggningen i Ljungby kommun.

Optisk sortering av flera fraktioner förekommer även i Norge men då för färre och delvis andra fraktioner än i Sverige. Att så få kommuner använder sig av detta system begränsar tillgången på drifterfarenheter och data, vilket gör det svårt att dra säkra slutsatser om systemet.

I Eskilstuna, som är den svenska kommun som har längst erfarenhet av systemet, sker optisk sortering i sju fraktioner: restavfall, matavfall, förpackningar av papper, plast och metall, returpapper och textil. Delar av avfallet eftersorteras också manuellt för att avskilja plastpåsar och eventuellt felsorterat avfall från vissa fraktioner. Glasförpackningar hanteras inte i systemet utan kräver ett separat insamlingssystem, t.ex. ÅVS:er.

I Eskilstuna tillämpas systemet endast i villabebyggelse. I lägenhetsbebyggelse sker insamling i separata behållare sedan många år. Erfarenheter från Eskilstuna visar att kvaliteten på utsorterade fraktioner i de olikfärgade påsarna från villahushållen är god, men att betydande mängder³³ förpackningar fortfarande lämnas vid ÅVS:erna eller läggs i påsen för restavfall. I Eskilstuna sker sorteringen i anläggningen genom en kombination av maskinell och manuell sortering. Kundnöjdheten bland villahushållen i Eskilstuna är hög. För hushåll där befintlig behållarvolym (190 liter) inte räcker för samtliga fraktioner kan behov av byte till större kärl föreligga. I annat fall kan dessa hushåll fortsätta att lämna avfall vid ÅVS:erna när kärlvolymen inte är tillräcklig. Oavsett om kärlvolymen är tillräcklig har glasförpackningar hittills samlats in via ÅVS:er eller annat separat insamlingssystem. I den optiska sorteringsanläggningen i Ljungby

³³ Mängden insamlade förpackningar och returpapper i påsen för restavfall från villahushåll i Eskilstuna enligt en plockanalys som gjordes 2011 efter att det nya insamlingssystemet infördes låg på ca 1,5 kg/hushåll och vecka, vilket kan jämföras med motsvarande mängd i kommuner med insamling vid återvinningsstationer på 1,7 kg/hushåll och vecka enligt Avfall Sverige Rapport 2016:28. Mer aktuella uppgifter saknas.

har försök även gjorts med insamling av glasförpackningar i särskilt anpassade påsar.

Vilken kvalitet och utsorteringsgrad som kan uppnås i lägenhetsbebyggelse vid insamling med optisk sortering av flera fraktioner är osäkert eftersom referenser från svenska kommuner i fullskala saknas men försök som gjorts i Eskilstuna indikerar att risken för bristande kvalitet på förpackningar och returpapper i olikfärgade påsar är högre från lägenheter än villor. Beträffande de utsorterade fraktionernas kvalitet kan även konstateras att avfall som är emballerat i påsar är svårare att kvalitetskontrollera än oemballerat avfall som läggs direkt i kärlet. Insamling av flera fraktioner i olikfärgade plastpåsar innebär ökad användning plast för tillverkning av påsar för samtliga utsorterade fraktioner.

I Norge förekommer optisk sortering i flera fraktioner i några kommuner. Tromsø är det enda exemplet där både matavfall och samtliga förpackningsfraktioner utom glas- och metallförpackningar samlas in genom optisk sortering. Totalt sorteras avfallet från Tromsø och Karlsøy kommuner i påsar med fem olika färger. Förpackningar av glas och metall samsorteras i en gemensam fraktion som samlas in vid ÅVS:er och separeras maskinellt. Vid jämförelse med Eskilstuna är Tromsø intressant därför att det liksom Eskilstuna är en större kommun med både villor och lägenheter. Tromsø kommun har dock, i motsats till Eskilstuna, valt att införa systemet i både villor och lägenheter. En annan viktig skillnad jämfört med Eskilstuna är den betydligt större behållarvolymen. För villahushåll är kärldolymen 240 liter och tömning sker 1 gång i veckan (jämfört med 190 liters kärldolym i Eskilstuna med tömning varannan vecka). Enligt det kommunala bolaget Remiks, som ansvarar för avfallshanteringen och driver den optiska sorteringsanläggningen, är denna kärldolym nödvändig för att alla fraktioner ska få plats i kärlden. Kvaliteten på avfallet är tillräckligt hög för att bolaget ska få avsättning för utsorterade fraktioner. Enligt bolaget är hushållens kunskapsnivå och informationen om avfallshanteringen avgörande för resultatet och det är svårast att uppnå en hög kvalitet på avfall från hushåll i lägenheter, särskilt i områden med en stor andel studenter eller invandrare.

System för FNI från gemensamhetslösningar och flerbostadshus

Nedan beskrivs de vanligaste tekniska lösningarna för fastighetsnära insamling som används i vissa områden eller typer av bebyggelse och kan fungera som huvudsystem för flerbostadshus eller komplementsystem till huvudsystemet för villor och fritidshus.

Separata kärl

Insamling i separata kärl för respektive fraktion är den lösning som är vanligast för fastighets- eller kvartersnära insamling av förpackningar och returpapper. Insamling i separata kärl används främst i lägenhetsområden men förekommer även som komplementsystem i villa- och

fritidshusområden, vanligen genom ett samarbete mellan fastighetsägare som har ordnat en gemensam insamlingsplats. Kärnen töms vanligen med traditionella en- eller tvåackade insamlingsfordon.

Figur 6 Separata kärl i avfallsutrymme för mat- och restavfall och utsorterade förpackningar och returpapper. Exempel från Umeå. Foto: AB Bostaden i Umeå

Vid insamling i separata kärl för lägenheter placeras kärnen för förpackningar och returpapper ofta i miljöhus tillsammans med kärl för restavfall och matavfall. Ett miljöhus i ett lägenhetsområde betjänar normalt 50-75 hushåll och placeras i anslutning till t.ex. ett gångstråk eller en parkeringsplats i området. Andra vanliga lösningar i lägenhetsområden är att placera kärl för förpackningar och returpapper i ett befintligt avfallsutrymme eller i någon form av sopskåp. Miljöhus i villaområden betjänar normalt ca 25 hushåll. I villaområden placeras miljöhuset ofta på en central plats i kvarteret eller vid exempelvis infarten till kvarteret.

Figur 7 Miljöhus för mat- och restavfall, förpackningar och returpapper. Exempel på placering i lägenhetsområde i Västerås. Foto: Miljö & Avfallsbyrån

Kommuner som har valt detta system för FNI brukar lyfta fram systemets pedagogik och tydlighet med förvaring av avfallet oemballerat i separata kärl som bidragande orsaker till insamlingsresultaten. Kundnöjdheten är vanligtvis hög. En allmän erfarenhet från detta system är att det är

utrymmeskrävande. Det kan konstateras att insamling av förpackningar och returpapper med separata kärl av bl.a. logistik- och utrymmesskäl inte lämpar sig för villabebyggelse med egen hämtning men erfarenheter visar att systemet fungerar bra i lägenhetsbebyggelse eller i villabebyggelse med gemensam hämtning som komplement till såväl traditionell insamling av restavfall och matavfall som till andra system för FNI av förpackningar och returpapper. Systemet kräver normalt inga särskilt anpassade kärl eller fordon. Hög anslutningsgrad till och acceptans för FNI minskar också behovet av ÅVS:er. Erfarenheter från olika kommuner visar att FNI av förpackningar och returpapper med separata kärl ger både rena fraktioner och en hög källsorteringsgrad. I Avfall Sveriges rapport 2017:19 presenteras erfarenheter från goda exempel på FNI av förpackningar och returpapper med separata kärl i Skåne. Nationella nyckeltal för renhet och utbyte saknas men data från några exempel presenteras i Avfall Sveriges PM från 2023 om uppnådda resultat med fastighetsnära insamling av förpackningar.

Underjordsbehållare

Underjordsbehållare används för såväl restavfall och matavfall som förpackningar och returpapper. Underjordsbehållare installeras ofta i tätbebyggda områden i syfte att skapa estetiskt tilltalande lösningar, bättre arbetsmiljö och en rationell insamling med effektivt utnyttjande av markyta. Insamling med underjordsbehållare är enligt leverantörer, entreprenörer och kommuner, ett av de snabbast växande insamlingssystemen i Sverige.

Behållarna finns i volym från några hundra liter upp till ca 5 m³. Tömning av behållarna sker med komprimerande sopbil utrustad med kran. Moderna underjordsbehållare innebär ofta att hela behållarvolymen är under mark och att endast inkastet är synligt ovan mark.

Figur 8 Inkast till underjordsbehållare (t.v.). Tömning av underjordsbehållare (t.h.).
Foto: PWS AB (t.v.). San-Sac AB (t.h.)

Flera leverantörer erbjuder delade underjordsbehållare för två fraktioner och speciella, täta, behållare för matavfall. Det utvecklas även lösningar där befintliga underjordsbehållare kan uppgraderas till delade. Tillval för underjordsbehållare kan vara t.ex. färganpassning av inkast och den del som i övrigt är ovan mark samt ljuddämpning för behållare för glas. Flera leverantörer erbjuder även underjordsbehållare med komprimering men denna lösning är än så länge vanligare i andra europeiska länder än Sverige.

Erfarenheter visar att det kan vara svårt att uppnå lika bra kvalitet på det sorterade avfallet, som vid insamling med separata kärl. En bidragande orsak till detta kan vara att insamling med underjordsbehållare innebär en högre grad av anonymitet och att avfallet i behållaren inte är synligt för avfallslämnaren. Tekniken har dock utvecklats för bättre sortering och möjligheter till kvalitetskontroll. Idag finns exempelvis inkast som förhindrar att större föremål läggs i behållaren och det har även utvecklats tekniska lösningar som underlättar okulärbesiktning av avfallet genom t.ex. inspektionsluckor. Tekniska lösningar för underjordsbehållare har tagits fram som möjliggör registrering av avfallslämning via kod eller nyckelbricka, vilket också utestänger obehöriga avfallslämnare.

Bilaga 2 Beräknade årskostnader per kommun

Redovisade årskostnader avser kommunernas beräknade kostnader för hantering av mat- och restavfall, förpackningar och returpapper från villor och fritidshus exklusive kostnader för löpande administration, löpande information, ÅVS:er som backup för FNI och för skrymmande förpackningar, omlastning av insamlade fraktioner samt transport och behandling av mat- och restavfall.

FNI med fyrfackskärl (2 st), Mkr/år

	Bjurholm	Nordmaling	Robertsfors	Umeå	Vindeln	Vännäs	Örnsköldsvik
Administration vid införande av FNI	0,02	0,05	0,05	0,3	0,04	0,04	0,25
Kärl	0,6	1,9	1,6	12,4	1,4	1,3	9,9
Påsar, inkl. distribution	0,1	0,2	0,3	2,0	0,2	0,2	1,5
Insamling i kärl	1,6	4,1	4,7	26,0	3,1	3,3	24,8
Summa	2,4	6,3	6,7	40,7	4,8	4,8	36,4

FNI med tvåfackskärl (4 st), Mkr/år

	Bjurholm	Nordmaling	Robertsfors	Umeå	Vindeln	Vännäs	Örnsköldsvik
Administration vid införande av FNI	0,02	0,05	0,05	0,3	0,04	0,04	0,3
Kärl	0,7	2,0	1,7	13,0	1,5	1,3	10,4
Påsar, inkl. distribution	0,1	0,2	0,3	2,0	0,2	0,2	1,5
Insamling i kärl	1,7	4,2	4,6	20,8	3,2	2,8	23,4
Summa	2,4	6,5	6,6	36,1	4,9	4,4	35,5

FNI med tvåfackskärl (2 st) och budningstjänster, Mkr/år

	Bjurholm	Nordmaling	Robertsfors	Umeå	Vindeln	Vännäs	Örnsköldsvik
Administration vid införande av FNI	0,02	0,05	0,05	0,3	0,04	0,04	0,3
Kärl	0,3	1,0	0,9	6,5	0,7	0,7	5,2
Kärl för budning	0,1	0,3	0,3	1,8	0,2	0,2	1,5
Påsar, inkl. distribution	0,1	0,2	0,3	2,0	0,2	0,2	1,5
Insamling i kärl	1,2	2,9	3,3	14,5	2,2	2,0	16,3
Insamling vid budning	0,9	2,5	2,5	19,9	1,9	2,3	15,1
Summa	2,6	7,0	7,3	45,0	5,3	5,4	39,8

Insamling av avfall i Umeåregionen

29 maj 2023

FNI med separata kärl (2 st), tvåfackskärl (1 st) och budningstjänster, Mkr/år

	Bjurholm	Nordmaling	Robertsfors	Umeå	Vindeln	Vännäs	Örnsköldsvik
Administration vid införande av FNI	0,02	0,05	0,05	0,3	0,04	0,04	0,3
Kärl	0,5	1,4	1,2	9,2	1,1	0,9	7,3
Kärl för budning	0,1	0,3	0,3	1,8	0,2	0,2	1,5
Påsar, inkl. distribution	0,1	0,2	0,3	2,0	0,2	0,2	1,5
Insamling i kärl	1,2	3,0	3,3	15,3	2,3	2,0	16,8
Insamling vid budning	0,9	2,5	2,5	19,9	1,9	2,3	15,1
Summa	2,8	7,5	7,7	48,5	5,7	5,8	42,5

FNI med olikfärgade påsar, separat kärl för matavfall och tvåfackskärl för glasförpackningar, Mkr/år

	Bjurholm	Nordmaling	Robertsfors	Umeå	Vindeln	Vännäs	Örnsköldsvik
Administration vid införande av FNI	0,02	0,05	0,05	0,31	0,04	0,04	0,25
Kärl	0,51	1,59	1,30	10,11	1,16	1,01	8,04
Påsar, inkl. distribution	0,3	0,9	0,9	7,1	0,7	0,8	5,4
Insamling i kärl	1,0	2,4	2,9	13,0	1,8	1,8	13,9
Omlastning inför transport till optisk sortering	-	-	-	-	-	-	0,8
Transport till optisk sortering	-	-	-	-	-	-	1,1
Optisk sortering	0,3	0,7	0,8	5,9	0,6	0,7	4,5
Summa	2,1	5,6	5,9	36,4	4,3	4,3	33,9

Kommentarer:

- **Administration, kundtjänst:** Kostnad för projektledning, information och övrig administration i samband med införande av nytt insamlingssystem.
- **Kärl:** Kapitalkostnad för investering i kärl för villor och fritidshus, inkl. montering, utsättning etc. Inkluderar även kapitalkostnad för investering i kärl för gemensamma insamlingsplatser med nuvarande omfattning samt reinvestering i befintliga kärl i alternativ där befintliga kärl delvis används.
- **Kärl för budning:** Kapitalkostnad för investering i boxar för budning av förpackningar av glas och metall samt returpapper.
- **Påsar, inkl distribution:** Avser papperspåsar för matavfall samt i alternativet med optisk sortering även plastpåsar för förpackningar av plast, papper och metall samt returpapper.
- **Insamling:** Fordons- och personalkostnader för insamling av mat- och restavfall, förpackningar och returpapper från villor och fritidshus.
- **Insamling vid budning:** Fordons- och personalkostnader för insamling av förpackningar av glas och metall samt returpapper från villor och fritidshus vid budning.

Insamling av avfall i Umeåregionen

29 maj 2023

- **Omlastning inför transport till optisk sortering:** Omlastning inför transport av restavfall, förpackningar av plast, papper och metall samt returpapper från Örnsköldsvik till optisk sortering i Umeå.
- **Transport till optisk sortering:** Transport av restavfall, förpackningar av plast, papper och metall samt returpapper från Örnsköldsvik till optisk sortering i Umeå.
- **Optisk sortering:** Optisk sortering av restavfall, förpackningar av plast, papper och metall samt returpapper.

Bilaga 3 Beräknade investeringar per kommun

Redovisade investeringar avser kommunernas beräknade investeringar för kärl för mat- och restavfall, förpackningar och returpapper från villor och fritidshus samt kostnader för införande av nytt insamlingssystem. Investeringar avseende insamlingsfordon, omlastningsstationer och återvinningsstationer har ej beräknats.

FNI med fyrfackskärl (2 st), Mkr

	Bjurholm	Nordmaling	Robertsfors	Umeå	Vindeln	Vännäs	Örnsköldsvik
Införande	0,2	0,5	0,5	7,5	0,4	0,5	3,4
Kärl	5,7	17,4	14,6	111,0	12,8	11,3	88,5
Summa	5,9	18,0	15,1	118,5	13,1	11,8	91,9

FNI med tvåfackskärl (4 st), Mkr

	Bjurholm	Nordmaling	Robertsfors	Umeå	Vindeln	Vännäs	Örnsköldsvik
Införande	0,2	0,5	0,5	7,5	0,4	0,5	3,4
Kärl	6,0	18,4	15,4	117,0	13,4	11,8	93,2
Summa	6,2	18,9	15,9	124,5	13,8	12,3	96,6

FNI med tvåfackskärl (2 st) och budningstjänster, Mkr

	Bjurholm	Nordmaling	Robertsfors	Umeå	Vindeln	Vännäs	Örnsköldsvik
Införande	0,2	0,5	0,5	7,5	0,4	0,5	3,4
Kärl	3,0	9,2	8,0	58,5	6,7	6,1	46,8
Kärl för budning	0,9	2,6	2,6	16,2	1,9	1,9	13,2
Summa	4,1	12,3	11,1	82,2	9,0	8,4	63,4

FNI med separata kärl (2 st), tvåfackskärl (1 st) och budningstjänster, Mkr

	Bjurholm	Nordmaling	Robertsfors	Umeå	Vindeln	Vännäs	Örnsköldsvik
Införande	0,2	0,5	0,5	7,5	0,4	0,5	3,4
Kärl	4,2	13,0	10,9	82,7	9,5	8,4	65,9
Kärl för budning	0,9	2,6	2,6	16,2	1,9	1,9	13,2
Summa	5,3	16,1	14,0	106,5	11,8	10,7	82,6

FNI med olikfärgade påsar, separat kärl för matavfall och tvåfackskärl för glasförpackningar, Mkr

	Bjurholm	Nordmaling	Robertsfors	Umeå	Vindeln	Vännäs	Örnsköldsvik
Införande	0,2	0,5	0,5	7,5	0,4	0,5	3,4
Kärl	4,6	14,3	11,6	90,9	10,4	9,1	72,2
Sorteringsanläggning	-	-	-	84,3	-	-	-
Summa	4,8	14,8	12,2	182,6	10,8	9,5	75,7

Kommentarer:

- **Införande:** Investeringar i form av kostnader för projektledning, planering, information och övrig administration i samband med införande av nytt insamlingssystem.
- **Kärl:** Investering i kärl för villor och fritidshus, inkl. montering, utsättning etc. Inkluderar även investering i kärl för gemensamma insamlingsplatser med nuvarande omfattning samt reinvestering i befintliga kärl i alternativ där befintliga kärl delvis används.
- **Kärl för budning:** Investering i boxar för budning av förpackningar av glas och metall samt returpapper.
- **Sorteringsanläggning:** Investering i en optisk sorteringsanläggning i Umeå, inklusive mark- och anläggningsarbeten, byggnad, mottagningsficka, optisk sorteringsutrustning, maskiner och containrar samt manuellt eftersorteringssteg. Hur investeringen belastar kommunerna är beroende av organisationen bakom ägande och drift av anläggningen.

PM

1(7)

Åsa Möller
Elisabeth Johansson

DATUM
2023-11-21

Omvärldsbevakning andra kommuners systemval

Bakgrund

Umeåregionen genomförde under våren 2023 en utredning gällande lämpligt insamlingssystem för förpackningar från villor och fritidshus. Miljö och Avfallsbyrån fick uppdraget och rekommendationen var att införa fyrpackssystem med tillägg om tömning av kärl inte kan ske på ett säkert sätt, om utrymmesbrist på fastigheten föreligger eller om framkomligheten är begränsad föreslås komplementsystem i form av separata kärl på gemensamma insamlingsplatser. Samt att innan kommunerna fattar beslut om insamlingssystem föreslås ett fördjupat utredningsarbete genomförs innefattande:

- Behov av komplementsystem för vissa specifika fastigheter, exempelvis fritidshus, eller för vissa turer utifrån omfattningen av hämtställen vid större vägar och förslag på åtgärder.
- Behov av och förutsättningar för samordning av insamling från villor, fritidshus och små flerbostadshus i mindre orter (serviceorter) med insamlingen från större flerbostadshus.

Styrgruppen för Umeåregionen beslutade efter utredningen presenterats om två gemensamma kompletterande uppdrag:

- Omvärldsbevakning andra kommuners systemval
- Omvärldsbevakning framtida förpackningsmängder och material

Styrgruppen för Umeåregionen beslutade även att varje kommun själva utreder:

- Frekvens tömningar längs större vägar
- Samordning av insamling av förpackningsmaterial i mindre orter

Metod

Uppdraget "omvärldsbevakning andra kommuners systemval" har genomförts genom Teamsmöten med ett antal kommuner som valt eller utvärderat olika system.

Inhämtad information

Anteckningar från respektive möte finns som bilagor. Nedan ses en kortfattad sammanställning för de olika kommunerna:

- Gästrike Återvinnare: Behålla nuvarande kärl för mat- och restavfall och komplettera med två kärl för pappers- och plastförpackningar (hämtning var 4:e vecka) samt mindre behållare för förpackningar av färgat glas, ofärgat glas och metall samt tidningar föreslås.
- Sundsvalls kommun: Utredning av fastighetsnära insamling i Sundsvalls kommun genomförd av Thyréns. Fyrfackskärl är beslutat och kommer att införas när ny upphandling börjar att gälla.
- Skellefteå kommun: Fyrfackskärl är beslutat. Tidsplanen för införandet kommer att ske etappvis i två områden med början hösten 2024 inom egenregionområde och 2025 för område som samlas med entreprenör.
- Göteborg kretslopp och vatten: Tre tvåfackskärl för papper, plast, glas färgat och ofärgat, restavfall, matavfall med insatsbehållare för metall är beslutat. Fyrfackssystem har också utvärderats innan beslut.
- Z-renhållare (Jämtland): Har också anlitat Miljö och avfallsbyrån för att utreda lämpligt insamlingssystem för villor och fritidshus. Där blev rekommendationen tvåfackssystem, och där så är möjligt gemensamma insamlingsplatser.
- Ljusdal: Behålla nuvarande kärl för mat- och restavfall och komplettera med två kärl för pappers- och plastförpackningar. Matavfall hämtas varannan vecka och övriga fraktioner var 6:e vecka.

Alla kommuner har goda argument för de system de valt utifrån sina förutsättningar.

Sundsvall och Skellefteå har beslutat att införa ett väl beprövat insamlingssystem för villa i form av fyrfackssystem som finns sedan länge i många kommuner företrädesvis i södra Sverige. Idag är Härnösand den kommunen längst norrut med detta system som infört det sedan ett antal år.

Göteborg har beslutat tre tvådelade kärl med hänvisning till geografiska stadsplanemässiga förutsättningar. Samt erfarenheter från tester mellan 2017–2020 och summering av parametrar i form av kundupplevelse, servicenivå, produktion, flexibilitet, kostnad, miljö- och klimat, miljöstyrning, arbetsmiljö och marknad/konkurrens.

Ljusdal har valt att fortsätta med befintliga sidlastande fordon av arbetsmiljöskäl och behåller även befintliga kärl för mat- och restavfall. Viktiga aspekter för dem var ett kostnadseffektivt system samt arbetsmiljö. Att kunden får fyra kärl på tomten har inte visat sig vara ett problem i de hittills begränsade test, som utförs. De avvaktar med insamling av glas och metall. Det finns ett förslag att göra en gemensam skrivelse med Hälsingland, Gästrikland samt Dalarna till regeringen angående möjligheten till undantag från fastighetsnära insamling av metall och glas.

Utredningen för Z-renhållarna dvs 8 kommuner i Jämtland föreslår tvåfackssystem med fyra kärl och där så är möjligt insamling från villor och fritidshus ske i separata behållare vid gemensamma insamlingsplatser. Viktiga aspekter är logistiken på långa turer med en blandning av villor, fritidshus och lägenheter med separat kärl samt trafiksäkerhet vid höghastighetsvägar och bättre arbetsmiljö vid sidlastande tömningsfordon. En annan viktig

förutsättning är regionens vinterförhållande samt att plats på fastigheterna för fler och större kärl bedöms generellt vara god. Insamlingssystemet för förpackningar i Jämtlands län föreslås införas stegvis. Inga beslut är fattade i nuläget.

Utredningsarbete pågår inom Gästrike Återvinnare där tester genomförs hos 28 kunder med kärl för papper, plast och mindre behållare för metall, färgat glas, ofärgat glas och tidningar. Det visar sig vara mycket stora skillnader gällande volymen av olika förpackningar hos hushållen. Systemet för att samla in metall- och glasförpackningar samt tidningar i små behållare behöver testas mer och dialog med fordons- och kärltillverkare måste fortgå då detta insamlingssystem är under utveckling och ej beprövat i sin form. Viktiga parametrar är miljö, resurshushållning, arbetsmiljö, ekonomi, kundperspektivet, robusthet och flexibilitet. Utvecklingsarbetet sker tillsammans med Hälsingland, Dalarna och Vafab.

Diskussion

En viktig fråga att ta ställning till inför beslut av system är om systemet ska samla in åtta fraktioner eller om det i ett första skede ska samla in fyra fraktioner; mat- och restavfall samt pappers- och plastförpackningar. Ett antal kommuner avvaktar med glas- och metallförpackningar, och det finns även initiativ från kommuner i fem län att försöka påverka Naturvårdsverket för att kravet på fastighetsnära insamling av dessa fraktioner ska undantas eller förändras. Returpapper behöver inte samlas in fastighetsnära.

Det är också viktigt att avväga vilka aspekter som väger tyngst. Det är svårt att hitta ett insamlingssystem som är bäst utifrån alla aspekter. I Umeåregionens utredning analyserades systemen utifrån följande aspekter: insamlingsresultat, miljö, service, arbetsmiljö, tekniska begränsningar och ekonomi. Göteborg kretslopp och vatten hade sorterat ut följande aspekter som de viktigaste för dem: Snyggt och lätt att använda, Tömning bakom fordonet, Fordon för både villa och flerbostadshus samt Flexibelt system. Att fyrfacksystemet inte uppfyller aspekten "Fordon för både villa och flerbostadshus" blev avgörande för dem. Vilka aspekter är de viktigaste för kommunerna i Umeåregionen?

Fyrfacksystemet är beprövat och effektivt eftersom bilen får med sig fyra fraktioner i samma rutt. Kunden behöver också bara ha två kärl på tomten om alla åtta fraktioner ska samlas in. Nackdelar är arbetsmiljörisker vid tömning på höghastighetsväg samt att det är ett kostsamt system. En annan nackdel är att systemet inte är så flexibelt inför förändringar av mängden av olika förpackningsmaterial. Ur miljösynpunkt är det positivt att det blir färre insamlingsturer, men negativt att befintliga kärl kasseras och ersätts med nya.

Att nyttja befintliga kärl och fordon är resurseffektivt och med sidlastare bedöms arbetsmiljöriskerna vara mindre vid tömning på höghastighetsväg och det är en effektiv tömning. Nackdelar är att kunden får många kärl på tomten och kärlen är av olika storlek vilket troligen upplevs mindre estetiskt tilltalande. Enligt Ljusdalsmodellen, då matavfall töms varannan vecka och restavfall, pappers- och plastförpackningar töms var 6:e vecka i andra facket i bilen, enligt ett rullande schema, innebär att antalet turer inte behöver utökas jämfört med idag. De blir också lätt att kommunicera till kund då matavfallskärlet alltid töms och det andra kärlet som töms rullar på tvåveckorsschema för hela kommunen (rest, papperförp, plastförp).

I Umeåregionens utredning fanns alternativet med fyra tvåfackskärl som alternativ. Kostnadsmässigt hamnade då fyrfacksystemet och tvåfacksystemet i samma storleksordning.

Om man ska jämföra tvåfackssystemet med Ljusdalsmodellen är det dock bara två tvåfackskärl som behövs för att samla in fyra fraktioner. Investeringen i kärl borde bli jämförbar (2 st nya kärl), och båda systemen töms med sidlastare. I vår utredning konstaterades att varje villa får besök 56 ggr om fyra tvåfackskärl ska tömmas enligt föreslagna hämtningsfrekvenser vilket kan jämföras med fyrfackssystemets 39 ggr/år. Om man jämför två tvåfackskärl med Ljusdalsmodellen kommer varje villa att få besök 39 ggr/år med tvåfack och 26 ggr/år enligt Ljusdalsmodellen.

Insamlingsvolymen av fraktionerna pappers- och plastförpackningar samt mat- och restavfall för Ljusdalsmodellen, två fackindelnings i fyrfackskärl samt tvåfackskärl kan ses i bilaga "Jämförelse volymer". Som jämförelse har volymen för "normalt" flerbostadshus från Avfall Sveriges handbok för avfallsutrymmen lagts in. Det är inte så stora skillnader mellan systemen och det är endast för restavfall som alla alternativ utom "fyrfack max" som insamlingsvolymen blir liten i jämförelse handboken. En slutsats som Gästrike Återvinnare drog under sitt test var att volymen av förpackningar varierar väldigt mycket mellan olika hushåll. Oavsett vilket system som väljs kommer flexibilitet att behövas med andra insamlingsplatser/extrahämtning/extra eller större kärl.

Kommentarer utifrån aspekterna i Umeåregionens utredning:

- Insamlingsresultat: Fyrfackssystemet har fördelen att felsortering kan upptäckas innan tömning sker och kan därmed lämnas otömt (för kunden att sortera) om det är väldigt dåligt sorterat. Ur kundens perspektiv bör det vara likvärdigt om fraktionerna ska läggas i enskilda kärl eller i fack i ett delat kärl.
- Miljö: Ljusdalsmodellen är fördelaktig utifrån att befintliga kärl kan användas och antalet tömningsrutter är färre än om fyra fraktioner samlas in i tvåfack.
- Service: Om åtta fraktioner ska samlas in är fyrfackssystemet det system som kräver minst utrymme hos kunden och det är lättare för kunden att veta när tömning ska ske jämfört med fyra tvåfackskärl. Om fyra fraktioner ska samlas in kräver tvåfackskärl mindre utrymme på tomten, men med Ljusdalsmodellen är det troligen lättare för kunden att veta när respektive kärl ska ställas ut. Separata kärl för varje fraktion ger större möjlighet att anpassa kärlovolum efter kundens behov.
- Arbetsmiljö: Fyrfackssystemet kräver baklastande bilar vilket är en risk vid tömning på höghastighetsvägar. Manuell tömning tungt, speciellt vintertid. Kräver många i och urstigningar. Sidlastande fordon ger ett mer monotont arbete, vilket kan vara en nackdel.
- Tekniska begränsningar: Enfackskärl vid t.ex. gemensamma insamlingsplatser eller små flerbostadshus kan inte tömmas med fyrfacksfordon för alla fraktioner, vilket kan inverka på logistiken. Ett fyrfacksfordon är mer tekniskt komplicerat än ett sidlastande tvåfacksfordon, vilket kräver mer underhåll.
- Ekonomi: Att samla in fyra fraktioner fastighetsnära har en lägre kostnad än att samla in åtta fraktioner. Om fyra fraktioner ska samlas in kräver Ljusdalsmodellen mindre transporter än om tvåfackskärl används.

Vikttaxa har inte beaktats i detta PM. Det är inte möjligt att väga om man väljer fyrfackssystem, men med enskilda eller tvådelade kärl finns möjlighet att väga en eller flera fraktioner.

Att utveckla ett nytt insamlingssystem med både nya behållare och tömningsfordon kommer att ta tid och då vi har ett behov att besluta om ett insamlingssystem under 2024 för att kunna påbörja en upphandling så är detta alternativ inte möjligt för oss. Ett alternativ är att införa insamling av papper och plast och att avvakta med beslutet för metall- och glasförpackningar.

Slutsats

Det finns flera sätt att tänka då beslutet ska tas gällande insamlingssystem och för de kommuner som varit med i omvärldsbevakningen har beslutsprocessen sett ut på olika sätt.

Umeåregionens kommuner behöver i första hand ta ställning till om beslutet 2024 gällande insamlingssystem fastighetsnära ska avse:

- Fyra fraktioner (mat- och restavfall samt pappers- och plastförpackningar). Då uppfylls inte nuvarande lagstiftning för 2027.

eller:

- Sju eller åtta fraktioner (ovanstående + ofärgade och färgade glasförpackningar, metallförpackningar samt eventuellt returpapper). Nuvarande lagstiftning uppfylls. Om returpapper tas med blir det en extra service som belastar taxekollektivet ekonomiskt.

Dessutom behöver ställning tas till följande:

- Eftersom inget system är bäst ur alla aspekter behöver en viktning av aspekter göras. Om det finns någon aspekt som inte kan göras avkall på kan det vara så att möjliga system begränsas.
- Umeåregionens enskilda kommuners utredningar kring frekvens av tömningar längs större vägar och samordningen av insamlingen av förpackningsmaterial i mindre orter.

Bilaga: Jämförelse volymer Ljusdal, fyrfack och tvåfack

Fyrfack

Skiljeväggen kan placeras i två olika positioner för att fördela volymerna i kärlet: 50/50 eller 40/60. Insatserna finns i tre olika storlekar: 30, 45 och 60 liter. I jämförelsen nedan har "max" beräknats som 60% av volymen minus en insats på 30 liter och "min" beräknats som 40% av volymen minus en insats på 45 liter.

	Kärl	Max: 60%-30 l	Min: 40%-45 l	Insats	Insats
Liter	370	192	103	30	45

Från utredning: Ett exempel på indelning av fraktioner skulle kunna vara att matavfall, pappersförpackningar, returpapper och färgade glasförpackningar samlas in i kärl 1 som töms varannan vecka och restavfall, plastförpackningar, metallförpackningar och ofärgade glasförpackningar samlas in i kärl 2 som töms var fjärde vecka.

Tvåfack

I jämförelsen nedan är kärlet 240 liter som är delat 50/50.

Från utredningen: Ett exempel på vilka fraktioner som skulle kunna samlas in med olika hämtningsintervall är att matavfall och pappersförpackningar hämtas varannan vecka, restavfall, plastförpackningar, returpapper och metallförpackningar hämtas var fjärde vecka och färgade och ofärgade glasförpackningar hämtas en gång i kvartalet.

Handbok

Volym för hushåll i flerbostadshus, "normal", enligt Avfall Sveriges handbok för avfallsutrymmen.

Plastförp	Volym kärl	Antal veckor	Volym, l/vecka
Ljusdal	240	6	40
Fyrfack min	103	4	25,75
Fyrfack max	192	4	48
Tvåfack	120	4	30
Handbok			20-30

Pappersförp	Volym kärl	Antal veckor	Volym, l/vecka
Ljusdal	370	6	62
Fyrfack min	103	2	51,5
Fyrfack max	192	2	96
Tvåfack	120	2	60
Handbok			40-50

Restavfall	Volym kärl	Antal veckor	Volym, l/vecka
Ljusdal	190	6	32
Fyrfack min	103	4	25,75
Fyrfack max	192	4	48
Tvåfack	120	4	30
Handbok			45-55

7(7)

Matavfall	Volym kär	Antal veckor	Volym, l/vecka
Ljusdal	140	2	70
Fyrfack min	103	2	51,5
Fyrfack max	192	2	96
Tvåfack	120	2	60
Handbok			10

2024-02-29

Dnr 202405194

Umevas styrelse

4:7 Systemval för fastighetsnära insamling av papper- och plastförpackningar i villa inom Umeå kommun

Förslag till beslut:

- att ett systemval för fastighetsnära insamling av papper- och plastförpackningar införs där insamling sker i separata kärl för respektive fraktion.
- att beslut om systemval för fastighetsnära insamling beträffande förpackningar av metall och glas utreds vidare med hänsyn till utveckling av fordon och behållare samt eventuell förändring av lagstiftning. Styrelsen hålls uppdaterad löpande på utvecklingen som sker inom området.

Syfte

Uppfylla lagstiftning om ett kommunalt insamlingsansvar för förpackningar från hushåll och samlokaliserade verksamheter som väljer kommunal insamling.

Insamlingen av de stora mängderna förpackningar både i vikt och volym är papper och plast samordnas med insamlingen av mat- och restavfall som en första etapp.

Minska mängden restavfall och skapa bättre förutsättningar för ökad materialåtervinning enligt avfallsplan i kommunen.

Ekonomiskt begränsa kostnaderna för införandet av fastighetsnära insamling av papper och plastförpackningar i etapp ett för att kunna följa utvecklingen och hitta ett effektivt insamlingssystem för metall- och glasförpackningar i ett senare skede.

Ärende beskrivning

Från 2024 har kommunerna enligt den nya producentansvarslagstiftningen ansvaret för insamling av förpackningar från hushåll och samlokaliserade verksamheter som väljer kommunal insamling. Från 2027 ska insamlingen av förpackningar av papper, plast, metall och glas ske fastighetsnära. Umevas styrelse behöver besluta om vilken systemlösning som ska införas i Umeå kommun.

Finansieringen ska ske genom att producenterna ersätter kommunerna för kostnaderna utifrån en särskild ersättningsmodell, i huvudsak baserat på insamlad mängd, antal hushåll som är anslutna till fastighetsnära insamling och antal lättillgängliga insamlingsplatser (LIP). Även kvaliteten på insamlade förpackningar kan komma att påverka ersättningen. Naturvårdsverket beslutar om föreskrifter om ersättningen och om dispenser. Naturvårdsverkets föreskrift NFS 2023:14 om ersättning till kommuner för insamling av förpackningsavfall som omfattas av producentansvar gäller från 1 januari 2024. Om ersättningen inte täcker kostnaderna får renhållningstaxan användas för att finansiera det kommunala insamlingsansvaret för förpackningar.

Extern utredning

Kommunerna Bjurholm, Nordmaling, Robertsfors, Umeå, Vindeln, Vännäs och Örnsköldsvik fortsättningsvis kallat Umeåregionen samverkar på olika sätt inom avfallshantering och har valt att förbereda övertagandet av insamlingsansvaret för förpackningar i en gemensam utredning som genomfördes under 2023. Utredningen omfattade fastighetsnära insamling av matavfall, restavfall, förpackningar och returpapper hos villor och fritidshus men berörde även konsekvenser för små flerbostadshus och villor/fritidshus med gemensamma insamlingsplatser samt omlastning. Övriga flerbostadshus och verksamheter omfattades inte av utredningen.

Samma typ av insamlingssystem förutsätts komma att tillämpas i alla kommunerna i Umeåregionen efter 2027, men i praktiken krävs ett politiskt beslut i varje kommun.

Utredningen omfattade inte insamling vid lättillgängliga insamlingsplatser (LIP) och återvinningscentraler av skrymmande förpackningar, träförpackningar eller övriga förpackningar (av t.ex. textil och keramik).

Utredningen fokuserade på system som kan utgöra *huvudsystem* (det insamlingssystem som används i merparten av fastigheterna och är det huvudsakliga systemet, t.ex. insamling i kärl) för matavfall, restavfall, förpackningar och returpapper i kommunerna. Huvudsystemet kan vid behov kombineras med *komplementsystem* (t.ex. gemensamma insamlingsplatser med separata kärl eller underjordsbehållare) i viss typ av bebyggelse eller delar av kommunerna. I utredningen ges exempel på sådana system men dessa analyseras inte närmare.

I utredningen analyserades följande huvudsystem:

- två fyrfackskärl
- fyra tvåfackskärl
- lösningar med budning av vissa fraktioner, och
- optisk sortering

De aspekter som beaktades i utredningen var t.ex.:

Insamlingsresultat, t.ex. insamlad mängd och kvalitet på utsorterade fraktioner

Miljö, t.ex. möjlighet till kvalitetskontroll av insamlat avfall, transportbehov, behov av påsar för insamling, risk för förluster i hanteringen

Service, t.ex. antal och storlek på kärl, tömningsfrekvens

Arbetsmiljö, t.ex. behov av manuell tömning av kärl och behållare, säkerhet vid tömning, behov av lyft

Tekniska begränsningar, t.ex. behov av särskilda fordon och behållare, flexibilitet avseende hämtningsfrekvens, behållartyper och antal fraktioner, framkomlighet för fordon, möjlighet att samla in avfall även från gemensamma insamlingsplatser och små flerbostadshus, erfarenheter av systemet i full skala, etablerbarhet.

Ekonomi, t.ex. kostnadseffektivitet, investeringsbehov

Slutsats extern utredning

Utredningen föreslog att kommunerna i Umeåregionen inför insamling av avfall i fyrfackskärl som huvudsystem för villor och fritidshus med enskild hämtning. Systemet bedöms även kunna tillämpas för små flerbostadshus. Vid utformningen av systemet är kärlindelningen särskilt viktig och bör väljas utifrån bl.a. insamlingsresultat, logistik och service. Om tömning av kärl inte kan ske på ett säkert sätt, om utrymmesbrist på fastigheten föreligger eller om framkomligheten är begränsad föreslås komplementsystem i form av separata kärl på gemensamma insamlingsplatser.

Innan kommunerna fattar beslut om insamlingssystem föreslogs ett fördjupat utredningsarbete innefattande:

- Behov av komplementsystem för vissa specifika fastigheter, exempelvis fritidshus, eller för vissa turer utifrån omfattningen av hämtställen vid större vägar och förslag på åtgärder.
- Behov av och förutsättningar för samordning av insamlingen från villor, fritidshus och små flerbostadshus i mindre orter (serviceorter) med insamlingen från större flerbostadshus.

Utredningen som helhet finns i bilaga nr 1

Tilläggsutredningar

Ytterligare fyra fördjupade utredningar har genomförts avseende omvärldsbevakning, omvärldsanalys framtida förpackningsmaterial, hämtning vid höghastighetsvägar samt förekomsten av flerbostadshus och verksamheter på mindre orter för att göra beslutsunderlaget mer fullständigt.

Sammanfattning av tilläggsutredningar:

1. Omvärldsbevakning andra kommuners systemval

Information har inhämtats från Gästrike Återvinnare, Sundsvalls Kommun, Skellefteå kommun, Göteborg kretslopp och vatten, Z-renhållare och Ljusdal.

Sundsvall och Skellefteå kommun har beslutat om fyrfacks kärl. Göteborg har beslutat tvådelat kärl och Z-renhållarna har en utredning som föreslår tvådelat kärl med en första etapp med papper och plast. Ljusdal kommun har beslutat om att behålla kärl för mat- och restavfall som kompletteras med två kärl för papper och plast. Gästrike Återvinnare utreder alternativet att behålla kärl för mat- och restavfall som kompletteras med två kärl för papper och plast samt mindre behållare för metall och glas.

Alla kommuner har goda argument för de system de valt utifrån sina förutsättningar.

Umeåregionens kommuner behöver i första hand ta ställning till om beslutet 2024 gällande insamlingssystem fastighetsnära ska avse

- Fyra fraktioner (mat- och restavfall samt pappers- och plastförpackningar). Då uppfylls inte nuvarande lagstiftning för 2027 fullt ut.

Alternativ

- Sju eller åtta fraktioner (ovanstående + ofärgade och färgade glasförpackningar, metallförpackningar samt eventuellt returpapper). Nuvarande lagstiftning uppfylls fullt ut. Om returpapper tas med blir det en extra service som belastar taxekollektivet ekonomiskt.

Tilläggsutredning Omvärldsbevakning bilaga 2.

2. Omvärldsanalys om framtida avfallsmängder

Det är svårt att hitta några prognoser för framtida mängder av olika förpackningsslag, men det finns information som kan ge indikationer om utvecklingen:

Lagstiftningen driver på en ökad utsortering, vilket bidrar till att mängden förpackningar som ska samlas in totalt ökar. Pappersförpackningar kommer att ersätta plast-, metall och glasförpackningar till viss del.

Förslag finns på att återanvändningen av förpackningar ska öka, vilket troligen innebär att dessa förpackningar samlas in på ett annat sätt än med förpackningsavfallet.

Lösningar med påfyllningsbara förpackningar utvecklas, vilket kommer att minska mängden förpackningar som ska samlas in på sikt

Tilläggsutredning Omvärldsanalys Framtida avfallsmängder återfinns i sin helhet i bilaga 3

3. Hämtning vid höghastighetsvägar

Av de undersökta körturerna vid större vägar med en hastighet ofta 70 km eller högre framkom det ett snitt på ca 15% av tömningarna utfördes efter större vägar med hög hastighet. Då detta är en säkerhetsrisk ur ett arbetsmiljöperspektiv kommer detta att kräva ett omfattande tids och resurs krävande arbete med att minska andelen hämtplatser under dessa förhållanden oberoende av systemval. Men ett insamlingssystem med sidotömmande tömmande fordon underlättas av att inget arbete behöver ske bakom fordonet ej eller att kärl behöver dras fram till tömningsbilen.

4. Förekomsten av flerbostadshus och verksamheter på mindre orter

Eftersom sopbilarna utgår från Umeå så blir de mest kritiska ställena de orter som ligger långt bort från Umeå. Det innebär då framför allt Bullmark, Botsmark, Bodbyn i Umeå kommun. Valet av insamlingssystem kommer också påverka kapaciteten för antal tömningar. I dagsläget ligger rutterna på ca 1100 – 1600 tömningar med ett sidlastande fordon. Med ett baklastande fordon är bedömningen att det kan göras ca 600 – 800 tömningar på en tömningsrutt. Vid val av ett insamlingssystem med fyrfackskärl är en risk att alla flerbostadshus inte enbart kommer att kunna ha fyrfackskärl som täcker upp för allt avfall. En del av flerbostadshusen kommer att behöva ha kvar kärlen de har i dagsläget, de kärlen kommer då att tömmas i fyrfackssopbilen, vilket kan leda till att en fraktion blir full i sopbilen och kommer att behöva åka och tömma för att sen köra tillbaka och fortsätta rutten. Samma risker finns vid hämtning av avfall hos en del verksamheter, exempelvis skolor och förskolor ute på landsbygden.

Slutsats av tilläggsutredningar

Det är lämpligt att börja med insamling av pappersförpackningar och plastförpackningar i en första etapp då glas och metallförpackningar tros komma att minska till förmån för pappersförpackningar. Insamlingssystemet behöver vara flexibelt utifrån dels svårigheter att förutspå framtida avfallsmängder, dels kundernas olika behov av volym för de olika materialslagen. Fyrfackskärl riskerar att låsa fast oss i förutbestämda volymer med mycket liten flexibilitet och valmöjlighet för kunderna. Andelen hämtningar uppgår till ca 15 % vid höghastighetsvägar som föranleder ett omfattande arbete med översyn av hämtställen oberoende av systemval men är ytterst kritiskt om man väljer ett system som kräver baklastande fordon.

Antalet flerbostadshus större än 4 lägenheter uppgår till 34 flerbostadshus i mindre orter inom Umeå kommun. Eftersom sopbilarna utgår från Umeå så blir de mest kritiska orterna som ligger långt från Umeå.

Sammantaget analysresultat efter utredningens slutsats samt de fyra tilläggsutredningarna slutsatser

Efter att analyserat utredningen och de fyra tilläggsutredningarna är det tydligt att det bästa alternativet är att dela upp beslutet i två etapper. Införa ett systemval för papper och plast i en första etapp och fortsätta utredning kring metall- och glasförpackningar fastighetsnära som etapp två. Införandet av fastighetsnära insamling av förpackningar bör ske i samband med upphandling av mat- och restavfall för att kunna bli effektivt både ur ett miljö- och ekonomiskt perspektiv.

Kostnadsjämförelse av de olika systemalternativen

Här nedan presenteras beräknad investeringskostnad med inköp av kärl och tömningskostnaden för att jämföra dessa systemval. Priset per hämtning utgår ifrån det vi har kunskap om idag.

Investeringar Umeå	Antal kärl	Pris/kärl	Investering kärl, tkr
Nya kärl för papper/plast			
Alt 1. Ett kärl (240/370) + Ett kärl (190)	17 309*2	1395 (1 000+395)	24 100
Alt 2. Två nya kärl (190)	34 618	395	13 700
Alt. 3 Två nya kärl (240/370)	34 618	1 000	34 600
Fyrpack	34 618	2 100	72 700
Tvåfackskärl för papper/plast	17 309	1 400	24 200

Hämtningskostnad Umeå, Separata kärl	Antal hämt	Pris/hämt	Summa, tkr
Restavfall	9	17	2 650
Matavfall	26	17	7 650
Pappersförpackningar	9	17	2 650
Plastförpackningar	8	17	2 350
Summa			15 300
Ersättning producenterna två material enligt NFS 2023:14, dec 2023			9 900

Hämtningskostnad Umeå, Fyrpack	Antal hämt	Pris/hämt	Summa, tkr
Fyrpack	39	35	23 600
Ersättning producenterna fyra material enligt NFS 2023:14, dec 2023			12 900

Hämtningskostnad Umeå, befintliga kärl + tvåfackskärl	Antal hämt	Pris/hämt	Summa, tkr
Restavfall	26	17	7 650
Matavfall	26	17	7 650
Pappers/plastförpackningar	13	23	5 200
Summa			20 500
Ersättning producenterna två material enligt NFS 2023:14, dec 2023			9 900

Motiv till beslut är:

1. Genom att behålla de befintliga kärlen för rest- och matavfall som finns hos villakunder idag så behöver vi inte kassera fungerade kärl vilket är bra för miljön och köpa in helt nya fyrfackskärl till samtliga villakunder i kommunen
2. Genom att införa separata kärl för papper- och plastförpackningar finns förutsättningar att erbjuda kunderna olika storlekar på kärl för papper och plast efter deras olika behov.
3. Vi möjliggör en effektiv logistik för insamling och insamlingen kan ske i sidolastande fordon men även baklastande fordon om det skulle behövas.
4. Med en tömningsfrekvens på plast, papper och restavfall var 6-vecka och matavfall hämtas var annan vecka innebär detta samma antal besök hos kund som i dagens insamling av två fraktioner.
5. Vi kan fortsatt använda ett standardutförande på både kärl och fordon som ger oss fler leverantörer att välja mellan och en konkurrens vid upphandling. Fyrfackskärl kräver istället baklastande fordon med inköp av både nya kärl och nya fordon.
6. Med sidolastande fordon undviker vi arbete bakom fordon, vilket är en risk vid hämtning längs högtfärdiga vägar och vägar med hög hastighet.
7. Under vinterhalvåret vinter med kyla och mycket snö som sammanfaller med tiden då det också är mörkt hela eller större delen av dygnet. Dessa vinterförhållanden påverkar arbetsmiljön för både personal och kunder, och ställer till det om man ska dra kärlen till baklastande fordon.
8. Då det gäller de ekonomiska förutsättningarna för systemval i separat kärl för papper och plast i etapp ett är beräknad investering 24 mkr (13,7 till 34,6mkr) och tömningskostnad 15,3 mkr att jämföras med ersättningsnivå på 9,9 mkr. De ekonomiska förutsättningarna för systemval fyrfack är beräknad investering på dryga 72 mkr och tömningskostnad på 23,6 mkr/år att jämföras med ersättningsnivå motsvarande 12,9 mkr. De ekonomiska förutsättningarna för systemval med tvåfackskärl är beräknad investering på 24,2 mkr och tömningskostnad på 20,5 mkr/år att jämföras med ersättningsnivå motsvarande 9,9 mkr.

Förslaget till beslut har förankrats i samtliga kommuner i Umeåregionen.

Konsekvensanalys

Kundernas olika behov av storlek på behållare för materialåtervinning av plast- och pappersförpackningar kan erbjudas.

Effekten av hämtning av fyrpack och tvådelade kärl innebär fler hämtningar och därmed en högre kostnad och en större miljöpåverkan än hämtning i separat kärl.

Möjliggör avvaktan på teknikutveckling och påverkan på nationella beslutsfattare i frågan om fastighetsnära insamling av metall och glas.

Föreslaget beslut innebär att insamling av papper och plast kan ske med sidlastande och baktömmande fordon. Vilket innebär en effektiv hämtning med en stor flexibilitet och mindre sårbarhet vid insamling.

Med sidolastande fordon undviks arbete bakom fordonet, vilket är en risk vid hämtning längs högtrafikerade och vägar med hög hastighet. Det samma gäller under vinterförhållande med snö och mörker som är många månader under året.

Hämtning av olika behållare vid olika tidpunkter på fastigheten kommer att kräva ett informationsstöd till kund för att underlätta utställningen av rätt kärl vid tömningstillfället.

Ett något större utrymme på fastigheten kommer att behövas för fyra kärl men vid hämtning av avfallet står det som idag endast två kärl vid hämtstället.

Vid en sammanvägning av de olika alternativens fördelar då det gäller service, miljö, ekonomi och arbetsmiljö finner vi att systemval med insamling av papper- och plastförpackningar i separata kärl är det bästa alternativet. Införandet av förpackningsinsamlingen sker etappvis med papper och plast till en början och att systemval för metall och glas utreds vidare.

Per Sundström
Renhållningschef

Helena Johansson
Sektionschef Hushållsavfall

Föreskrifter för avfallshantering i Umeå kommun

Föreskrifter om avfallshantering för Umeå kommun.

Innehåll

Föreskrifter för avfallshantering i Umeå kommun.....	1
Innehåll	2
Inledande bestämmelser	4
Bemyndigande	4
Definitioner	4
Kommunens ansvar för avfallshantering, tillsyn och information.....	5
Betaling och information	6
Sortering och överlämning av avfall under kommunalt ansvar	6
Sortering av avfall	6
Skyldighet att överlämna avfall under kommunalt ansvar	7
Emballering av avfall under kommunalt ansvar samt placering av behållare	8
Anläggande, underhåll och skötsel av behållare och annan utrustning	8
Anskaffande och ägande	8
Anläggande	9
Rengöring och tillsyn	9
Åtgärder inför hämtning av avfall som lämnas i behållare eller säck.....	10
Åtgärder inför hämtning av övrigt avfall under kommunalt ansvar från anläggningar	10
Hämtningsplats och transportvägar	11
Hämtningsområde	12
Hämtningsintervall	13
Enskilda avloppsanläggningar.....	13
Åtgärder om föreskrift inte följs.	14
Särskilt om avfall under kommunalt ansvar från verksamheter.....	14
Annat avfall än avfall under kommunalt ansvar från verksamheter	15
Uppgiftsskyldighet.....	15
Undantag	15
Handläggning av ärenden	15
Kompostering, annan återvinning eller bortskaffande av visst avfall under kommunalt ansvar.....	16
Förlängt hämtningsintervall	16
Gemensamma avfallsbehållare	17
Uppehåll i hämtning	17
Eget omhändertagande och befrielse från skyldigheten att överlämna avfall under kommunalt ansvar.....	18

Föreskrifter om avfallshantering för Umeå kommun.

Eget omhändertagande av matavfall	18
Särskilda bestämmelser för försöksområden.....	18
Återkallande av medgivet undantag och dispens	18
Övergångsbestämmelser	18
Bilaga 1. Sortering och lämning av avfall	20
Tabell 1. Avfall under kommunalt ansvar.....	20
Tabell 2. Avfall under producentansvar	27
Tabell 3. Exempel på avfall från verksamheter	29
Bilaga 2. Tömningsområde bottentömmande behållare	34
Bilaga 3. Tömningsområde hämtning varje vecka	35
Bilaga 4. Tömningsområde öar	36

Föreskrifter om avfallshantering för Umeå kommun.

Inledande bestämmelser

Bemyndigande

1 § Med stöd av 15 kap. 47, 49–50 och 52 §§ miljöbalken (1998:808) meddelar kommunfullmäktige dessa föreskrifter för avfallshantering i Umeå kommun.

Definitioner

2 § Följande termer och begrepp används i dessa föreskrifter med de betydelser som anges här:

1. Med kommunalt avfall avses detsamma som 15 kap. 5 § punkt 18 i miljöbalken. I begreppet kommunalt avfall ingår returpapper enligt 15 kap. 5 § punkt 23 miljöbalken.

a) Med avfall under kommunalt ansvar avses kommunalt avfall och annat avfall som kommunen har ansvar för enligt 15 kap. 12 § miljöbalken samt förpackningsavfall enligt 6 kap. 2 – 6 §§ förordningen (2022:1274) om producentansvar för förpackningar.

b) Med restavfall avses sorterat brännbart kärl- och säckavfall. Med detta avses det avfall som kvarstår när matavfall, farligt avfall, returpapper samt förpackningar, elavfall och annat avfall som omfattas av producentansvar, har sorterats ut.

c) Med skrymmande avfall avses den del av avfall under kommunalt ansvar som är så tungt eller skrymmande eller har egenskaper som gör att det inte är lämpligt att samla in i säck eller behållare.

d) Med trädgårdsavfall avses sådant biologiskt nedbrytbart trädgårds- och parkavfall i enlighet med definitionen i 15 kap. 5 § punkt 26 miljöbalken som uppstår i trädgård vid bostadshus och sådant avfall från andra källor som är kommunalt avfall. För invasiva främmande arter, se förordning (2026:311) om invasiva främmande arter.

e) Med farligt avfall avses avfall som i bilaga 3 till avfallsförordningen (2020:614) beskrivs med en avfallskod markerad med en asterisk (*).

f) Med konsumentelavfall avses detsamma som i 16 § förordningen (2022:1276) om producentansvar för elutrustning.

g) Med före detta livsmedel avses butiksavfall av animaliskt ursprung enligt förordningarna 1069/2009/EG och 142/2011/EU.

h) Med matavfall avses allt biologiskt nedbrytbart kommunalt avfall enligt definitionen i 15 kap. 5 § miljöbalken. Butiksavfall av animaliskt ursprung utgör dock före detta livsmedel i enlighet med punkt (g) ovan.

i) flyttad till punkt b.

j) Med bygg- och rivningsavfall avses i enlighet med 15 kap. 5 § punkt 8 i miljöbalken avfall från bygg- och rivningsarbeten.

k) Med bygg- och rivningsavfall som inte producerats i en yrkesmässig verksamhet avses detsamma som i 15 kap. 12 § 4 punkten i miljöbalken.

2. Med renhållare menas Vatten och Avfallskompetens i Norr AB, (Vakin) eller den som anlitas av Vakin.

Föreskrifter om avfallshantering för Umeå kommun.

3. Med fastighetsinnehavare avses den som är fastighetsägare eller den som enligt 1 kap. 5 § fastighetstaxeringslagen (1979:1152) ska anses som fastighetsägare.

4. Med nyttjanderättshavare avses den som, utan att omfattas av begreppet fastighetsinnehavare, har rätt att bruka eller nyttja fastighet.

5. Med permanentbostad avses en fastighet som:

- a) används stadigvarande som bostad,
- b) under normala förhållanden skulle användas för stadigvarande bostad eller
- c) en fastighet med personer folkbokförda enligt folkbokföringslagen (1991:481).

6. Med fritidsbostad avses en fastighet som inte utgör permanentbostad enligt 5 a – c och används som bostad under perioden vecka 20 till vecka 42.

7. Småhus - byggnad med 1–2 bostäder.

Flerbostadshus - byggnad med fler än två lägenheter.

8. Med behållare avses kärl, container, bottentömmande behållare, säck, latrinbehållare, fosforfälla, slamavskiljare, fettavskiljare eller annan anordning för uppsamling av avfall under kommunalt ansvar.

9. Med enskilda avloppsanläggningar avses slutna tankar, slamavskiljare, fosforfällor, minireningsverk och andra motsvarande anläggningar som inte är allmänna och som är dimensionerade för högst 25 personekvivalenter och endast används för hushållspillvatten som till sin art och sammansättning liknar hushållspillvatten, Miljöbalken 15 kap. 12 §. Oljeavskiljare- och fettavskiljare innefattas inte av detta begrepp.

10. Med extrabrunn avses en brunn som hör till samma enskilda avloppsanläggning, exempelvis en fördelningsbrunn eller spolningsbrunn.

11. Med fettavskiljare avses en behållare avsedd för avskiljning av fett från spillvatten. Fett från avskiljare vid restaurang, bageri, gatukök och liknande verksamhet ingår i begreppet under kommunalt ansvar.

12. Med latrin avses avfall från torrtoaletter och andra jämförliga lösningar, i enlighet med 15 kap. 12 § punkt 3 miljöbalken.

13. Med gränsgrannar avses två eller fler fastighetsinnehavare eller nyttjanderättshavare som har en gemensam fastighetsgräns.

För definitioner av andra termer och begrepp som används i dessa föreskrifter hänvisas till 15 kap. miljöbalken samt till gällande avfallsförordning och andra förordningar utfärdade med stöd av miljöbalken. Definitioner av vissa avfallsslag anges i bilaga 1.

Kommunens ansvar för avfallshantering, tillsyn och information

3 § Kommunfullmäktige har via beslut (KF 119, 137 §§, 1999-10-18) överlåtit verksamhetsansvaret, enligt 15 kap. 16 § miljöbalken, till det majoritetsägda kommunala bolaget Umeå Vatten och Avfall AB. Vatten- och avfallskompetens i Norr AB, Vakin fortsättningsvis kallat renhållaren, har i uppdrag att utföra all renhållningsansvariges

Föreskrifter om avfallshantering för Umeå kommun.

verksamhet, med särskilt ansvar för att avfall under kommunalt ansvar som utgörs av farligt avfall samlas in och transporteras till en behandlingsanläggning.

Principiella beslut om taxor, avfallsplan och föreskrifter beslutas av kommunfullmäktige.

Mindre ändringar på grund av ändrad lagstiftning eller andra direktiv, som inte påverkar renhållningsordningens principiella utformning, beslutas av Umeå Vatten och Avfall AB:s styrelse.

Hantering av det avfall som omfattas av kommunens ansvar utförs av renhållaren.

4 § Tillsynen över avfallshanteringen enligt 15 kap. miljöbalken och enligt föreskrifter meddelade med stöd av miljöbalken utförs av miljö- och hälsoskyddsnämnden, med undantag enligt 26 kap 3 § punkt 2 i miljöbalken.

a) Renhållaren har rätt att göra stickprovskontroll av avfall under kommunalt ansvar för att kontrollera avfallsbehållarens innehåll och avfallets sortering i syfte att säkerställa att renheten på avfallet upprätthålls. Med stickprovskontroll avses även plockanalyser som utförs av slumpmässigt utvalt kommunalt avfall i syfte att undersöka avfallets sammansättning i stort. Behållare som innehåller felsorterat avfall kan enligt taxa avgiftsbeläggas.

5 § Renhållaren ska särskilt informera hushållen om krav och hantering avseende förpackningar, avfallsförebyggande åtgärder samt konsumentelavfall.

Betalning och information

6 § Avgift ska betalas för

1. de åtgärder som kommunen vidtar i syfte att informera hushåll och verksamhetsutövare som producerar avfall som kommunen ansvarar för enligt 15 kap. 12–13 §§ i miljöbalken om avfallshantering och avfallsförebyggande åtgärder.

2. de åtgärder som kommunen vidtar för att underlätta insamling och sortering av återanvändbara produkter från hushåll och verksamhetsutövare som producerar avfall som kommunen ansvarar för enligt 15 kap. 12–13 §§ miljöbalken.

3. den insamling, transport, behandling i form av återvinning och bortskaffande av avfall som utgörs genom kommunens försorg och i enlighet med föreskrifter som kommunen har antagit med stöd av 27 kap. 4 § miljöbalken.

7 § Fastighetsinnehavare och nyttjanderättshavare är skyldiga att i behövlig omfattning informera den eller dem som bor på eller är verksamma inom fastigheten om gällande regler för avfallshantering.

Sortering och överlämning av avfall under kommunalt ansvar

Sortering av avfall

8 § Den som innehar avfall under kommunalt ansvar ska sortera ut avfallsslag i enlighet med bilaga 1 och hålla det skilt från annat avfall.

Föreskrifter om avfallshantering för Umeå kommun.

a) Förpackningsavfall i form av

1. Papper och kartong

2. Plast

3. Metall,

4. Färgat glas,

5. Ofärgat glas

6. Plastflaskor och metallburkar som är avsedda för ett sådant retursystem som avses i 4 kap. 3 § förordningen (2022:1274) om producentansvar för förpackningar,

7. Trä, och

8. Material som inte avses i punkterna 1-7 (övrigt förpackningsmaterial). Utsorterade förpackningar sorteras ut enligt 1-8 till ett insamlingssystem som renhållaren tillhandahåller.

Skrymmande förpackningsavfall sorteras ut från annat avfall under kommunalt ansvar och från förpackningsavfall enligt punkterna 1-7 och lämnas till ett insamlingssystem.

a) Av 3 kap 9 § Avfallsförordningen (2020:614) framgår att den som har en förpackning som innehåller avfall ska se till att förpackningen skiljs från innehållet. Detta gäller dock inte en förpackning som innehåller farligt avfall eller läkemedelsavfall, om förpackningen underlättar den praktiska hanteringen av avfallet. Förpackning som innehåller farligt avfall eller rester av farligt avfall ska i stället hanteras som farligt avfall enligt 4 kap. 19–23 §§ avfallsförordningen (2020:614).

Förpackningar som innehåller läkemedelsavfall som inte är farligt avfall ska lämnas till apoteket i enlighet med förordning (2009:1031) om producentansvar för läkemedel.

b) Returpapper ska enligt avfallsförordningen (2020:614) sorteras ut separat och lämnas till ett insamlingssystem som renhållaren eller renhållarens utförare tillhandahåller.

c) Avfall i form av invasiva främmande växter ska sorteras ut och hållas skilt dels från annat avfall, samt sorteras ut från annat biologiskt avfall och hanteras enligt anvisningarna i bilaga 1, tabell 1.

d) Bygg- och rivningsavfall i form av schaktmassor som lyder under kommunalt ansvar enligt 15 kap. 12 § miljöbalken ska sorteras ut. Icke förorenade massor ska hanteras enligt 15 kap 3 § miljöbalken.

e) Ytterligare föreskrifter om sortering återfinns i bilaga 1.

9 § Fastighetsinnehavare ska säkerställa möjligheter för nyttjanderättshavare, hushåll och andra som nyttjar fastigheten att sortera ut och hålla de olika avfallsfraktionerna åtskilda.

Skyldighet att överlämna avfall under kommunalt ansvar

10 § Avfall under kommunalt ansvar ska lämnas till och transporteras bort av renhållaren, om inte annat anges i dessa föreskrifter eller bilaga 1.

Utsorterade avfallsslag hämtas vid fastigheten på överenskommen eller anvisad plats enligt 23 §.

Föreskrifter om avfallshantering för Umeå kommun.

Det utsorterade avfallet ska transporteras bort så ofta att olägenhet för människors hälsa och miljön inte uppstår. Hämtningsintervall och storlek på behållare ska motsvara behovet av borttransport av avfall under kommunalt ansvar från fastigheten.

Fastighetsinnehavare och nyttjanderättshavare ska upplysa renhållaren om ändrade förhållanden av betydelse för avfallshantering för fastigheten.

a) Fastighetsinnehavare, nyttjanderättshavare, hushåll och andra avfallsproducenter får själva genom egen personal, medlem i hushållet, personal beviljad med stöd av socialtjänstlagen eller annan lag om särskilt stöd transportera skrymmande avfall, trädgårds- och parkavfall, farligt avfall, bygg- och rivningsavfall samt annat avfall under kommunalt ansvar som markerats i bilaga 1, till den eller de platser i kommunen där kommunen tar emot sådant avfall.

Emballering av avfall under kommunalt ansvar samt placering av behållare

11 § I behållare och utrymme för avfall får endast läggas sådant avfall för vilket behållaren och utrymmet är avsedd. Vid tömningstillfället ska behållaren tömningstillfället vara placerad så nära uppställningsplats för sophämtningsfordon som möjligt.

Avfallet ska, i den mån det är möjligt, vara väl emballerat så att skada, arbetsmiljöproblem eller annan olägenhet inte uppkommer. Närmare krav på emballering med mera framgår av bilaga 1.

Glödande avfall får inte lämnas till kommunens avfallshantering.

Anläggande, underhåll och skötsel av behållare och annan utrustning

Anskaffande och ägande

12 § Behållare för uppsamling av avfall under kommunalt ansvar ägs och tillhandahålls av renhållaren.

Undantag: Bottentömmande behållare, enskilda avloppsanläggningar, fettavskiljare, tank för matavfall, komprimatorer, komprimerande container samt tillbehör till dessa anskaffas och installeras, ägs och underhålls av fastighetsinnehavaren eller fastighetsinnehavaren dit anläggningen är ansluten om anläggningen ligger på annans mark.

Matavfallspåsar och latrinbehållare tillhandahålls av renhållaren.

Storlekar på behållare, matavfallspåsar och avgifter finns beskrivna i gällande avfallstaxa.

Ägare av behållare ansvarar för märkning, reparation och vid behov, utbyte av behållare. När renhållaren eller dess entreprenör ska utföra sådant underhåll av sina behållare ska behållaren vara tillgänglig. Märkning ska ske enligt anvisningar från renhållaren.

Fastighetsinnehavaren ansvarar för och bekostar installation och underhåll av övriga inom fastigheten förekommande anordningar och utrymmen för avfallshantering. Anvisningar kring detta tillhandahålls av renhållaren.

13 § Avfallskvarn kan kopplas mot separat sluten tank, avsedd enbart för organiskt avfall.

Annan anslutning av avfallskvarn till Umeå Vatten och Avfall AB:s avloppsanläggning eller till en enskild avloppsanläggning är inte tillåten. För storkök och restauranger som har större mängder matavfall kan andra lösningar accepteras efter ansökan hos miljö- och hälsoskyddsnämnden.

Föreskrifter om avfallshantering för Umeå kommun.

Anläggande

14 § För anläggande av avfallsutrymme tillhandahålls anvisningar av renhållaren.

15 § Vid anläggande av enskilda avloppsanläggningar, fettavskiljare eller tank för matavfall ska avståndet mellan uppställningsplats för hämtningsfordonet och anslutningspunkt för tömning inte överstiga tio (10) meter så långt det är möjligt. Höjdskillnaden mellan fordonets uppställningsplats och botten på anläggningen ska vara mindre än fem (5) meter, om det inte finns särskilda skäl för annat avstånd.

När anläggningen placeras utanför fastigheten och/eller inte placeras i nära anslutning till bostadshuset eller av annan orsak inte enkelt kan lokaliseras ska anläggningen vara tydligt markerad med skylt som anger till vilken fastighet anläggningen tillhör.

Vid installation och anläggande av enskilda avloppsanläggningar, fettavskiljare, tank för matavfall eller anläggning som kräver byte av filtermaterial ska hänsyn tas till vad som utgör en god arbetsmiljö vid hämtning av avfall från anläggningen.

Vid installation av bottentömmande behållare ska anläggningen utformas så den är åtkomlig för kranfordon. Behållaren ska placeras maximalt fem (5) meter från uppställningsplats från kranfordon. Fri höjd ska vara minst tio (10) meter. Höjdskillnaden mellan fordonets uppställningsplats och behållare får vara högst +/- två (2) meter.

Tömning av bottentömmande behållare erbjuds inom område markerat i bilaga 2.

Anläggning som kräver byte av filtermaterial ska anläggas så att den är åtkomlig för kranfordon. Anläggningar som ska tömmas med kran ska installeras så att avståndet mellan fordonets uppställningsplats och filterkassetten eller säckens lyftanordning inte överstiger fem (5) meter vid en maximal torrvikt på 1 000 kg eller tio (10) meter vid en maximal torrvikt på 500 kg. Den fria höjden ska vara minst tio (10) meter över kranfordonet och mellan kranfordonets angöringsplats och fosforfiltret.

På minireningsverk ska det tydligt framgå var slamtömning ska ske. Det ska även finnas tydliga tömningsinstruktioner tillgängliga i direkt anslutning till anläggningen.

Lock eller manlucka får väga högst 15 kg, om inte särskilda skäl föreligger. Om brunnen öppnas genom att locket kan dras åt sidan får locket väga högst 25 kg och vara försedd med någon form av handtag, om inte särskilda skäl föreligger. Slutna tankar ska ha fungerande klockoppling alternativt tillgänglig manlucka.

Bottentömmande behållare ska bestå av ett fack. Delade behållare är inte tillåtna.

16 § Efter anslutning till kommunalt avloppsnät eller annan godkänd avloppsanläggning, som innebär att befintlig anläggning tas ur bruk, ska sluttömning ske. Fastighetsinnehavaren ska beställa sluttömning av renhållaren.

Rengöring och tillsyn

17 § Fastighetsinnehavaren och vid behov nyttjanderättshavaren har ansvar för rengöring och tillsyn av behållare samt anläggning. Behållare och anläggningar ska ges regelbunden service för att förebygga driftavbrott och olägenhet såsom buller, lukt och dylikt.

En enskild avloppsanläggning ska vara funktionsduglig, dvs. inte ha trasiga insatser, möjliggöra fortsatt rening samt vara försedd med tät botten och täta väggar.

Föreskrifter om avfallshantering för Umeå kommun.

Behållare, samt inom fastigheten förekommande anläggningar, anordningar och utrymmen för avfallshantering, ska skötas så att kraven på god arbetsmiljö uppfylls och risken för olycksfall minimeras.

Åtgärder inför hämtning av avfall som lämnas i behållare eller säck

18 § Behållare får inte fyllas mer än att den kan stängas. Den får inte heller vara så tung att det blir uppenbara svårigheter att flytta den eller att arbetsmiljökrav inte kan tillgodoses. Behållare ska så långt som möjligt vara fri från snö och is vid hämtningstillfället.

Behållare ska vara uppställda så att hantering med den utrustning som används i kommunens insamlingssystem kan ske och att hämtning underlättas.

Vid tömningstillfället gäller att behållaren ska vara placerad så nära uppställningsplats för sophämningsfordon som möjligt. Behållare ska placeras och vändas så att de kan hämtas med sidlastande bil där sådan används och baklastande bil där sådan används. Ytterligare anvisningar kring detta tillhandahålls av renhållaren.

Renhållare ska ha tillträde till de utrymmen i fastigheten där arbetet ska utföras. Nycklar, portkoder och dylikt ska tillhandahållas renhållaren. Ändringar ska utan anmaning meddelas renhållaren.

19 § Behållare för uppsamling av latrin ska köpas och lämnas till behandling på återvinningscentralerna i Umeå kommun. Latrinbehållare kan mot avgift efter beställning hos renhållaren hämtas vid fastigheten. Fastighetsinnehavaren eller nyttjanderättshavaren ska försluta latrinbehållare och rengöra den på utsidan innan hämtning sker

Latrinbehållare ska endast användas till latrin i form av urin, avföring och toapapper. Behållaren får inte inneslutas i annat emballage, varken i behållaren eller runt den.

Fylld behållare får väga max 15 kg.

Åtgärder inför hämtning av övrigt avfall under kommunalt ansvar från anläggningar

20 § Inför tömning ska fastighetsinnehavaren eller nyttjanderättshavaren förbereda anläggning så att tömning kan ske med det fordon som används.

Fastighetsinnehavaren eller nyttjanderättshavaren är skyldig att vidta erforderliga åtgärder för att skydda sin anläggning från skador vid tömning.

Enskilda avloppsanläggningar, fettavskiljare och tankar för matavfall ska vara lättillgängliga för tömning. Lock eller manlucka får inte vara övertäckt eller fastfruset när tömning ska ske. Höjdskillnaden mellan hämningsfordonets uppställningsplats och botten på anläggningen ska vara mindre än fem (5) meter, om det inte föreligger särskilda skäl.

Lock eller manlucka får väga högst 15 kg, om inte särskilda skäl föreligger. Om brunnen eller tanken öppnas genom att locket kan dras åt sidan får locket väga högst 25 kg och vara försedd med någon form av handtag, om inte särskilda skäl föreligger. Slutna tankar ska ha fungerande klockoppling alternativt tillgänglig manlucka.

Om anläggningen är placerad utanför fastigheten och/eller inte är placerad i nära anslutning till bostadshuset eller av annan orsak inte enkelt kan lokaliseras ska anläggningen vara tydligt markerad med skylt som anger till vilken fastighet anläggningen tillhör.

Föreskrifter om avfallshantering för Umeå kommun.

Tydliga instruktioner som behövs i samband med hämtning ska tillhandahållas av fastighetsinnehavaren och nyttjanderättshavaren i god tid innan tömning och ska finnas tillgängliga i direkt anslutning till anläggningen.

Anläggningen ska vara tillsluten på ett barnsäkert sätt och försedd med de säkerhetsanordningar som behövs med hänsyn till anläggningens beskaffenhet och belägenhet.

Tömning av extrabrunn ska ske från samma uppställningsplats, vid samma tillfälle och med samma tömningsteknik som ordinarie tömning av anläggningen.

Renhållaren ska ha tillträde till de utrymmen i fastigheten där arbetet ska utföras. Nycklar, portkoder och dylikt ska tillhandahållas till renhållaren. Ändringar ska utan anmaning meddelas renhållaren.

Det åligger fastighetsinnehavaren eller nyttjanderättshavaren att inför hämtningstillfället placera storsäck, filterkassett eller annan flyttbar behållare som ska tömmas med fordon utrustat med kran, inom längsta tillåtna avstånd enligt 15 §.

Renhållaren har rätt att lämna kvar vattenfasen i slamavskiljare efter verkställd slamtömning. Fastighetsägare eller nyttjanderättshavare kan beställa heltömning på grund av tillverkarens anvisningar eller andra särskilda skäl.

Filtermaterial i lösvikt ska vara förpackat. Efter hämtning av uttjänt filtermaterial från fosforfällor ska nytt filtermaterial tillföras anläggningen genom fastighetsinnehavarens eller nyttjanderättshavarens försorg. Anläggningar med sugbart filtermaterial i lösvikt som tillkommit innan den 28 november 2016 är undantagna från kravet att filtermaterial ska vara förpackat.

21 § Skrymmande avfall och trädgårdsavfall ska lämnas vid kommunens återvinningscentral. För tillträde till anläggningen gäller en begränsad fordonsvikt på max 3,5 ton.

Skrymmande avfall och trädgårdsavfall kan hämtas vid fastigheten. Avfallet ska vid hämtningstillfället vara placerat inom den egna fastigheten i direkt anslutning till tomtgräns mot tomtgräns vid gata eller vid farbar väg med vägmöjligheter för lastbil.

Avfallet ska buntas eller förpackas i lämpligt emballage samt förses med märkning med fastighetsägarens namn.

22 § Returpapper ska lämnas på renhållarens återvinningsstationer. Returpapper kan även hämtas hos hushållen vid fastigheten av entreprenör som kommunen anlitat.

Avfallet ska buntas eller förpackas i lämpligt emballage, förses med märkning med fastighetsägarens namn.

Hämtningsplats och transportvägar

23 § Hämtning av avfall under kommunalt ansvar sker normalt inom den egna fastigheten i direkt anslutning till fastighetsgränsen, vid en överenskommen plats eller vid en av kommunen anvisad plats.

Anvisning av plats görs av tekniska nämnden.

Tekniska nämnden ansvarar för att besluta i ärenden som rör lämplig placering av behållare om det råder oenighet därom samt vid oenighet om vägen är farbar eller ej.

Föreskrifter om avfallshantering för Umeå kommun.

24 § Fastighetsinnehavaren ska se till att transportväg fram till den uppställningsplats som används vid hämtning, hålls i farbart skick. Transportvägen ska inför hämtning ha fri sikt, hållas fri från hinder, röjas från snö och hållas halkfri så att behållaren utan svårigheter kan förflyttas och tömmas.

Fastighetsinnehavaren ska se till att den väg som behållaren behöver dras av den som utför hämtningen hålls i sådant skick att behållare utan svårighet kan förflyttas. Dragvägen ska inför hämtning hållas fri från hinder, röjas från snö och hållas halkfri.

Enskild väg som nyttjas vid hämtning av avfall under kommunalt ansvar ska vara så dimensionerad och hållas i sådant skick att den är farbar vid varje hämtningstillfälle, för de hämtningsfordon som normalt används i hämtningsområdet. I nära anslutning till fastigheten ska vändmöjlighet eller genomfart finnas.

Renhållaren avgör om vägen är farbar. Om farbar väg inte kan upprättas ska fastighetsinnehavaren eller nyttjanderättshavaren lämna avfallet på plats som överenskommes med renhållaren eller vid plats som anvisats av kommunen enligt 23 §.

Schemalagd hämtning av avfall under kommunalt ansvar sker måndag till fredag klockan 06:00 – 22:00.

Hämtningsområde

25 § Umeå kommun är uppdelat i sex hämtningsområden för avfall under kommunalt ansvar. Avvikelser från föreskrifterna gällande hämtningsområden redovisas nedan.

1. Fastland och öar med fast broförbindelse för tunga fordon

Vid samlad fritidshusbebyggelse på fastlandet finns gemensamma uppställningsplatser för avfallsbehållare. För fritidsbostad som uppförts på öar gäller att avfallet ska lämnas vid närmaste gemensamma uppställningsplats för avfallsbehållare på fastlandet.

2. Öar som saknar bro- eller färjeförbindelse

Vid permanentbostad hänvisas plats för uppställning av avfallsbehållare på fastlandet. För fritidsbostad som uppförts på öar gäller att avfallet ska lämnas vid närmaste gemensamma uppställningsplats för avfallsbehållare på fastlandet. Öar utan bro- eller färjeförbindelse omfattas inte av kommunal slamtömning.

3. Norrbyskär

Avfall under kommunalt ansvar lämnas i anvisade behållare på fastlandet. Slamtömning kan endast erbjudas inom perioden 1 maj - 30 september. Enbart heltömning är möjligt.

4. Holmön

Avfall under kommunalt ansvar lämnas i anvisade behållare. Fritidshussäsong avser vecka 20 till vecka 42. Slamtömning sker schemalagt under fritidshussäsong, då färjeförbindelse för tunga fordon finns.

5. Bottentömmande behållare, område enligt bilaga 2.

6. Veckohämtningsområde, område enligt bilaga 3.

Föreskrifter om avfallshantering för Umeå kommun.

Hämtningsintervall

26 § Ordinarie hämtning av avfall under kommunalt ansvar sker med de intervall som framgår nedan:

Restavfall

1. Från småhus med permanentboende sker hämtning av restavfall en gång var sjätte vecka. Finns det behov av tätare tömning kan detta erbjudas.
2. Från flerbostadshus och verksamheter sker hämtning av avfall under kommunalt ansvar varannan vecka. Veckohämtning erbjuds inom det område som anges enligt bilaga 3 om behov finns av utrymmesskäl vid befintliga avfallsutrymmen, betydande avfallsmängder eller att behov av borttransport finns för att undvika risk för olägenhet.
3. Från fritidsbostäder hämtas avfall under kommunalt ansvar en gång var sjätte vecka under perioden vecka 20 till vecka 42.
4. Under förutsättning att olägenhet ej uppstår kan hämtningsintervall för underjordsbehållare och andra bottentömmande behållare samt komprimerande behållare för restavfall utsträckas till en gång var sjätte vecka.

Matavfall

1. Från småhus med permanentboende sker hämtning av matavfall en gång varannan vecka.
2. Från flerbostadshus och verksamheter sker hämtning av matavfall varannan vecka. Veckohämtning erbjuds inom det område som anges enligt bilaga 3 om behov finns av utrymmesskäl vid befintliga avfallsutrymmen, betydande avfallsmängder eller att behov av borttransport finns för att undvika risk för olägenhet.
3. Från småhus med fritidsboende sker hämtning av avfall under kommunalt ansvar en gång varannan vecka under perioden vecka 20 till vecka 42.
4. Under förutsättning att olägenhet ej uppstår kan hämtningsintervall för bottentömmande behållare samt komprimerande behållare för matavfall utsträckas till en gång var fjärde vecka.

Förpackningsavfall

1. Från småhus med permanentboende sker hämtning av plast- och pappersförpackningar en gång var sjätte vecka.
2. Från flerbostadshus sker hämtning av plast- och pappersförpackningar varannan vecka. Veckohämtning erbjuds inom det område som anges enligt bilaga 3 om behov finns av utrymmesskäl vid befintliga avfallsutrymmen, betydande avfallsmängder eller att behov av borttransport finns för att undvika risk för olägenhet. För glas- och metallförpackningar sker vanligen hämtning en gång i månaden.
3. Från småhus med fritidsboende sker hämtning av plast- och pappersförpackningar en gång var sjätte vecka under perioden vecka 20 till vecka 42.
4. Under förutsättning att olägenhet ej uppstår kan hämtningsintervall för bottentömmande behållare samt komprimerande behållare för papper- och plastförpackningar utsträckas till en gång var sjätte vecka.

Enskilda avloppsanläggningar

5. Tömning av enskilda avloppsanläggningar:

Föreskrifter om avfallshantering för Umeå kommun.

- a) Från småhus och flerfamiljshus för permanentbostäder med ansluten vattentoalett sker tömning minst en (1) gång per år. Undantag minireningsverk och sluten tank som kräver annat i enlighet med punkt d och e.
- b) Från fritidsbostad med ansluten vattentoalett sker tömning minst en (1) gång vart tredje år. Undantag minireningsverk och sluten tank som kräver annat i enlighet med punkt d och e.
- c) Tömning av brunnar för bad-, disk-, och tvättvatten sker minst en (1) gång vartannat år från permanentbostäder och minst vart fjärde år från fritidsbostad.
- d) För minireningsverk ska tömning ske enligt leverantörens anvisningar om inte miljö- och hälsoskyddsnämnden beslutat annat.
- e) Fastighetsägare eller nyttjanderättshavare beställer tömning av sluten tank hos renhållaren.
- f) Fastighetsinnehavaren ansvarar för att avloppsanläggningen vid behov efter tömning återfylls med vatten.
- g) Fastighetsinnehavaren ansvarar för att byte av fosforfilter sker enligt leverantörens anvisningar och intervall.

Filtermaterial

6. Fosforfilter hämtas av renhållaren. Om farbar väg fram till brunn med fosforfilter saknas, ansvarar fastighetsägaren för att fosforfilter lyfts i och ur brunnen och transporteras fram till farbar väg. Fosforfilter ska vara tillgängligt vid väg när hämtningsansvarig aviserat om hämtning.

Fett

7. Fettavskiljare ska tömmas enligt leverantörens anvisningar, men minst två (2) gånger per år. Fastighetsinnehavaren ansvarar för att fettavskiljare vid behov töms oftare samt att fettavskiljaren efter tömning återfylls med vatten.

Åtgärder om föreskrift inte följs.

27 § Renhållaren har rätt att inte utföra ordinarie hämtning om föreskrifterna i 8 a-c §§, 18 §, 19 §, 20 § samt 23 och 24 §§ inte följs.

Avfallet ska efter att rättelseåtgärder vidtagits av fastighetsinnehavaren hämtas antingen vid nästa ordinarie hämtningstillfälle eller efter beställning av extrahämtning mot avgift.

Särskilt om avfall under kommunalt ansvar från verksamheter

28 § Utöver vad som föreskrivs i 8–22 §§ ska verksamheter hålla avfall under kommunalt ansvar åtskilt från annat avfall. Konsumentelavfall lämnas vid kommunens insamlingsställe eller enligt vad som anges i bilaga 1.

Tömning av enskilda avloppsanläggningar, fettavskiljare och latrin från torrtoaletter samt jämförliga lösningar som genererar avfall under kommunalt ansvar utförs minst en (1) gång per år och i övrigt efter behov för att upprätthålla en god funktion i tanken/avskiljaren.

29 a § En verksamhet i en fastighet som har eller vill ha fastighetsnära insamling av förpackningsavfall och som avser ha en avfallshantering som är samlokaliserad med hushållens ska anmäla till renhållaren att den vill ha kommunal insamling sex (6) veckor innan insamlingen ska påbörjas.

Föreskrifter om avfallshantering för Umeå kommun.

29 b § Verksamheter som har avfallshantering som är samlokaliserad med hushåll och som har anmält att verksamheten vill ha kommunal insamling av förpackningsavfall eller skrymmande förpackningsavfall ska sortera ut förpackningsavfallet enligt 8 a § och lämna det till ett insamlingssystem som renhållaren tillhandahåller.

För plastflaskor och metallburkar som är avsedda för ett retursystem gäller i stället att sådana alltid ska lämnas till retursystemet i enlighet med 8a §.

Bestämmelsen i 8 a § om utsortering av läkemedelsavfall och förpackningar innehållande läkemedelsavfall ska lämnas till apotek, gäller endast hushåll.

Närmare föreskrifter och sortering återfinns i bilaga 1.

30 § Tömning av fettavskiljare vid affär, restaurang och liknande verksamhet ska ske så ofta att fett inte tillåts följa med avloppsvattnet ut i spillvattennätet.

Utformning och skötsel av fettavskiljare ska uppfylla krav enligt svensk standard SS-EN 1825–1 och SS-EN 1825–2 samt medge provtagning. Kompletterande regler framgår av ABVA, Allmänna bestämmelser för brukande av Umeå kommuns vatten- och avloppsanläggning.

Annat avfall än avfall under kommunalt ansvar från verksamheter

Uppgiftsskyldighet

31 § Den som bedriver en yrkesmässig verksamhet inom kommunen som ger upphov till annat avfall än avfall under kommunalt ansvar ska lämna de uppgifter om art, sammansättning, mängd eller hantering av avfallet som behövs som underlag för kommunens renhållningsordning.

Enligt 3 kap. 41 § avfallsförordningen (2020:614) ska den som är innehavare av en hamn lämna uppgift om behovet av avfallshantering enligt 2 kap. 41 § Avfallsförordningen (2020:614) till renhållaren.

Undantag

Handläggning av ärenden

32 § Ärenden enligt 35, 36, 37, 38 andra stycket, 39, 41, 42, 43, 44 och 45 §§ i föreskrifterna handläggs av miljö- och hälsoskyddsnämnden.

En avgift för handläggningen av ansökan ska betalas.

Ansökan ska vara skriftlig och innehålla uppgifter om vilka avfallsslag som avses omhändertas, uppgifter om beräknade avfallsmängder samt en redogörelse för på vilket sätt omhändertagande ska ske utan att det innebär en risk för olägenhet för människors hälsa och miljön om det behövs för att kunna hantera ärendet samt den tidsperiod som ansökan avser.

Meddelade undantag är endast giltiga för den som sökt undantaget. Undantag ska omprövas om förutsättningarna ändras. Fastighetsinnehavaren eller nyttjanderättshavaren har skyldighet att meddela sådana förändringar.

Föreskrifter om avfallshantering för Umeå kommun.

En ansökan enligt 39, 41 och 42 §§ ska göras senast en (1) månad före den avsedda uppehållsperiodens start.

En ansökan enligt 37 §§ ska göras senast den 31 mars det år det utsträckta intervallet ska börja gälla.

Kompostering, annan återvinning eller bortskaffande av visst avfall under kommunalt ansvar

33 § Avfall får endast tas om hand på den egna fastigheten enligt vad som anges i 34–37 §§ i dessa föreskrifter och under förutsättning att det kan ske utan risk för olägenhet för människors hälsa och miljön. Anmälan eller tillstånd för yrkesmässig kompostering och annan behandling kan eventuellt krävas enligt miljöprövningsförordningen (2013:251)

34 § Trädgårdsavfall från fastigheten får komposteras på fastigheten utan särskild anmälan. Trädgårdsavfall som innehåller invasiva främmande arter ska hanteras enligt bestämmelserna i bilaga 1.

35 § Fastighetsinnehavare eller nyttjanderättshavare som själv avser att kompostera matavfall och liknande avfall från fastigheten på sin fastighet ska anmäla detta till miljö- och hälsoskyddsnämnden.

Kompostering av matavfall och liknande avfall på fastigheten ska ske i skadedjurssäker behållare och på sådant sätt att olägenhet för människors hälsa eller miljön inte uppstår. Fastigheten ska ha utrymme för användning av den erhållna kompostjorden.

36 § Kompostering av latrin på fastigheten kan, efter ansökan, tillåtas i särskild därför avsedd anläggning på fastigheten, s.k. förmultningsanläggning eller liknande anläggning för omhändertagande av latrin för användning av näringsämnen. Fastigheten ska ha utrymme för användning av den erhållna kompostjorden.

Förlängt hämtningsintervall

37 § För enskilda avloppsanläggningar kan fastighetsinnehavare eller den nyttjanderättshavare som äger anläggningen, beviljas förlängt hämtningsintervall om anläggningen är tillståndsgiven enligt miljöbalken och att vid en bedömning av anläggningens belastning och beskaffenhet står klart att tömning inte behöver ske enligt ordinarie intervall samt att det kan ske utan risk för olägenhet för människors hälsa och miljön.

Beviljat förlängt hämtningsintervall gäller i högst tio (10) år. Det är fastighetsinnehavarens ansvar att hämtningen anpassas till anläggningens behov. Medgivande om förlängt hämtningsintervall kan återkallas om det kan konstateras att förutsättningarna för sådant inte är uppfyllda.

37 a § För fettavskiljare kan fastighetsinnehavare eller den nyttjanderättshavare som äger anläggningen, beviljas förlängt hämtningsintervall om det vid en bedömning av anläggningens belastning och beskaffenhet står klart att tömning inte behöver ske enligt ordinarie intervall samt att det kan ske utan risk för olägenhet för människors hälsa och miljön.

Beviljat förlängt hämtningsintervall gäller i högst tio (10) år.

Det är fastighetsinnehavarens ansvar att hämtningen anpassas till anläggningens behov.

Medgivande om förlängt hämtningsintervall kan återkallas om det kan konstateras att förutsättningarna för sådant inte är uppfyllda.

Föreskrifter om avfallshantering för Umeå kommun.

Gemensamma avfallsbehållare

38 § Två eller tre fastighetsinnehavare eller nyttjanderättshavare som är gränsgrannar eller grannar med mellanliggande väg och har samma hämtningsintervall kan efter meddelande till renhållaren använda gemensam avfallsbehållare för kommunalt avfall under kommunalt ansvar, det vill säga restavfall, matavfall och förpackningar. Det är möjligt att dela behållare för ett eller flera avfallsslag. Detta under förutsättning att bestämmelserna i dessa föreskrifter om fyllnadsgrad och vikt beaktas.

En av fastighetsinnehavarna eller nyttjanderättshavarna ska förbinda sig att ansvara för uppställningsplats och avfallsbehållare.

Det krävs tillstånd för att använda gemensam avfallsbehållare i andra fall än det som anges i första stycket.

Tillstånd ska endast medges om:

1. avståndet mellan de som ska använda gemensam avfallsbehållare och avståndet till uppställningsplatsen för behållaren inte är längre än vad som får anses motiverat för att uppnå en god avfallshantering,
2. delningen kan ske utan att olägenheter för människors hälsa och miljön uppstår,
3. att bestämmelserna i dessa föreskrifter följs,
4. de som vill dela har samma hämtningsintervall.

Uppehåll i hämtning

39 § Uppehåll i hämtning av kommunalt avfall under kommunalt ansvar, det vill säga mat-, rest- och förpackningsavfall kan tillåtas fastighetsinnehavare eller nyttjanderättshavare om fastigheten inte kommer att nyttjas under en sammanhängande tid om minst tolv (12) månader. Uppehållet gäller som längst ett (1) år om inte något annat bestämts.

a) Begäran om uppehåll av säsongshämtning måste göras senast den 30 april för att renhållaren ska kunna verkställa uppehållet. Uppehållet gäller högst en säsong.

40 § upphävs enligt beslut KF x §.

41 § Fastighetsinnehavare eller nyttjanderättshavare kan beviljas uppehåll i hämtning av avfall från fastighetens avloppsanläggning om fastigheten inte kommer att nyttjas under en sammanhängande tid om minst ett (1) år.

Innan uppehåll medges ska avloppsanläggningen vara tömd. Efter tömningen får anläggningen inte användas.

Uppehållet gäller som längst i fem (5) år för fritidsbostad och två (2) år för permanentbostad om det inte bestämts något annat.

42 § Uppehåll i hämtning av fettavskiljarslam kan beviljas om anläggningen inte kommer att nyttjas under en sammanhängande tid om minst ett (1) år.

Uppehållet gäller som längst i ett (1) år om det inte bestämts något annat.

Föreskrifter om avfallshantering för Umeå kommun.

Eget omhändertagande och befrielse från skyldigheten att överlämna avfall under kommunalt ansvar

43 § Fastighetsinnehavare eller nyttjanderättshavare kan beviljas dispens från kommunal avfallshantering om det finns särskilda skäl och den som ska hantera avfallet med stöd av dispensen kan göra det på ett hälso- och miljömässigt godtagbart sätt.

Dispensen gäller som längst i fem (5) år om det inte bestämts något annat.

44 § Fastighetsinnehavare eller nyttjanderättshavare som själv kan ta hand om avfallet från sin avloppsanläggning på ett sätt som gör att avfallsets näringsinnehåll kommer till nytta för odling samt har särskilda skäl kan beviljas dispens från att lämna detta avfall till kommunen.

Dispensen gäller som längst i fem (5) år om det inte bestämts något annat.

Eget omhändertagande av matavfall

45 § Fastighetsinnehavare eller nyttjanderättshavare kan beviljas befrielse från att lämna matavfall och liknande avfall till kommunen under förutsättning att:

1. allt avfall kan hanteras under hela året på fastigheten,
2. hanteringen sker på ett sådant sätt att djur inte har åtkomst till avfallet,
3. det finns utrymme på fastigheten för att använda den erhållna kompostjorden på ett sätt som gör att avfallsets näringsinnehåll kommer till nytta vid odling, och
4. hanteringen i övrigt inte innebär att en olägenhet för människors hälsa eller miljön uppstår.

Särskilda bestämmelser för försöksområden

46 § Begränsade områden kan av kommunstyrelsen eller den som den utser, utses som försöksområde för ändrade tömningsrutiner under en begränsad tidsperiod. För dessa områden kan särskilda bestämmelser och föreskrifter som avviker från dessa föreskrifter utfärdas.

Återkallande av medgivet undantag och dispens

47 § Beviljade undantag och dispenser kan efter omprövning återkallas om fastighetsinnehavaren eller nyttjanderättshavaren lämnat felaktiga uppgifter som legat till grund för medgivandet, om hanteringen inte sker utifrån givna villkor eller om hanteringen visar sig orsaka olägenhet för människors hälsa och miljön.

Beviljat undantag är alltid kopplat till den sökande och upphör att gälla vid ändrade förhållanden. Sökande är skyldig att anmäla förändrade förhållanden till miljö- och hälsoskyddsnämnden.

Övergångsbestämmelser

Dessa föreskrifter träder i kraft den 1 november 2026 då föreskrifter för Umeå kommun 1 juli 2025 upphör att gälla. Tidigare meddelade dispenser och andra beslut meddelade med stöd av de upphävda föreskrifterna ska anses meddelade med stöd av motsvarande bestämmelser i denna föreskrift.

Föreskrifter om avfallshantering för Umeå kommun.

Undantag som meddelats enligt tidigare föreskrifter i renhållningsförordningen gäller även fortsättningsvis eller tills förändrade förhållanden anges, om inte dessa föreskrifter i sig upphäver tidigare undantag.

Fastighetsinnehavare eller nyttjanderättshavare som på fastigheten komposterar matavfall och som innan den 1 juli 2025 anmält komposteringen till miljö- och hälsoskyddsnämnden ska anses vara befriad från att lämna matavfallet till kommunen i enlighet med 45 §.

Föreskrifter om avfallshantering för Umeå kommun.

Bilaga 1. Sortering och lämning av avfall

Denna bilaga ger vägledning till hushåll och verksamheter om de olika avfallsslagen och hur dessa ska utsorteras, hanteras och borttransporteras. Mer om avfall under kommunalt ansvar finns att läsa i tabell 1. Tabell 2 redovisar avfall under producentansvar och tabell 3 redovisar exempel på avfall från verksamheter.

Blandat avfall och restavfall ska läggas i säck eller paket och lämnas i behållare. Avfallet ska vara väl emballerat så att det inte sprids eller att skada, arbetsmiljöproblem och andra olägenheter uppkommer. Restavfall får inte lämnas på kommunens återvinningscentraler. Glödande avfall får inte lämnas till kommunens avfallshantering. Mer information om sortering av avfall finns på Vakin.se.

Tabell 1. Avfall under kommunalt ansvar

Avfallsslag	Krav på utsortering och möjlighet till eget omhändertagande	Krav på hantering t.ex. emballering, förvaring, anordningar	Instruktion för hämtning/lämning
Bygg- och rivningsavfall Exempelvis kakel, fönster, gipsskivor, oimpregnerat trä, tegel och armeringsjärn.	Avfallet ska sorteras i åtminstone följande fraktioner: trä, mineral (betong, tegel, klinker, keramik och sten), metall, glas, plast och gips.	Fraktionerna ska förvaras och transporteras skilt från varandra och annat avfall.	Bygg- och rivningsavfall som inte produceras i en yrkesmässig verksamhet lämnas till kommunens återvinningscentraler. Hämtning utförs av renhållaren efter beställning. Bygg- och rivningsavfall får blandas med skrymmande avfall av motsvarande material i de insamlingssystem som kommunen tillhandahåller för sådant avfall.
Farligt avfall (exklusive konsumentelavfall)	Sorteras ut och hålls skilt från annat avfall.	Emballaget ska vara tydligt märkt med uppgift om innehåll, om möjligt använd originalförpackningen. Olika	Farligt avfall ska lämnas till kommunens återvinningscentral.

Föreskrifter om avfallshantering för Umeå kommun.

Exempelvis rester av olja, färg, starka rengöringsmedel, produkter innehållande kvicksilver eller andra kemikalier. Asbest.		typer av farligt avfall får inte blandas. Förvaras så att risk för spridning till omgivningen inte sker. Asbest ska vara tätt förslutet så att det inte dammar och ska dessutom kunna lyftas och läggas i container av en person.	Storleken på förpackningen bör inte vara större än att den lätt kan hanteras av en person.
Skrymmande avfall Exempelvis trasiga möbler, cyklar, barnvagnar, stora leksaker, julgränar eller större emballage.	Hanteras separat från annat avfall under kommunalt ansvar. Sorteringskrav utifrån hur avfallet lämnas.	Skrymmande avfall från hushåll, för separat borttransport av renhållaren ska i den mån det är möjligt, buntas eller förpackas i lämpligt emballage. Skrymmande avfall ska föras med märkning som klargör att det är fråga om skrymmande avfall.	Enskilda hushåll ska lämna avfallet till kommunens återvinningscentraler eller beställa hämtning enligt instruktion från renhållaren. Boende i flerbostadshus kan även lämna skrymmande avfall i utrymmen eller behållare som fastighetsinnehavaren tillhandahåller. Hämtning utförs av renhållaren efter beställning.
Trädgårdsavfall Exempelvis fallfrukt, löv, gräs, kvistar och grenar som är mindre än tre (3) centimeter i diameter. Undantag: Det krävs speciell hantering av växtmaterial från invasiva främmande arter.	Sorteras ut och hålls skilt från annat avfall. Får komposteras på fastigheten utan anmälan. Undantag: växtmaterial från invasiva främmande arter sorteras ut separat och får ej komposteras.	Emballeras ej. Undantag: växtmaterial från invasiva främmande arter förpackas i helt tätslutande sopsäckar/storsäckar.	Lämnas till kommunens återvinningscentraler. Hämtning kan beställas av renhållaren.
Trädgårdsavfall med främmande invasiva arter	Växtmaterial från invasiva främmande arter ska sorteras ut separat och får ej	Växtmaterial från invasiva främmande arter förpackas i helt tät	Förpackat växtmaterial från invasiva främmande arter

Föreskrifter om avfallshantering för Umeå kommun.

	komposteras eller blandas med annat trädgårdsavfall.	sop- eller storsäck som ska förslutas.	lämnas som brännbart avfall eller lämnas på återvinningscentral. Hämtning kan beställas av renhållaren.
Jord innehållande invasiva främmande arter	Jord innehållande invasiva främmande arter får inte blandas med växtdelar då jorden deponeras och inte får innehålla för stor mängd organiskt material.	Ska emballeras i genomskinliga sopsäckar och förslutas väl.	Jord innehållande rötter eller frön från invasiva främmande arter får inte lämnas på återvinningscentralen. Hämtning ska beställas av renhållaren.
Latrin	Latrinbehållare ska endast användas till latrin i form av urin, avföring och toapapper. Behållaren eller dess innehåll får inte inneslutas i annat emballage. Behållaren får inte tillföras ämne eller produkt som försvårar den fortsatta hanteringen, exempelvis produkter innehållande formalin, fenol eller liknande som desinfektionsmedel (saneringsvätska eller karbolkalk).	Behållare för uppsamling av latrin ska köpas hos Vakin och lämnas till återvinningscentral.	Latrinbehållare från hushåll kan lämnas vid återvinningscentral eller kan efter beställning hos renhållaren, mot avgift, hämtas vid fastigheten. Vid hämtning får behållaren väga max 15 kg.
Slam och fosforfiltermaterial från enskilda avloppsanläggningar	Materialet ska vara åtkomligt för tömning i den anläggning där det genereras.	Filtermaterial från fosforfällor och andra jämförbara filter ska vara förpackat eller tillgängligt på ett sådant sätt att hämtning kan utföras av fordon utrustat med kran om så krävs.	Hämtning kan beställas av renhållaren.
Restavfall Exempel på restavfall är blöjor, hygienartiklar, tops, diskborstar, kuvert, städsopor, snus, tuggummi,	Ska sorteras ut och hållas skilt från annat avfall.	Läggs i säck eller emballeras och lämnas i behållare. Avfallet ska vara väl emballerat så att det inte sprids eller så att skada,	Restavfall borttransporteras från fastigheten i enlighet med hämtningsintervall som kommunen tillhandahåller.

Föreskrifter om avfallshantering för Umeå kommun.

kattsand och dammsugarpåsar.		arbetsmiljöproblem eller andra olägenheter inte uppkommer. Restavfall får inte lämnas på återvinningscentral eller återvinningsstation.	Extra hämtning kan beställas enligt fastställd taxa.
Matavfall från hushåll. Matavfall utgörs av biologiskt nedbrytbart avfall som uppkommer i och med livsmedelshanteringen i hushåll, till exempel skal och matrester.	Matavfall ska sorteras ut och hållas skilt från annat avfall.	Utsorterat matavfall förpackas i, av Vakin anvisade, påsar och lämnas i avsedd behållare. Alternativt kan matavfallet komposteras i kompost på den egna fastigheten. Egen matavfallskompostering ska anmälas till miljö- och hälsoskyddsnämnden.	Matavfall borttransporteras från fastigheten i enlighet med hämtningsintervall som Vakin tillhandahåller. Extra hämtning kan beställas enligt fastställd taxa.
Matfetter och frityroljor	Ska sorteras ut och hållas väl avskilt.	Matfett och frityrolja ska förvaras i behållare med tätslutande lock. Större mängd matfetter eller frityroljor lämnas på anvisade platser.	Maximalt 1,5 liter flytande emballerat avfall får läggas i behållare för restavfall, om det kan ske utan att emballaget går sönder. Avfallet kan även lämnas på återvinningscentraler eller återvinningsstation där fettinsamling finns. Hämtning kan beställas av renhållaren.

Föreskrifter om avfallshantering för Umeå kommun.

Förpackningar	I enlighet med definitionen av förpackningar i förordning (2022:1274) om producentansvar förpackningar	Lämnas emballerat i de behållare som tillhandahålls. Plastförpackningar ska vara väl emballerade i plastpåse så att det inte sprids eller skada, arbetsmiljöproblem eller andra olägenheter inte uppkommer. Förpackningar som ska emballeras är små eller lätta plastförpackningar som exempelvis plasthöljen runt godis och plastkorkar. För den som vill emballera sitt förpackningsavfall är det viktigt att tänka på att emballaget måste vara av samma material som tunnans övriga innehåll. Det vill säga, pappersförpackningar ska omslutas av emballage i papper.	Förpackningar sorteras och lämnas i det fastighetsnära insamlingssystemet som renhållaren tillhandahåller. Förpackningar får också sorteras och lämnas på någon av kommunens återvinningsstationer eller återvinningscentraler. Skrymmande förpackningar lämnas till någon av kommunens återvinningsstationer eller återvinningscentraler.
Returpapper	I enlighet med definitionen av returpapper i avfallsförordningen (2020:614).	Lämnas löst i de behållare som tillhandahålls/anvisas.	Lämnas till insamlingssystem för returpapper.
Glödande avfall	Exempelvis varm aska, frätande ämnen eller ämnen som kan förorsaka självantändning.		Får inte lämnas som restavfall.
Döda sällskapsdjur samt mindre mängder avfall från	Mindre sällskapsdjur (maxstorlek hund) kan även grävas ner på den egna fastigheten, förutsatt att graven är så	Ska förpackas väl innan det läggs i behållare för restavfall.	

Föreskrifter om avfallshantering för Umeå kommun.

husbehovsjakt, högst 15 kg per hämtningstillfälle. Exempel hundar, katter, marsvin och minigris och kaniner. Exempel på mindre mängder avfall från husbehovsjakt är skinn, ben och inälvor.	djup att djur hindras från att gräva upp kroppen, att ingen misstanke om smitta föreligger samt att det kan ske utan risk för olägenhet för människors hälsa eller miljö.		
Större djur eller större mängd sådant avfall.	Det vill säga andra djur än döda sällskapsdjur samt avfall från husbehovsjakt överstigande 15 kg.	Kontakta veterinär. Gällande föreskrifter från Jordbruksverket ska beaktas.	
Stickande och skärande avfall. Bland annat kanyler och sprutor.		Ska förpackas i skyddande hölje innan det läggs i behållare för restavfall, så att inte skärskador eller annan olägenhet uppstår.	Väl emballerat avfall läggs i behållare för restavfall.
Textilavfall består av kläder av textil, hemtextil, inredningstextil, väskor och accessoarer av textil.	Textilavfall ska sorteras ut och hållas skilt från annat avfall. Textilavfall som är möjligt, blött, angripet av skadedjur eller så fläckigt, nedsmutsat, slitet eller trasigt att det försvårar förberedelse för återanvändning eller materialåtervinning omfattas ej av kravet på utsortering. Det ska i stället, när det utgörs av mindre textild föremål i liten mängd t.ex. strumpor och underkläder, sorteras som restavfall och om det är skrymmande	Textilavfallet ska läggas i säck som försluts väl.	Textilavfall som utgör kommunalt avfall från hushåll, detaljhandel eller annan verksamhet ska lämnas till de insamlingssystem som renhållaren tillhandahåller på återvinningscentraler. Hela och rena textilier kan lämnas till återförsäljare av second hand-produkter eller övriga mottagare.

Föreskrifter om avfallshantering för Umeå kommun.

	textilföremål eller större mängder hanteras som skrymmande avfall. Textilavfall som är förorenat med farliga ämnen ska sorteras som farligt avfall.		
Användbara saker	Frivillig utsortering. Exempelvis hela och rena användbara saker.		Kan lämnas för återbruk vid återvinningscentral. Det kan även lämnas till återförsäljare av second hand-produkter eller övriga mottagare.

Föreskrifter om avfallshantering för Umeå kommun.

Tabell 2. Avfall under producentansvar

Avfallsslag	Krav på utsortering	Krav på hantering t.ex. emballering, förvaring, anordningar	Instruktion för hämtning/lämning
Kasserade bilbatterier.	I enlighet med definitionen av batteri i förordning (2008:834) om producentansvar för batterier.	Ställs upp på ett sätt som förhindrar att batterisyra/innehåll rinner ut.	Ska lämnas i de insamlingssystem som tillhandahålls av producent. Sådana platser finns även på återvinningscentralerna.
Kasserade bärbara batterier. Om kasserade produkter innehåller lösa bärbara batterier ska dessa plockas ur. Är de bärbara batterierna inbyggda i produkten hanteras den som avfall från elutrustning.	I enlighet med definitionen av bärbart batteri i Förordning (2008:834) om producentansvar för batterier.	Förvaras så att risk för spridning till omgivningen inte sker.	Ska lämnas i de insamlingssystem som tillhandahålls av producent. Sådana platser finns även på återvinningscentralerna.
Konsumentelavfall Exempelvis trasig dator, mobiltelefonladdare och kaffebruggare.	I enlighet med definition i förordning (2022:1276) om producentansvar för elutrustning, kasserade elektriska och elektroniska produkter ex. kyl- och frysskåp, spisar, TV-apparater och batteridrivna leksaker samt lysrör, lågenergilampor och glödlampor. Skrymmande konsumentelavfall ska sorteras ut och hållas skilt från annat skrymmande avfall. <i>Litet</i>	Förvaras så att risk för spridning till omgivningen inte sker. På återvinningscentralen ska avfallet lämnas enligt instruktioner på plats.	Ska lämnas i de insamlingssystem som tillhandahålls av producent. Sådana platser finns även på återvinningscentralerna.

Föreskrifter om avfallshantering för Umeå kommun.

	elavfall ska sorteras ut och hållas skilt från restavfall.		
Läkemedel	I enlighet med definitionen av läkemedel i förordningen (2009:1031) om producentansvar för läkemedel.	Ska lämnas i behållare/påse som tillhandahålls av apoteket.	Lämnas till apotek.
Fiskeredskap Avfall som utgörs av fiskeredskap av plast från hushåll, eller som till sin art och sammansättning liknar avfall från hushåll, ska sorteras ut separat.	Om en elutrustning är inbyggd eller på annat sätt ingår i ett fiskeredskap som har blivit avfall ska elutrustningen avlägsnas innan fiskeredskapet lämnas, om den kan avlägsnas på ett enkelt sätt.	Om elutrustningen inte kan avlägsnas på ett enkelt sätt ska fiskeredskapet som har blivit avfall lämnas som elavfall.	Avfallet ska lämnas på återvinningscentral.

Föreskrifter om avfallshantering för Umeå kommun.

Tabell 3. Exempel på avfall från verksamheter

Verksamhetsavfall, till exempel bygg- och rivningsavfall som produceras i en yrkesmässig verksamhet, faller inte under kommunens insamlingsansvar och ska hanteras separat från avfall under kommunalt ansvar. Avfallsinnehavaren ansvarar för att anlita en godkänd transportör med tillstånd för borttransport från fastigheten.

Avfallsslag	Krav på utsortering	Krav på hantering t.ex. emballering, förvaring, anordningar	Instruktion för hämtning/lämning
Restavfall Exempel på restavfall är hygienartiklar, diskborstar, kuvert, städsopor, snus, tuggummi och dammsugarpåsar.	Ska sorteras ut och hållas skilt från annat avfall.	Läggs i säck eller emballeras och lämnas i behållare. Avfallet ska vara väl emballerat så att det inte sprids eller så att skada, arbetsmiljöproblem eller andra olägenheter inte uppkommer. Restavfall får inte lämnas på återvinningscentral eller återvinningsstation.	Restavfall borttransporteras från fastigheten i enlighet med hämtningsintervall som kommunen tillhandahåller.
Brännbart avfall som inte är avfall under kommunalt ansvar som exempelvis trasiga trämöbler eller kasserade böcker med hårda pärmar.	Sorteras ut och hålls skilt från annat avfall.		Lämnas till en godkänd avfallsmottagare som har tillstånd från länsstyrelsen.
Ikke brännbart avfall Exempelvis trasiga koppar av porslin och keramik eller trasig köksutrustning av metall.	Sorteras ut och hålls skilt från annat avfall.		Lämnas till en godkänd avfallsmottagare som har tillstånd från länsstyrelsen.

Föreskrifter om avfallshantering för Umeå kommun.

Bygg- och rivningsavfall som till exempel kakel, fönster, gipsskivor, oimpregnerat trä, tegel och armeringsjärn.	Avfallet ska sorteras i åtminstone följande fraktioner: trä, mineral (betong, tegel, klinker, keramik och sten), metall, glas, plast och gips.	Fraktionerna ska förvaras skilt från varandra och annat avfall och även transporteras skilt (transporten kan ske i samma fordon).	Lämnas till en godkänd avfallsmottagare som har tillstånd från länsstyrelsen.
Farligt avfall (exklusive elavfall) Exempelvis rester av olja eller färg, starka rengöringsmedel, produkter som innehåller kvicksilver, andra kemikalier och smittförande avfall.	Sorteras ut och hålls skilt från annat avfall enligt avfallsförordningen (2020:614).	Förvaras så att risk för spridning till omgivningen inte sker.	Lämnas till en godkänd avfallsmottagare för farligt avfall. Observera att farligt avfall inte får lämnas på kommunens återvinningscentraler.
Avfall från oljeavskiljare	Sorteras ut och hålls skilt från annat avfall enligt avfallsförordningen (2020:614).		Hämtning utförs av en godkänd avfallsmottagare som har tillstånd från länsstyrelsen.
Skärande och stickande avfall, exempelvis trasiga dricksglas och knivar, nålar från sytillbehör, vassa trädgårdsredskap, rakhyvlar och skärblad. Stickande och skärande med kontakt med smittförande avfall som uppstår i verksamheter är i regel inte kommunalt avfall. Avfall från		Omluts av förpackning eller påse för att skydda mot skärskador.	Lämnas till en godkänd avfallsmottagare som har tillstånd från länsstyrelsen.

Föreskrifter om avfallshantering för Umeå kommun.

hemsjukvård ansvarar vårdgivaren för.			
Smittförande avfall som t.ex. föremål med skärande/stickande egenskaper som varit i kontakt med kroppsvätskor från människor, eller från djur inom djurens hälso- och sjukvård (kasserade kanyler, skalpeller, piercing- och tatueringsverktyg eller insulinpennor mm) (SOSFS 2005:26; AFS 2018:4). Även biologiskt avfall som vävnader, organ och identifierbara kroppsdelar räknas hit (SOSFS 2001:8). Se gällande föreskrifter och allmänna råd från Socialstyrelsen och Arbetsmiljöverket.	Sorteras ut och hålls skilt från annat avfall enligt avfallsförordningen (2020:614).	Samlas i typgodkända behållare som skyddar mot skär- och stickskador. Rum där smittförande avfall förvaras ska vara synligt märkta med varningsskylt med internationella symbolen för biologisk fara. Avfallet får inte vara åtkomligt för obehöriga, och måste förvaras i typgodkända behållare som är korrekt uppmärkta (detta gäller inte om avfallet konverterats till icke-smittförande avfall genom autoklivering eller annan godkänd metod).	Lämnas till en godkänd avfallsmottagare för farligt avfall. Observera att farligt avfall inte får lämnas på kommunens återvinningscentraler.
Matavfall från verksamheter.	Matavfall utgörs av biologiskt nedbrytbart avfall som uppkommer i och med livsmedelshanteringen i verksamheten till exempel skal och matrester.	Utsorterat matavfall förpackas i, av renhållaren anvisade, påsar och lämnas i avsedd behållare. För storkök och restauranger som har större mängder matavfall	Matavfall borttransporteras från fastigheten i enlighet med hämtningsintervall som renhållaren tillhandahåller.

Föreskrifter om avfallshantering för Umeå kommun.

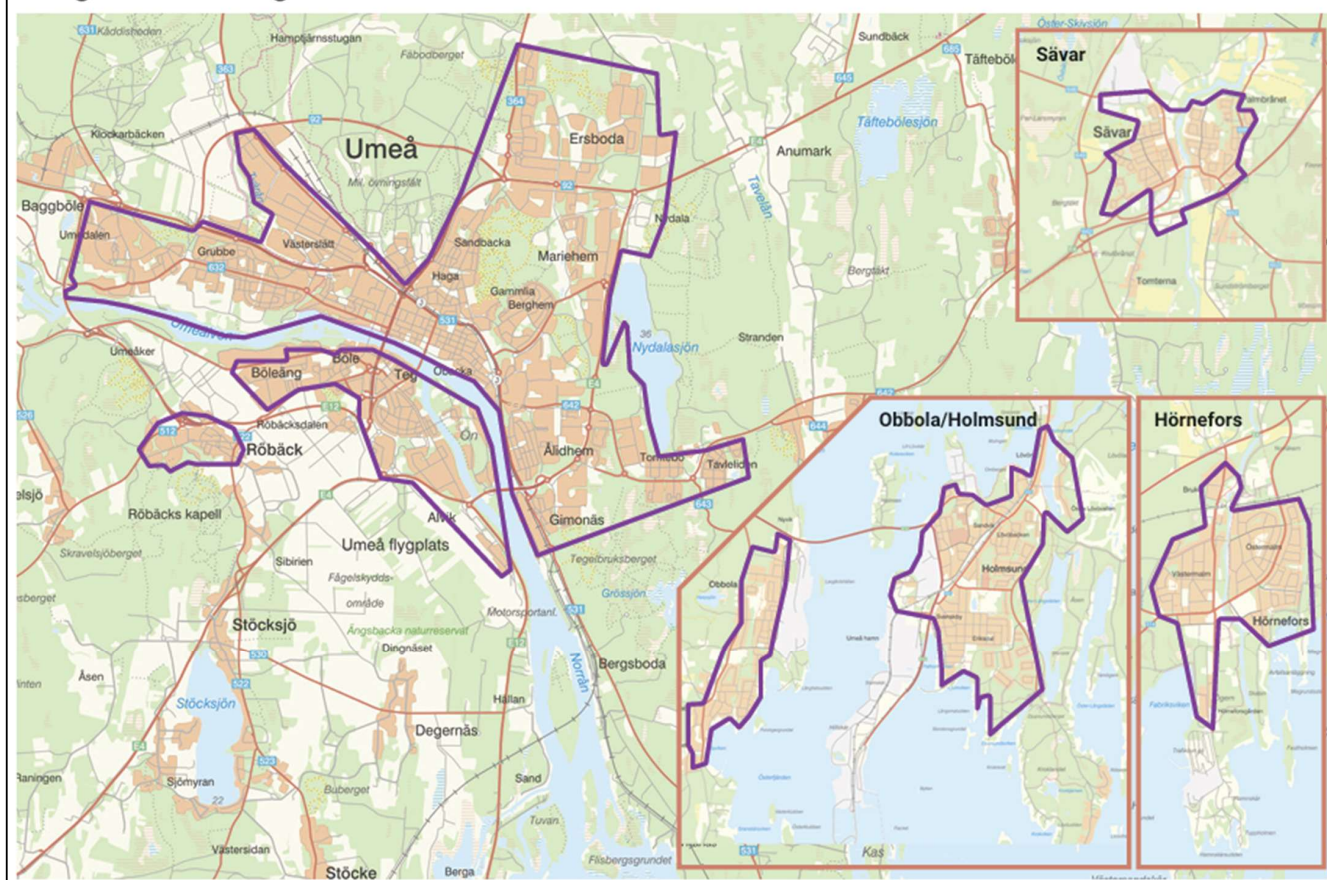
	Matavfall ska sorteras ut och hållas skilt från annat avfall.	accepteras även matavfallskvarn och tank. Andra lösningar kan accepteras efter ansökan hos miljö- och hälsoskyddsnämnden.	Extra hämtning kan beställas enligt fastställd taxa. Detaljhandeln har ett eget ansvar för insamling och behandling av sitt matavfall.
Fett från fettavskiljare	Materialet ska vara åtkomligt för tömning i den anläggning där det genereras.		Fett från fettavskiljare hämtas av renhållaren. Detaljhandeln ansvarar själv för hantering och hämtning/lämning av detta.
Slam och fosforfiltermaterial från enskilda avloppsanläggningar	Materialet ska vara åtkomligt för tömning i den anläggning där det genereras.	Filtermaterial från fosforfällor och andra jämförbara filter ska vara förpackat eller tillgängligt på ett sådant sätt att hämtning kan utföras av fordon utrustat med kran om så krävs.	Lämnas till en godkänd avfallsmottagare som har tillstånd från länsstyrelsen.
Andra animaliska biprodukter (ABP) än döda sällskapsdjur och matavfall från torghandel och detaljhandel. Animaliska biprodukter är produkter från djurriket som inte är avsedda som livsmedel t.ex. före detta livsmedel (varor med passerat bäst före datum, trasiga varor som inte går		Före detta livsmedel från torghandel och detaljhandel där kommunen har andrahandsansvar ska av avfallslämnaren förpackas i särskild påse, säck, behållare eller lämnas i tank av typ som godkänts av renhållaren. Behållaren ska vara märkt med information att det innehåller ABP kategori 3. Verksamhetsavfall utanför kommunens ansvarsområde ska hanteras enligt ABP-förordningen.	ABP ska lämnas till en godkänd avfallsmottagare samt att dokument för spårbarhet ska medfölja. Avfallsmottagaren ska ha tillstånd från Jordbruksverket.

Föreskrifter om avfallshantering för Umeå kommun.

att sälja) eller spill och återkallade produkter. Blandas material enligt ovan med annat avfall utgör den blandade fraktionen före detta livsmedel och är ABP enligt definitionen.			
Elavfall Exempelvis kasserad kyl- och frysdisk, skrivare och industrivättmaskin.	Enligt förordningen (2022:1276) om producentansvar för elutrustning.		Lämnas till producenternas insamlingssystem
Förpackningar	Enligt förordning (2022:1274) om producentansvar för förpackningar.		Lämnas till producentens insamlingssystem eller till ett marknadsdrivet system för materialåtervinning.
Kasserade bilbatterier	Enligt förordning (2008:834) om producentansvar för batterier.	Ställs upp på ett sätt som förhindrar att batterisyra eller innehåll rinner ut.	Lämnas till producenternas insamlingssystem.
Kasserade bärbara batterier	Enligt förordning (2008:834) om producentansvar för batterier.	Förvaras så att risk för spridning till omgivningen inte sker.	Lämnas till producenternas insamlingssystem.

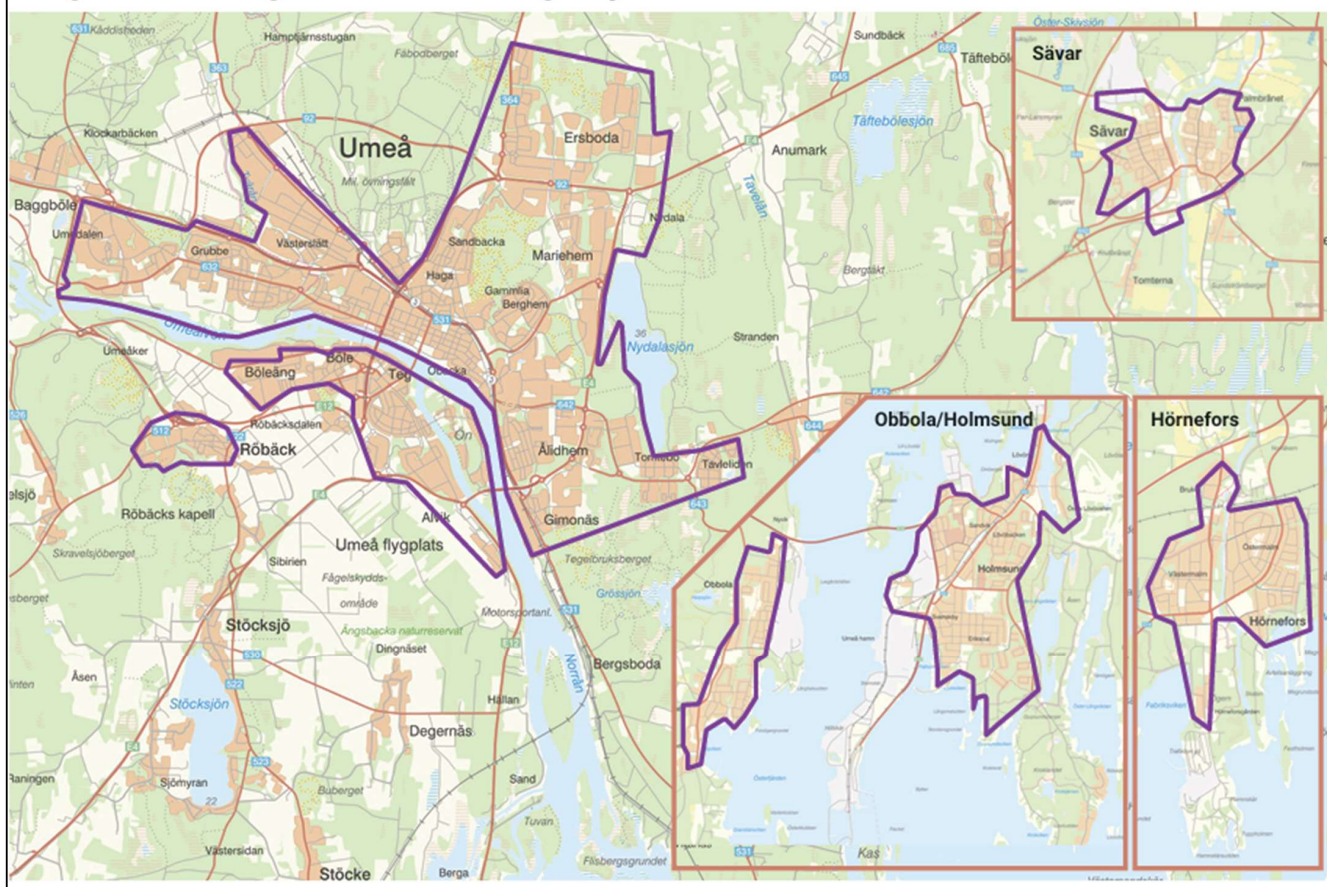
Bilaga 2. Tömningsområde botten tömmande behållare

Bilaga 2 - Tömningsområde botten tömmande behållare

Bilaga 3. Tömningsområde hämtning varje vecka

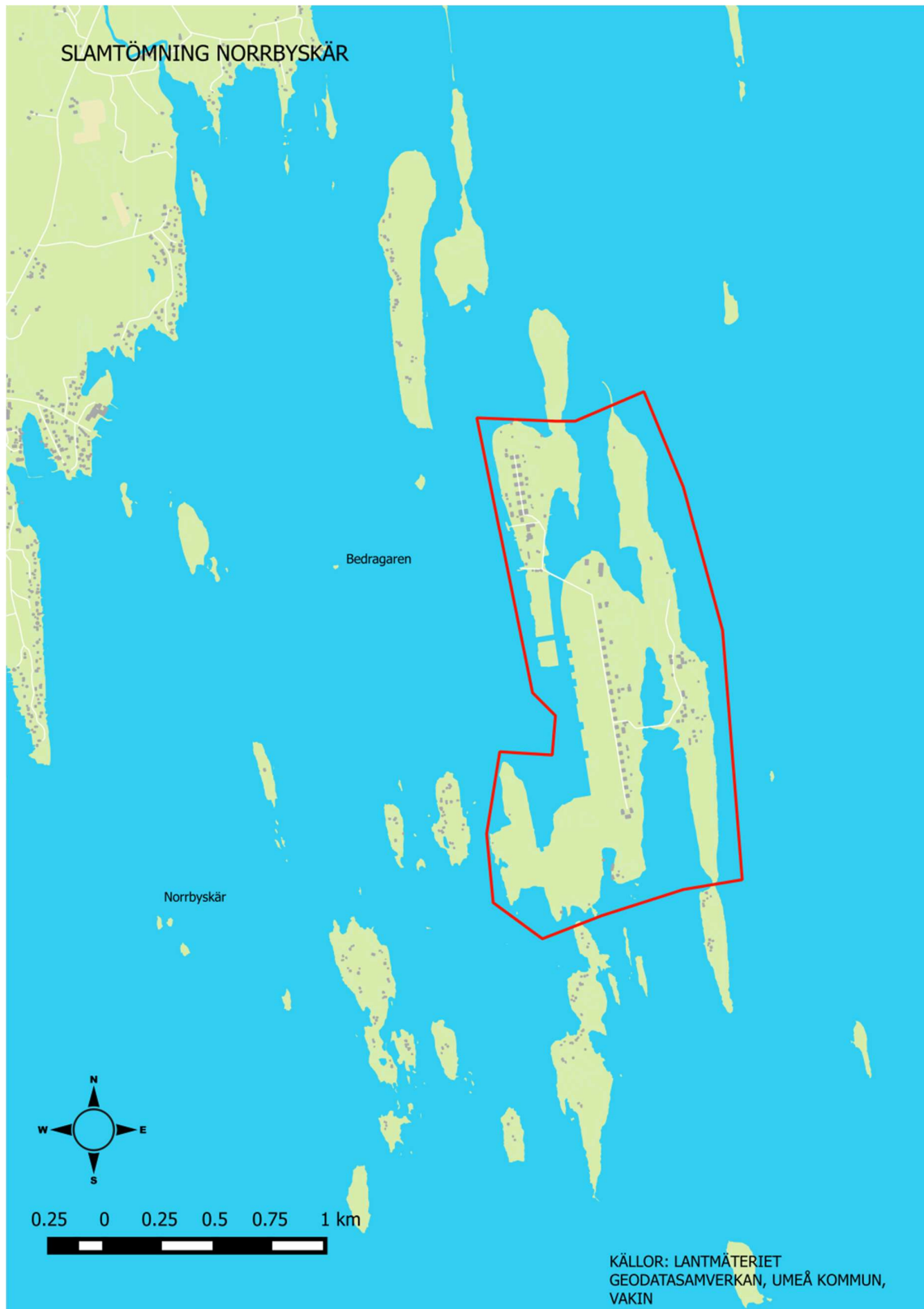
Bilaga 3 - Tömningsområde hämtning varje vecka

Bilaga 4. Tömningsområde öar

Figur 1: Slamtömning Holmön

Figur 2: Slamtömning Norrbyskär

Samrådsredogörelse

Innehåll

Samrådsredogörelse	1
Sammanfattning	1
Språkliga förändringar	3
Tekniska nämnden	4
Miljö- och hälsoskyddsnämnden	8
Byggnämnden.....	21
Byggnadsnämnden tillstyrker förslaget till reviderade Föreskrifter för avfallshantering i Umeå kommun i sin helhet.	21
Länsstyrelsen	21
Vakin.....	21
Bostaden.....	22
Region Västerbotten.....	23
Inkomna synpunkter via umea.se	23

Förslaget till nya avfallsföreskrifter har legat ute på kommunens hemsida, umea.se, under perioden 5/5–30/6. Det har även varit möjligt att ta del av dem i kommunhörnan på Umeå stadsbibliotek.

Synpunkter har kommit in från tekniska nämnden, miljö- och hälsoskyddsnämnden, byggnämnden, Vakin, Bostaden och länsstyrelsen. Vidare har ungefär 150 yttranden inkommit med e-post eller via kommunens hemsida.

Nedan följer en sammanfattning och redovisning av de yttranden som kommit in. Efter varje remissinstans finns en samlad redovisning av hur synpunkterna beaktats och hanterats.

Sammanfattning

Gjorda ändringar efter samrådsversionen är markerade i texten genom *kursiv* text.

- Lagrumshänvisningarna har uppdaterats för att överensstämja med de ändringar som gjorts i gällande lagstiftning. Det handlar främst om förändringar i miljöbalken.
- 2 § punkt d har tillägg gjorts avseende hantering av invasiva främmande arter. *För invasiva främmande arter, se förordning (2026:311) om invasiva främmande arter.* Dokumentet har genomgående uppdateras angående invasiva främmande arter där det är relevant och i bilagor.
- 2 § punkt 5b har: *b) under normala förhållanden skulle användas för stadigvarande bostad eller lagts till.*
- 2 § punkt 7, utifrån Skatteverkets definition: *7. Småhus - byggnad med 1–2 bostäder.*

Flerbostadshus - byggnad med fler än två lägenheter.

- 5 § har: *avfallsförebyggande åtgärder samt konsumentelavfall.* lagts till.
- 8 § punkt 8, tillägg: *(övrigt förpackningsmaterial).*
- 8 § punkt b, förtydligande: *som renhållaren eller renhållarens utförare tillhandahåller.*
- 8 § punkt c, förtydligande: *anvisningarna i bilaga 1, tabell 1.*
- 22 § Returpapper ska lämnas på *renhållarens* återvinningsstationer. Returpapper kan även hämtas *hos hushållen vid fastigheten av entreprenör som kommunen anlitat.*
- 26 §, restavfall, punkt 3 angående hämtningsintervall från fritidsbostäder har ändring från datum till veckonummer gjorts så att det nu framgår hämtning sker veckorna 20 till 42.
- 26 §, enskilda avloppsanläggningar, punkt 5, har ändrats till punkt g) istället för punkt h) som angavs i samrådsversionen.
- 38 §, förtydligande att det handlar om *kommunalt avfall under kommunalt ansvar, det vill säga* restavfall, matavfall och förpackningar.
- 39 §, förtydligande att det handlar om *kommunalt avfall under kommunalt ansvar, det vill säga* restavfall, matavfall och förpackningar samt att uppehåll kan tillåtas om fastigheten inte kommer att nyttjas under minst tolv (12) månader.
- 39 § punkt a har lagts till: *a) Begäran om uppehåll av säsongshämtning måste göras senast den 30 april för att renhållaren ska kunna verkställa uppehållet. Upphållet gäller högst en säsong.*
- 40 § har tagits bort.
- I bilaga 1, tabell 1 har följande angående sortering av förpackningar lagts till: *Förpackningar som ska emballeras är små eller lätta plastförpackningar som exempelvis plasthöljen runt godis och plastkorkar.*

För den som vill emballera sitt förpackningsavfall är det viktigt att tänka på att emballaget måste vara av samma material som tunnans övriga innehåll. Det vill säga, pappersförpackningar ska omslutas av emballage i papper.

- I bilaga 1, tabell 3 har följande förtydligande om hantering av stickande och skärande avfall från verksamheter gjorts: *Stickande och skärande med kontakt med smittförande avfall som uppstår i verksamheter är i regel inte kommunalt avfall. Avfall från hemsjukvård ansvarar vårdgivaren för.*
- I bilaga 1, tabell 3 har förtydligande gjorts angående matavfall från verksamheter: *Detaljhandeln har ett eget ansvar för insamling och behandling av sitt matavfall.*
- I bilaga 1, tabell 3 har förtydligande gjorts angående fett från fettavskiljare från verksamheter: *Detaljhandeln ansvarar själv för hantering och hämtning/lämning av detta.*
- I bilaga 1, tabell 3 har två förtydliganden angående andra animaliska biprodukter (ABP) från verksamheter gjorts: *Före detta livsmedel från torghandel och detaljhandel där kommunen har andrahandsansvar.... Samt: ABP ska lämnas till en godkänd avfallsmottagare samt att dokument för spårbarhet ska medfölja. Avfallsmottagaren ska ha tillstånd från Jordbruksverket.*

Språkliga förändringar

Behållare används istället för kärl.

Enskilda används istället för små, när det handlar om avlopp.

Tekniska nämnden

Förvaltningen har tagit del av förslaget och bedömer att revideringar för möjliggörande av införande av fastighetsnära insamling uppfylls och har nedanstående synpunkter.

Ansvarsfördelning mellan kommun och verksamhetsutövare. Skrivningarna kring fettavskiljare och returpapper behöver anpassas med anledning av de nyligen beslutade ändringarna i avfallslagstiftningen. Ändringarna innebär att det primära ansvaret för vissa avfallsfraktioner från verksamheter övergår till verksamhetsutövaren och kommunen får ett andrahandsansvar. Avfallsföreskrifterna behöver därför justeras för att tydliggöra ansvarsfördelningen och kommunens roll för nedan nämnda fraktioner men även ytterligare justeringar kan vara nödvändiga att genomföras.

Exempel på formuleringar som behöver ändras när det gäller returpapper är

8 § b där ”lämnas till ett insamlingssystem” i den nu gällande föreskriften föreslås ändras till ”lämnas till ett insamlingssystem som renhållaren eller renhållarens utförare tillhandahåller.”

22 § som anger att returpapper ska lämnas på kommunens återvinningsstation alternativt hämtas av kommunen anlitad entreprenör vid fastigheten.

Tabell 1. Avfall under kommunalt ansvar med formuleringen att returpapper lämnas till kommunens insamlingssystem för returpapper.

Den ändrade formuleringen i 8 § kan tolkas så att alla utsorterade förpackningsfraktioner, även från verksamheter, ska lämnas till ett system som renhållaren tillhandahåller. Denna formulering behöver ses över. Tidigare användes begreppet hushåll men det är borttaget i förslaget: ”Utsorterade förpackningar sorteras ut enligt 1–8 till ett insamlingssystem som renhållaren tillhandahåller.”

Avfall från fettavskiljare nämns på flera ställen i föreskriften och bör ses över utifrån de beslutade ändringarna i avfallslagstiftningen. I tabell 3 står att ”Fett från fettavskiljare hämtas av renhållaren.” Samma resonemang kring andrahandsansvar för kommunerna gäller matfettsavfall från verksamheter, vilket också behöver korrigeras. Detta tas upp i Tabell 3. Exempel på avfall från verksamheter ”Matfett och fritureolja hämtas av renhållaren.” I beskrivningen av hanteringen av avfallsslaget förpackningar från verksamheter är instruktionen i Tabell 3. Exempel på avfall från verksamheter att det ska ”Lämnas till någon av kommunens återvinningsstationer eller återvinningscentraler alternativt fastighetsnära insamling.” Verksamheter får inte lämna avfall på återvinningsstationer eller återvinningscentraler så skrivningen behöver justeras så att det blir korrekt.

Hämtningsintervall

Föreskriften bör kompletteras med hämtningsintervall för returpapper. Det behöver vara tydligt för hämtställen som är boenden (t.ex. vård- och omsorgsboenden och gruppboenden) och samlokaliserade verksamheter vilken hämtningsfrekvens som är möjlig. Hämtningsintervall för plast, kartong, metall och glas för flerbostadshus och verksamheter anges i 26 § punkt 4 punkt 2 under avsnittet matavfall.

Definitioner och begrepp

I 8 § c regleras hanteringen av invasiva arter men definition saknas vilket bör införas. Lämpligtvis görs definitionen genom hänvisning till annan lagstiftning så att den förblir aktuell. Ytterligare information om hanteringen av invasiva arter finns i tabell 1 Avfall under kommunalt ansvar. Det är viktigt att det tydligt framgår vilka arter som omfattas så att det blir tydligt hur avfallet ska hanteras.

Välj vilket begrepp som ska användas för permanentbostad och fritidsbostad. Permanentbostad och fritidsbostad definieras i 2 § punkt 5 respektive 6 men i 26 § avsnitten om restavfall och matavfall föreslås ändring till begreppen småhus med permanentboende respektive småhus med fritidsboende. I fortsättningen av 26 § avsnittet om små avloppsanläggningar används uttrycket fritidsbostad. Den varierande terminologin skapar otydlighet. Begreppsanvändningen bör vara konsekvent genom hela dokumentet.

Ett förtydligande kring att den hantering av animaliska biprodukter som beskrivs i tabell 3 Exempel på avfall från verksamheter gäller butiksavfall. Det förklaras i definitionen 2 § g men behöver för att det ska vara tydligt även stå med i tabell 3, s 37. Förslag på formulering i fet stil: Andra animaliska biprodukter (ABP) än döda sällskapsdjur och matavfall från **butiksverksamheter**.

Tillämpa genomgående datum eller veckor så att otydlighet undviks. Nu används veckor i 2 § punkt 6 men datum i t.ex. 25 § punkt 4 och 26 § punkt 3.

Dragväg

Förtydliga att dragvägen omfattar hela sträckan fram till den plats där hämtning sker.

Övriga synpunkter gäller förtydligande av avfallskärlens placering, vilket är särskilt viktigt vid planering av nya områden. I praktiken förekommer det att avfallskärl placeras på trottoaren i samband med tömning. Principen bör dock vara att avfallskärlet placeras inom den egna fastigheten. Det finns därför ett behov av förtydliganden för att hantera situationer där avvikelser uppstår".

Exempel på förtydligande förslag inom paragraferna nedan är skrivna i fet text.

11 § "Vid tömningstillfället ska behållaren vara placerad **inom den egna fastigheten**, så nära uppställningsplats för sophämtningsfordon som möjligt, om inte annat har anvisats eller överenskommits enligt 23 §."

15 § ”När anläggningen, **efter anvisning eller överenskommelse enligt 23 §**, placeras utanför fastigheten och/ eller inte placeras i nära anslutning till bostadshuset eller av annan orsak inte enkelt kan lokaliseras ska anläggningen vara tydligt markerad med skylt som anger till vilken fastighet anläggningen tillhör.

18 § ”Vid tömningstillfället ska behållaren vara placerad **inom den egna fastigheten**, så nära uppställningsplats för sophämningsfordon som möjligt. Behållare ska placeras och vändas på den egna fastigheten så att de kan hämtas med sidlastande bil där sådan används och baklastande bil där sådan används, om inte annat har anvisats eller överenskommit enligt 23 §. Ytterligare anvisningar kring detta tillhandahålls av renhållaren.”

20 § **Anläggningen ska i första hand placeras inom den egna fastigheten. När anläggningen, efter anvisning eller överenskommelse enligt 23 §, placeras** utanför fastigheten och/eller inte är placerad i nära anslutning till bostadshuset eller av annan orsak inte enkelt kan lokaliseras ska anläggningen vara tydligt markerad med skylt som anger till vilken fastighet anläggningen tillhör.

21 § ”Skrymmande avfall och trädgårdsavfall kan hämtas vid fastigheten. Avfallet ska vid hämtningstillfället vara placerat **inom den egna fastigheten i direkt anslutning till tomtgräns mot** gata eller vid farbar väg med vändmöjligheter för lastbil, **om inte annat har anvisats eller överenskommit enligt 23 §.**

23 § Hämtning av avfall under kommunalt ansvar sker **normalt inom den egna fastigheten i direkt anslutning till fastighetsgränsen**, vid en överenskommen plats eller vid en av kommunen anvisad plats.

24 § Fastighetsinnehavaren ska se till att transportväg fram till den uppställningsplats som används vid hämtning, hålls i farbart skick. **Detta ansvar gäller även i de fall avfallet lämnas på en plats som anvisats eller överenskommit enligt 23 §.**

Svar

- Ansvarsfördelningen mellan kommunen och verksamhetsutövare samt kommunens roll har förtydligats.
- 8 § b har ändrats från b) Returpapper ska enligt avfallsförordningen (2020:614) sorteras ut separat och lämnas till ett insamlingssystem som renhållaren eller renhållarens utförare tillhandahåller. till b) *Returpapper ska enligt avfallsförordningen (2020:614) sorteras ut separat och lämnas till ett insamlingssystem.*

- 22 § har förtydligats och omformulerats: *Returpapper ska lämnas på renhållarens återvinningsstationer. Returpapper kan även hämtas hos hushållen vid fastigheten av entreprenör som kommunen anlitat.*
- I bilaga 1, tabell 1 står nu: *Lämnas till insamlingssystem för returpapper.*
- 8 § har förtydligats så att det framgår att det är kommunalt avfall under kommunalt ansvar som avses.
- I tabell 3 har skrivningen om matfetter och fritureolja tagits bort. Instruktionen för hämtning/lämning av fett från fettavskiljare har förtydligats.
- I lagstiftningen finns inget krav på att returpapper ska hämtas fastighetsnära (26 § i föreskriften).
- I 2 § avsnittet Definitioner har en hänvisning till förordning (2026:311) om invasiva främmande arter lagts till.
- Begreppen permanentbostad respektive fritidsbostad används i föreskrifterna.
- Andra animaliska biprodukter (ABP), har förtydligats med att hanteringen gäller torghandel och butiker där kommunen har andrahandsansvar.
- I föreskrifterna har uppdatering av perioden för säsongshämtning uppdaterats, från specifika datum till att det gäller från vecka 20 till vecka 42.
- 11, 15 och 18 §§ har skrivningen i fet stil inte lagts till med motiveringen att det inte är möjligt att ställa krav på detta inom hela det geografiska hämtningsområdet.
- 21 § har reviderats med tillägget: *inom den egna fastigheten i direkt anslutning till tomtgräns mot...* Den önskade hänvisningen till 23 § har bortsetts från med motiveringen att hämtning av trädgårdsavfall sker vid enstaka tillfällen, likaså skrymmande avfall.
- 23 § tillägg har gjorts: *normalt inom den egna fastigheten i direkt anslutning till fastighetsgränsen...*
- 24§ ändringen har inte lagts till med motiveringen att det är svårt för abonnenten /-erna att upprätthålla i de fall det handlar om regionala och statliga vägar.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden

Övergripande synpunkter

Nämnden anser att många av de föreslagna ändringarna saknar tydliga motiv till varför ändring sker. Vissa ändringar har sin grund i ändringar inom lagstiftningen, så som införandet av fastighetsnära insamling av avfall medan andra är mer oklara. Nämnden anser därför att underlaget behöver kompletteras med tydliga förklaringar och motiv till de föreslagna ändringarna. Detta för att man ska kunna ta ställning till dels varför ändringen är motivering, dels för att kunna bedöma ändringens effekt. Det ger också viktigt underlag i de fall tolkning av bestämmelsen behövs för en korrekt tillämpning.

Nämnden vill också uppmärksamma om att regeringen har beslutat om ett nytt 15 kapitlet i miljöbalken som gör att lagrumshänvisningarna till stor del är inaktuella efter den 1 juli 2026. Ändringar har också skett i avfallsförordningen samt andra förordningar meddelande med stöd av miljöbalken inom avfallsområdet, vilket behöver kontrolleras så att eventuella lagrumshänvisningar inte blir inaktuella efter ikraftträdandet av avfallsföreskrifterna.

Synpunkter till specifika ändringar

Definitioner – 2 §

I förslaget till ändring av föreskrifterna om avfallshantering föreslås att begreppet ”Kärl och säckavfall” utgår och i stället ersätts med begreppet ”Restavfall”. Nämnden konstaterar att vissa bestämmelser i föreskrifterna är beroende av begreppet ”Kärl och säckavfall” för att fungera på avsett sätt. Ett exempel är exempelvis möjligheten till uppehåll från hämtning av avfall. Nämnden bedömer att innebörden av § 39 genom den föreslagna ändringen av ”Kärl och säckavfall” delvis får en annan innebörd. Bestämmelsen gör det nu möjligt att ansökan om uppehåll från hämtning när det gäller allt avfall under kommunalt ansvar, det vill säga en utvidgning av fler avfallsfraktioner och inte endast kärl och säckavfall (alltså den gröna och bruna tunnan). Enligt nämndens bedömning är det genom den nu föreslagna skrivningen möjligt att ansökan om uppehåll från hämtning av såväl avfall från avloppsanläggningar, matavfall, restavfall och förpackningsavfall. Det torde inte vara meningen att så ska vara möjligt med hänvisning till särskilda bestämmelser kopplat till uppehåll från hämtning av avfall från avloppsanläggningar. Nämnden föreslår därför att ändringen i den delen inte ska genomföras samt att begreppet ”Kärlavfall” införs för att behålla bestämmelsernas nuvarande syfte. Som följd av denna ändring föreslås också en justering av definitionen till begreppet ”Restavfall”. Definitionen innehåller begreppet ”Kärl och säckavfall” och nämnden anser att det inte behövs eftersom det inte fyller någon funktion i definitionen. Av den anledningen föreslås att begreppet ”Kärl och säckavfall” utgår i definitionen av restavfall.

För vissa av undantagen i föreskrifterna har särskiljning gjorts mellan permanentbostäder och fritidsbostäder. I samband med ändringarna av föreskrifterna 2024 föreslogs att definitioner av dessa begrepp skulle införas. Den föreslagna definitionen av permanentbostäder och fritidsbostäder fick dock en annan formulering i samband när kommunfullmäktige senare skulle besluta om bestämmelsen. Den del av definitionen som togs bort var den del av bestämmelsen som avsåg att klargöra vad fastigheten skulle tillhöra för begrepp när den inte används under normala förhållanden, exempelvis vid dödsfall eller längre semester utomlands. Det är oklart varför den föreslagna definitionen ändrades.

Det problem som nämnden tog upp i sitt yttrande vid ändringarna 2024 kvarstår, nämligen att det blir problematiskt när en fastighet varken har en person folkbokförd på fastigheten eller inte används stadigvarande som bostad varken på sommaren eller i övrigt. Att en fastighet inte nyttjats under en begränsad tid innebär inte nödvändigtvis att fastigheten går från att vara en permanentbostad till en fritidsbostad. För att avgöra detta måste det bedömas hur fastigheten skulle nyttjas under normala förhållanden. Till hjälp för denna bedömning bör också omkringliggande fastigheters nyttjande ha betydelse. En fastighet som är belägen inom ett villakvarter där medborgare normalt är bosatta bör under normala förhållanden anses användas som en permanentbostad och inte som en fritidsbostad. Det kan dock finnas situationer där de omkringliggande fastigheternas nyttjande inte ger tillräckligt stöd för att kunna klassificera fastigheten. Exempelvis glest bebyggda platser eller platser med inslag av både permanentbostäder och fritidsbostäder. I ett sådant fall behöver en bedömning i det enskilda fallet göras av samtliga omständigheter som ligger till grund för fastighetens nyttjande för att bestämma hur fastigheten ska klassificeras enligt föreskrifterna. Om personer står skrivna på en fastighet inom ett område som domineras av fritidshus ska fastigheten dock inte anses som fritidsbostad utan som permanentbostad. Av den anledningen anser nämnden att definitionen av vad en permanentbostad och fritidsbostad är ska kompletteras med skrivningen om att det även gäller en fastighet som under normala förhållanden skulle användas stadigvarande som bostad respektive används som tillfällig bostad för semester eller annan fritid eller skulle ha använts för det ändamålet under normala förhållanden.

Det föreslås en ändring av datumet för när en fastighet avser utgöra en fritidsbostad. Tidigare har det använts ett fast datum men nu föreslås särskilda veckor. Som nämnden får förstå handlar detta om att de fasta datumen kan infalla mitt i en vecka vilket kan påverka renhållarens möjlighet att hämta avfall. Nämnden anser dock att en fastighet kan användas som bostad för semester eller annan fritid även utanför den tidsangivelsen som anges i bestämmelsen. Fastigheten bör fortfarande betraktas utgöra en fritidsbostad. Mot denna bakgrund finns det skäl att ifrågasätta om en tidsmässigt avgränsad definition är ett ändamålsenligt sätt att avgöra vad som ska anses utgöra en fritidsbostad. En fastighets klassificering bör i stället ta sin utgångspunkt i dess faktiska

användning och syfte, snarare än i en på förhand fastställd tidsperiod. Om en fastighet huvudsakligen används för fritidsändamål bör den också betraktas som en fritidsbostad oavsett under vilka delar av året användningen sker.

Att hämtning av avfall endast sker under perioden 15 maj till den 15 oktober bör eventuellt inte utgöra skäl nog att kräva att ägaren ska skaffa ett abonnemang för permanentbostad. Detta kan lösas genom att bestämmelsen ändras så att det endast är syftet med bostaden som ska beaktas. Det är trots allt många som använder sitt fritidshus även på vintern vilket innebär att det även finns ett behov av borttransport av avfall.

Bestämmelsen i 10 § a) bör kompletteras med att kärl och säckavfall från fritidsbostäder under perioden 15 oktober till och med 15 maj får transporteras i enlighet med lydelsen i 10 § a). Avfallet bör exempelvis transporteras till permanentbostaden för vidare borttransport av renhållaren. Om kommunen ska erbjuda hämtning med ett visst intervall även under vinterhalvåret bör därefter utredas.

I särskilda bestämmelser, framför allt i § 26, framkommer nya begrepp så som småhus och flerbostadshus. Dessa begrepp har ingen definition. Nämnden anser att dessa begrepp behöver definieras eftersom det har stor betydelse för hur hämtningsintervallen ska tillämpas. Den nuvarande definitionen av permanentbostäder anser nämnden inte avgränsats till att endast omfatta fastigheter bestående av friliggande byggnader utan kan även avse en fastighet med en byggnad innehållande två eller fler lägenheter. Nämnden anser dock att småhus bör avse friliggande byggnader som inrymmer ett hushåll. Detta aktualiserar dock gränsdragningsproblem, exempelvis hur friliggande byggnader med två lägenheter ska klassificeras – om dessa ska anses utgöra flerbostadshus? Ytterligare ett exempel är fastigheter där ett attefallshus uppförts och hyrs ut. Det är oklart om sådana situationer medför att fastigheten ska klassificeras som flerbostadshus. Mot denna bakgrund anser nämnden att begreppen småhus och flerbostadshus behöver definieras och förtydligas.

Hämtningsintervall – 26 §

Nämnden konstaterar att de föreslagna förändringarna innebär att hämtningsintervallet för restavfall ändras från nuvarande en gång varannan vecka till en gång var sjätte vecka. Samtidigt föreslås att hämtning av plast- och pappersförpackningar ska ske med ett intervall om var sjätte vecka. Såvitt nämnden kan förstå har Vakin genomfört tester av de nya hämtningsintervallerna inför förslaget. Resultaten av dessa försök har dock inte redovisats i samband med det aktuella förslaget, vilket försvårar nämndens möjligheter att bedöma om förändringarna är lämpliga.

Nämnden anser att det saknas tillräckligt underlag som visar hämtningsintervall kan införas utan att det uppstår olägenheter för människors hälsa eller för miljön. Exempelvis har det inte redovisats någon analys av risken för luktproblem, skadedjur

eller hygieniska olägenheter, särskilt under varmare perioder eller i tätbebyggda områden. Inte heller framgår det hur olika hushållstyper, såsom barnfamiljer eller hushåll med begränsat utrymme för avfallsförvaring, påverkas av de föreslagna förändringarna. Nämnden anser vidare att det bör förtydligas vilka hämtningsintervall som erbjuds om tätare tömning behövs. Det bör också anges vad som händer i slutet på hämtningssäsongen för fritidsbostäder. Kommer samtliga avfallsbehållare tömmas inför slutet eller kan det finnas risk att avfall lämnas i behållare till nästa hämtningssäsong?

Vidare framgår det av förordningen (2022:1274) om producentansvar för förpackningar, särskilt 6 kap. 4 §, att kommunen senast den 1 januari 2027 ska tillhandahålla fastighetsnära insamling av avfall som består av pappers-, plast-, glas- och metallförpackningar. Mot denna bakgrund noterar nämnden att det i det aktuella förslaget saknas en tydlig redovisning av hur kommunen avser att uppfylla detta krav. Det saknas uppgifter om insamling av glas- och metallförpackningar från permanentbostäder och fritidshus. I förslaget framgår endast att glas- och metallförpackningar ska hämtas en gång per månad från flerbostadshus. Det framgår inte om motsvarande tjänst kommer att erbjudas småhus och fritidsbebyggelse, eller om dessa fastigheter även fortsättningsvis hänvisas till återvinningsstationer.

Mot denna bakgrund bedömer nämnden att det är oklart om kommunen har för avsikt att fullt ut uppfylla kraven på fastighetsnära insamling enligt producentansvarsförordningen, eller hur ett sådant system i så fall ska utformas för att omfatta samtliga berörda fastighetstyper och avfallsslag. Nämnden anser därför att förslaget behöver kompletteras i den delen.

Samtidigt vill nämnden framhålla att den är positiv till införandet av fastighetsnära insamling. Ett sådant system bedöms kunna öka mängden avfall som sorteras ut för materialåtervinning i stället för att gå till förbränning. Vidare innebär fastighetsnära insamling en förenkling för hushållen, då behovet av att själva transportera förpackningsavfall till återvinningsstationer minskar. Detta kan förväntas leda till ökad sorteringsgrad och bättre utsortering av olika avfallsfraktioner. Nämnden ser även ytterligare fördelar med fastighetsnära insamling, såsom ökad tillgänglighet och likvärdig service för olika hushållsgrupper, inklusive äldre och personer med begränsad rörlighet. Systemet kan också bidra till minskad nedskräpning vid återvinningsstationer samt minskade transporter från hushållens sida, vilket i sin tur kan ge positiva effekter på både närmiljö och klimat.

Gemensamma avfallsbehållare – 38 §

Det föreslås att även behållare för förpackningsavfall ska kunna delas. Nämnden bedömer att det kan bli svårt att rymma allt förpackningsavfall om hushåll ska dela dessa behållare med hänsyn till hämtningsintervallet. Det saknas underlag för hur man har kommit fram till att delning kan ske enligt förslaget. Samtidigt är nämnden positiv till möjligheten att dela avfallsbehållare men för att kunna ta ställning till eventuella risker

kopplat till nedskräpning eller annan olägenhet bör ett underlag presenteras som styrker att det är möjligt utan att sådana problem uppstår. Störs risk för olägenheter bör vara om tre hushåll ska dela på avfallsbehållare.

Nämnden ställer sig frågan till om det är nödvändigt att ha kvar villkoret om att de som ska dela behöver ha samma hämtningsintervall när alla mer eller mindre kommer få samma hämtningsintervall. Frågan är i stället om tanken är att endast en typ av fastigheter (permanentbostäder eller fritidsbostäder) ska kunna dela med varandra så att inte situationer uppstår där en permanentbostad vill dela med ett fritidshus. I sådana fall bör bestämmelsen formuleras annorlunda så att detta blir tydligare.

Uppehåll i hämtning – 39–42 §§

Bestämmelsen innebär, såsom den nu är utformad, en utvidgning av möjligheten att ansöka om uppehåll från hämtning till att omfatta samtliga avfallsfraktioner som ingår i kommunalt avfall, och inte enbart kärl- och säckavfall. Enligt nämndens bedömning medför den föreslagna lydelsen att det i praktiken blir möjligt att ansöka om uppehåll från hämtning av såväl matavfall och restavfall som förpackningsavfall och avfall från avloppsanläggningar.

Detta framstår dock inte som en avsedd konsekvens av regleringen, särskilt med hänsyn till att det redan finns särskilda bestämmelser som reglerar uppehåll från hämtning av avfall från avloppsanläggningar. Den nuvarande utformningen riskerar därför att skapa oklarheter i tillämpningen samt överlapp mellan olika bestämmelser.

Mot denna bakgrund anser nämnden i första hand att begreppet ”*kärlavfall*” bör behållas, i syfte att avgränsa tillämpningsområdet och säkerställa en tydlig och förutsebar reglering.

Om avsikten i stället är att begreppet ”*kommunalt avfall*” ska ligga till grund för möjligheten till uppehåll, bör detta få ett mer genomgripande genomslag i regelverket. I ett sådant fall bör bestämmelserna vara konsekvent utformade så att samma principer gäller för samtliga berörda avfallsslag. Detta innebär att nuvarande särreglering, såsom den som återfinns i § 41 avseende avfall från avloppsanläggningar, bör tas bort. För att få till en sammanhållen lösning behöver i stället relevanta delar av den nuvarande regleringen i § 41 arbetas in i den generella bestämmelsen om uppehåll i 39 §. I detta sammanhang bör det då tydliggöras att uppehåll endast kan medges under de förutsättningar som anges i § 41. Tidsbegränsningen behöver också förtydligas så att tidsgränsen inte ändras. Nämnden föreslår dock inte att denna ändring ska genomföras utan förespråkar i stället att återinföra begreppet ”*kärlavfall*”.

Nämnden har i samband med tidigare ändring av avfallsföreskrifterna framfört synpunkter om att det bör införas ett smidigare sätt att hantera få uppehåll från hämtning av avfall för fritidsbostäder. Nämnden föreslog att uppehåll från hämtning av avfall vid fritidsbostäder ska hanteras av renhållaren genom ett

verkställighetsförfarande. På detta sätt blir det enklare för fritidshusägare som inte kommer använda sitt fritidshus en säsong att få möjlighet till uppehåll.

Nämnden föreslog mot denna bakgrund att uppehåll i hämtning av avfall för fritidsbostäder skulle kunna hanteras av renhållaren genom ett verkställighetsförfarande, i stället för genom individuell prövning av nämnden. Ett sådant förfarande skulle innebära en avsevärd förenkling för såväl fastighetsinnehavare som nämnden, då fritidshusägare som exempelvis inte avser att nyttja sin fastighet under en säsong på ett enkelt sätt skulle kunna begära uppehåll det året.

Förslaget infördes dock inte, med hänvisning till att det ansågs kunna innebära en överlåtelse av myndighetsutövning till renhållaren. Nämnden vill i detta sammanhang framhålla att det föreslagna förfarandet inte var avsett att innebära någon sådan överlåtelse. Det är fullt möjligt att utforma föreskrifterna på ett sådant sätt att hanteringen av uppehåll utgör verkställighet av tydligt angivna och objektivt utformade kriterier.

Genom att i föreskrifterna ange klara och tydliga kriterier för när uppehåll ska medges – exempelvis kopplat till nyttjandegrad, tid på året eller begäran inom viss tidsfrist – kan utrymmet för bedömningar begränsas i sådan utsträckning att renhållarens roll inskränks till att verkställa redan beslutade regler. Detta skiljer sig från myndighetsutövning, där en självständig prövning och bedömning i det enskilda fallet görs.

Nämnden vill därför betona att det finns möjlighet att uppnå ett mer effektivt och användarvänligt system utan att frångå gällande rättsliga ramar kring myndighetsutövning.

I det nu aktuella förslaget har möjligheten för fritidshusägare att ansöka om uppehåll från hämtning av avfall tagits bort eller i praktiken kraftigt begränsats. I stället uppställs krav på längre sammanhängande uppehåll för att sådan möjlighet ska föreligga.

Mot denna bakgrund anser nämnden att frågan bör övervägas på nytt, med särskilt fokus på att möjliggöra en förenklad hantering genom verkställighet. Nämnden föreslår därför lämpliga författningsändringar av förslaget.

Nämnden föreslår även att längden som gäller hur länge en fastighet inte nyttjas för att ett uppehåll ska kunna beviljas ska ändras från åtta månader till 12. Detta eftersom det handläggningsavgiften för ansökan många gånger blir en dyrare vid kortare uppehåll.

Övergångsbestämmelser

Enligt förslaget föreslås en ändring av 15 och 20 §§ och innebär att lock på avloppsanläggningar får högst väga 25 kg jämfört mot tidigare 35 kg. I underlaget presenteras inget motiv till varför vikten sänks med 10 kg men det får antas att det har att göra av arbetsmiljöskäl. Det är oklart hur bestämmelsen ska tillämpas på befintliga

lock. Anser man att befintliga lock som idag väger 35 kg ska bytas ut till lock som väger maximalt 25 kg? På grund av oklarheten föreslås i stället att en övergångsbestämmelse införs som anger att bestämmelsen endast ska tillämpas på nya lock som installeras efter ikraftträdandet av föreskrifterna. Detta innebär att befintliga lock inte behöver bytas ut.

Bilaga 1 – sortering och lämning av avfall

Som en följd av införandet av fastighetsnära insamling av förpackningsavfall föreslås i huvudsak ändrade bestämmelser om hur olika avfallsslag ska emballeras. Kraven på emballering bör ses som en försiktighetsåtgärd i syfte att minska risken för olägenheter i samband med avfallsinsamlingen.

Vid fastighetsnära insamling finns en risk att avfall sprids med vinden och orsakar nedskräpning eller andra olägenheter. Mot denna bakgrund föreslås krav på emballering av förpackningsavfall.

Det är dock otydligt om och i vilken omfattning dessa krav faktiskt avses gälla samt hur insamlingen i praktiken ska genomföras. Det framgår exempelvis att plastförpackningar ska emballeras i plastpåse, men det saknas motsvarande tydlighet avseende övriga förpackningsavfall.

Det är även viktigt att det tydliggörs vad emballaget ska bestå av. Frågor uppstår exempelvis kring huruvida det är tillåtet att lägga pappersförpackningar i plastpåsar eller om annan typ av emballering avses. Sådana aspekter behöver klargöras för att säkerställa en enhetlig och funktionell tillämpning av bestämmelserna. Det är också viktigt att det är tydligt om olika krav gäller för emballering av förpackningsavfall vid exempelvis småhus och flerbostadshus.

Detta behöver därför förtydligas i föreskrifterna, särskilt vad gäller vilka krav som gäller för emballering av olika typer av förpackningsavfall.

Författningsförslag

Nedan anges endast nämndens förslag till ändringar av nya föreskrifter om avfallshantering för Umeå kommun. Hela förslaget finns i beslutsunderlaget.

Förslagets lydelse anges i kolumnen till vänster och miljö- och hälsoskydds förslag på ändringar anges till höger.

Ändringarna i bestämmelserna är kursiverad. Om ingen ändring föreslås löper texten över båda kolumnerna.

Föreskrifter för avfallshantering i Umeå kommun

INLEDANDE BESTÄMMELSER

[...]

Definitioner

2 §

Följande termer och begrepp används i dessa föreskrifter med de betydelser som anges här:

1. Med kommunalt avfall avses detsamma som 15 kap. 3 § miljöbalken. I begreppet kommunalt avfall ingår returpapper enligt 1 kap. 10 § avfallsförordningen (2020:164).

a) Med avfall under kommunalt ansvar avses kommunalt avfall och annat avfall som kommunen har ansvar för enligt 15 kap. 20 § miljöbalken samt förpackningsavfall enligt 6 kap. 2 och 6 §§ förordningen (2022:1274) om producentansvar för förpackningar.

b) Med *restavfall* avses *sorterat brännbart kärl- och säckavfall. Med detta avses det avfall som kvarstår när matavfall, farligt avfall, returpapper samt förpackningar, elavfall och annat avfall som omfattas av producentansvar, har sorterats ut.*

b) Med *kärlavfall* avses *den del av avfall under kommunalt ansvar som består av restavfall och matavfall.*

c) Med skrymmande avfall avses den del av avfall under kommunalt ansvar som är så tungt eller skrymmande eller har egenskaper som gör att det inte är lämpligt att samla in i säck eller kärl.

d) Med trädgårdsavfall avses sådant biologiskt nedbrytbart trädgårds- och parkavfall i enlighet med definitionen i 1 kap. 5 § 1 punkten avfallsförordningen (2020:614) som uppstår i trädgård vid bostadshus och sådant avfall från andra källor som är kommunalt avfall i enlighet med 15 kap. 3 § miljöbalken.

e) Med farligt avfall avses avfall som i bilaga 3 till avfallsförordningen (2020:614) beskrivs med en avfallskod markerad med en asterisk (*).

f) Med konsumentelavfall avses detsamma som i 16 § förordningen (2022:1276) om producentansvar för elutrustning.

g) Med före detta livsmedel avses butiksavfall av animaliskt ursprung enligt förordningarna 1069/2009/EG och 142/2011/EU.

h) Med matavfall avses allt biologiskt nedbrytbart kommunalt avfall enligt definitionen i 15 kap. 3 § miljöbalken och 1 kap. 4 § avfallsförordningen (2020:614), det vill säga som består av livsmedel- eller köksavfall som uppkommer i och med livsmedelshanteringen (skal, ben och liknande) i hushåll, restauranger, storkök, butiker, personalmatsalar, catering och liknande. I

begreppet ingår matavfall som hålls ut i vasken i de fall detta samlas upp avskilt i slutna tank. Butiksavfall av animaliskt ursprung utgör dock före detta livsmedel i enlighet med punkten (g) ovan.

i) *Bestämmelsen föreslås utgå*

j) Med restavfall avses sorterat brännbart avfall. Med detta avses det avfall som kvarstår när matavfall, farligt avfall, returpapper samt förpackningar, returpapper, elavfall och annat avfall som omfattas av producentansvar, har sorterats ut.

j) Med bygg- och rivningsavfall avses i enlighet med 15 kap. 8 § miljöbalken avfall från bygg- och rivningsarbeten.

k) Med bygg- och rivningsavfall som inte producerats i en yrkesmässig verksamhet avses detsamma som i 15 kap. 20 § 4 punkten i miljöbalken.

2. Med renhållare menas Vatten och Avfallskompetens i Norr AB, (Vakin) eller den som anlitas av Vakin.

3. Med fastighetsinnehavare avses den som är fastighetsägare eller den som enligt 1 kap. 5 § fastighetstaxeringslagen (1979:1152) ska anses som fastighetsägare.

4. Med nyttjanderättshavare avses den som, utan att omfattas av begreppet fastighetsinnehavare, har rätt att bruka eller nyttja fastighet.

5. Med permanentbostad avses en fastighet som:

- a) används stadigvarande som bostad,
- b) *en fastighet med personer folkbokförda på enligt folkbokföringslagen (1991:481).*

5. Med permanentbostad avses en fastighet som:

- a) används stadigvarande som bostad,
- b) *under normala förhållanden skulle användas för stadigvarande bostad, eller*
- c) *en fastighet med personer folkbokförda på enligt folkbokföringslagen (1991:481).*

6. Med fritidsbostad avses en fastighet som *inte utgör permanentbostad enligt 5 a, b och används som bostad under perioden vecka 20 till vecka 42.*

6. Med fritidsbostad avses en fastighet som:

- a) *används som tillfällig bostad för semester eller annan fritid, eller*
- b) *under normala förhållanden skulle användas som tillfällig bostad för semester eller annan fritid.*

7. Med behållare avses kärl, container, bottentömmande behållare, säck, latrinbehållare, fosforfälla, slamavskiljare, fettavskiljare eller annan anordning för uppsamling av avfall under kommunalt ansvar.

8. Med små avloppsanläggningar avses slutna tankar, slamavskiljare, fosforfällor, minireningsverk och andra motsvarande anläggningar som inte är allmänna enligt lag (2006:412) om allmänna vattentjänster, som är dimensionerade för högst 25 personekvivalenter och endast används för hushållsspillvatten som till sin art och sammansättning liknar hushållsspillvatten.

Oljeavskiljare- och fettavskiljare innefattas inte av detta begrepp.

9. Med extrabrunn avses en brunn som hör till samma små avloppsanläggning, exempelvis en fördelningsbrunn eller spolningsbrunn.

10. Med fettavskiljare avses en behållare avsedd för avskiljning av fett från spillvatten. Fett från avskiljare vid affär, restaurang, bageri, gatukök och liknande verksamhet ingår i begreppet under kommunalt ansvar.

11. Med latrin avses avfall från torrtoaletter och andra jämförbara lösningar, i enlighet med 15 kap. 20 § 3 miljöbalken.

12. Med gränsgrannar avses två eller fler fastighetsinnehavare eller nyttjanderättshavare som har en gemensam fastighetsgräns.

För definitioner av andra termer och begrepp som används i dessa föreskrifter hänvisas till 15 kap. miljöbalken samt till gällande avfallsförordning och andra förordningar utfärdade med stöd av miljöbalken. Definitioner av vissa avfallsslag anges i bilaga 1.

[...]

UNDANTAG

Handläggning av ärenden

32 §

32 § Ärenden enligt 35, 36, 37, 38 andra stycket, 39, 41, 42, 43, 44 och 45 §§ handläggs av miljö- och hälsoskyddsnämnden.

En avgift för handläggningen av ansökan ska betalas.

En ansökan ska vara skriftlig och innehålla de uppgifter om vilka avfallsslag som avses omhändertas, uppgifter om beräknade avfallsmängder samt en redogörelse för på vilket sätt omhändertagande ska ske utan att det innebär en risk för olägenhet för människors hälsa och miljön om det behövs för att kunna hantera ärendet samt den tidsperiod som ansökan avser.

Meddelade undantag är endast giltiga för den som sökt undantaget. Undantag ska omprövas om förutsättningarna ändras. Fastighetsinnehavaren eller nyttjanderättshavaren har skyldighet att meddela sådana förändringar.

En ansökan enligt 39, 41 och 42 §§ ska göras senast en (1) månad före den avsedda uppehållsperiodens start.

En ansökan enligt 37 §§ ska göras senast den 31 mars det år det utsträckta intervallet ska börja gälla.

32 a §

Ärenden enligt 38 § första stycket och 40 § verkställs av renhållaren.

En begäran enligt 40 § ska göras senast den 30 april för att renhållaren ska kunna verkställa uppehållet.

[...]

Uppehåll i hämtning

39 §

Uppehåll i hämtning av avfall *under kommunalt ansvar* kan tillåtas fastighetsinnehavare eller nyttjanderättshavare om fastigheten inte kommer att nyttjas under en sammanhängande tid om minst *åtta (8)* månader.

Uppehåll i hämtning av *kärlavfall* vid permanentbostad kan *tillåtas* fastighetsinnehavare eller nyttjanderättshavare om fastigheten inte kommer att nyttjas under en sammanhängande tid om minst 12 månader.

Uppehållet gäller som längst i ett (1) år om det inte bestämts något annat.

40

§

Bestämmelsen föreslås utgå

Uppehåll i hämtning av kärl- och säckavfall vid fritidsbostad kan medges fastighetsinnehavare eller nyttjanderättshavare om fastigheten inte kommer att utnyttjas under hela hämtningssäsongen (15 maj – 15 oktober).

Uppehåller gäller högst en hämtningssäsong.

[...]

ÖVERGÅNGSBESTÄMMELSER

Dessa föreskrifter träder i kraft den 1 november 2026 då föreskrifter för Umeå kommun 1 juli 2025 upphör att gälla. Tidigare meddelade dispenser och andra beslut meddelade med stöd av de upphävda föreskrifterna ska anses meddelade med stöd av motsvarande bestämmelser i denna föreskrift.

Undantag som meddelats enligt tidigare föreskrifter i renhållningsförordningen gäller även fortsättningsvis eller tills förändrade förhållanden anges, om inte dessa föreskrifter i sig upphäver tidigare undantag.

Fastighetsinnehavare eller nyttjanderättshavare som på fastigheten komposterar matavfall och som innan den 1 juli 2025 anmält komposteringen till miljö- och hälsoskyddsnämnden ska anses vara befriad från att lämna matavfallet till kommunen i enlighet med 45 §.

I fråga om kravet på maximal vikt enligt 15 och 20 §§ gäller att kravet om maximal vikt på 25 kilogram endast ska tillämpas på lock som installeras efter ikraftträdandet av dessa föreskrifter i det fall locket till brunnen eller tanken öppnas genom att locket kan dras åt sidan.

Svar

- Föreskrifterna har uppdaterats enligt nya kapitel 15 i miljöbalken, likaså lagrumshänvisningar till övriga aktuella förordningar.
- Förtydligande har gjorts av 39 § så att det framgår att föreskrifterna handlar om kommunalt avfall under kommunalt ansvar.
- Definition av permanentbostad respektive fritidsbostad har kompletteras och har förtydligats i 2 § i föreskrifterna.
- 10 § a) en av grundprinciperna i miljöbalken är att förorenaren ska betala och att ta med sig avfallet från fritidsbostaden till permanentboendet kan fungera för de som bor i hus eller villa. Men om innehavaren av fritidshuset bor i lägenhet eller någon typ av samfällighetsförening innebär förfarandet att övriga boende får vara med och betala för hanteringen av fritidshusinnehavarens avfall. Utgångspunkten i föreskrifterna är att behandla alla lika. Av den anledningen avstyrks detta förfarande.
- Förslaget att lägga till: b) *under normala förhållanden skulle användas för stadigvarande bostad* har gjorts under 2 §, punkt fem.
- Med de fyllnadsgrader som finns idag i tunnorna hos småhusen, Vakins tester, volymberäkningar och de erfarenheter andra kommuner som infört förpackningsinsamling gjort är att restavfallstunnan räcker för de allra flesta (92–98 %). Det har legat till grund av valet av storlek på tunnorna. De

olägenhetsproblem som omnämns finns framför allt för mat- och restavfall och torde vara detsamma som idag. Med god skötsel och rengöring av tunnorna och emballering av illaluktande avfall samt att säkerställa att avfallstunnorna går att stänga minimeras olägenheterna.

- Om tätare hämtning/extra hämtning behövs kan de hushåll som är i behov av det erbjuds tömning av restavfall varannan vecka. Kontakta Vakins kundservice om behov finns.
- Vid säsongshämtning görs en sluttömning efter vecka 42. Den här situationen förändras inte av ändrade hämtintervall, utan det torde vara på samma sätt som idag.
- Anledningen till att Vakin börjar med fastighetsnära insamling av pappers- och plastförpackning är på grund av att dessa fraktioner är de som genererar största volymerna förpackningar och det som uppkommer i alla hushåll.

När det gäller färgade glasförpackningar, ofärgade glasförpackningar och metallförpackningar finns det flera anledningar till att Vakin avstår att ta med det i första etappen för småhus och fritidsbostäder. Merparten av kommunens invånare bor i flerbostadshus och boende i flerbostadshus ska ha tillgång till sortering av dessa fraktioner.

Många leverantörer av livsmedel som idag använder glas- och metallförpackningar förändrar sina förpackningar. Många går över till pantsystemet och andra byter till plast- eller pappersförpackningar. Det gör att det är svårt att beräkna hur mycket avfall som uppkommer och ska hämtas. Idag är det 1–3 liter avfall per vecka vilket innebär ungefär att en soptunna fylls på ett år. Parallellt utvecklas både behållare och fordon. Materialen är dessutom är svåra att hämta ur buller-, kvalitet- och arbetsmiljösynpunkt. Ytterligare utredning behövs för att säkerställa hur insamling av dessa fraktioner kan ske på bästa sätt.

- Möjligheten att införa ett verkställighetsförfarande för hanteringen av ansökningar om uppehåll av hämtning har diskuterats med en av kommunens jurister. Men eftersom det handlar om myndighetsutövning gentemot enskild är svaret nej, det är inte möjligt att genomföra.
- Möjligheten att få uppehåll från åtta månader till tolv månader är ändrat.
- Orsaken till att vikten på brunnslocken för enskilda avloppsanläggningar ändrats från 35 kilo till 25 har gjorts utifrån arbetsmiljölagstiftning. Av den anledningen är det inte möjligt att införa detta som en övergångsbestämmelse.
- När det blir enklare att källsortera fastighetsnära är det rimligt att anta mängden avfall som kastas i tunnan för restavfall minskar, vilket innebär att det tar längre tid att fylla den och att det planerade intervallet om sex veckor fungerar.
- Emballering av förpackningar som kastas i tunnorna för plast och papper är generellt inte nödvändigt. Förpackningar som kan vara bra att emballera är

exempelvis små och lätta plastförpackningar som plasthöljen runt godis. För den som vill emballera sitt förpackningsavfall är det viktigt att tänka på att emballaget måste vara av samma material som tunnans övriga innehåll. Det vill säga, pappersförpackningar ska omslutas av emballage i papper.

Byggnämnden

Byggnadsnämnden tillstyrker förslaget till reviderade Föreskrifter för avfallshantering i Umeå kommun i sin helhet.

Länsstyrelsen

Länsstyrelsen har inte granskat underlaget i detalj, men undrar om hänsyn har tagits till regeringens reformering av avfallslagstiftningen och de beslutade ändringarna i miljöbalken, avfallsförordningen och miljötillsynsförordningen och som ska träda ikraft den 1 juli 2026? En stor del av laghänvisningarna blir inaktuella och det finns även förändringar som innebär förändring i sak, exempelvis tillsynsansvaret över avfallshantering (jfr 4 § och Miljötillsynsförordningen 2 kap 28 § 2.).

Svar

- Tillägg i kursiv stil: 4 § Tillsynen över avfallshantering enligt 15 kap. miljöbalken och enligt föreskrifter meddelade med stöd av miljöbalken utförs av miljö- och hälsoskyddsnämnden, *med undantag enligt 26 kap 3 § punkt 2 i miljöbalken.*

Vakin

En viktig förändring i föreskrifterna är att fastighetsnära insamling av förpackningar läggs till i föreskrifterna.

Vakin tycker också att det är viktigt att hämtningsintervallet för restavfall ändras till hämtning var sjätte vecka för småhus, eftersom det är en förutsättning för att det ska fungera med det insamlingssystem som har valts för fastighetsnära insamling av förpackningar. I föreskrifterna lämnas också en öppning för att ha kvar hämtning varannan vecka för de som har behov av det.

Vakin tycker att det är bra att maxvikten för lock ändras från 35 kg till 25 kg eftersom det följer Arbetsmiljöverkets föreskrifter om högsta tillåtna vikt vid tunga lyft.

Ny karta i Bilaga 2 som visar att veckohämtning nu är möjligt i alla Umeås centrala delar samt även i Hörnefors.

Ny karta i Bilaga 3 som visar att det nu är möjligt med bottentömmande behållare i alla Umeås centrala delar samt även Hörnefors.

Vakin vill att en ändring görs i Bilaga 1 under rubriken förpackningar där det står att plastförpackningar ska vara väl emballerat i plastpåse för det stämmer inte och det kan strykas. Alla plastförpackningar behöver inte emballeras, det gäller bara plastförpackningar som lätt kan spridas. Vi föreslår att det i stället ska stå:
Förpackningar lämnas emballerat i de behållare som tillhandahålls så att det inte sprids eller så att skada, arbetsmiljöproblem eller andra olägenheter inte uppkommer.

Svar

- Skrivningen har ändrats enligt förslag.

Bostaden

Våra synpunkter i denna samrådsremiss behandlar generellt förtydliganden som vi tycker saknas eller behov av undantag för fastighetsägare med stora bestånd.

Anskaffande och äganden, sid 10

12 § Här beskrivs ägarens ansvar för behållare men vi saknar en beskrivning om vad renhållarens ansvar blir om renhållaren skadar ägarens behållare.

Anläggande, sid 10–11

15 § Här beskrivs fria höjder och max 5 meter för uppställningsplats för kranfordon vid anläggande men det framgår inte vad som gäller för befintliga underjordsbehållare.

Hämtningsplats och transportvägar, sid 15

24 § Vid stora snömängder kan vi ha svårt att tillgodose adekvat snö- och halkbekämpning på alla våra bostadsområden utanför normal arbetstid på vardagar (07.30-16.30) på andra ställen än prioriterade farvägar. Sett till storleken på vårt fastighetsbestånd och den stora utmaningen att tillgodose kraven utanför normala arbetstider måste det framgå mer precisa tidsintervall per bostadsområde exempelvis Böleäng 06.00 – 08.00. Detta för att vi ska ges bättre förutsättningar att kunna möta upp kraven, både på normal arbetstid men framför allt utanför normal arbetstid.

Svar

- I de fall fastighetsägaren äger behållaren, t.ex. underjordsbehållare och slamavskiljare gäller skadeståndslagstiftningen. Har renhållaren agerat vårdslöst inträder skadeståndsansvar.
- I princip gäller samma vid tömning som vid anläggande då regelverket varit likartat under en lång tid. Vad som gäller för befintliga behållare under jord går att läsa om i *Anvisningar för avfallshantering och återvinning*. Anvisningarna finns publicerade på vakin.se.
- Kontakta Vakin för önskemål om tidssatt sophämtningsintervall.

Region Västerbotten

Umeå kommun har gett Region Västerbotten möjlighet att yttra sig om Föreskrifter för avfallshantering i Umeå kommun. Regionen ställer sig i huvudsak bakom förslaget, men har följande synpunkter.

I tabell 3, bilaga 1 gällande skärande/stickande avfall framgår att avfallet ska omslutas av förpackning eller påse för att skydda mot skärskador och därefter läggas i säck för restavfall eller blandat avfall. Enligt förslaget ska avfallet därefter lämnas till godkänd avfallsmottagare som har tillstånd från länsstyrelsen. Om avfallet hanteras som restavfall bör det framgå i instruktion för hämtning/lämning att restavfall borttransporteras från fastigheten i enlighet med hämtningsintervall som kommunen tillhandahåller. Det blir annars otydligt om avfallet får lämnas som kommunalt restavfall eller om avfallet ska lämnas med annan godkänd avfallstransportör.

I tabell 3, bilaga 1 gällande animaliska biprodukter (ABP) önskas ett förtydligande kring vad som avses med verksamhet.

I tabell 3, bilaga 1 gällande förpackningsavfall bör det i instruktion för hämtning/lämning kompletteras med att verksamhet får lämna förpackningsavfall till marknadsdrivet system för materialåtervinning.

Svar

- Stickande och skärande tex dricksglas och knivar ska lämnas som glas/inert material respektive metall. Stickande och skärande med kontakt med smittförande avfall som uppstår i verksamheter är i regel inte kommunalt avfall. Avfall från hemsjukvård ansvarar vårdgivaren för. Tillägg i bilaga 1 tabell 3.
- Åtgärdat med förtydligande om ABP hos torghandel och detaljhandel med andrahandsansvar.
- Angående förpackningar i tabell 3 stod det felaktigt att avfallet skulle lämnas till någon av kommunens återvinningsstationer eller återvinningscentraler alternativt fastighetsnära insamling. Det är ändrat till: *Lämnas till producentens insamlingssystem eller till ett marknadsdrivet system för materialåtervinning.*

Inkomna synpunkter via umea.se

Nedan följer ett sammandrag av de synpunkter som kommit in via kommunens hemsida. Många kommentarer tar upp samma frågor och åsikter och därför har de inkomna svaren grupperats tematiskt.

Hämtningsintervall

För långt tömningsintervall av restavfall.	större transparens kring vilka beräkningar och underlag som ligger bakom bedömningen att sex veckors intervall ska fungera ”för de flesta villaägare”. Det ter sig som en naiv förhoppning snarare än baserat på någon typ av realistisk uppskattning. Särskilda dispenser eller
--	--

	lösningar för småbarnshushåll, där tätare hämtning av restavfall känns nödvändig.
Tätare hämtningsintervall, gäller främst restavfall.	kommunen borde tänka om kring tömning var sjätte vecka eller åtminstone erbjuda mer rimliga och flexibla lösningar för hushåll där det här inte fungerar i praktiken. Möjlighet att välja ett tätare tömningsintervall mot en högre kostnad. Om detta inte är en service som kommunen kan tillhandahålla, öppna då upp för privata företagsalternativ. Det skulle dessutom skapa fler arbetstillfällen i Umeå.
Svårt att ha koll på vilken tunna som ska tömmas när.	Det vore mer rimligt om matavfall samt papp- och plastförpackningar töms varannan vecka och restavfall var sjätte vecka.
SMS-påminnelse 1–2 dagar innan.	
För multisjuk person med inkontinens -> tunga tunnor och med längre intervall blir det ännu krångligare.	
Extra hämtningar kan äta upp ev. miljövinst, i och med att ökad körning -> ej resurseffektivt.	orolig för praktiska konsekvenser såsom överfulla kärl, hygienproblem och lukt, ökad nedskräpning kring kärlen samt att många hushåll i praktiken kommer behöva köpa större abonnemang eller extratömningar (=ytterligare kostnader). Eller har ni även tänkt sänka priserna för sophämtningar till 1/3? Läggs kostnaden för de tätare tömningarna på den boende?

Farhågor med sex-veckorsintervall för tömning av restavfall

För många tunnor (platsbrist). Har svårt att få plats med fler tunnor på gården/uppfarten.	
Ökad risk för ohyra och skadedjur = sanitär olägenhet.	
Risk för dålig lukt.	
Avfall eldas hemma/dumpas.	
Mer körning?	Om många hushåll tvingas begära extra hämtningar av restavfall – ibland till ett hushåll i taget – finns en uppenbar risk att dessa transporter i praktiken äter upp delar av miljövinsten -> mindre resurseffektivt sett ur ett helhetsperspektiv. Ur miljöaspekt skulle det vara på sin plats att kommunen är ett föredöme och ser till att alla tömningsfordon är eldrivna.
Risk för "felsortering" ökar -> fusk.	

Val av system och utbyggnad av antal återvinningsstationer

Önskar flerfackskärl (fyra fackstunnor).	Lätt ledsamt att ni inte gör en bättre undersökning först vad vi kommuninvånare har behov av.
Vill kunna välja mellan fler kärl i olika storlek.	
Efterlyser valmöjlighet att kunna avstå tunnor om man själv transporterar till åvc.	
Kan systemet anpassas utifrån områdets förutsättningar?	Finns det alternativa platser där man kan lämna restavfall, plast eller andra fraktioner om utrymmet inte räcker till? Den informationen är i så fall viktig att tydligt kommunicera till oss boende. Det ska finnas möjlighet och valfrihet att få fortsätta att sortera direkt på returstationen för de som önskar detta.
Man måste ändå till åvs med glas, metall m.m. så det blir extra mycket körning när sopbilen nu ska fara fler gånger.	Varför ska man behöva ha fyra soptunnor och trots det ändå behöva åka till återvinningsstationen med glas och metall. Förtäta ÅVS:erna så att det finns en i varje by och tätare i stan - och då uppfyller det kravet på att det ska vara fastighetsnära - i stället för systemet med extra kärl på varje fastighet. Det skulle medföra mindre körning för de tunga lastbilar som hämtar förpackningarna och därmed mindre miljöbelastning. Eftersom vi ändå måste åka till återvinningsstationen med tidningar och glas ser jag inte poängen med att dela upp sorteringen i två delar dvs. en hemmasortering och återvinningsstationen.
Små sopbodar/uppställningsplatser redan idag.	
Etablera fler och mer utbyggda åvs:er, dvs bygg ut "åvs-nätet" så att det blir fler åvs-noder i byar, bostäder och stadsdelar.	bostadsnära samlade platser för plast, papp och glas där vi ej behöver vara bilberoende. Dessa samlade platser ska tömmas flera gånger i veckan. Möjlighet att som privatperson tömma fulla tunnor vid återvinningsstationer, en service som saknas idag.

Problem med samlingsplats för tunnorna och hämtning

Samlingsplatsen för tunnorna är i dagsläget begränsad och rymmer inte fler tunnor. Det är inte heller möjligt att bygga ut uppsamlingsplatsen av olika skäl.	
Samlingsplatsen för tunnorna är belägen på mark som ägs av annan.	tunnorna tidigare varit samlade vid vägens början (sopbilen vill inte köra in på vägen). Med ytterligare tunnor och rådande rekommendation avseende avstånd mellan tunnorna, kommer vi att kanta 100–150 meter av vägen

	med soptunnor - på mark som huvudsakligen inte ägs av de boende. Efterlyser kommunikation med personalen som hämtar sopor avseende huruvida er lösning överhuvudtaget är möjlig hos oss innan genomförandet.
Hur ska kommunikationen mellan markägare och Vakin ske?	På landsbygden där insamlingen skall ske för fritidsfastigheterna så finns det idag inga avtal/överenskommelser med fastighetsägare om utplaceringen av de nuvarande kärlen för matavfall och hushållssopor, ingenstans i den nya förordningen finns det angivet att kommunikation och diskussion/samråd skall ske med fastighetsägarna när de nya "miniåtervinningsstationerna" avses att placeras ut. Vi fastighetsägare är måna om att våra fastigheter /områden sköts på ett bra sätt och att stora uppställningar av sopkärl risker att förfula miljön, samt att om dessa placeras olämpligt riskeras det dessutom att innehållet kommer att spridas i miljön när kärlen blåser omkull. Vi har mycket god kännedom om förhållandena på våra områden och det fungerar inte på samma sätt i fritidsområdena som i tätorterna. Om denna förordning skall gälla från 1/1-2027 för fritidshusinsamling behöver utföraren av renhållning ha god framförhållning och ta kontakt och samråda med ägare till områden där renhållaren har för avsikt att placera kärlen, detta har ännu inte skett. Vi är medvetna om att valet att kärl är redan taget men kan konstatera att det i andra kommuner valts andra lösningar utan att det kräver större "sopbilar", det gör också att de kan ha andra tömningsintervall och inte så långa intervall som Umeå kommun valt.
Sopbilen hämtar inte, inställt pga t.ex. halka, för smal väg eller att vägens bärighet inte är tillräcklig för att klara sopbilens tyngd.	Vill få vetskap om det finns något alternativ? Vintertid har det hänt ett flertal gånger att tunnorna ej tömts på grund av att chaufför anser det för halkigt. Vår samfälliga väg har begränsning av axel- och boggitryck. Tyngden på sopbil har ökat enligt Vakins informationsutskick. Hur beaktas begränsningen och ev ökat slitage?
Krock mellan snöröjning och sophämtning.	Under vintern kommer soptunnor att stå på trottoarerna väldigt ofta och vi som fastighetsägare är skyldiga att snöröja trottoaren. Tar kommunen sitt ansvar och ser till att skottningen av kommunens vägar inte påverkar sophämtningen? Är det snö skottas vägarna i så hög hastighet att plogvallen hamnar långt in på fastigheten. Stor risk finns att soptunnor tippar eller hamnar snett så att det inte går att tömma dom som man vill/tänkt. Kommer då den som kör bilen att ställa upp tunnorna och rätta till dom för att säkerställa att de blir tömda enl. intervall? Om en tömning missas blir perioden mellan tömningarna väldigt lång numera.

Övrigt

Det finns redan ett system som uppfyller lagens intentioner och krav.	
Antingen bör allt gå att sortera fastighetsnära eller behåll nuvarande system.	
De nya kärlen kommer att användas till annat än avfall eller kastas.	Vi kommer inte att kunna använda de nya kärlen. Vi vill därför inte ta emot och ansvara för kärlen. Med vårt befintliga system uppfyller vi helt den nya lagens skrivning och intentioner.
Problemet/ansvaret förskjuts från kommunen/vakin till privatpersoner/fastighetsägare.	ett praktiskt vardagsproblem som kommunen väljer att lägga på fastighetsägaren. Ett system som upplevs som krångligt, platskrävande och illaluktande får låg acceptans. Låg acceptans riskerar i sin tur att leda till ökad felsortering och i värsta fall att plast eldas hemma i pannor och kaminer för att undvika lukt och överfulla kärl. Då motverkar systemet sitt eget miljösyfte.
Arbetsmiljön för de som hämtar avfallet påverkas negativt.	Det blir en enorm hantering för de personer som ska dra, vrida och lyfta dessa kärl, med risk för sjukskrivningar. Istället för många kärl på vissa platser bör hänsyn tas till arbetsmiljön och kanske placera ut containrar i stället för en massa plastkärl. Sen var gränsen går för antal kärl går att diskutera.
Bra med FNI, det kommer att underlätta att slippa åka till återvinningsstationen flera gånger i månaden! Det blir mycket enklare samt sparar tid genom att vi slipper stå och stoppa in förpackningarna en och en i de små gluggarna på ÅVS-containerna.	

Svar

- I de fall direkta frågor kommit in har de besvarats under remisstidens gång. Både direkt till frågeställaren och mer allmänt via umea.se, där nedanstående publicerades på samma sida som förslaget till avfallsföreskrifter. Svaret på frågan är *kursiverat*.

Det som kan bli problematiskt, och där jag inte sett någon information om, är vad hushåll som missat ställa ut tunnorna, papp- och plastförpackningar samt restavfall, eller ställt ut fel tunna kan göra för att göra sig av med avfallet för att inte behöva vänta ytterligare sex veckor.

I avfallstaxan framgår vilka alternativ som finns om man behöver få ytterligare avfall hämtat. Förpackningsinsamling finns på återvinningscentralerna och återvinningsstationerna.

Det nämns att det ska vara möjligt att dela ett eller flera avfallskärl med en granne men hur ska det regleras ekonomiskt?
Förutsättningarna för att dela behållare framgår av avfallstaxan.

Undrar hur det kommer att fungera när det är så dåligt väder att ni inte tömmer tunnorna. Ska man måsta vänta den dubbla tiden för att ni ska hämta tunnan, precis som ni gör idag?
Hänvisar till Vakins kundservice.

Jag och alla andra husägare kommer ju i samma utsträckning som tidigare att behöva åka och lämna tidningar, glas och metall på återvinningsstationerna. Så mina bilresor kommer inte minska för att jag inte längre behöver ta med mig kartong och plast när jag åker dit. Vad är poängen med att viss återvinning (kartong och plast) ska tas om hand vid tomtgränsen men inte resten?
Ett ställningstagande som Vakin har gjort är att börja med plast- och pappersförpackningar då dessa volymer är de största och finns i stor utsträckning hos alla hushåll.

Varför inte istället som många andra kommuner byta till flerkärlostunnor där man kan sortera även glas och metall? Annars måste man ju ändå åka till återvinningscentralen och hela vitsen med hemsortering går förlorad. Argumentet att man inte behöver byta bilar eller liknande är löjligt utifrån ett långsiktigt perspektiv. Gör en ordentlig investering och rätt från början istället.
Vakin har utrett alternativen och tagit ställning till att detta system totalt sett är det mest gynnsamma. Det är många aspekter som ska tas hänsyn till. Bland annat flexibilitet att kunna erbjuda hushållen de storlekar på tunnor de behöver, vara kostnadseffektiva, klimatsmarta, insamling som fungerar bra under vintern och längs trafikerade vägar.

Kan man samverka med grannarna? Kanske hela gatan X kan ha ett gemensamt större kärl tillsammans, för t ex metall.
Hänvisar till Vakin för att diskutera lösningar.

Hur stor extra kostnad kommer de medföra till oss som fortfarande behöver tömma varannan vecka?
Det kommer bli ungefär samma kostnad som idag. Sorterar man ut sina förpackningar istället för att kasta i restavfallet kommer det bli billigare än idag.

Vad händer om man ställer ut "fel" kärl vid hämtningen?
Då blir det kärlet inte tömt.

Kommunen bör ompröva intervallet för hämtning av restavfall eller åtminstone erbjuda mer flexibla lösningar utan kraftigt ökade kostnader för hushåll. Att vänta sex veckor på hämtning av vissa fraktioner är inte realistiskt.

Det går att få hämtning oftare om man har behov av det.

Vi är en samfällighet och vi omgärdas av speciella regler för vår enskilda väg. Vägen får enligt gemensamhetsanläggningens avtal endast vara 3.20 meter bred och på ena sidan av vägen omgärdas all mark av naturreservat som inte får anläggas med bredare diken än vad som nu råder. I samfälligheten är vi 23 åretruntboende och fem sommarstugeboenden. Sophämtning omfattas idag av grön och brun tunna för alla åretruntboende samt sommartunnor under sommarhalvåret. Vakin har idag, pga. vägens utformning, svårigheter när det kommer till tömning av fastigheternas två tunnor under delar av vinterhalvåret. Det finns i dagsläget därför inte plats för fyra tunnor per hushåll med de begränsningar och regelverk vi har att förhålla oss till. Om det krävs att vi ska inneha fyra tunnor per hushåll måste Umeå kommun stötta samfälligheten gällande ändringar hos Lantmäteriet rörande regelverket för gemensamhetsanläggning för väg samt bidra till förhandlingar med Länsstyrelsen rörande inkräktande inom naturreservatet.

Om en väg inte är farbar för en sopbil behöver tunnorna ställas vid närmaste farbara väg. Vägen ska vara hårdgjord och minst 3,5 meter bred. Om mötande trafik förekommer behöver vägen vara 5,5 meter bred. Det är upp till varje fastighetsägare att se till att en väg är farbar. Kontakta Vakins kundservice.

Som jag förstår det innebär EU-direktivet krav på fastighetsnära avfallshantering för pappers-, plast-, glas- och metallförpackningar. Som jag förstår det så uppfyller inte ert förslag EU-kravet.

För flerbostadshus finns lösning för samtliga avfallsslag. Vakin arbetar för att finna en lösning för småhus.

Tätare ordinarie hämtning av restavfall under sommarhalvåret, och/eller särskilda, lättillgängliga lösningar för småbarnshushåll och hushåll med djur, och/eller att restavfall i större utsträckning behandlas separat från förpackningar när det gäller hämtningsintervall.

Det går att få hämtning av restavfall oftare om det finns behov av det. Kontakta Vakins kundservice.

Hittar inte det Vakin säger att blöjbarn kan få som idag, hämtning var 14:e dag istället för var 6:e vecka?

I § 26 i avfallsföreskrifterna: Från småhus med permanentboende sker hämtning av restavfall en gång var sjätte vecka. Finns det behov av tätare tömning kan detta erbjudas.

Vi funderar över skadedjursfrågan. Hur bedömer kommunen risken för råttor, möss, fåglar och andra djur när sopor ska lagras betydligt längre tid? Finns planer på kommunalt stöd för skadedjursbekämpning när problemen uppstår eller ingår detta numera i villaägarnas del av den gröna omställningen?

Se avfallsföreskrifterna § 17 och 18. De olägenhetsproblem som omnämns rör framförallt matavfall och restavfall och torde vara detsamma som idag. Det finns många hushåll som inte ställer ut sin restavfallstunna varje gång, därför finns det i praktiken flera hushåll som idag har avfallet lagrat i tunnan fyra veckor eller mer.

- Mina synpunkter gäller vem informationen och kungörelsen om samråd vänder sig till, inte om själva förslaget till avfallsföreskrifter. Varken på kommunens hemsida eller i kungörelserna i tidningarna framgår vilken/vilka typer av fastighetsägare som omfattas/påverkas av förslaget till nya avfallsföreskrifter. Jag tycker att informationen kunde varit tydligare på denna punkt.

Det är en synpunkt kommunen får ta till sig och förbättra i kommande samråd.

Från: VAKIN Kundservice
Skickat: den 22 september 2025 15:40
Till: KS Diarium
Ämne: Ärende [202524770] - Avfallsföreskrifter Umeå 2026
Bifogade filer: hemställan förändring avfallsföreskrifter umeå.docx

Kategorier: Osäker

Hejsan!

Vakin ser behov av uppdatering av föreskrifter för avfallshantering i Umeå kommun för anpassning till den senaste tidens nya lagstiftning samt anpassning den kommande fastighetsnära insamlingen av förpackningar hos hushållen.

Eftersom de nyligen är antagna så är det begränsade delar som behöver uppdateras.

Helena Johansson
Sektionschef Hushållsavfall

Vakin
Besöksadress: Övägen 37, Umeå
Postadress: Box 4038, 904 02 Umeå
Kundservice: 090-16 19 00
www.vakin.se

Vänligen referera till följande ärendenummer: 202524770

Namn/Företagsnamn
Umeå Kommun

Rubrik
Avfallsföreskrifter Umeå 2026

Beskrivning
Avfallsföreskrifter som nyss har antagits och började gälla 1 juli 2025 behöver revideras för att anpassas gällande lägsta tömningsintervall för restavfall samt uppdateringar av ny lagstiftning

2025-09-22

202524770

Umeå kommun
ksdiarium@umea.se

Begäran om förändringar och omarbetning av Föreskrifter för avfallshantering i Umeå kommun

Umeå kommuns avfallsföreskrifter behöver revideras angående lägsta tömningsintervall för restavfall. I samband med detta bör även översyn av framförallt definitioner/laghänvisningar och Bilaga 1 göras utifrån den lagstiftning som förändrats den senaste tiden främst gällande textilavfall och fastighetsnära insamling av förpackningar. De nu gällande avfallsföreskrifterna har nyligen uppdaterats men behov finns att revidera dem.

Vakin önskar att Umeå kommun så snart som möjligt kan påbörja översynen. Önskemål att de träder ikraft så fort som möjligt, dock senast 1 oktober 2026.

Vakin deltar gärna i arbetet med att ta fram förslag till förändrade Avfallsföreskrifter.

Med vänlig hälsning

Helena Johansson
AVFALL & ÅTERVINNING
Hushållsavfall

Tjänsteskrivelse

2026-08-24

Kommunstyrelsens
planeringsutskott

Diariennr: KS-2026/00508

Trafikverkets rapport: Regeringsuppdrag Utredning om förenklingar vid åtgärder på det nationella och regionala vägnätet

Förslag till beslut

Kommunstyrelsens planeringsutskott beslutar att godkänna
stadsledningskontorets skrivelse 2026-08-26 som yttrande.

Ärendebeskrivning

Umeå kommun har fått möjligt att yttra sig över Trafikverkets utredning
""Utredning om förenklingar vid åtgärder på det nationella och regionala
vägnätet".

Trafikverket har uppdraget att utreda möjligheten att vägplan inte behöver
upprättas för åtgärder på det nationella och regionala vägnätet om
kommunen har detaljplanelagt åtgärden. Syftet är att korta
planeringstiderna i samhällsbyggnadsprocessen och att minska
dubbelprovning med risk för omtag.

Med dagens lagstiftning behöver ofta en åtgärd på en statlig väg prövas
både i en detaljplan och i en vägplan. Enligt utredningen är
huvudproblemet med dessa dubbla processer att de medför långa och
osäkra tidplaner, som är svåra att synkronisera mellan stat och kommun.
Bl.a. anges att det är svårt för kommunerna att få besked om de åtgärder
som Trafikverket ska genomföra med anledning av en kommunal
detaljplan.

Utredningens föreslår att ett tillägg görs i väglagen som innebär att
åtgärder av mindre omfattning, som omfattas av detaljplan och vars mark
tillhandahålls av kommunen, inte kommer att kräva vägplan. Det innebär
att den statliga vägens placering, utformning och övriga förhållanden som
enligt väglagen behövs i stället utreds och säkerställs i en detaljplan.

Detaljplanen kommer att behöva godkännas av Trafikverket, och staten kan
även fortsättningsvis vara väghållare med ansvaret för vägens drift och
underhåll. Normalt projekterar och genomför Trafikverket åtgärden, även i

Tjänsteskrivelse

Dnr: KS-2026/00508

de fall kommunen finansierar den. Det finns också möjlighet för kommunen att genomföra projektet genom ett s.k. bevakningsuppdrag hos Trafikverket, framför allt för små och okomplicerade åtgärder.

Med åtgärder av mindre omfattning avses att den ej ska ha betydande miljöpåverkan och endast ha en lokal trafikpåverkan, dvs. att åtgärden inte påverkar det statliga vägnätet negativt avseende exempelvis trafiksäkerhet eller vägens funktioner. För det behövs trafikprognoser och kapacitetsanalyser för berört vägnät. Det blir kommunen som ska visa att dessa förhållanden är uppfyllda.

Utredningens förslag medför flera förändringar för kommunernas roll och ansvar i planeringen av vägåtgärder. Framför allt kommer kommunerna att få ett större ansvar för att säkerställa att vägåtgärder som undantas från krav på vägplan ändå blir tillräckligt utredda och prövade inom ramen för detaljplanprocessen. Det innebär att detaljplanerna i många fall behöver bli något mer omfattande och tekniskt detaljerade än tidigare, särskilt när det gäller vägens utformning, påverkan på omgivningen och frågor om markåtkomst. Nödvändiga utredningar som annars skulle göras av Trafikverket i en vägplan, kommer kommunen i stället göra och bekosta.

Finansieringen av investeringskostnader för vägåtgärderna påverkas inte av förändringen. Den kommer fortfarande att avgöras utifrån hur nyttorna fördelas mellan olika parter, och slutligen beslutas av kommunen eller om det är ett statligt ansvar i nationell och regional transportplan, eller för mindre åtgärder i Trafikverkets verksamhetsplan.

Yttrande

Stadsledningskontoret/strategisk utveckling har i samråd med lantmäteri, detaljplan, mark och exploatering samt tekniska förvaltningen upprättat ett förslag till yttrande. Där framförs att kommunen är principiellt positiv till att effektivisera prövningen av nya vägar och till att kommunen ges ökad kontroll över processen och möjlighet att styra dess tidsåtgång. Det får dock inte innebära att kostnader för utredningar som staten idag har ansvar för förs över till kommunerna. Därutöver efterfrågas ett antal förtydliganden kring ersättningsanspråk, avtal m.m.

Beslutsunderlag

Stadsledningskontorets förslag till yttrande 2026-08-26

Beredningsansvariga

Thomas Lundgren

Tjänsteskrivelse

Dnr: KS-2026/00508

Beslutet ska skickas till

li.remissvar@regeringskansliet.se

li.transport.remissvar@regeringskansliet.se

Ange diarienummer LI2025/01476 och remissinstansens namn i ämnesraden på e-postmeddelandet.

Thomas Lundgren
Samhällsplanerare

[Click here to enter text.](#)

Umeå kommuns synpunkter på Trafikverkets utredning om förenklingar vid åtgärder på det nationella och regionala vägnätet

Umeå kommun har följande synpunkter på utredningen:

- Umeå kommun är positiv till att möjligheten att pröva nya statliga vägar i detaljplan utökas. Det ger förutsättningar för förkortade processtider och för att dubbelarbete och dubbelprövning undviks. Det bör möjliggöra snabbare handläggning och mer förutsägbara tidplaner, vilket ofta är angeläget för de projekt kommunen hanterar.
- Det är dock viktigt att ansvar och kostnader för utredningar generellt inte flyttas över till kommunerna. Syftet med förändringar är att effektivisera och snabba upp processen, inte att ändra finansieringsansvaret mellan stat och kommun. Beslutet om en detaljplan ska upprättas är upp till kommunen att avgöra, och inte något som staten/Trafikverket kan hävda ska göras i stället för en vägplan.
- En kostnadsfördelning mellan Trafikverket och kommunen för de utredningar i en detaljplan som annars skulle göras i en vägplan bör kunna göras. I de fall staten ska vara fortsatt väghållare är det rimligt att staten ersätter de kostnader relaterade till vägområdet som Trafikverket annars skulle ha tagit för sina vägplaner.
- En vanlig situation är också att en åtgärd motiveras både utifrån kommunal exploatering och en allmän trafikutveckling som leder till brister i trafiksystemet. Om det är en mindre åtgärd bör möjligheten att pröva åtgärden i detaljplan ändå finnas, med en fördelning av kostnaderna mellan kommunen och staten.
- Som påpekas i utredningen kan oklarheten i vad som kan vara "mindre åtgärder" försvåra för kommunen att skapa tydliga förväntningar mot medborgare och exploatörer. Sannolikt torde många projekt som påverkar statens vägnät falla bort. Utredningen anger att möjligheten att pröva byggande av väg i detaljplan ger kommunerna "utrymme för mer integrerad stadsutveckling och effektiv hantering av

Umeå Kommun

Postadress 901 84 Umeå
Besöksadress Skolgatan 31A
Tel växel 090-16 10 00 (växel)

Planering

Thomas Lundgren
thomas.lundgren@umea.se

tillväxtbehov...". Sådana övergripande planeringsfrågor får ofta större påverkan på det statliga vägnätet, varför undantaget då inte är relevant.

- Det finns en möjlig situation där enskild fastighetsägare kan få dubbel ersättning, i de fall då inlösen av allmän plats ska ske, men intrångsersättning redan utgått till följd av vägrätt (se avsnitt 3.3 i utredningen). Som utredningen konstaterar är det viktigt att lantmäterimyndigheten får kännedom om att ersättning inte ska utgå vid inlösen. Umeå kommun ser gärna att det förtydligas vem som är ansvarig för att informera lantmäterimyndigheten om detta. Det är inte definitionsmässigt så att innehavaren av vägrätt blir sakägare i en lantmåteriförrättning där inlösen av allmän platsmark sker, varför det finns en risk att informationen inte kommer till lantmäterimyndighetens kännedom.
- Utredningen anger att det avtal som ska tas fram efter att kommunen och staten är överens om detaljplanen ska gälla fem år efter att planen vunnit laga kraft, men att ett nytt avtal behöver upprättas om åtgärden inte genomförts inom fem år efter dess antagande. Förfarandet bedöms orsaka otydligheter för kommunen när en väg kan komma till stånd efter att en detaljplan vunnit laga kraft. Rimligen bör avtalet gälla 5 år efter laga kraft, eftersom en detaljplan kan vinna laga kraft långt efter att den antagits. Om det finns en risk att avtal saknas när planen vunnit laga kraft, skapas en osäkerhet om genomförandet av planen, vilket kan leda till fördröjningar eller att projekt riskerar att inte alls bli av. Umeå kommun anser därför att frågan behöver förtydligas, särskilt när det redan i avsiktsförklaringen ska anges principer för finansiering av åtgärden, parternas ansvarsfördelning och när åtgärden ska genomföras.
- Det nämns därutöver att avtalet ska reglera att kommunen står för kostnaden och tillhandahåller marken. Som anges ovan bör Trafikverket kunna ta utredningskostnader som de annars skulle fått i en vägplan i de fall de ska fortsatt vara väghållare.
- Upplägget ställer höga krav på dialog, samverka och transparens för både kommunen och Trafikverket. Arbetssättet kräver en tät dialog och tydliga tidplaner (som upprätthålls av båda parter) för att säkerställa att plankartan anger den markyta som vägåtgärden behöver.

Hans Lindberg
Kommunstyrelsens ordförande (s)

Elin Pietroni
Stadsdirektör

Regeringskansliet

Remiss

2026-05-07
LI2025/01476

Landsbygds- och infrastrukturdepartementet
Enheten för transportinfrastruktur och planering

**Remittering av Trafikverkets rapport: Regeringsuppdrag
Utredning om förenklingar vid åtgärder på det nationella och
regionala vägnätet**

Remissinstanser

1. Avesta kommun
2. Boverket
3. Enköpings kommun
4. Eskilstuna kommun
5. Falu kommun
6. Gävle kommun (Inkl. den kommunala lantmäterimyndigheten)
7. Göteborgs kommun (Inkl. den kommunala lantmäterimyndigheten)
8. Halmstad kommun
9. Haparanda kommun
10. Helsingborgs kommun
11. Hudiksvalls kommun
12. Järfälla kommun
13. Jönköpings kommun
14. Karlstad kommun
15. Kiruna kommun
16. Kristianstad kommun
17. Landskrona kommun (Inkl. den kommunala lantmäterimyndigheten)
18. Lantmäteriet

Telefonväxel: 08-405 10 00
Webb: www.regeringen.se

Postadress: 103 33 Stockholm
Besöksadress: Herkulesgatan 17
E-post: li.registrator@regeringskansliet.se

19. Lidköpings kommun
20. Linköpings kommun (Inkl. den kommunala lantmäterimyndigheten)
21. Luleå kommun
22. Länsstyrelsen i Blekinge län
23. Länsstyrelsen i Dalarnas län
24. Länsstyrelsen i Gotlands län
25. Länsstyrelsen i Gävleborgs län
26. Länsstyrelsen i Hallands län
27. Länsstyrelsen i Jämtlands län
28. Länsstyrelsen i Jönköpings län
29. Länsstyrelsen i Kalmar län
30. Länsstyrelsen i Kronobergs län
31. Länsstyrelsen i Norrbottens län
32. Länsstyrelsen i Skåne län
33. Länsstyrelsen i Stockholms län
34. Länsstyrelsen i Södermanlands län
35. Länsstyrelsen i Uppsala län
36. Länsstyrelsen i Värmlands län
37. Länsstyrelsen i Västerbottens län
38. Länsstyrelsen i Västernorrlands län
39. Länsstyrelsen i Västmanlands län
40. Länsstyrelsen i Västra Götalands län
41. Länsstyrelsen i Örebro län
42. Länsstyrelsen i Östergötlands län
43. Malmö kommun
44. Mariestads kommun
45. Nacka kommun
46. Nacka tingsrätt (Mark- och miljödomstolen)
47. Norrköpings kommun
48. Pajala kommun

49. Skellefteå kommun
50. Sollefteå kommun
51. Stockholms kommun
52. Sundsvalls kommun
53. Svea hovrätt (Mark- och miljööverdomstolen)
54. Sveriges Kommuner och Regioner
55. Transportstyrelsen
56. Trollhättans kommun
57. Upplands-Bro kommun
58. Uppsala kommun
59. Umeå kommun (Inkl. den kommunala lantmäterimyndigheten)
60. Vänersborgs tingsrätt (Mark- och miljödomstolen)
61. Västerås kommun
62. Växjö kommun
63. Växjö tingsrätt (Mark- och miljödomstolen)
64. Örebro kommun

Remissvaren ska ha kommit in till Landsbygds- och infrastrukturdepartementet **senast den 7 september 2026**. Svaren bör lämnas per e-post till li.remissvar@regeringskansliet.se och med kopia till li.transport.remissvar@regeringskansliet.se. Ange diarienummer LI2025/01476 och remissinstansens namn i ämnesraden på e-postmeddelandet.

Svaret bör lämnas i två versioner: den ena i ett bearbetningsbart format (t.ex. Word), den andra i ett format (t.ex. pdf) som följer tillgänglighetskraven enligt lagen (2018:1937) om tillgänglighet till digital offentlig service. Remissinstansens namn ska anges i namnet på respektive dokument.

Remissvaren kommer att publiceras på regeringens webbplats.

Myndigheter under regeringen är skyldiga att svara på remissen. En myndighet avgör dock på eget ansvar om den har några synpunkter att redovisa i ett svar. Om myndigheten inte har några synpunkter, räcker det att svaret ger besked om detta.

För **andra remissinstanser** innebär remissen en inbjudan att lämna synpunkter.

Christer Pettersson
Departementsråd

RAPPORT

Regeringsuppdrag

Utredning om förenklingar vid åtgärder på det nationella och regionala vägnätet

Trafikverket

Postadress: Röda vägen 1, 781 89 Borlänge

E-post: trafikverket@trafikverket.se

Telefon: 0771-921 921, Texttelefon: 010-123 50 00

Konfidentialitetsnivå: 1 Ej känslig

Dokumenttitel: Utredning om förenklingar vid åtgärder på det nationella och regionala vägnätet

Författare: Tobias Silfverhielm, Ulrika Menau, Viktor Fridh, Ida Dessin, Eva-Lena Almér, Ulf Edling, Jutta Pauna-Gren, Lisa Hallengren, Anders Silén, Joel Norr, Johan Irvénå

Dokumentdatum: 2025-08-12

Ärendenummer: TRV 2025/34162

Kontaktperson: Tobias Silfverhielm

Publikationsnummer: 2025:128

ISBN 978-91-8045-493-3

Foto: Trafikverket

Innehåll

Författningsförkortningar	5
Sammanfattning	6
1 Författningsförslag.....	8
2 Bakgrund	9
2.1 Regeringens uppdrag till Trafikverket	9
2.2 Skälen till uppdraget	9
2.3 Uppdragets genomförande	10
3 Gällande regelverk och arbetssätt för åtgärd på statlig väg	12
3.1 Vaghållning.....	12
3.1.1 Vaghållansvar	12
3.1.2 Rätt avgränsat vägnät.....	12
3.1.3 Allmän kommunal väg eller kommunal gata.....	13
3.1.4 Grundläggare principer för ändrat vaghållansvar	14
3.2 Planering av åtgärder på statlig väg.....	14
3.2.1 Vägplan	14
3.2.2 Små och okomplicerade åtgärder	15
3.3 Allmän väg inom detaljplanelagt område	17
3.4 Trafikverkets yttranden kring kommunala planer.....	19
3.4.1 Tidiga skeden	19
3.4.2 Statens intressen, riksintressestöd till länsstyrelsen.....	19
3.4.3 Yttranden vid detaljplan	20
3.5 Finansiering av åtgärder	21
3.5.1 Avsiktsförklaring och medfinansieringsavtal.....	22
3.6 Bevakningsärenden.....	22
3.7 Samordnat förfarande.....	22
4 Problembeskrivning	24
4.1 Dubbelprovning	24
4.1.1 Väglagen kontra plan- och bygglagen.....	24
4.1.2 Miljöprovning	26

4.2 Långa ledtider i Trafikverkets processer	26
4.3 Oförutsägbarhet.....	27
4.4 Hur vanliga är problemen?	28
4.5 Vad får problemen för konsekvenser (nollalternativ)?	28
5 Diskussion och slutsatser	29
6 Trafikverkets förslag till förändring	30
6.1 Förslag till författningsförändringar	30
6.2 Författningskommentar	30
6.3 Praktisk tillämpning av förslaget	32
6.3.1 Åtgärden initieras av kommunen.....	32
6.3.2 Åtgärden initieras av Trafikverket (befintlig detaljplan)	34
7 Alternativa förslag som övervägts i utredningen.....	35
7.1 Genomförande med stöd av PBL.....	35
7.2 Kommunen planerar, projekterar och genomför	35
8 Följdändringar i andra regelverk	36
8.1 Plan- och bygglagen	36
9 Konsekvensbeskrivning	37
9.1 Konsekvenser för kommuner	37
9.2 Konsekvenser för staten	39
9.2.1 Det statliga vägnätet	39
9.2.2 Trafikverket.....	39
9.3 Konsekvens för tredje man	40
9.4 Konsekvens för markägare	41
9.5 Konsekvens för övriga aktörer	42
9.6 Diskrepans mellan väg och järnväg	42
9.7 Tolkning: "byggande av väg"	43
9.8 Samhällsekonomiska konsekvenser	43
9.9 Utvärdering	44
9.10 Tidpunkt för ikraftträdande och behov av speciella informationsinsatser	44
10 Trafikverkets bedömning	45

Författningsförkortningar

Förklaringar till förkortningar av författningar som används i rapporten:

Anläggningslagen	Anläggningslagen (1973:1149)
Boverkets föreskrifter om detaljplan	Boverkets föreskrifter (2020:5) om detaljplan
LBJ	Lag (1995:1649) om byggande av järnväg
MB	Miljöbalken (1998:808)
PBL	Plan- och bygglagen (2010:900)
Väglagen	Väglagen (1971:954)
Vägförordningen	Vägförordningen (2012:707)

Sammanfattning

Trafikverket har fått i uppdrag av regeringen att, i dialog med Boverket, utreda möjligheten och lämpligheten att införa ett undantag i väglagen (1971:948) som innebär att en vägplan inte behöver upprättas för åtgärder på det nationella och regionala vägnätet om kommunen har detaljplanelagt åtgärden. Undantaget ska gälla under förutsättning att åtgärden dels är av mindre omfattning, dels utförs inom sammanhängande bebyggelse samt enbart har lokal påverkan på trafiksystemet.

Utredningen visar att det finns ett behov av att förändra samspelet mellan väglagen och plan- och bygglagen (PBL), särskilt i situationer där kommuner planerar åtgärder som berör det statliga vägnätet. Det som i många fall benämns dubbelprovning handlar egentligen om dubbla processer, dvs planläggningsprocesser där frågor som regleras i olika lagstiftningar hanteras och prövas av respektive myndighet. Kommunerna upplever att de dubbla processerna i vissa fall leder till att de får göra omtag i sin planläggningsprocess, att detaljplanerna kan försenas och förutsebarheten i detaljplaneprocessen försämras. Trafikverket föreslår därför en lagändring, ett tillägg i 10 § väglagen, som medger ett undantag där vissa mindre omfattande åtgärder inte ska anses vara byggande och att vägplan därför inte behöver tas fram, om de omfattas av en kommunal detaljplan. I denna utredning anges vilka lagkrav och övriga kriterier som behöver uppfyllas för de åtgärder som kan bli aktuella. Utredningen föreslår en lagändring och kriterier som säkerställer att åtgärderna som blir tillämpliga innebär en välavvägd lösning och som behåller grundläggande rättssäkerhet samtidigt som det öppnar upp för en mer effektiv planläggning. Genom att skapa tydliga kriterier och lagkrav för vilka åtgärder som inte kräver vägplan och knyta dessa till kommunens ansvar för markåtkomst och miljöbedömning, ges kommunerna större möjligheter att planlägga mindre omfattande åtgärder på statlig väg.

Förslaget kan få betydelse i exploateringsprojekt där kommunen är huvudman och äger marken, eftersom det då är möjligt att förkorta ledtiderna och spara resurser och offentliga medel på att inte behöva arbeta med två parallella planprocesser. En förutsättning för att undantaget ska kunna användas är att Trafikverket ställer sig bakom åtgärden, vilket kräver ett fungerande samarbete i ett tidigt skede av planeringsprocessen. Här blir tillit och tydlig samverkan avgörande – utan en gemensam förståelse för roller, ansvar och tidpunkter i processen riskerar förslaget att inte få genomslag.

Vidare visar utredningen att de rättsliga riskerna är hanterbara. Detta under förutsättning att Trafikverket får tolkningsföreträde genom ett beslut som är en förutsättning för att vägåtgärden beskriven i detaljplanen kan genomföras som ett undantag enligt väglagens §10, alltså en vägåtgärd av mindre omfattning.

Slutligen konstateras att det inte räcker med en lagändring – införandet av undantagsbestämmelsen bör följas upp med riktlinjer, stödmaterial och utbildningsinsatser till både kommuner och Trafikverkets egna organisation. För att säkerställa att förändringen leder till de effekter som eftersträvas bör också en utvärdering genomföras efter några år, med särskilt fokus på ledtidsförkortning, rättssäkerhet och hur väl samverkan har fungerat i praktiken.

Trafikverkets samlade bedömning är att förslaget är *möjligt* och *lämpligt* att genomföra; möjligt genom det tillägg till 10 § väglagen som föreslås och lämpligt eftersom det sparar offentliga medel genom att minska på antalet planeringsprocesser som genomförs i samhällsbyggnadsprocessen. Därmed får samhället kortare planeringstider för mindre omfattande åtgärder på det statliga vägnätet som idag måste planeras med både vägplan och detaljplan.

1 Författningsförslag

Trafikverket föreslår följande förändring i väglagens §10 genom tillägget nedan redovisat.

Nuvarande lydelse

Ny lydelse

10 §

Med byggande av väg avses att anlägga en ny väg och att bygga om en väg.

Ny väg får anläggas, om vägen behövs för allmän samfärdsel eller annars kan antas få synnerlig betydelse för det allmänna.

En väg får byggas om, när det är motiverat från allmän synpunkt.

En åtgärd på en befintlig väg ska inte anses vara byggande av väg om

1. åtgärden medför endast marginell ytterligare påverkan på omgivningen, och
2. berörda fastighetsägare eller innehavare av särskild rätt skriftligen medgett att mark eller annat utrymme får tas i anspråk.

En åtgärd på befintlig väg ska heller inte anses vara byggande av väg om den är av mindre omfattning, omfattas av detaljplan och kommunen tillhandahåller marken enligt 7 §.

2 Bakgrund

2.1 Regeringens uppdrag till Trafikverket

Den 13 mars 2025 fick Trafikverket i uppdrag att, i dialog med Boverket, utreda möjligheten och lämpligheten att införa ett undantag i väglagen (1971:948) som innebär att en vägplan inte behöver upprättas för åtgärder på det nationella och regionala vägnätet om kommunen har detaljplanelagt åtgärden och under förutsättning att åtgärden dels är av mindre omfattning, dels utförs inom sammanhängande bebyggelse samt enbart har lokal påverkan på trafiksystemet.

Trafikverket ska lämna förslag på de villkor som bör vara uppfyllda för att ett undantag ska vara möjligt. Vid genomförandet av uppdraget ska Trafikverket beakta hur ett eventuellt förslag kan komma att påverka vägrättsinstitutet och väghållaransvaret inklusive framtida drift och säkerhet.

I redovisningen av uppdraget ska Trafikverket redogöra för hur det förslag som lämnas kan komma att påverka rättssäkerheten för tredje man och möjligheten till överprövning. Trafikverket ska vidare lämna en redogörelse för hur vanligt det är att problem uppstår med större förseningar vid åtgärder på det nationella vägnätet där någon form av undantag i väglagen skulle kunna ha tillämpats om möjlighet funnits.

Uppdraget ska redovisas senast den 31 augusti 2025 till Regeringskansliet (Landsbygds- och infrastrukturdepartementet).

I redovisningen ska Trafikverket redogöra för hur uppdraget har genomförts, eventuella förslag till författningsändringar samt beskriva konsekvenserna av de förslag som lämnas.

Redovisningen ska även innehålla en analys av påverkan på kommunsektorn inklusive kostnadsberäkningar och konsekvensanalys i enlighet med 6–8 § förordningen (2024:183) om konsekvensutredningar.

2.2 Skälen till uppdraget

Bakgrunden till regeringens beslut för uppdraget till Trafikverket är det förslag som lämnades inom ramen för promemorian Nationell fysisk planering (Ds 2023:28)¹. I promemorian lämnar utredaren ett förslag som innebär att en vägplan inte ska behöva upprättas för åtgärder som har stöd i detaljplan och är av mindre omfattning inom sammanhängande bebyggelse på det nationella och regionala vägnätet som enbart har lokal påverkan på trafiksystemet. Syftet med förslaget är enligt utredaren att korta planeringstiderna i samhällsbyggnadsprocessen och att

1 Nationell fysisk planering, Ds 2023:28. [Nationell fysisk planering - Regeringen.se](https://www.regeringen.se/491313/publications/491313)

minska dubbelprövning med risk för omtag. Enligt utredaren behöver undantaget villkoras med att Trafikverket ställer sig bakom åtgärden och har tolkningsföreträde när undantaget kan tillämpas. Som utredaren ser det förutsätter det dock en god samverkan mellan den berörda kommunen och Trafikverket. Att åtgärden är godtagbar för Trafikverket behöver enligt utredaren säkras för att undantaget ska kunna användas. Utredaren menar att detta kan göras via civilrättsligt avtal, men lagstiftningen bör stipulera att undantaget enbart får användas när överenskommelse finns och åtgärden har prövats med stöd av detaljplan. Utredaren skriver i promemorian att väglagen i nuläget kräver att alla åtgärder på det nationella vägnätet ska prövas genom en vägplan och att detta skapar frustration framför allt hos kommuner som redan i detaljplaneskedet har löst ut trafikala frågor, oftast i samråd med Trafikverket. Innan en allmän väg får börja byggas måste ett antal förutsättningar vara uppfyllda. Exempelvis måste en vägplan ha vunnit laga kraft, erforderliga miljötillstånd vara klara och om vägen byggs inom detaljplanelagt område får projektet inte vara i strid med detaljplanen. Dessa tre prövningar sker oberoende av varandra och avser i huvudsak olika frågor.

- Vägplanen, som regleras i väglagen (1971:948), leder fram till uppkomsten av vägrätt. Vägrätt, som är en förfoganderätt och inte en äganderätt, ger väghållaren rätt att ta mark i anspråk samt framtida rådighet över vägområdet för drift och underhåll.
- En prövning enligt miljöbalken (1998:808) sker då detta är behövligt, till exempel frågor om tillstånd för vattenverksamhet eller dispensfrågor, som till exempel dispens från artskyddsförordningen (2007:845). Dessa frågor prövas av mark- och miljödomstol eller länsstyrelse som kan besluta eventuella villkor för hur den aktuella vägen ska byggas för att uppfylla lagstiftningens krav.
- Plan- och bygglagen (2010:900) är ett instrument främst för en kommun att inom kommunen planera och reglera mark- och vattenområdets användning, bebyggelse och bygnadsverk.

I samtliga de angivna regelverken finns krav på samråd med berörda. Var och en av dessa prövningar är självständig, dvs prövar sin fråga sett till syftet med regelverket, det innebär att en dubbelprövning inte sker.

2.3 Uppdragets genomförande

Detta regeringsuppdrag (fortsatt kallat uppdraget) har genomförts på följande sätt.

Trafikverket utsåg Tobias Silfverhielm och Ulrika Menau till handläggare för uppdraget samt en styrgrupp med representation från Trafikverkets verksamhetsområden Planering samt Juridik och planprövning. Handläggarna har biståtts i sitt arbete av en arbetsgrupp från olika delar av Trafikverket.

Arbetet inleddes med att arbetsgruppen genomförde ett antal workshops för att hantera olika aspekter av uppdraget som beskrivs i avsnitt 2.1. Diskussionerna som dokumenterades i arbetsmaterial från dessa samtal ligger till grund för det förslag till författningsändring som här framställs. Trafikverket genomförde vidare två dialogtillfällen med Boverket för att inhämta Boverkets syn på lämpligheten och möjligheten att genomföra en författningsändring i väglagen i enlighet med uppdragets syfte. Trafikverket genomförde också dialog med Sveriges kommuner och regioner (SKR) för att inhämta synpunkter om konsekvenser och påverkan på kommunsektorn. SKR bjöd in Trafikverket till ett möte med kommunala plan- och exploateringschefer för att höra direkt från kommunerna hur de såg på den problembeskrivning som presenterades i uppdraget. Utöver dessa parter fick även länsstyrelsernas expertgrupp för infrastruktur möjlighet att lämna synpunkter.

Synpunktslämnarna fick en begränsad period i juni för att lämna synpunkter på denna uppdragsrapport. Trafikverket har beaktat de synpunkter som lämnats men lämnar ingen separat redogörelse för hur dessa synpunkter beaktats. Trafikverket vill uppmärksamma regeringen på att Boverket, inom den tidsram som funnits, inte har haft möjlighet att lämna så genomgående synpunkter att det varit möjligt att fullt ut analysera möjliga följdförändringar i angränsande lagstiftning exempelvis plan- och bygglagen (2010:900). Trafikverket har inarbetat de synpunkter som bedömts vara relevanta för den i denna uppdragsrapport redovisade författningsändringen av väglagen (1971:948) som föreslås.

3 Gällande regelverk och arbetssätt för åtgärd på statlig väg

3.1 Väghållning

I väglagen (1971:948) samt vägförordningen (2012:707) fastslås vad som gäller avseende väghållning. Väghållning omfattar byggande av väg och drift av väg. Vid väghållning ska tillbörlig hänsyn tas till enskilda intressen och till allmänna intressen, såsom trafiksäkerhet, miljöskydd, naturvård och kulturmiljö. En estetisk utformning ska eftersträvas.

3.1.1 Väghållaransvar

Väghållning innebär byggande och drift av väg. Beroende på vilken typ av väg det är finns det olika väghållare som ansvarar för vägen och flera lagstiftningar som reglerar byggande och drift.

Det svenska vägnätet är indelat i allmänna vägar, kommunala gator² och enskilda vägar. Laggrunden för väghållning regleras i huvudsak i följande tre lagar:

- Väghållning av allmänna vägar, enligt Väglagen (1971:948)
- Väghållning av gator, enligt Plan- och bygglagen (2010:900)
- Väghållning av enskilda vägar, enligt Anläggningslagen (1973:1149).

Staten genom Trafikverket är normalt väghållare för allmänna vägar. Trafikverkets regionkontor är utsedda av regeringen att vara väghållningsmyndigheter och ansvara för allmänna statliga vägar.

Om det främjar en god och rationell väghållning kan regeringen, enligt 5 § väglagen, besluta att en kommun ska vara väghållare för allmänna vägar inom ett visst område, s.k. kommunalt väghållningsområde. Inom ett kommunalt väghållningsområde kan en kommun vara väghållare för en allmän väg.

En övergripande allmän väg ska ha staten som väghållare även om vägen är inom det kommunala väghållningsområdet. Vilken allmän väg som ingår i statligt respektive kommunalt väghållaransvar regleras i ett särskilt beslut av regeringen eller Trafikverkets centrala funktion för Juridik och planprövning.

3.1.2 Rätt avgränsat vägnät

Det huvudsakliga syftet med allmänna statliga vägar är att förbinda olika målpunkter eller orter med varandra. Förbindelsebehovet är det övergripande

² Det finns också kommunala vägar, men för enkelhetens skull benämns dessa som gator i denna rapport.

kriteriet och sådana vägar (förbindelseleder) ska därför normalt vara allmänna, om inte vägnätet är tillräckligt tätt ändå. Trafiken längs en förbindelseled får inte heller vara alltför ringa.

Trafikverket har i samråd med Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) och Riksförbundet för Enskilda vägar kommit fram till följande principer för väghållaransvarets fördelning.

- Staten bör ha ansvar för allmänna vägar på landsbygd och för ett övergripande vägnät i tätort.
- Kommunerna bör ha huvudansvaret för väghållningen i tätort med undantag för det övergripande statliga vägnätet.
- Enskilda väghållare bör ha ansvar för vägar på landsbygd med främst nytta för fastighetsägare i deras närhet.

En övergripande väg är en väg med övergripande funktion som behövs som förbindelseled och inte främst för lokal trafik inom tätorten. Det övergripande vägnätet består av europavägar, riksvägar och länsvägar med vägnummer under 500.

På landsbygden är väghållaransvaret vanligen uppdelat mellan allmän väg, med staten som väghållare, och enskilda vägar med främst lokal nytta för närområdet. På landsbygd har allmänna vägar ofta ett vägnummer över 500.

Staten svarar för vägar med två benämningar; allmänna på landsbygd och övergripande vägnät. Vägens funktion i vägsystemet avgör om vägen ingår i det övergripande vägnätet och bedöms i en vägnätsutredning i samband med att förändring av väghållaransvar prövas.

3.1.3 Allmän kommunal väg eller kommunal gata

En kommun kan, med stöd av 5 § väglagen, vara väghållare för allmän väg inom ett kommunalt väghållningsområde eller huvudman för en gata enligt plan- och bygglagen där vägen i detaljplanen är planlagd med kommunalt huvudmannaskap för allmän platsmark.

Enligt 1 § väglagen upphör en väg att vara allmän, om kommunen är väghållare och vägen upplåts eller ska vara upplåten som gata enligt PBL. Vid en sådan situation blir således den allmänna kommunala vägen enbart en kommunal gata.

Vid upprättande av detaljplan med kommunalt huvudmannaskap finns en skyldighet/rättighet att lösa in allmän platsmark. En gata med kommunalt huvudmannaskap, är efter detaljplanens genomförande belägen på en kommunal fastighet.

3.1.4 Grundläggare principer för ändrat väghållaransvar

Förändrat väghållaransvar för en allmän statlig väg kan vara aktuellt när vägens funktion eller betydelse har förändrats. Det kan exempelvis handla om en väg som passerar genom en tätort och vars funktion för genomfartstrafik har ersatts av en ny förbindelse. I ett sådant läge kan det vara aktuellt att utreda och pröva om vägen genom tätorten istället är mer lämplig som kommunal gata (enligt PBL).

Även om ingen ny väg har tillkommit kan samhällsutveckling och urbanisering ha medverkat till att en allmän väg med tiden har fått en förändrad funktion eller betydelse. När en sådan väg är belägen i tätortsmiljö bör det utredas om kommunen är en mer lämplig väghållare för vägen än staten. Med kommunen som väghållare istället för staten kan tätortsvägen lättare anpassas för omgivningens behov och krav. Detta gäller inte de allmänna vägar som klassas som övergripande allmänna vägar och som bör ingå i det statliga väghållaransvaret.

3.2 Planering av åtgärder på statlig väg

Trafikverket tillämpar väglagen vid genomförande av åtgärder på allmän statlig väg. Begreppet ”byggande av väg” är centralt i väglagen, och innebär att bygga ny väg eller att bygga om väg (10 § första stycket väglagen). Huvudregeln enligt 14 a § väglagen är att den som avser att bygga en allmän väg ska upprätta en vägplan.

Tillfälliga åtgärder på väg samt driftåtgärder räknas inte som byggande av väg. Begreppet byggande av väg förekommer även på fler ställen i väglagen, till exempel i 34 § vilken anger att den som ska bygga väg har rätt till tillträde till mark för förundersökningar m.m. Det innebär att ett sådant tillträde inte erhålls genom nämnda regel vid exempelvis driftåtgärder, eftersom de inte utgör byggande av väg.

I samband med ändringar i väglagen år 2013 så infördes ett antal möjligheter till förenklade förfaranden i samband med byggande av väg. En sådan förenkling innebar att små och okomplicerade projekt inte ska kräva formell planering (prop. 2011/12:118 s. 117), se avsnitt 3.2.2.

3.2.1 Vägplan

En vägplan är ett juridiskt bindande dokument som krävs för att bygga eller förändra en allmän väg i Sverige, enligt väglagen. Den fungerar som ett tillstånd och visar exakt var vägen ska gå, hur den ska byggas och vilken mark eller utrymme som behöver tas i anspråk för vägen för att bygga den.

Ett syfte med vägplanen är att ordna markåtkomsten, både det permanenta och tillfälliga behovet. Därtill provas vilka skyddsåtgärder som behövs för att minimera påverkan på omgivningen och identifiera vilka övriga tillstånd som behövs för att genomföra projektet.

Planläggning av vägbyggande följer en process där både infrastrukturbyggaren och företrädare för samhället i övrigt medverkar. Planläggningsprocessen regleras i väglagen (1971:948), med tillhörande förordningar, och syftar till att förfarandet vid byggande av transportinfrastruktur ska få god anknytning till övrig samhällsplanering och till miljölagstiftningen.

Väglagen (1971:948) innehåller de regler om allmänna vägar som har ansetts kräva lagform. Regeringen har utfärdat föreskrifter om allmänna vägar som har tagits in i vägförordningen (tidigare vägkungörelsen [1971:954]). Härutöver har regeringen utfärdat förordningen (2009:236) om en nationell plan för transportinfrastruktur och förordningen (1997:263) om länsplaner för regional transportinfrastruktur. Föreskrifter om allmänna vägar kan vidare utfärdas av Trafikverket.

Planläggningsprocessen syftar till att utreda och definiera var vägen ska lokaliseras och hur den ska utformas. Processen innebär att planläggningen av vägar förankras bland annat i kommunernas planering och att de som berörs i olika processteg får goda möjligheter till insyn och ges möjlighet att framföra synpunkter. Under processen analyseras och beskrivs väganläggningens lokalisering, utformning och miljöpåverkan. Slutligen läggs lokaliseringen och detaljutformningen fast. I lagarna slås fast att vägplan ska upprättas för åtgärder som innebär byggande av väg i lagens mening. Där regleras också den process som leder fram till en fastställd vägplan och som således är en förutsättning för byggande.

En grundläggande utgångspunkt är att när en väg byggs ska den ges ett sådant läge och utformas så, att ändamålet med vägen uppnås med minsta intrång och olägenhet utan oskälig kostnad. Hänsyn ska tas till stads- och landskapsbilden och till natur- och kulturvärden.

3.2.2 Små och okomplicerade åtgärder

Syftet med att förenkla lagstiftningen kring små och okomplicerade åtgärder (SO-åtgärder) var bl.a. att använda planeringsresurserna mer effektivt och mer riktat mot de situationer där det är viktigt att en planläggning enligt väglagen genomförs. Istället för att i väglagen reglera det på så sätt att små och okomplicerade projekt inte kräver vägplan, infördes istället att dessa projekt inte ska anses utgöra byggande av väg (10 § fjärde stycket väglagen). Huvudsyftet var dock att undgå planläggning. Förenklingen kan även tillämpas på driftåtgärder som kräver mer mark, vilka annars även de skulle ha krävt vägplan (28 § väglagen).

10 § fjärde stycket väglagen är formulerat enligt följande:

En åtgärd på en befintlig väg ska inte anses vara byggande av väg om

1. åtgärden medför endast marginell ytterligare påverkan på omgivningen, och

- berörda fastighetsägare eller innehavare av särskild rätt skriftligen medgett att mark eller annat utrymme får tas i anspråk.

I Trafikverkets arbetssätt (TDOK 2013:0291) för dessa åtgärder, vilka benämns SO-åtgärder, består prövningen för att kunna tillämpa undantaget av fyra steg:

- Det gäller endast åtgärder på befintlig väg eller järnväg.

Det gäller förändringar som behövs för vägens eller järnvägens bestånd, drift eller brukande.

Reglerna kan inte tillämpas för åtgärder som innebär avvikelser från en fastställd väg- eller järnvägsplan i ett ännu inte färdigställt projekt. Sådana avvikelser hanteras genom lagreglerna om s.k. oväsentlig avvikelse eller ändring av plan.

- Det ska vara fråga om små och okomplicerade åtgärder

Som exempel på sådana åtgärder nämns i förarbetena att:

- göra smärre justeringar i längs- eller höjddled av en väg,
- anlägga en buss- eller rastficka eller en tryckbank,
- anlägga eller förlänga plattformar eller
- losstagning (skrotning) av berg för att utvidga tunnlar.

Det är åtgärder av den omfattning som redovisas i exemplen ovan som lagen avser. Om omfattningen är större än så kan åtgärden i dagsläget inte undantas från formell planläggning även om kriterierna för undantag i övrigt är uppfyllda.

Hur åtgärden uppfattas av omgivningen kan vara ett stöd för bedömning av åtgärdens omfattning. Åtgärden ska vara något som av de flesta, och med normalt språkbruk, uppfattas som liten. Åtgärden ska dessutom vara okomplicerad (i förarbetena används både begreppen enkel och okomplicerad), d.v.s. avvägningen mellan olika intressen ska vara enkel att göra.

- Det ska vara fråga om åtgärder som endast medför marginell, eller ingen, ytterligare påverkan på omgivningen.

En förutsättning är att åtgärden inte medför någon beaktansvärd olägenhet för omgivningen när åtgärden är genomförd. Det ska således vara uppenbart att andra intressen inte motverkas mer än marginellt. Detta bör kunna konstateras genom en enkel bedömning. Om så inte är fallet ska

bedömningar och intresseavvägningar göras inom ramen för en formell planläggningsprocess.

Det är den tillkommande påverkan som den aktuella åtgärden orsakar som ska bedömas. Omständigheter som har betydelse vid bedömningen är bland annat av omgivningens karaktär och känslighet, till exempel om det finns bebyggelse eller känslig miljö i närheten. När en åtgärd är genomförd kan anläggningen eller trafiken få negativ påverkan på eventuella natur- och kulturvärden i näraliggande mark- och vattenområden eller försämra möjligheterna att använda intilliggande mark för boende eller någon annan verksamhet. Finns behov av skyddsåtgärder för att minska eller hindra påverkan på miljön är normalt bedömningen att åtgärden medför mer än marginell ytterligare påverkan på omgivningen.

Även om åtgärder görs helt eller delvis utanför befintligt vägområde/järnvägsfastighet utesluter det inte att den ytterligare omgivningspåverkan blir marginell. Vid en större utvidgning av området är det dock troligast att påverkan blir mer än marginell oberoende av hur omgivningen ser ut.

4. Eventuell markåtkomst kan ske på frivillig grund.

Om ny mark behöver tas i anspråk är en ytterligare förutsättning att berörda fastighetsägare och innehavare av särskild rätt, till exempel servitutsrätt eller ledningsrätt, skriftligen medger att mark eller utrymme får tas i anspråk. För allmän väg innebär det att vägrätt uppkommer om samtliga undantagskriterier är uppfyllda.

Varken i förarbetena eller i väglagen, eller i Trafikverkets arbetssätt, nämns hur detaljplanebestämmelser skulle kunna påverka bedömningen vid tillämpning av undantaget. Dock har en detaljplan ibland kunnat motivera varför en åtgärd anses vara okomplicerad (intresseavvägningen är redan gjord och markanvändningen är bestämd) eller varför en åtgärd inte medför omgivningspåverkan (omgivningen har i och med detaljplanen att räkna med en förändring).

3.3 Allmän väg inom detaljplanelagt område

För att anlägga en ny allmän väg eller bygga om en befintlig väg krävs enbart prövning enligt väglagen. Behov av förändringar på redan befintliga vägar hänger ofta samman med andra förändringar i vägens närområde som kan vara initierade genom den kommunala planeringen. I PBL finns krav på reglering med detaljplan om en bebyggelse ska förändras och regleringen behöver ske i ett sammanhang. Då kan vägen inkluderas och förändringen prövas i ett sammanhang.

När allmän väg ska byggas inom detaljplanelagt område så får inte vägen byggas i strid mot detaljplanen eller planbestämmelserna. Om syftet med planen eller

bestämmelserna inte motverkas, får dock mindre avvikelser göras. I arbetet med att upprätta en vägplan identifieras vilka detaljplanelagda områden som berörs, ifall vägen stämmer överens med detaljplanen, om vägförslaget kan ses som en mindre avvikelse som inte motverkar detaljplanens syfte eller ifall detaljplanen behöver ändras eller upphävas.

Ifall en allmän väg med statlig väghållare ligger inom område med detaljplan så är det vanligast förekommande att detaljplanens användning är allmän plats för väg eller gata med kommunalt huvudmannaskap. Då är vägen både allmän väg enligt väglagen och planlagd som väg/gata enligt plan- och bygglagen (PBL). Då gäller fortfarande väglagens regler om vägområde och exempelvis tillstånd enligt 43–44 §§ väglagen.

I de fall en detaljplan har kommunalt huvudmannaskap, marken är avsedd till allmän plats och marken eller utrymmet har tagits i anspråk av kommunen för avsett ändamål (33 § väglagen) så upphör vägrätten, alternativt kan inte uppstå. Kommunen ska då istället tillhandahålla den mark eller utrymme som behövs för den allmänna vägen (7 § väglagen). Det innebär att ifall kommunen inte löser in marken, och fastighetsägaren heller inte begär att bli inlöst, så kommer upplåtelseformen för den allmänna vägen att vara vägrätt.

Ifall vägåtgärden sker med stöd av 10 § fjärde stycket väglagen (s.k. SO-åtgärd, se avsnitt 3.2.2) så fungerar reglerna om vägrätt och vägområde på samma sätt som om en vägplan hade tagits fram, dvs ett vägområde uppstår och ifall vägrätt uppstår eller inte beror bland annat på om kommunen löst in marken eller inte, alternativt ifall kommunen redan äger marken sedan tidigare.

För den omvända situationen – att en allmän väg detaljplaneläggs – så gäller något annorlunda förutsättningar:

- Ifall detaljplanen förutsätter andra åtgärder än för vägändamål inom vägområdet så krävs tillstånd enligt 43–44 §§ väglagen.
- Ifall detaljplanen förutsätter att vägområdet förändras så krävs beslut enligt väglagen, till exempel om indragning av väg eller SO-åtgärd/vägplan, beroende på om vägområdet minskas respektive utökas.
- Ifall detaljplanen anger allmän platsmark med kommunalt huvudmannaskap och den allmänna vägen planläggs som allmän plats så upphör eventuell vägrätt när kommunen löser in marken enligt 33 § väglagen.
- Ifall detaljplanen förutsätter vägåtgärder på den allmänna vägen så har kommunen att förvänta sig att staten genomför dem, enligt 6 kap. 19 § PBL samt 12 § väglagen. Detta kräver en samverkan mellan kommunen och väghållaren i samband med att detaljplanen upprättas. Eftersom

vägåtgärderna måste prövas enligt väglagen, är det viktigt att i tidigt skede utreda – under förutsättning att väghållaren kan godkänna åtgärden – ifall åtgärden kräver vägplan eller om undantaget enligt 10 § fjärde stycket väglagen (s.k. SO-åtgärd, se avsnitt 3.2.2) kan tillämpas.

Kan då situationen uppstå där den enskilde får dubbel ersättning, ifall kommunen löser in mark som är ett befintligt vägområde? Detta regleras i både väglagen och expropriationslagen. Har vägrätt sedan tidigare uppstått så ska väghållaren betala intrångsersättning till markägaren (55 § väglagen). I vissa situationer kan ersättningsförhandlingarna dra ut på tiden, men väghållaren ska ändå fullgöra ersättningsskyldigheten trots att vägrätten har upphört till följd av en detaljplan (57 § väglagen). När kommunen sedan löser in marken så ska inte någon ersättning utgå (4 kap. 1 § tredje stycket expropriationslagen). Då inlösen av allmän plats vanligtvis sker genom lantmäteriförrättning är det i dessa situationer av betydelse att upplysa lantmäterimyndigheten om att ersättning inte ska utgå.

3.4 Trafikverkets yttranden kring kommunala planer

Trafikverket har olika roller i samhällsbyggnadsprocessen. Dels deltar Trafikverket som sakägare och väghållare i dialog och samråd och dels är Trafikverket, som statlig myndighet, stöd till länsstyrelsen som samlat företrädar statens intressen.

3.4.1 Tidiga skeden

Trafikverkets ambition är att aktivt och konstruktivt delta i den kommunala planeringens tidiga skeden, och därmed skapa förutsättningar för att lösa avgörande frågor för det fortsatta planarbetet. Trafikverket vill delta i dialogen så snart det väcks en fråga som påverkar samhällsstrukturen och därmed transportsystemet. Samarbete i tidiga skeden är alltid att föredra framför granskning av färdiga förslag. Om berörda aktörer känner till varandras roller och uppgifter kan man ömsesidigt efterfråga och initiera samarbete vid rätt tillfällen (Trafikverket, 2020).

3.4.2 Statens intressen, riksintressestöd till länsstyrelsen

Den kommunala planeringen, med stöd i PBL, utgår från översiktsplanen, som ska omfatta allt mark- och vattenområde inom kommunen. Kommunen ska i översiktsplanen redovisa grunddragen i fråga om den avsedda användningen av mark- och vattenområden för hela kommunen. Grunddragen ska framgå av en karta. Av planen ska det även framgå hur kommunen anser att den byggda miljön ska användas, utvecklas och bevaras (SFS 2010:900 3 kap). Det innebär även lokalisering av ny infrastruktur. Översiktsplanen utgör vägledning för bland annat detaljplanering, bygglovsprövning utanför detaljplanelagt område och andra tillståndsprövningar.

När kommunen upprättar ett förslag till översiktsplan ska kommunen samråda med länsstyrelsen, regionen och de kommuner som berörs. Kommunen ska också ge kommunens medlemmar, andra myndigheter, sammanslutningar och enskilda i övrigt som har ett väsentligt intresse av förslaget tillfälle att delta i samrådet.

Trafikverket har ett väsentligt intresse av förslaget och lämnar synpunkter på översiktsplanen utifrån rollen som väghållare, men den huvudsakliga uppgiften i arbetet med översiktsplan är att bistå länsstyrelsen i sitt uppdrag att samlat företräda statens intressen i översiktsplanprocessen, vanligen utifrån riksintresseanspråk.

3.4.3 Yttranden vid detaljplan

Vid detaljplanläggning anges hur förslaget till detaljplan stämmer med översiktsplanen. Om den är förenlig så kan lämplig lokalisering anses vara klar i och med översiktsplanen. Kommunen kan planlägga utan detta stöd men detaljplanen behöver då hantera avvägningen mellan allmänna och enskilda intressen, 2 kap PBL.

Trafikverket fattar beslut om markanspråk för riksintresse kommunikationer enligt 3 kap 8 § Miljöbalken. Vid yttrande över detaljplaner lämnar Trafikverket synpunkter på de riksintresseanspråk som berörs av förslaget till detaljplan. Länsstyrelsen inhämtar andra myndigheters motsvarande anspråk och synpunkter och svarar för samordningen av de statliga intressena.

Länsstyrelsen ska, enligt PBL, utöva tillsyn över och bevaka vissa statliga och mellankommunala intressen. Genom länsstyrelsens medverkan i planprocessen är det meningen att de frågor som länsstyrelsen särskilt ska bevaka genom tillsyn, ska uppmärksammas tidigt, så att det är möjligt för kommunen att beakta länsstyrelsens synpunkter. Dialogen mellan stat och kommun om dessa intressen sker både under samrådet och under granskningen. I granskningsskedet ska länsstyrelsen ge ett tydligt besked till kommunen om detaljplanen är godtagbar utifrån de intressen som kan leda till ett upphävande. Kommunen ska alltså, innan planen antas, få veta om det finns en risk att länsstyrelsen kommer att ingripa genom sin tillsyn mot planbeslutet.

De ingripandegrunder som räknas upp är:

- ett riksintresse enligt miljöbalken inte tillgodoses
- regleringen av sådana frågor om användningen av mark- och vattenområden som angår flera kommuner inte samordnas på ett lämpligt sätt
- en miljökvalitetsnorm enligt miljöbalken inte följs
- strandskydd enligt miljöbalken upphävs i strid med gällande bestämmelser

- en bebyggelse blir olämplig med hänsyn till människors hälsa eller säkerhet eller till risken för olyckor, översvämning eller erosion.

Trafikverkets riksintresseanspråk kan vara en grund för den prövning länsstyrelsen gör. I de yttranden som lämnas finns en tydlig koppling till prövningsgrunderna eftersom dessa är en viktig del av processen.

Trafikverket granskar planen även utifrån sakägargrunder, d.v.s. i rollen som väghållare. Här betraktas planen utifrån påverkan på vägen, möjlighet till drift, underhåll, påverkan på vägkropp m.m. Trafikverksregionerna är väghållningsmyndighet.

Många Länsstyrelser vill att det är tydligt i vilken roll, stat eller sakägare, Trafikverket lämnar synpunkterna. Samma yttrande innehåller vanligen båda aspekterna. Det är angeläget att tänka efter före hur en överklagan skulle kunna se ut. Det händer att Trafikverket överklagar samtidigt som länsstyrelsen beslutar att överpröva. För dessa frågor kan överklagande tillämpas enl. PBL 13:10. Statliga myndigheter har dock enligt denna bestämmelse talerätt i egenskap av berörd sakägare. Staten kan alltså som sakägare bevaka sina intressen när det gäller beslut som direkt berör till exempel statlig mark (PBL 13 kap 10§).

3.5 Finansiering av åtgärder

När kommunerna planerar för förändrad markanvändning kan det föranleda behov av förändringar i det statliga vägnätet. Åtgärder i det statliga vägnätet finansieras normalt sett genom länsplan (regionala vägar) eller nationell plan (nationella vägar). Planerna uppdateras på uppdrag av regeringen, ungefär vart fjärde år. Trafikverket bistår med underlag och genomför planerna, men det är regeringen respektive länsplaneupprättarna som beslutar om vilka åtgärder som ska finnas med i planerna.

Om en kommun är villig att finansiera hela åtgärden behöver den inte finnas med i nationell plan eller länsplan. Den behöver dock fortfarande komma med i Trafikverkets verksamhetsplanering.

Åtgärder på den statliga vägen är en följd av en utvecklingsambition hos kommunen. Vägåtgärden kan därför sägas vara del i ett sammanhang och inte en brist i transportsystemet. Åtgärdsvalsstudier, metodiken för att lösa transportrelaterade behov, tillämpas inte eftersom bristen uppkommer först i samband med exploateringen/förändringen som kommunen driver. Kommunens detaljplan syftar till att pröva markens lämplighet för ett visst ändamål – där i ingår vägåtgärden.

3.5.1 Avsiktsförklaring och medfinansieringsavtal

En avsiktsförklaring mellan kommun och Trafikverket tas fram för åtgärder med planerad byggstart år 4 – 6. Avsiktsförklaringen syftar till att identifiera viljan till, preliminär inriktning och omfattning av medfinansiering samt anger villkoren, formerna och tidplanen för fortsatt samverkan rörande utpekade åtgärder. Avsiktsförklaringen tidsbegränsas till nästa planrevidering och är inte bindande.

Ett medfinansieringsavtal tas därefter fram för åtgärder med planerad byggstart år 1 - 3 och syftar till att bestämma omfattning av åtgärder, parternas ansvar samt finansieringen av åtgärden. Det är ett avtal som binder parterna, men utan klausuler om skadestånd. Avtalet ska ligga inom ramen för det bemyndigande som regeringen gett Trafikverket. (Förhandling och förvaltning av avtal om medfinansiering och samverkan med externa TDOK 2017:0422).

För att säkerställa finansiering av de åtgärder som blir tillämpbara som ett undantag genom §10 väglagen till följd av en kommunal detaljplan kommer Trafikverket att i sitt yttrande över förslaget till detaljplan ange att ett avtal måste tecknas före beslut om planens antagande.

Initiativ till detaljplaner kan komma från privata intressenter (exploatörer, byggherrar, fastighetsägare med flera). Sådana initiativ ger upphov till kommunala avtal med intressenten. Det kan vara ett plankostnadsavtal som definierar att planen tas fram men också ett exploateringsavtal som reglerar en detaljplans genomförande, PBL 6 kap 39 och 40§§.

3.6 Bevakningsärenden

Trafikverket har som huvudinriktning att alla åtgärder på det statliga vägnätet ska planeras och genomföras av Trafikverket. Produktkvaliteten i Trafikverkets anläggning måste vara rätt så att ett överlämnande till förvaltaren av anläggningen är möjligt och att drift och skötsel kan ske kostnadseffektivt och säkert.

I vissa fall kan åtgärder dock genomföras genom ett bevakningsuppdrag, d.v.s. ett uppdrag där Trafikverket genom en bevakningsledare säkerställer att Trafikverkets krav på statlig anläggning tillgodoses i samband med att åtgärd som berör eller kan påverka det statliga väg- eller järnvägsnätet initieras och genomförs av extern part. Det handlar framför allt om små och okomplicerade åtgärder på lågt trafikerade vägar.

3.7 Samordnat förfarande

Enligt dagens regelsystem så finns en möjlighet till ett förenklat förfarande vid upprättande av vägplaner, i de fall åtgärden har prövats eller ska prövas i en detaljplan. Det förenklade förfarandet innebär att

- samråd om vägens lokalisering och utformning i detalj inte behöver ske om vägplanen enbart gäller åtgärder som också har prövats eller ska prövas genom detaljplanen (15 b § väglagen),
- det inte behövs någon miljökonsekvensbeskrivning som är särskilt upprättad för vägplanen om vägplanen enbart gäller åtgärder som också har prövats eller ska prövas genom detaljplanen (16 c § väglagen),
- kungörandet av vägplanen får samordnas med det kungörande som ska ske i detaljplaneärendet, om förslaget enbart gäller åtgärder som också har prövats eller ska prövas genom detaljplanen (17 § väglagen).

Samordningen innebär dock fortfarande att en vägplan tas fram och fastställs, men tanken enligt förarbetena var att genom dessa förenklingar i vägplaneprocessen göra att det skulle gå fortare och bli mindre kostsamt att ta fram vägplaner i dessa situationer.

Det ska också nämnas att samordningsreglerna även infördes i PBL och ter sig liknande – dvs. vissa moment i detaljplaneprocessen kan undgås ifall åtgärden prövats eller ska prövas i en vägplan. Eftersom denna rapport syftar till att belysa möjliga förändringar i väglagen redogörs det inte ytterligare för samordningsreglerna i PBL

4 Problembeskrivning

I Ds 2023:28 Nationell fysisk planering redovisas två problem med dagens planläggning enligt väglagen och PBL, att det är en dubbelprövning och att det är för långa ledtider. Trafikverket har dock fått uppfattningen att kärnan i problemet är den oförutsägbarhet som kommunerna ställs inför när de ska upprätta detaljplaner som påverkar statlig väg. Nedan följer Trafikverkets redogörelse av dessa problem.

4.1 Dubbelprövning

Problembilden som presenteras i rapporten Ds 2023:28 Nationell fysisk planering är att ”...den dubbelprövning som åtgärder inom tätort på det nationella vägnätet *alltid* genererar genom att sådana kräver både detaljplan enligt PBL och vägplan enligt väglagen” och att det kommer olika besked från olika nationella/statliga instanser.

Som beskrivet ovan i avsnitt 3.1 krävs det inte *alltid* vägplan för åtgärder på det statliga vägnätet. Begreppet dubbelprövning är också missvisande. Dubbelprövning innebär att samma sak provas två gånger. Så är inte fallet vid både vägplan och detaljplan för samma åtgärd. Detaljplanen syftar till att pröva lämplig markanvändning för ett område. I detaljplaner ingår fler användningar, exempelvis gator, natur, bostäder eller centrum. Vägplanen provar enbart ett ändamål vilket är just byggande av väg. Förändringar i syfte att nå resultat för de åtgärder som denna utredning studerat med en mer sammanhållen process skulle innebära förbättringar.

4.1.1 Väglagen kontra plan- och bygglagen

Det finns både likheter och skillnader mellan en vägplan och en detaljplan. Båda prövningarna utreder markanspråk och omgivningspåverkan och resulterar i möjligheten att anlägga en väg. Lagstiftningarna som de respektive planerna provas mot har dock olika syften och upplägg.

Plan- och bygglagen inriktar sig på planeringsprocessen där byggande och förändring av mark- och vattenanvändningens många intressen ska samordnas och konflikter lösas i ett tidigt skede. Plan- och bygglagens förfaranden syftar till att identifiera lämplig mark- och vattenanvändning sett till både allmänna och enskilda intressen. Enligt PBL 4 kap. 2 § 2p finns krav på kommunen att ta fram detaljplan för ny sammanhållen bebyggelse eller för befintlig bebyggelse som ska förändras om regleringen behöver ske i ett sammanhang med hänsyn till den fysiska miljö som åtgärden ska genomföras i, till åtgärdens karaktär eller omfattning eller till förhållandena i övrigt.

Sammanhållen bebyggelse definieras i PBL 4 kap. 2 § som bebyggelse på tomter som gränsar till varandra eller skiljs åt endast av en väg, gata eller parkmark. Det innebär att byggnaderna ligger så nära varandra att de utgör en tydlig grupp, där tomterna antingen har gemensam gräns eller endast separeras av exempelvis en väg eller ett grönområde.

Länsstyrelsen har tillsyn över kommunernas detaljplanering och kan överpröva detaljplaner. Det är ett verktyg för staten där planer som inte anses tillgodose eller tillräckligt belysa viktiga aspekter så som exempelvis riksintressen eller hälsa och säkerhet kan upphävas genom länsstyrelsens beslut³.

Väglagen är en så kallad sektorslag. Den gäller ”bara” allmän väg. Väglagen definierar vad som är en allmän väg och dess anordningar, vad väghållning är och vem som är ansvarig för väghållningen och reglerar processen för att bygga en allmän väg liksom drift och underhåll av en allmän väg.

En detaljplan och en vägplan fyller olika syften och prövningarna är därför olika. Dock sker samråd och granskning på ett likartat sätt i båda planerna vilket kan ge uppfattningen av att det sker en dubbelprövning. En detaljplan har till syfte att fastlägga platsens lämplighet för en viss markanvändning. I en detaljplan läggs marken ut som kvartersmark eller allmän platsmark och när kommunen är huvudman i planen uppkommer en skyldighet att lösa in den mark som redovisats som allmän platsmark. Detta sker då med äganderätt eller undantagsvis med servitut men först sedan en lantmäteriförrättning genomförts. Någon vägrätt uppstår inte i detaljplanen. Istället regleras användningen, på den juridiskt bindande plankartan, till ett vägändamål, GATA, VÄG etc., enligt Boverkets föreskrifter om detaljplan. Användningen väg eller gata är så kallad allmän plats och genom planen knyts en huvudman till den. Huvudmannen har ansvar för genomförandet av allmän plats, förfarandet är olika för enskilt respektive kommunalt huvudmannaskap. Ytor för tillfällig användning kan regleras i detaljplan, men de är tidsbegränsade och kan bara ske inom planområdet. Förutom att det tas fram en detaljplan som möjliggör exploatering kan man anta att det även kommer att krävas bygglov för exploateringsåtgärderna. Även kommunens byggnationer kräver således en form av ”dubbelprövning” i och med att detaljplanen först ger ramarna men bygglovet reglerar detaljerna.

Vägplanen har som ett syfte att ordna markåtkomsten för en specifik åtgärd, både det permanenta och tillfälliga behovet. Därtill provas vilka skyddsåtgärder som behövs för att minimera påverkan på omgivningen och identifiera vilka övriga tillstånd som behövs för att genomföra projektet. Detta sker genom att marken redovisas som vägrätt, inskränkt vägrätt och tillfällig nyttjanderätt. Den tillfälliga

3 Boverket, 2023. Plan- och bygglagstiftningens utveckling. [Plan- och bygglagstiftningens utveckling](#) - PBL kunskapsbanken - Boverket

nyttjanderätten (etableringsytor, ytor för byggtrafik m.m.) är av stor betydelse för att kunna genomföra byggnationen.

En vägplan kan beskrivas som bygglovets motsvarighet, dvs en fastställd vägplan är som ett bygglov, alltså det tillstånd som behövs för att genomföra det aktuella vägprojektet. Det är inte samma sorts prövningar i en detaljplan och i en vägplan, de har olika detaljeringsnivå och de olika planerna ger olika rättsverkan, en vägplan motsvarar prövningen i ett bygglov och motsvarar ett expropriationstillstånd. Det är alltså ingen dubbelprövning utan två olika typer av prövningar på olika detaljeringsnivåer och med olika syften.

4.1.2 Miljöprövning

När det gäller miljöprövning enligt miljöbalken skiljer sig förfarandet åt beroende på om det handlar om en detaljplan enligt PBL eller en vägplan enligt väglagen.

Vid upprättande av en detaljplan ska kommunen bedöma om planen kan antas medföra en betydande miljöpåverkan. Om så är fallet måste en miljöbedömning enligt kapitel 6 i miljöbalken göras. Denna typ av miljöbedömning kallas för strategisk miljöbedömning, eftersom den sker på ett övergripande plan och tar hänsyn till mer generella frågor om markens lämplighet för exempelvis bostäder, industri eller infrastruktur. Kommunen ansvarar för processen, men länsstyrelsen har en viktig roll i att avgöra om en betydande miljöpåverkan föreligger och att samordna statliga intressen.

För vägplaner är miljöprövningen direkt kopplad till ett konkret projekt, alltså byggandet eller ombyggnaden av en allmän väg. Det innebär att en miljöbedömning eller miljökonsekvensbeskrivning blir en integrerad del av vägplanen.

Miljöprövningen sker alltså som en del av den fysiska planeringen och genomförs av den ansvariga väghållningsmyndigheten, oftast Trafikverket. Till skillnad från detaljplanen, där miljöprövningen är vägledande för kommande exploatering, utgör vägplanen ett faktiskt tillstånd enligt väglagen och miljöbalken. Det innebär att när vägplanen har fastställts och vunnit laga kraft så ger den både rätt att bygga vägen och rätt att använda marken, inklusive tillfällig markåtkomst. Den fungerar därmed ungefär som ett kombinerat bygglov och expropriationstillstånd.

En annan skillnad är att vägplanens miljöprövning ofta är mer detaljerad och tekniskt inriktad, medan detaljplanens miljöprövning är bredare och mer strategisk.

4.2 Långa ledtider i Trafikverkets processer

Ett problem som kommunerna upplever som mer problematiskt än själva prövningen är att kommunens och Trafikverkets tidplaner inte överensstämmer. Det är inte den dubbla prövningen utan de dubbla processerna som ställer till problem. När kommunen ansvarar för detaljplanen och Trafikverket för

vägåtgärden krävs tät samordning – både tekniskt, juridiskt och tidsmässigt. Det är vanligt att kommunens planeringshorisont är kortare och mer projektfokuserad medan Trafikverkets arbetssätt är mer långsiktigt, styrt av regelverk, nationella eller regionala prioriteringar och en intern process. Skillnaden i arbetssätt, ansvar och kultur leder ibland till att projekt inte går i takt.

Trafikverket ansvarar för hela det statliga vägnätet i landet, och har en stor mängd projekt att hantera, både nationellt och regionalt. Även om kommunen finansierar åtgärden, måste Trafikverket prioritera inom befintlig resurs- och personalram, tilldela intern projektledning och teknisk kompetens samt säkerställa att åtgärden inte påverkar andra pågående eller planerade projekt. Detta skapar ofta kö-effekter i planeringen och tidsfördröjningar innan ett projekt ens kan påbörjas. Trafikverket arbetar dock aktivt med att förbättra leveransförmågan genom att korta verksamhetens ledtider i planering och byggprojekt.

I de fall en åtgärd bedöms vara en SO-åtgärd (se avsnitt 3.2.2) är ambitionen att åtgärden ska utredas och projekteras parallellt med framtagandet av detaljplanen. Det kräver dock att kommunen upprättar en tidig dialog med Trafikverket när de påbörjar planarbetet. Förändringar i detaljplanen kan också leda till förändringar i åtgärdens omfattning, vilket kan innebära förlängning av Trafikverkets ledtider eller till och med att åtgärden bedöms vara byggande av väg och att en vägplan därmed behöver upprättas.

4.3 Oförutsägbarhet

Rapporten Ds 2023:28 Nationell fysisk planering nämner kort att kommunerna upplever att det finns en osäkerhet kring överenskommelser om åtgärder med ”staten”, som de baserar sin detaljplan på. När Trafikverket sedan kommer längre i sin utredning (och eventuell vägplan) så händer det att åtgärden har förändrats till den grad att den inte ryms inom detaljplanen. Det innebär att kommunen behöver göra om den detaljplan som de nyss har antagit.

Plangräns, användningsgräns och egenskaper i detaljplanen ska anges med exakthet i ett skede då kunskapen om åtgärden på den statliga vägen inte är fullständig. I processen både för att ta fram vägplan och detaljplan ska berörda ha möjlighet att yttra sig och påverka planens utformning, därför är inte markanspråken för åtgärden på den statliga vägen fullt ut kända förrän i vägplanens slutskede.

En konsekvens av de separata processerna är att kommunen behöver göra om den detaljplan som nyligen antagits. Att ändra en detaljplan före genomförandetidens utgång är förknippat med ersättningsanspråk från dem som har haft rättigheter i detaljplanen som kan påverkas negativt av en ändring.

4.4 Hur vanliga är problemen?

Trafikverkets analys att det inte är dubbla prövningar som är problemet bekräftas av de parter som Trafikverket har haft dialog med under uppdragets gång; Boverket, SKR och länsstyrelsens expertgrupp för infrastruktur. Utöver dessa har frågan diskuterats på ett möte med kommunala plan- och exploateringschefer som SKR kallade till. Cheferna beskrev istället att det inte är lätt att synkronisera Trafikverkets tidplaner med de kommunala när kommunen tar fram detaljplan som berör statlig väg. Det kommer ofta besksked från Trafikverket i sena skeden som innebär att kommunen får ändra i sitt pågående planarbete i ett sent skede eller ändra i en redan antagen plan. Detta gäller inte bara när kommunen har med den statliga vägen i sin detaljplan utan även om detaljplanen är angränsande till det statliga vägområdet; behövs mer vägområde behöver detaljplanegränsen flyttas.

Ett exempel när det i dag kan behövas både en vägplan och en detaljplan är när kommunen planerar för ett nytt bostads- eller industriområde i ett område som inte tidigare omfattas av detaljplan. Om det då behövs en avfart från det nationella vägnätet behöver ombyggnaden av den allmänna vägen prövas i en vägplan, förutsatt att åtgärden inte är sådan liten okomplicerad åtgärd (s.k. SO-åtgärd) som innebär att åtgärden enligt väglagen inte utgör byggande av väg (se 10 § fjärde stycket väglagen). Att även den åtgärd som behövs för att bygga om den allmänna vägen behöver prövas i en vägplan innebär således att det krävs dubbla planeringsprocesser, vilket innebär att det finns risk för att den tid som behövs för planering blir längre än vad som hade behövts om även ombyggnaden av den allmänna vägen skulle kunna prövas i detaljplanen.

4.5 Vad får problemen för konsekvenser (nollalternativ)?

När en kommun tar fram en detaljplan för exempelvis ett nytt bostadsområde eller ett industriområde som kräver anslutning till det statliga vägnätet, uppstår ofta en beroenderelation till Trafikverket. Kommunerna har inte möjlighet att på ett enkelt sätt förutse utfallet, d.v.s. ifall åtgärden på den allmänna vägen kräver en vägplan eller ej. De kan göra allt "rätt", men det kan ändå landa i att åtgärden inte blir av. Många kommuner rapporterar att Trafikverkets planeringstider inte går i takt med kommunens. Det kan innebära att:

- exploateringsavtal fördröjs,
- byggstart skjuts upp,
- kommunen tvingas revidera detaljplanens genomförandetid,
- projektets ekonomi påverkas negativt (eftersom byggstarten skjuts upp och intäkter uteblir).

5 Diskussion och slutsatser

Problembeskrivningen visar att det inte är dubbelprövningen som är problematiken, det är snarare de dubbla processerna för vägplan och detaljplan och att det är svårt för kommunerna att få besked om de åtgärder som Trafikverket ska genomföra med anledning av kommunal detaljplan.

Det finns förenklingar i väglagen som innebär att små och okomplicerade åtgärder (SO-åtgärder, se avsnitt 3.2.2) inte anses vara ”byggande av väg” och därmed inte behöver vägplan. Trafikverket gör bedömningen om en åtgärd ska klassas som SO-åtgärd. Under projektering kan det dock visa sig att omfattningen av åtgärden ökar och att det inte längre kan klassas som SO-åtgärd och att en vägplan behövs. För kommunen innebär det att förutsättningarna förändras i ett sent skede, ibland efter att detaljplanen är antagen. Det kan också leda till att detaljplanen behöver förändras för att markanvändningen inte stämmer överens med det markanspråk som vägplanen anger.

En förutsättning för en förenkling i väglagen skulle, enligt uppdraget, vara att åtgärden genomfördes inom sammanhållen bebyggelse. I fjärde kapitlet i PBL regleras när detaljplan ska upprättas inom sammanhållen bebyggelse, se avsnitt 4.1.1. Det innebär att åtgärder som genomförs med stöd i detaljplan kommer ske inom sammanhållen bebyggelse.

I uppdraget ingår att säkerställa ”vägrättsinstitutet och väghållaransvaret inklusive framtida drift och säkerhet”. Trafikverket konstaterar att vägrätten dels har som syfte att ge staten tillgång till mark som har annan användning än väg i grunden och dels fastställa den huvudsakliga utformningen och de skyddsåtgärder som är nödvändiga för störningar mot omgivningen. Om det däremot finns en detaljplan som säger att ett visst markområde ska vara väg, och kommunen löser in marken, så är vägrätten överflödig.

Desto viktigare är väghållaransvaret och vägområde. Väghållaransvaret anger vem det är ansvarar för drift och underhåll av vägen och vägområdet anger vilket område som behövs för att göra detta. En detaljplaneläggning av statlig väg innebär inte att väghållaransvaret förändras. Väghållaransvaret förändras inte genom att den statliga vägen omfattas av en detaljplan, utan staten, genom Trafikverket, är fortsatt väghållare. Det som är viktigt att bevaka är att det nya vägområde som åtgärden leder till kan redovisas tydligt.

6 Trafikverkets förslag till förändring

6.1 Förslag till författningsförändringar

Trafikverket föreslår följande förändring i väglagens §10 genom tillägget nedan redovisat.

Nuvarande lydelse

Ny lydelse

10 §

Med byggande av väg avses att anlägga en ny väg och att bygga om en väg.

Ny väg får anläggas, om vägen behövs för allmän samfärdsel eller annars kan antas få synnerlig betydelse för det allmänna.

En väg får byggas om, när det är motiverat från allmän synpunkt.

En åtgärd på en befintlig väg ska inte anses vara byggande av väg om

1. åtgärden medför endast marginell ytterligare påverkan på omgivningen, och
2. berörda fastighetsägare eller innehavare av särskild rätt skriftligen medgett att mark eller annat utrymme får tas i anspråk.

En åtgärd på befintlig väg ska heller inte anses vara byggande av väg om den är av mindre omfattning, omfattas av detaljplan och kommunen tillhandahåller marken enligt 7 §.

6.2 Författningskommentar

Förslaget till ändring i väglagen (1971:948)

10 §

Stycke fem är nytt

Paragrafen avslutas med ett nytt femte stycke som genom detta utökar definitionen av vilken typ av åtgärder som kan genomföras utan att klassas som byggande av väg. Genom bestämmelsen i det nya stycket kan åtgärder som är av mindre omfattning, omfattas av detaljplan samt att kommunen tillhandahåller marken enligt 7 § ses som ej byggande av väg och därmed inte kräva att vägplan upprätts.

10 §

I paragrafens *första stycke* definieras vad som avses med byggande av väg, detta ändras inte. *Andra stycket* som innehåller bestämmelser om när ny väg får anläggas, ändras inte. *Tredje stycket* som innehåller bestämmelser om när en väg får byggas, ändras inte. *Fjärde stycket* som innehåller bestämmelser om när en åtgärd på befintlig väg inte ska anses vara byggande av väg, ändras inte.

Det införs ett nytt *femte stycke* i paragrafen. Genom bestämmelsen undantas mindre omfattande åtgärder som omfattas av detaljplan och där kommunen tillhandahåller marken från begreppet byggande av väg. Det får till följd att kravet på formell fysisk planering genom vägplan inte gäller för dessa åtgärder om de omfattas av en detaljplan och kommunen tillhandahåller marken enligt 7 § i väglagen. Undantaget gäller endast åtgärder på statlig väg och bibehållet statligt väghållaransvar. Härutöver krävs att följande förutsättningar är uppfyllda. För det första förutsätts att åtgärden är av mindre omfattning, dvs att den ej har betydande miljöpåverkan och endast har lokal trafikpåverkan. Utgångspunkten för bedömningen är den omgivningspåverkan som vägåtgärden ger upphov till.

Bedömningen om att åtgärden ej har betydande miljöpåverkan och endast lokal trafikpåverkan ska framställas och beskrivas av kommunen i detaljplanen och Trafikverket ska säkerställa att detta genomförts på rätt grunder. Omständigheter som har betydelse vid bedömningen utgörs bland annat av omgivningens karaktär och känslighet, till exempel om det finns bebyggelse eller känslig miljö i närheten. Att trafikpåverkan endast blir lokal har betydelse vid bedömningen vilket innebär att åtgärden inte påverkar det statliga vägnätet negativt avseende exempelvis trafiksäkerhet eller vägens funktioner i det funktionellt prioriterade vägnätet. Som en andra förutsättning för att undantaget ska vara tillämpligt krävs att åtgärden omfattas av en detaljplan. Detta ska garantera att markåtkomst för åtgärden sker reglerat utifrån plan- och bygglagens bestämmelse samt att rättssäkerhet för tredje man säkerställs utifrån bestämmelserna i plan- och bygglagen.

I de fall åtgärden är en konsekvens av kommunal exploatering ska åtgärden bekostas genom kommunen för att det ska bli aktuellt att tillämpa föreslaget undantag. Den slutliga finansieringen kan också styras av bestämmelserna i 6 kap 39 och 40 §§ i plan- och bygglagen vilket ska beaktas för att skydda tredje part. Till sist förutsätts också att marken tillhandahålls av kommunen enligt 7 § i väglagen. I bestämmelsen uttrycks detta genom att det anges att kommunen tillhandahåller marken enligt 7 §. Att kommunen äger och tillhandahåller marken är viktigt eftersom att det då inte behövs någon ytterligare process för markåtkomst vilket sparar tid och resurser för samhället. Kommunen kommer också att behöva säkerställa tillfällig markåtkomst under byggtid för att genomförandet av åtgärden ska kunna utföras av Trafikverket. Den praktiska tillämpningen av bestämmelsen behandlas även i avsnitt 6.3.

6.3 Praktisk tillämpning av förslaget

Förslaget till tillägg i 10 § väglagen skulle innebära att vägåtgärder även i fortsättningen prövas enligt både PBL och väglagen. Väglagens regler om allmän väg, väghållare, väganordningar och vägområde förblir desamma. Däremot behövs ingen vägplan.

Tillämpningen kommer i grunden att ske på olika sätt beroende på om åtgärden initieras av kommunen genom en ny detaljplan eller om åtgärden sker inom en befintlig detaljplan och initieras av Trafikverket.

6.3.1 Åtgärden initieras av kommunen

Planläggning med detaljplan syftar till att mark- och vattenområden används till det ändamål området är mest lämpat för. Lämpligheten bedöms med hänsyn till beskaffenhet, läge och behov. För att kunna göra korrekta bedömningar kan flertalet utredningar behöva tas fram. En initial bedömning av exploaterings påverkan på det statliga vägnätet ska göras.

Om kommunen identifierar att det finns risk att någon statlig väg påverkas, till exempel genom ökade trafikmängder eller behov av ny anslutande väg, tar de kontakt med Trafikverket. En avsiktsförklaring, se mer i avsnitt 3.5.1, mellan kommunen och Trafikverket upprättas som säkerställer att båda parter har för avsikt att driva den fortsatta processen i samverkan och avsätta resurser för det. Avsiktsförklaringen anger principerna för finansiering av åtgärden, principerna för parternas ansvarsfördelning och när åtgärden ska genomföras. Att kommunen ska vara huvudman för allmän plats ska framgå likväl som att väghållningen fortsatt ska vara statlig (om annan bedömning görs ska överenskommelse om att inleda förändringsärende istället tecknas). Trafikverket förbinder sig att genomföra åtgärden enligt förslaget undantag i femte stycket 10 § väglagen, förutsatt att kommunen kan visa att kriterierna för undantaget uppfylls. Avsiktsförklaringen signeras av Trafikverkets regionala direktör.

Kommunen tar fram underlag som visar på förslag på åtgärd, att den inte kan anses ha betydande miljöpåverkan samt att den endast har lokal påverkan på trafiksystemet. Underlaget ska redovisa att kommunen gör bedömningen att åtgärden är av mindre omfattning. Det innebär att de ska beskriva

- varför åtgärden inte anses innebära betydande miljöpåverkan. Eftersom kommunen gör bedömningen inom ramen för detaljplanen ska länsstyrelsen inte behöva ta beslut i frågan, som är fallet vid upprättande av vägplan.
- att åtgärden endast har lokal trafikpåverkan. Det inkluderar beräkning av tillkommande trafik samt prognos för övrig trafik, fördelning av ny trafik i nätet och avgränsning av påverkat område, kapacitetsanalys och förslag till åtgärder vid behov i enlighet med fyrstegsprincipen, redovisning och

bedömning av påverkan på statlig infrastruktur (till exempel närliggande trafikplatser) samt bedömning av trafiksäkerhet och miljöeffekter (till exempel buller).

Trafikverket granskar kommunens underlag för att säkerställa att bedömningen är gjord på rätt grunder, till exempel korrekta trafikmängder och prognoser, lämplig åtgärd i ett bra läge, etc. I samband med detta tillsätter Trafikverket resurser för projektering av åtgärden. Eftersom Trafikverket fortsatt ska vara väghållare är det också Trafikverket som ska projektera och genomföra åtgärden. Undantag från detta kan göras enligt gängse rutin, se avsnitt 3.6.

Härifrån sker ett parallellt arbete där Trafikverket projekterar åtgärden samtidigt som kommunen tar fram handlingarna för detaljplanen. Detta kräver en tät dialog för att säkerställa att plankartan anger den markyta som vägåtgärden behöver. Trafikverkets projektering visar hur det nya vägområdet för den statliga vägen ser ut i detalj. Plankartan visar åtgärdens utrymmesbehov med en planbestämmelse som innebär allmän platsmark med kommunalt huvudmannaskap och med användning VÄG eller liknande, enligt Boverkets planbestämmelsekatalog⁴.

Vägåtgärden ska också framgå av en illustrationskarta, om det behövs för att förstå åtgärden. I planbeskrivningen ska vägåtgärden finnas med i beskrivningen av de överväganden som har legat till grund för planens utformning med hänsyn till motstående intressen och planens konsekvenser.

Innan planen går ut på samråd ska Trafikverket ha kommit så långt i sin projektering att markområdet är säkert. Trafikverket behöver också veta vilken mark som behövs för genomförandet av åtgärden.

I samrådet yttrar sig Trafikverket om planen som helhet och tillstyrker vägåtgärden om planen redovisar den på det sätt som Trafikverket och kommunen har varit överens om i tidigare dialog. Om Trafikverket anser att förändringar behövs ska detta framgå av Trafikverket samrådsyttrande, men det bör också ske en dialog med kommunen för att reda ut vilka skillnader som finns mellan Trafikverkets projektering och kommunens detaljplan. I dialogen ska också eventuella synpunkter från andra parter, som har bäring på vägåtgärden, hanteras. När detaljplanens handlingar är justerade enligt överenskommelse i dialogen ska ett avtal skrivas. Avtalet reglerar att kommunen står för kostnaden och tillhandahåller marken för åtgärden. Utöver den mark som behövs för den färdiga vägåtgärden behöver kommunen också tillhandahålla den mark som behövs under byggtid. Om detta regleras i detaljplanen eller sker på annat sätt är upp till kommunen att bestämma,

⁴ Planbestämmelsekatalogen innehåller alla de planbestämmelser som Boverket i föreskrifterna om detaljplan föreskriver att kommuner kan använda vid planläggning av nya detaljplaner. Planbestämmelsekatalogen är en exempelsamling som är uppbyggd enligt Boverkets föreskrifter (2020:5) om detaljplan och Boverkets allmänna råd (2020:6) om redovisning av reglering i detaljplan.

men det ska också ingå i avtalet. Avtalet ska gälla i fem år från att detaljplanen vunnit laga kraft. Detta för att säkerställa att Trafikverket har resurser för att genomföra åtgärden. Om åtgärden inte är påbörjad inom fem år efter detaljplanens antagande kommer ett nytt avtal behöva upprättas för att säkerställa finansiering och genomförande.

När planen går ut på granskning ska kommunen och Trafikverket redan vara överens och inga ytterligare synpunkter ska behöva framföras gällande vägåtgärden. Skulle kommunen ha gjort förändringar i detaljplanen som påverkar vägåtgärden negativt bör detaljplanen bli föremål för nytt samråd, annars kan Trafikverket komma att överklaga planen.

Skulle kommunen anta en detaljplan utan att ett avtal finns på plats bör Trafikverket överväga att överklaga detaljplanen med hänvisning till att man som innehavare av särskild rättighet påverkas negativt av planens genomförande.

Det är ett viktigt kriterium att kommunen, när detaljplanen vunnit laga kraft, äger och tillhandahåller marken eftersom att det då inte behövs någon ytterligare process för att få till markåtkomsten, vilket främst är fallet i exploateringssammanhang. Om kommunen äger marken så slipper Trafikverket också att förhandla om markåtkomst med flera parter, vilket sparar tid och resurser för samhället.

Eftersom Trafikverket fortsatt är väghållare för vägen tillkommer det nya vägområdet till Trafikverkets redan befintliga och läggs in i avtalen med driftentreprenörerna enligt gängse rutiner. Om kommunen önskar skötsel utöver Trafikverkets standard får kommunen bekosta det, vilket det redan finns rutiner för att hantera.

6.3.2 Åtgärden initieras av Trafikverket (befintlig detaljplan)

Om åtgärden utförs inom en befintlig detaljplan initieras den troligtvis i normalfallet av Trafikverket. Detta förfarande kommer inte att skilja sig nämnvärt från det förfarande som Trafikverket idag har med SO-åtgärder. Trafikverket tar själva fram det underlag som behövs för att göra bedömningen om undantaget kan tillämpas.

Ifall åtgärden utförs helt inom befintligt vägområde gäller inte villkoret om tillhandahållande av mark enligt 7 § väglagen, eftersom Trafikverket då redan har rådighet över marken, antingen genom tillhandahållande enligt 7 § väglagen eller genom vägrätt.

7 Alternativa förslag som övervägts i utredningen

7.1 Genomförande med stöd av PBL

Föreslagen förändring innebär att en vägåtgärds markanspråk tillhandahålls genom PBL men att åtgärden genomförs med stöd av väglagen. Ett förslag som lyftes under uppdragets gång var att vägåtgärden även skulle genomföras med stöd av PBL. Det skulle dock innebära att mycket av det som regleras i väglagen idag skulle behöva föras in i PBL. Eftersom uppdraget från regeringen var formulerat att Trafikverket skulle "...utreda möjligheten och lämpligheten att införa ett undantag i väglagen..." avfärdades förslaget att genomföra vägåtgärder på statlig väg med stöd av PBL.

7.2 Kommunen planerar, projekterar och genomför

Ett alternativ som har lyfts under arbetets gång är att kommunen, förutom att planlägga åtgärden, även projekterar och genomför den. Trafikverket skulle då enbart ha en bevakande roll. Denna möjlighet finns även med förordat förslag, men avgränsat till specifika förhållanden. Anledningen till att Trafikverket inte lämnar över projektering och genomförande till kommunerna är att ansvarsfrågan blir tveksam. Vad händer om det är något som sker med anläggningen efter exempelvis åtta år? Trafikverket har också en annan nivå än kommunerna vad gäller tillräcklig förvaltning. Det är en stor konfliktrisk som skulle byggas in om Trafikverket överlåter projektering och genomförande till kommunerna.

8 Följdändringar i andra regelverk

8.1 Plan- och bygglagen

Boverket konstaterar i dialog med Trafikverket att föreslagen författningsförändring kan komma att påverka bestämmelserna i PBL (2010:900) och att detta skulle behöva utredas av Boverket.

Trafikverket bedömer att de förändringar som föreslås för Väglagen (1971:948) framförallt påverkar innehållet i och omfattningen av vad som ska ingå i detaljplan, 4 kap *detaljplanens omfattning och utformning* (2010:900).

Trafikverket föreslår att regeringen uppdrar åt Boverket att utreda de ändringar som kan komma att krävas i PBL.

9 Konsekvensbeskrivning

Förslaget får till följd att något mer omfattande vägåtgärder än s.k. SO-åtgärder kan genomföras utan vägplan. Konsekvensbeskrivning och markanspråk hanteras med stöd av detaljplan. Det leder till en förflyttning av ansvar och arbete från Trafikverket till kommunen. Det behövs färre vägplaner och troligen kan det även bli färre traditionella SO-åtgärder, då fler kommuner väljer att inkludera vägåtgärden i detaljplanen.

9.1 Konsekvenser för kommuner

Om det föreslagna tillägget till 10 § väglagen införs, innebär det flera förändringar för kommunernas roll och ansvar i planeringen av vägåtgärder. Framför allt kommer kommunerna att få ett större ansvar för att säkerställa att vägåtgärder som undantas från krav på vägplan ändå blir tillräckligt utredda och prövade inom ramen för detaljplaneprocessen. Det innebär att detaljplanerna i många fall behöver bli något mer omfattande och tekniskt detaljerade än tidigare, särskilt när det gäller vägens utformning, påverkan på omgivningen och frågor om markåtkomst.

För kommunerna innebär detta både möjligheter och utmaningar. Å ena sidan stärks det kommunala självbestämmandet, eftersom kommunen får större frihet att själva styra över planprocessen för vägåtgärder på statlig väg inom detaljplanerat område, förutsatt att de tar ansvar för att marken finns tillgänglig och att alla relevanta frågor prövas i detaljplanen. Genom att i större utsträckning kunna samordna kommunal och statlig planering inom ramen för detaljplanen, ges utrymme för mer integrerad stadsutveckling och effektiv hantering av tillväxtbehov. Det möjliggör ett mer sammanhållet planeringsgrepp där trafiklösningar, bebyggelseutveckling och markanvändning hanteras i ett sammanhang.

En åtgärd som genomförs enligt förslaget ger nytta för både staten och kommunen, men också för den privata intressent som kommunen kan ha ingått avtal med. Förutsägbarhet ökar möjligheterna för kommunen att ingånga exploateringsavtal inte behöver revideras.

Den ömsesidiga nyttan ger förutsättningar för ett bra samarbete mellan parterna. Åtgärdens tydliga avgränsning och samband med översiktsplanen och efterföljande genomförande förväntas bidra till den efterfrågade förutsägbarheten.

Å andra sidan blir det något högre krav på innehållet i kommunernas detaljplaner. Eftersom Trafikverket kvarstår som väghållare, innebär det att kommunen planlägger en statlig anläggning som de inte själva ansvarar för. Detta ställer krav på en tät dialog med Trafikverket och en mer fördjupad teknisk förståelse inom kommunerna, särskilt vad gäller kravställning, trafikfunktion och vägområdets utformning. Det kan även innebära en viss ökning av administration, eftersom

kommunen måste säkerställa att processerna för samråd och prövning av omgivningspåverkan uppfyller de krav som annars hade ställts i en vägplan.

En annan konsekvens rör markåtkomst och finansiering. Om åtgärden sker på kommunens initiativ och regleras i detaljplan, krävs att kommunen löser in marken enligt PBL 6 kap. 13 §. Det innebär att äganderätten till marken övergår till kommunen, som också ansvarar för ersättning enligt expropriationslagens principer. Detta innebär ett tydligt ansvarstagande från kommunens sida och kan kräva finansiella och administrativa resurser som inte alltid är tillgängliga – särskilt i mindre kommuner eller vid samtidiga planprojekt.

Kommunerna kan också påverkas av osäkerheten kring kriteriernas tillämpning. Om det inte finns en tydligt formaliserad process för att bedöma vad som utgör ”mindre omfattning” eller ”lokal påverkan”, riskerar det att uppstå godtyckliga skillnader i hur åtgärder bedöms mellan regioner eller mellan olika projekt. Detta försvårar för kommuner att planera långsiktigt och skapa tydliga förväntningar gentemot medborgare och exploatörer. Risken för att Trafikverket i ett sent skede avslår kommunens planförslag, på grund av att förslaget tillägg inte bedöms kunna tillämpas för åtgärden, innebär ett påtagligt moment av osäkerhet som kan leda till omtag i planeringen, fördröjningar och ökade kostnader.

Att fler utredningar läggs över på kommunen att genomföra innebär att det frigörs resurser för Trafikverket. Istället för att Trafikverket behöver samla resurser för att ta fram underlagsmaterial och göra en bedömning om åtgärden innebär byggande av väg eller inte behöver de enligt förslaget endast granska kommunens arbete. Det borde innebära att Trafikverket kan ge tidigare besked till kommunerna än vad som sker idag.

Förslaget kan fungera som ett incitament för kommunerna att omvandla gamla byggnadsplaner till detaljplaner. I mindre tätorter är det vanligt att gamla byggnadsplaner eller avstyckningsplaner är gällande, där det ofta inte är kommunen som är huvudman för allmän platsmark. Gatunätet i dessa tätorter utgörs ofta av enskilda vägar som ansluter till en statlig, genomgående väg. Om kommunen önskar en förändring av den statliga vägen kan en väg framåt vara att ersätta de gamla planerna med en ny detaljplan som inkluderar den statliga vägen och reglerar så att den allmänna platsmarken får kommunalt huvudmannaskap.

Sammanfattningsvis kan konstateras att en förenklad planeringsordning enligt väglagen innebär både förstärkt mandat och utökat ansvar för kommunsektorn. Förslaget kopplar också till viss del genomförandet av förhållandevis enkla åtgärder till kommunens översiktsplaner som ska vara strategiska och visa på riktning. För att förändringarna ska vara genomförbara och rättssäkra krävs dock tydliga kriterier för bedömning, formaliserade samråds- och beslutsprocesser samt förutsägbara ansvarsförhållanden mellan kommun och stat. Vidare behövs stödjande vägledning från Trafikverket och Boverket, exempelvis i form av

nationella riktlinjer eller mallar, för att säkerställa jämlig tillämpning och stärka kommunernas förutsättningar att agera planmyndighet även i frågor som rör statlig infrastruktur.

9.2 Konsekvenser för staten

Förslaget att komplettera väglagens 10 § med ett tillägg för vissa åtgärder av mindre omfattning innebär flera betydande konsekvenser för Trafikverket och det statliga vägnätet. Samtidigt som förslaget syftar till att effektivisera planläggningen och underlätta genomförandet av mindre åtgärder i samverkan med kommunerna, måste Trafikverkets långsiktiga ansvar för det statliga vägnätet säkerställas.

9.2.1 Det statliga vägnätet

En grundläggande princip i det föreslagna undantaget är att väghållaransvaret för den allmänna statliga vägen förblir oförändrat. De åtgärder som genomförs med stöd av undantaget ska fortsatt betraktas som statlig angelägenhet, vilket innebär att Trafikverket behåller det fulla ansvaret för väganläggningen och dess funktion. Detta omfattar allt från teknisk standard och säkerhetskrav till drift, underhåll och förvaltning. Det är därför avgörande att de tekniska krav som gäller för statliga vägar, såsom de som anges i Vägars och Gators Utformning, VGU, (TRVINFRA-00396), fortsatt tillämpas – även om initiativet till åtgärden kommer från kommunen och åtgärden regleras i detaljplan. Beaktande detta är det därför i huvudsak Trafikverket som bör beställa och agera byggherre för åtgärden även om den antagits via detaljplan och kommunen bekostar åtgärden.

Om den planerade åtgärden innebär att vägens funktion förändras så att den i praktiken får karaktär av kommunal gata – exempelvis i stadsmiljöer där gaturummet får en annan roll än genomfart – bör frågan om väghållaransvar prövas, en sådan prövning görs innan avsiktsförklaring tecknas (se 6.3.1). En sådan prövning kan leda till att väghållaransvaret övergår från stat till kommun. I det fallet är undantagsregeln i 10 § inte tillämplig, eftersom åtgärden då inte längre avser en statlig väganläggning. Kommunen får i ett sådant fall istället bygga åtgärden med stöd av PBL, förutsatt att kommunen är väghållare för den aktuella vägen genom ett laga kraft-vunnet beslut om förändrat väghållaransvar. Detta visar på behovet av tidig dialog om vägens funktion i transportsystemet och vilken ansvarsfördelning som bör gälla.

9.2.2 Trafikverket

Förslaget innebär en ny arbetsfördelning i planeringsprocessen, men att Trafikverkets övergripande ansvar för vägnätets funktion, säkerhet och rättssäkerheten för berörda kvarstår. Det kan leda till en förenklad och snabbare process i de fall där kommunen och Trafikverket är överens och där detaljplanen är

tillräckligt tydlig och omfattande. Samtidigt innebär det att Trafikverket måste säkerställa att all nödvändig prövning av miljö, omgivningspåverkan och samråd med berörda är tillgodosedd inom ramen för detaljplanprocessen, eftersom vägplanens särskilda skyddsmekanismer då inte tillämpas.

Ett utökat instrument för kommunerna att planera för åtgärder på det statliga vägnätet kan leda till ett ökat inflöde av åtgärdsförslag från kommuner. För Trafikverket innebär detta ett ökat behov av granskning och samordning. Eftersom att någon vägplan inte tas fram, är det extra viktigt att samråd med Trafikverket initieras i ett tidigt skede, samt att tydliga rutiner finns för hur åtgärder ska godkännas, dokumenteras och införlivas i det statliga vägnätet. I detta ingår även att åtgärder som byggs med stöd av undantaget dokumenteras och diarieförs på ett sätt som tydliggör vad som utgör statligt åtagande, inklusive eventuella gränsdragningar gentemot annan väghållare.

Å andra sidan borde förslaget innebära att färre vägplaner behöver tas fram, vilket frigör resurser som då kan allokeras till att granskning i ett tidigt skede.

För Trafikverket innebär förslaget även långsiktig påverkan på drift- och underhållsansvaret. Även små, lokalt initierade åtgärder adderar till den totala omfattningen av det statliga vägnätet, vilket i sin tur påverkar framtida driftbudgetar och resursbehov.

Sammanfattningsvis innebär införandet av ett undantag i väglagens 10 § att Trafikverket även fortsättningsvis bär det fulla ansvaret för det statliga vägnätet, oavsett om åtgärden planläggs i en kommunal detaljplan. För att säkerställa ett fungerande system krävs tydliga processer för teknisk prövning, dokumentation, ansvarsfördelning och investering. Särskilt viktigt är att Trafikverkets rådighet över vägen upprätthålls, att funktionell gränsdragning mot kommunala gator görs vid behov, och att varje åtgärd bedöms utifrån sin påverkan på vägens funktion och karaktär.

9.3 Konsekvens för tredje man

I samband med föreslagna förändringar av väglagen har frågan om konsekvenser för tredje man – fastighetsägare, boende och andra berörda – varit föremål för ingående diskussion. Den rättsliga och praktiska hanteringen av mindre åtgärder, särskilt då vägplan inte längre krävs, berör grundläggande frågor om rättssäkerhet, markåtkomst, insyn och möjlighet till påverkan.

I dagens ordning innebär vägplaneförfarandet enligt väglagen särskilda möjligheter för tredje man att få information, lämna synpunkter och överklaga beslut om vägbyggande. Om åtgärden i stället hanteras enbart inom ramen för detaljplan enligt PBL, är det detaljplanprocessens regler om samråd och överklagande som

gäller. Dessa är i grunden likvärdiga, men skiljer sig åt i vissa avseenden, exempelvis vilka som har rätt att överklaga och när detta kan ske.

Om detaljplanen är tillräckligt detaljerad och samrådet har omfattat alla berörda, kan rättssäkerheten i praktiken upprätthållas. Det finns dock risk att någon tredje man som annars skulle ha fått möjlighet att yttra sig eller överklaga inom ramen för vägplaneförfarandet, nu endast omfattas av detaljplanens process, där vissa frågor kan ha en annan prövningsordning eller snävare krets överklagandeberättigade.

För att rättssäkerheten för tredje man inte ska försämrats bör det säkerställas att detaljplaneprocessen faktiskt ger samma möjligheter till insyn, påverkan och överprövning som vägplaneförfarandet. Det innebär bland annat att:

- Detaljplanen är tillräckligt detaljerad vad gäller vägåtgärden och dess omgivningspåverkan.
- Samråd i detaljplaneprocessen omfattar samtliga sakägare och rättighetsinnehavare som annars skulle ha omfattats av vägplanen.
- Möjligheten till överklagande inte inskränks jämfört med nuvarande ordning.

För part som ingått exploateringsavtal med kommun där statlig väg berörs bevakas dennes intressen i större utsträckning i detaljplan än vad som är fallet i vägplan (se avsnitt 3.5.1).

9.4 Konsekvens för markägare

En viktig distinktion som påverkar tredje man gäller hur markåtkomsten sker. I dagsläget förekommer dubbel planläggning, där både vägplan och detaljplan reglerar samma markområde, men där markåtkomsten skiljer sig åt beroende på initiativtagare. Om markåtkomsten sker på kommunens initiativ enligt PBL 6 kap. 13 §, övergår äganderätten till kommunen genom inlösen. Ersättning sker enligt expropriationslagens principer, det vill säga som om ett fullständigt ianspråktagande ägt rum.

Sker åtgärden däremot på statens initiativ – via en vägplan – uppstår i stället vägrätt, vilket är en form av nyttjanderätt med långtgående befogenheter, likställd med äganderätt. Fastighetsägaren behåller dock formellt äganderätten till marken. Även i detta fall fastställs ersättningen enligt expropriationslagens regler. Den principiella skillnaden ligger alltså inte i ersättningsnivå, utan i upplåtelseformen och därmed i graden av kommunal eller statlig kontroll över markanvändningen.

Ur tredje mans perspektiv innebär denna skillnad att påverkan på markinnehavet kan uppfattas olika beroende på vilket förfarande som används. Även om

ersättningsnivåerna är likvärdiga, kan upplevelsen av rättssäkerhet påverkas av hur tydligt processen kommuniceras och vilken insyn som erbjuds.

En annan diskuterad aspekt rör ansvarsfördelningen mellan staten och kommunen. När en åtgärd regleras enbart genom detaljplan och vägrätt inte uppstår, samtidigt som Trafikverket kvarstår som väghållare, kan osäkerhet uppstå kring vilket rättsligt instrument som gäller, särskilt om inte vägplan upprättas. För tredje man innebär detta att det kan vara oklart vem som ansvarar för frågor som bulleråtgärder, säkerhetsaspekter och tillgänglighet. En tydlig gränsdragning och kommunikation mellan kommunen och Trafikverket är avgörande för att upprätthålla transparens gentemot allmänheten.

Det föreslagna tillägget till väglagen kan, under förutsättning att rättssäkerhetsprinciper och proportionalitetsbedömningar respekteras, ge ett tillräckligt skydd för tredje man vid mindre infrastrukturella åtgärder. Det kräver dock att kriterier för bedömning, informationstillgång och ansvarsfördelning mellan stat och kommun är transparenta, samt att det finns rättssäkra vägar för insyn och påverkan även i frånvaro av en traditionell vägplan.

9.5 Konsekvens för övriga aktörer

Eftersom åtgärderna som ska omfattas av tillägget är av mindre omfattning och enbart ge upphov till marginell påverkan på omgivningen, bedöms risken för rättsförlust för miljöorganisationer och intressegrupper som låg. Detta bedömningsstöd understryker att proportionaliteten mellan åtgärdens omfattning och det rättsliga skyddet för tredje man kan anses vara uppfyllt.

9.6 Diskrepans mellan väg och järnväg

Väglagen (1971:948) och Lagen om byggande av järnväg (1995:1649) har i hög utsträckning utformats på liknande sätt, framför allt när det kommer till begreppen byggande av väg respektive byggande av järnväg, och hur processen att ta fram en vägplan respektive järnvägsplan är reglerad. Ytterligare en likhet är hur undantag från begreppen byggande av väg och byggande av järnväg hanteras i väglagens 10 § fjärde stycket och lagen om byggande av järnvägs första kapitel 2 § andra stycket.

Förslaget enligt denna rapport innebär en förändring i väglagens 10 § med nytt femte stycke. Trafikverket noterar dock att en liknande förändring i lag om byggande av järnväg (1995:1649) sannolikt skulle vara möjlig och kunna ses som lämplig för att få liktydighet mellan de nämnda lagarna.

Även inom järnväg uppstår ofta situationer, framför allt vid järnvägsstationer och bangårdar, där marken är detaljplanelagd och förändringar behöver göras på järnvägen. I normalfallet är det Trafikverket som initierar dessa åtgärder, men det kan även ske i samband med kommunal detaljplaneläggning.

En skillnad mellan väg och järnväg är att markåtkomsten är annorlunda. Ett kommunalt tillhandahållande av allmän plats sker inte på järnvägen. Ifall järnvägsmark detaljplaneläggs så är användningen istället vanligtvis kvartersmark för allmänt ändamål, till exempel Trafik. Sådan mark kan dock lösas enligt fastighetsbildningslagen. Markåtkomsten är därmed konstruerad på liknande sätt som för allmän plats, med skillnaden att det är Trafikverket som löser marken direkt från markägaren. Rättssäkerheten blir dock inte annorlunda för tredje man i järnvägsfallet jämfört med på väg – det är i båda fallen detaljplanen som medför markåtkomst.

9.7 Tolkning: “byggande av väg”

Ett tillägg till 10 § väglagen som utvidgar undantaget från vad som räknas som "byggande av väg" kan leda till fler tvister om tolkningen av begreppet. Redan idag finns det undantag från krav på vägplan om en åtgärd endast har marginell påverkan på omgivningen och berörda fastighetsägare har gett sitt medgivande. Om undantaget utvidgas till att omfatta åtgärder som prövats i detaljplan och där kommunen tillhandahåller mark, uppstår ett nytt gränsdragningsproblem:

- Vilka åtgärder är tillräckligt "bedömda" i detaljplanen för att undantaget ska gälla?
- Hur stora åtgärder kan omfattas innan det ändå ska anses vara "byggande av väg" i lagens mening?
- Hur ska eventuella överlapp eller skillnader mellan detaljplaneprocessen och väglagens krav hanteras?

Eftersom begreppet "byggande av väg" är centralt för om vägplan krävs eller inte, och eftersom rättsläget redan idag kräver tolkning av vad som ryms inom undantagen, finns en tydlig risk att fler undantag leder till fler gränsdragningsfall och därmed fler tvister om vad som faktiskt omfattas av undantaget.

9.8 Samhällsekonomiska konsekvenser

Exakta kostnadsberäkningar har inte kunnat tas fram med sådan noggrannhet att de ger något av värde. Inom ramen för uppdraget har det inte varit möjligt att ta reda på i vilken utsträckning förslaget undantag kommer kunna tillämpas och därmed går det inte att kvantifiera de samhällsekonomiska konsekvenserna. Nedan följer istället en beskrivning av de potentiella konsekvenserna.

En tydlig effekt är att planerings- och genomförandeprocessen för vägåtgärder kan bli mer effektiv och snabba. Genom att undvika dubbla processer minskar risken för fördröjningar, vilket i sin tur kan leda till lägre byggkostnader och minskade finansieringskostnader för projekten. Fördröjningar i planprocessen har visat sig

leda till högre kostnader och minskad byggtakt, vilket i förlängningen kan påverka tillgången på bostäder och infrastruktur negativt och bidra till högre priser⁵.

Ett effektivare genomförande av väginfrastrukturprojekt kan också ge samhällsekonomiska vinster genom att tillgängligheten förbättras snabbare och näringslivets behov tillgodoses mer effektivt. Det kan bidra till ökad rörlighet, bättre framkomlighet och därmed stärkt konkurrenskraft för både arbetsmarknad och företag. Om åtgärderna dessutom leder till förbättrad trafiksäkerhet och minskad miljöpåverkan, som är vanliga mål i både detaljplan och vägplan, förstärks de positiva samhällsekonomiska effekterna ytterligare.

Samtidigt finns risker. Om förenklingen leder till oklarheter kring ansvar, kvalitetssäkring eller rättssäkerhet för tredje man, kan det i vissa fall medföra kostnader i form av tvister, överklaganden eller behov av kompletterande utredningar. Det är därför viktigt att säkerställa att detaljplaneprocessen är tillräckligt robust och att alla relevanta frågor hanteras på ett rättssäkert sätt.

9.9 Utvärdering

Trafikverket bedömer att konsekvenserna av förslaget kan utvärderas 5 år efter införandet. Förslaget bör utvärderas för att:

- Undersöka antalet åtgärder som påbörjats genom det föreslagna undantaget i 10 §.
- Analysera Trafikverkets tillämpning av 10 § och konsekvenserna för tredje man.
- Analysera kommunernas redogörelser som grund för tillämpningen av tillägget till 10 § väglagen.

9.10 Tidpunkt för ikraftträdande och behov av speciella informationsinsatser

Trafikverket föreslår inte tidpunkt för ikraftträdande av lagändringarna.

Efter att beslut om regeländringar tagits krävs informations- och utbildningsinsatser för handläggare och andra som berörs av ändringarna.

⁵ Evidens, 2023, Överklagande av detaljplaner - omfattning, effekter och orsaker. [Överklagande-av-detaljplaner.pdf](#)

10 Trafikverkets bedömning

Trafikverket föreslår en ändring i väglagens 10 §, som innebär att åtgärder som reglerats i detaljplan inte längre behöver provas genom vägplan om vissa villkor, se avsnitt **Fel! Hittar inte referensskälla.**, är uppfyllda. Det är ett försök att göra rättssystemen mer samspelande utan att frångå väglagens funktion. Genom att tillämpa tydliga villkor bibehålls kontroll över statlig infrastruktur samtidigt som detaljplaneprocessen får något större genomförandekraft.

Detta innebär också att kommunen måste ta ett större ansvar, både vad gäller markåtkomst och miljöbedömningar men det bör kunna ske i den gängse detaljplaneprocessen. Samtidigt ges Trafikverket tolkningsföreträdare i fråga om när undantaget får användas – vilket bevarar den statliga rådighet som krävs för långsiktig förvaltning och trafiksäkerhet.

Trafikverkets samlade bedömning är att förslaget är *möjligt* och *lämpligt* att genomföra; möjligt genom det tillägg till 10 § väglagen som föreslås och lämpligt eftersom det avhjälpas de problem som finns med dubbla processer. Det sparar offentliga medel genom att minska på antalet planeringsprocesser som genomförs i samhällsbyggnadsprocessen. Därmed får samhället kortare planeringstider för mindre omfattande åtgärder på det statliga vägnätet som idag måste planeras med både vägplan och detaljplan. Trafikverket bedömer att förslaget till tillägg i lagstiftningen måste åtföljas av att kommunen kan visa att åtgärden kan genomföras i enlighet med de villkor som redovisats i avsnitt **Fel! Hittar inte referensskälla.**.

Förslaget är framtaget för att skapa en möjlighet till förenkling av nuvarande dubbla planeringsprocesser utan att göra några större förändringar i processerna som sådana, för att undvika att större förändringar i arbetssätt eller organisation ska krävas hos vare sig Trafikverket eller kommunerna. Trafikverket anser därmed att förslaget inte medför mer långtgående kostnader eller begränsningar än vad som bedöms vara nödvändigt för att uppnå syftet med uppdraget.

Trafikverket, 781 89 Borlänge. Besöksadress: Röda vägen 1

Telefon: 0771-921 921, Texttelefon: 010-123 50 00

[trafikverket.se](https://www.trafikverket.se)

Tjänsteskrivelse

2026-08-25

Kommunstyrelsens
planeringsutskott

Diariennr: KS-2026/00813

Förslag till lokala trafikföreskrifter om hastighetsbegränsning på väg 522, Umeå kommun

Förslag till beslut

Planeringsutskottet beslutar

att godkänna förslaget till yttrande enligt nedan.

Ärendebeskrivning

Länsstyrelsen föreslår att fordon inte föras med en högre hastighet än 50 kilometer per timme på väg 522 mellan 70 meter söder enskild väg Stöcksjö kustväg och 1 010 meter söder väg E 12. Förslaget tillstyrks av Trafikverket.

Idag gäller 50 km/h på väg 522 mellan Röbbäck i norr och Södra Röbbäcksvägen i söder. Länsstyrelsens förslag innebär att sträckan med 50 km/h förlängs ca 650 meter söderut, till strax söder om Stöcksjö kustväg.

Yttrande

Kommunen har mottagit synpunkter från boende i området på trafiksäkerhet och störningar från trafik längs vägsträckan. En sänkt hastighet bör ge förbättringar i dessa avseenden varför Umeå kommun tillstyrker att hastigheten sänks till 50 km/h på vägsträckan.

Beslutsunderlag

Länsstyrelsens trafikföreskrift
Länsstyrelsens konsekvensutredning

Beredningsansvariga

Thomas Lundgren

Beslutet ska skickas till

Länsstyrelsen Västerbotten, diarienummer 193–2026.

Thomas Lundgren
Samhällsplanerare

Länsstyrelsen
Västerbotten

Konsekvensutredning

1 (6)

Datum
2026-08-21

Diarienummer
193-2026

Enligt sändlista

Konsekvensutredning för lokala trafikföreskrifter om hastighetsbegränsning på väg 522 i Umeå kommun

1. Redogörelse över det aktuella problemet och vad som ska uppnås

Andreas Back har begärt att hastighetsbegränsningen 50 km/tim förlängs på en sträcka av Riksvägen vid Galgbacken i Röbäck, Umeå kommun, i stället för nuvarande 70 km/tim.

Som skäl för begäran anføres bland annat trafiksäkerhet kopplat till besöksmålet Galgbacken, platsens funktion som kulturhistoriskt besöksmål, ökad korsande gångtrafik, förändrad bebyggelsestruktur, närvaro av oskyddade trafikanter, bullerproblematik samt mycket begränsad påverkan på genomfartstid.

Trafikverket Norra regionen (Trafikverket) har remitterats i ärendet och tillstyrker en sänkt hastighetsbegränsning till 50 km/tim utmed väg 522, Umeå kommun.

Trafikverket konstaterar inledningsvis att sökt sträcka av väg 522 inte tillhör det funktionellt prioriterade vägnätet.

Årsmedeldygnstrafiken är 2 168 fordon, varav 96 tunga fordon (mätår 2025). Väg 522 är belagd och belysning finns. Varningslinjer finns målade, vilket informerar om att dessa är olämpliga att överskrida på grund av trafikförhållandena. Sträckan har idag hastighetsbegränsning 70 km/tim. Vid anslutningen mot Södra Röbäcksvägen börjar hastighetsbegränsning 50 km/tim och där finns en anordnad passage, vilket gör att oskyddade trafikanter kan ta sig över vägen i två steg. Det finns en gång- och cykelväg mellan Skogsbackavägen och Södra Röbäcksvägen, vilket gör att oskyddade trafikanter från Skogsbackavägen kan färdas på enskild väg och gång- och cykelväg för att nå den anordnade passagen över väg 522. Väghållarskapet för Skogsbackavägen är enskilt, vilket innebär att den enskilda väghållaren ansvarar för sin anslutning mot den statliga

vägen och underhållet av den. Det är därmed möjligt för den enskilda väghållaren att förbättra halkbekämpningen eller ändra sina anslutningar för att förbättra för trafikanter som ska köra ut från Skogsbackavägen.

Västra länken (E12 cpl Söderslättsrondellen – väg 92 cpl Kronoparksrondellen) byggdes som den avslutande delen i Umeåprojektet. Syftet med Umeåprojektet var att flytta ut tunga trafikleder från Umeå centrum för att öka framkomlighet på det statliga vägnätet och förbättra luftmiljön i centrala Umeå. Efter att Västra Länken färdigställdes 2024 finns indikationer på att andelen genomfartstrafik utmed väg 522 är på en anmärkningsvärd nivå. Genomfartstrafiken består av fordon som har möjlighet att färdas mot sina mål genom att välja väg E4 och E12.

Trafikverket har under 2025 förändrat vägvisningen i trafikplats Stöcksjö, där trafikanten på E4 visas av mot Stöcksjö och inte längre mot Röbäck. I nordlig färdriktning på E4 vägvisas trafikanten mot väg E12 förbi trafikplats Stöcksjö för att styras vidare mot E12 i stället för att köra väg 522 genom Röbäck. Vägvisningen till Volvo lastvagnar har också tagits bort från trafikplats Stöcksjö. Syftet med den förändrade vägvisningen är att styra trafiken via E4 och E12. Till skillnad från väg 522 är dessa transportleder lämpliga för höga trafikflöden.

En hastighetssänkning på väg 522 skulle ytterligare kunna motivera långväga trafik att välja väg E4 och väg E12. Även om Trafikverket tidigare avstyrkt förslag om sänkt hastighet längs del av väg 522 (länsstyrelsens diarienummer 3821–2023, 8905–2023) bedömer Trafikverket nu att det ur ett trafikstyrningsperspektiv kan vara positivt med en hastighetssänkning utmed väg 522.

Trafikverket anser, för att få mesta möjliga effekt på trafikstyrningen, att hastighetsbegränsningen ska gälla på en längre sträcka än den nu föreslagna.

Trafikverket föreslår därför att nya lokala trafikföreskrifter utformas enligt följande:

På väg 522 mellan 70 meter söder enskild väg Stöcksjö kustväg och 1 010 meter söder väg E12 får fordon inte föras med en högre hastighet än 50 kilometer per timme.

2. Vilka alternativa lösningar finns och vad blir effekterna om någon reglering inte kommer till stånd?

2.1 Effekter om en reglering inte kommer till stånd

Om hastighetsbegränsningen inte sänks i enlighet med Trafikverkets förslag över Andreas Backs framställan anser länsstyrelsen att en hastighetsbegränsning som inte bedöms anpassad efter förhållandena längs sträckan behålls.

2.2 Alternativa lösningar och de fördelar respektive nackdelar som bedöms finnas med dessa

En alternativ lösning är att inte sänka hastighetsbegränsningen alls. Det bedöms dock inte motiverat med hänsyn till att genomfartstrafiken utmed väg 522, enligt Trafikverket, är på en anmärkningsvärd nivå och består av fordon som har möjlighet att färdas mot sina mål genom att välja väg E4 och E12.

2.3 Föreslaget alternativ med motivering

Som ett led i att åstadkomma ökad trafiksäkerhet och få mesta möjliga effekt på trafikstyrningen, föreslår länsstyrelsen lokala trafikföreskrifter om hastighetsbegränsning, i enlighet med Trafikverkets yttrande över Andreas Backs framställan, se bilaga.

3. Vilka berörs av regleringen?

Trafikanter, och de som bor och vistas längs och i anslutning till väg 522, kommer att beröras av regleringen.

4. Bemyndigandet

Länsstyrelsen får besluta om lokala trafikföreskrifter om hastighetsbegränsning utanför tätbebyggt område om det är motiverat av hänsyn till trafiksäkerheten, framkomligheten eller miljön. Det framgår av 10 kap. 1 § andra stycket 15 och 10 kap. 3 § första stycket 2 a trafikförordningen (1998:1276).

5. Vilka kostnadsmässiga och andra konsekvenser medför regleringen och hur ser de olika konsekvenserna ut för de övervägda regleringsalternativen om man jämför?

5.1 Kostnadsmässiga och andra konsekvenser

Utöver administrationskostnader hos länsstyrelsen, Polismyndigheten och Trafikverket bör de samhällsekonomiska kostnaderna vara marginella och begränsa sig till uppsättning av nya vägmärken.

De kostnadsmässiga konsekvenserna av föreskriften utgörs framför allt av kostnader hänfört till tillkännagivandet av föreskriften i enlighet med bestämmelserna i förordning (2007:231) om elektronisk kungörelse av vissa trafikföreskrifter och skyltning enligt vägmärkesförordningen (2007:90). Utöver detta är de kostnadsmässiga konsekvenserna mycket begränsade. Föreskrifterna förväntas inte medföra andra betydande konsekvenser för staten, kommuner, regioner, företag och andra enskilda. Föreskrifterna bedöms inte påverka den kommunala självstyrelsen eller innebära förändringar av kommunala befogenheter eller skyldigheter.

5.2 Jämförelse av konsekvenser av de olika regleringsalternativen

Länsstyrelsen anser att genomfartstrafiken utmed väg 522 inte är på en tillfredsställande nivå och påverkar trafiksäkerheten negativt. Länsstyrelsen bedömer därför att det föreslagna alternativet är det mest lämpliga.

5.3 Vilka åtgärder har vidtagits för att beslutet inte ska medföra mer långtgående kostnader eller begränsningar än nödvändigt

Kostnaderna som förslaget medför är begränsade. Länsstyrelsen har tagit hänsyn till de argument och det förslag som lagts fram av Trafikverket som expertmyndighet.

5.4 När och hur ska beslutet utvärderas

Beslutet utvärderas genom att länsstyrelsen tar del av och utvärderar eventuella synpunkter som kommer in från

väghållningsmyndigheten eller allmänheten. Det sker löpande efter att regleringen trätt i kraft.

6. Eventuell påverkan för kommuner eller region

Föreskrifterna förväntas inte medföra andra betydande konsekvenser för staten, kommuner, regioner, företag och andra enskilda.

7. Eventuella yttranden

Med stöd av 13 § 3 st. 1 förordningen (2024:183) om konsekvensutredningar avstår länsstyrelsen från att ge Regelrådet tillfälle att yttra sig över förslaget till föreskrifter och konsekvensutredningen, då föreslagen reglering inte bedöms ge effekter av betydelse för företag.

8. Överensstämmer regleringen med eller går den utöver de skyldigheter som följer av EU-rättslig reglering eller andra internationella regler Sverige ska följa?

Föreskriften bedöms inte påverka Sveriges skyldigheter med anledning av anslutningen till Europeiska unionen.

9. Behöver särskild hänsyn tas när det gäller tidpunkten för ikraftträdande och finns det behov av speciella informationsinsatser?

Föreskrifterna bedöms kunna träda i kraft fyra veckor efter att de beslutas.

Några ytterligare informationsinsatser utöver tillkännagivandet och skyltning bedöms inte vara nödvändiga. Föreskrifterna kommer att införas i Svensk trafikföreskriftssamling (STFS).

Information

Länsstyrelsen begär att ni senast den **11 september 2026** yttrar er över konsekvensutredningen och vad som föreslagits.

Ni kan lämna uppgifterna på något av följande sätt.

- Använd länsstyrelsernas e-tjänst komplettering eller yttrande i ärende. Ni får då en bekräftelse på att vi har tagit emot uppgifterna. I e-tjänsten anger ni Länsstyrelsen Västerbotten och diarienummer 193–2026. Ni hittar annars e-tjänsten på www.lansstyrelsen.se. Skriv komplettering eller yttrande i sökrutan och tryck på sök.

Ni behöver bara skicka in dokumenten en gång.

Kontaktuppgifter

Välkommen att kontakta länsstyrelsen för frågor på telefon 010-225 40 00 eller via e-post vasterbotten@lansstyrelsen.se. Ange ärendets diarienummer 193–2026 i ämnesraden för e-post.

Michael Haglund

Bilaga

Förslag om lokala trafikföreskrifter om hastighetsbegränsning på väg 522, Umeå kommun

Sändlista

Trafikverket Norra Regionen (TRV 2026/34837),

trafikverket@trafikverket.se

Polismyndigheten Polisregion Nord, registrator.nord@polisen.se

Umeå kommun, umea.kommun@umea.se

Region Västerbotten, regionen@regionvasterbotten.se

Länsstyrelsen
Västerbotten

24TFS 2026:xx

Länsstyrelsen Västerbottens läns lokala trafikföreskrifter om hastighetsbegränsning på väg 522, Umeå kommun;

beslutade den xx xx 2026.
(193–2026)

Länsstyrelsen föreskriver följande med stöd av 10 kap. 1 § andra stycket 15 och 10 kap. 3 § första stycket 2 a trafikförordningen (1998:1276).

1 § På väg 522 mellan 70 meter söder enskild väg Stöcksjö kustväg och 1 010 meter söder väg E 12 får fordon inte föras med en högre hastighet än 50 kilometer per timme.

Dessa föreskrifter gäller från och med den xx xx 2026.

På Länsstyrelsens vägnar

NN

Michael Haglund

Tjänsteskrivelse

2026-08-14

Kommunstyrelsens
planeringsutskott

Diariennr: KS-2026/00801

Remiss: Översyn av förordningen om myndigheters klimatanpassningsarbete

Förslag till beslut

Kommunstyrelsen beslutar

att avge yttrande enligt tjänsteskrivelsen gällande Översyn av förordningen om myndigheters klimatanpassningsarbete

Ärendebeskrivning

Fler myndigheter bör omfattas av klimatanpassningsförordningen

Klimatanpassningsförordningen omfattar idag 32 nationella myndigheter och länsstyrelserna. SMHI föreslår att ytterligare tio myndigheter omfattas av klimatanpassningsförordningen. De föreslagna myndigheterna [avser: Arbetsmiljöverket, Energimarknadsinspektionen, Försvarets materielverk, Kommerskollegium, Kustbevakningen, Luftfartsverket, Läkemedelsverket, Migrationsverket, Polismyndigheten, Upphandlingsmyndigheten] har ansvar inom samhällsviktiga verksamheter, är exponerade för klimatrelaterade risker eller har en central roll i klimatanpassningsarbetet.

Myndigheternas ansvar bör breddas och förtydligas

SMHI föreslår att kravet på klimat- och sårbarhetsanalyser ska avse myndighetens ansvarsområde, i stället för verksamhetsområde. Vidare föreslås att begreppet myndighetsmål ersätts med mål. Syftet är att tydliggöra att målen inte enbart behöver avse den interna verksamheten, utan även kan omfatta myndighetens bredare ansvar inom klimatanpassning. Förslagen breddar och tydliggör myndigheternas ansvar för klimatanpassning i syfte att stärka statens klimatanpassningsarbete. Många av myndigheterna är expertmyndigheter som tar fram kunskapsunderlag om klimatrisker, vilka utgör viktiga stöd för andra aktörers arbete.

Länsstyrelsernas regionala samordningsuppdrag bör breddas

SMHI föreslår att länsstyrelsens uppdrag att "stödja och följa upp regionala sektorsmyndigheters klimatanpassningsarbete" ändras till "samverka med och stödja regioner och andra berörda aktörer i länet". Förslaget innebär att länsstyrelsernas ansvar breddas samtidigt som deras uppföljande roll

Tjänsteskrivelse

Dnr: KS-2026/00801

minskar till förmån för ett ökat fokus på samordnande, nätverkande och stödjande aktiviteter.

Umeå kommuns yttrande

Ärendet har beretts av Umeå kommuns klimatanpassningsstrateg.

Umeå kommun tackar för möjligheten att yttra sig över remiss av Översyn av förordningen om myndigheters klimatanpassningsarbete och ställer sig positivt till remissens förslag om att inkludera fler myndigheter, samt att förtydliga bland annat länsstyrelsernas roller och ansvar.

Myndigheternas stöd och samordningsinsatser, liksom deras analyser, rapporter och andra kunskapsunderlag, är mycket värdefulla i kommuners planerings- och beslutsprocesser, så allt som leder till ökad tydlighet kring roller och ansvar välkomnas. Andra föreslagna förtydliganden, såsom mål och fokus på myndigheternas klimat- och sårbarhetsanalyser, bedöms också kunna bidra till en större enhetlighet mellan myndigheternas klimatanpassningsarbete.

Beslutsunderlag

Översyn av förordningen om myndigheters klimatanpassningsarbete

Beredningsansvariga

Viktoria Vingmarker

Beslutet ska skickas till

Remissvaren ska ha kommit in till Klimat- och näringslivsdepartementet senast den 10 november 2026. Svaren bör lämnas per e post till kn.remissvar@regeringskansliet.se och med kopia till elin.kronqvist@regeringskansliet.se. Ange diarienummer KN2026/01456 och remissinstansens namn i ämnesraden på e-postmeddelandet.

Svaret bör lämnas i två versioner: den ena i ett bearbetningsbart format (t.ex. Word), den andra i ett format (t.ex. pdf) som följer tillgänglighetskraven enligt lagen (2018:1937) om tillgänglighet till digital offentlig service. Remissinstansens namn ska anges i namnet på respektive dokument.

Viktoria Vingmarker
strateg

Trine Haugset, Caroline Rydholm, AnnaKarin Unger

Översyn av förordningen om myndigheters klimatanpassningsarbete

Skrivelse 2026-06-23

SMHI Dnr 2026/113/5.2.3

Redovisning av regeringsuppdrag

Sammanfattning

SMHI har fått i uppdrag att analysera behovet av ändringar i förordningen (2018:1428) om myndigheters klimatanpassningsarbete (klimatanpassningsförordningen) och vid behov lämna förslag till författningsändringar.

SMHI bedömer att det finns behov av ändringar i förordningen för att bredda klimatanpassningsarbetet till att omfatta fler myndigheter och samtidigt stärka det pågående arbetet med klimatanpassning på svenska myndigheter. Genom tydligare krav på myndigheternas arbete kan fler klimatanpassningsåtgärder genomföras och samhället stå bättre rustat inför klimatförändringen.

Förslagen har tagits fram i dialog med myndigheter som omfattas av klimatanpassningsförordningen samt andra berörda aktörer. Naturvårdsverket har bidragit med författningstekniska synpunkter och bistått i arbetet med konsekvensanalysen.

SMHIs förslag

Fler myndigheter bör omfattas av klimatanpassningsförordningen

Klimatanpassningsförordningen omfattar idag 32 nationella myndigheter och länsstyrelserna. SMHI föreslår att ytterligare tio myndigheter omfattas av klimatanpassningsförordningen. De föreslagna myndigheterna har ansvar inom samhällsviktiga verksamheter, är exponerade för klimatrelaterade risker eller har en central roll i klimatanpassningsarbetet.

Myndigheternas ansvar bör breddas och förtydligas

SMHI föreslår att kravet på klimat- och sårbarhetsanalyser ska avse myndighetens ansvarsområde, i stället för verksamhetsområde.

Vidare föreslås att begreppet myndighetsmål ersätts med mål. Syftet är att tydliggöra att målen inte enbart behöver avse den interna verksamheten, utan även kan omfatta myndighetens bredare ansvar inom klimatanpassning.

Förslagen breddar och tydliggör myndigheternas ansvar för klimatanpassning i syfte att stärka statens klimatanpassningsarbete. Många av myndigheterna är expertmyndigheter som tar fram kunskapsunderlag om klimatrisker, vilka utgör viktiga stöd för andra aktörers arbete.

Länsstyrelsernas regionala samordningsuppdrag bör breddas

SMHI föreslår att länsstyrelsens uppdrag att ”stödja och följa upp regionala sektorsmyndigheters klimatanpassningsarbete” ändras till ”samverka med och stödja regioner och andra berörda aktörer i länet”. Förslaget innebär att länsstyrelsernas ansvar breddas samtidigt som deras uppföljande roll minskar till förmån för ett ökat fokus på samordnande, nätverkande och stödjande aktiviteter.

Konsekvenser och kostnader som följer av förslagen

SMHI bedömer att förslagen stärker statens förmåga att förebygga och hantera klimatrelaterade risker genom att klimatanpassningsarbetet integreras i fler samhällssektorer. Genom att fler myndigheter omfattas av klimatanpassningsförordningen breddas arbetet till nya samhällssektorer som i dag inte finns representerade, samtidigt som kunskapsunderlag och stöd till andra aktörer stärks.

Förslagen innebär ett utökat ansvar för berörda myndigheter, bland annat genom krav på att analysera klimatrisker inom myndighetens ansvarsområde. Det bedöms ge en mer heltäckande riskbild och ett bättre underlag för styrning, prioritering och långsiktig planering av klimatanpassningsåtgärder. Samtidigt kan förslaget innebära ökade behov av resurser, kompetensutveckling och samverkan.

Länsstyrelsernas regionala samordningsuppdrag breddas till att omfatta samverkan med och stöd till regioner och andra berörda aktörer, vilket bedöms stärka den regionala samordningen men också kunna öka resursbehovet.

De ekonomiska konsekvenserna består främst av ökade personalkostnader till följd av att fler myndigheter omfattas av förordningen och att kraven på klimatanpassningsarbetet utökas. Även förslagen om klimat- och sårbarhetsanalyser samt länsstyrelsernas breddade uppdrag medför ökade resursbehov. Därutöver bedöms SMHI behöva förstärkta resurser för vägledning och samordning.

Sammantaget bedöms förslagen bidra till ökad robusthet och förbättrade förutsättningar för klimatanpassning i offentlig verksamhet och samhället i stort.

Innehåll

1	FÖRFATTNINGSFÖRSLAG	1
1.1	Förordning om ändring i förordningen (2018:1428) om myndigheters klimatanpassningsarbete.....	1
2	UPPDRAG OCH GENOMFÖRANDE.....	4
2.1	Uppdraget	4
2.2	Utgångspunkter och avgränsningar	4
2.3	Uppdragets genomförande.....	5
2.4	Läsanvisning	5
3	PROBLEMANALYS	6
3.1	Klimatanpassning är nödvändigt för att möta klimatförändringen.....	6
3.2	Klimatanpassningsförordningen omfattar inte alla relevanta myndigheter	7
3.3	Otydlighet kring myndigheternas ansvarsområde i klimatanpassningsförordningen	8
3.4	Länsstyrelsernas uppdrag i klimatanpassningsförordningen behöver breddas och förtydligas.....	9
3.5	Förväntad utveckling om inga ändringar vidtas	9
3.6	Övergripande alternativ	9
4	FÖRSLAG TILL REGERINGEN.....	10
4.1	Fler myndigheter bör omfattas av klimatanpassningsförordningen	10
4.2	Breda och förtydliga klimatanpassningsförordningen vad gäller myndigheters ansvar	12
4.3	Breda och förtydliga länsstyrelsernas uppdrag	15
4.4	Övriga föreslagna ändringar	17
4.5	Ikraftträdande	18
5	ÖVERVÄGANDEN AV SAMORDNING MELLAN KLIMATANPASSNINGSFÖRORDNINGEN OCH BEREDSKAPSFÖRORDNINGEN	18
5.1	Bedömningar av möjliga samordningsåtgärder	18
6	KONSULTATION MED SAMISKA FÖRETRÄDARE	20
7	ÖVERVÄGDA FÖRÄNDRINGAR SOM INTE TAGITS VIDARE	20
7.1	Överväganden avseende redovisning av arbetet med klimatanpassning	20
7.2	Övriga förslag till ändringar som övervägts.....	21
8	KONSEKVENsutREDNING	22
8.1	Konsekvenser för staten och offentliga aktörer.....	23
8.2	Konsekvenser för företag	24
8.3	Konsekvenser för enskilda aktörer och allmänna intressen	25
8.4	Miljökonsekvenser.....	25
8.5	Sociala konsekvenser	25

8.6	Åtgärder som vidtagits.....	25
8.7	Rättsliga förutsättningar	26
8.8	Behov av informationsinsatser	26
8.9	Utvärdering	26
9	REFERENSER	27
BILAGA 1. FÖRESLAGNA MYNDIGHETER OCH SAMMANFATTNING AV INKOMNA SYNPUNKTER.....		28

1 Författningsförslag

1.1 Förordning om ändring i förordningen (2018:1428) om myndigheters klimatanpassningsarbete

Häri genom föreskrivs att 1, 3, 5, 6 och 8–10 §§ och rubriken närmast före 8 § förordningen (2018:1428) om myndigheters klimatanpassningsarbete ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Förslagen lydelse

1 §¹

Denna förordning gäller för Affärsverket svenska kraftnät, Boverket, Elsäkerhetsverket, Finansinspektionen, Folkhälsomyndigheten, Fortifikationsverket, Försvarsmakten, Havs- och vattenmyndigheten, Kemi-kalieinspektionen, Lantmäteriet, Livs-medelsverket, länsstyrelserna, Myndigheten för civilt försvar, Natur-vårdsverket, Post- och telestyrelsen, Riksantikvarieämbetet, Sametinget, Sjöfartsverket, Skogsstyrelsen, Socialstyrelsen, Statens energi-myndighet, Statens fastighetsverk, Statens geotekniska institut, Statens jordbruksverk, Statens veterinär-medicinska anstalt, Strålsäkerhets-myndigheten, Styrelsen för inter-nationellt utvecklingssamarbete, Sveriges geologiska undersökning, Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut, Tillväxtverket, Trafikverket, Transportstyrelsen och Verket för innovationssystem.

Denna förordning gäller för Affärsverket svenska kraftnät, *Arbets-miljöverket*, Boverket, Elsäkerhets-*verket*, *Energimarknadsinspektionen*, Finansinspektionen, Folkhälsomyn-digheten, Fortifikationsverket, *För-svarets materielverk*, Försvarsmakten, Havs- och vattenmyndigheten, Kemi-kalieinspektionen, *Kommerskolleg-ium*, *Kustbevakningen*, Lantmäteriet, Livsmedelsverket, *Luftfartsverket*, *Läkemedelsverket*, länsstyrelserna, *Migrationsverket*, Myndigheten för civilt försvar, Naturvårdsverket, *Polismyndigheten*, Post- och tele-styrelsen, Riksantikvarieämbetet, Sametinget, Sjöfartsverket, Skogs-styrelsen, Socialstyrelsen, Statens energi-myndighet, Statens fastighets-*verk*, Statens geotekniska institut, Statens jordbruksverk, Statens veterinär-medicinska anstalt, Strål-säkerhetsmyndigheten, Styrelsen för internationellt utvecklingssamarbete, Sveriges geologiska undersökning, Sveriges meteorologiska och hydro-logiska institut, Tillväxtverket, Trafikverket, Transportstyrelsen, *Upphandlingsmyndigheten* och Verket för innovationssystem.

¹ Senaste lydelse 2025:1155.

3 §

I denna förordning avses med klimatanpassning: åtgärder som syftar till att skydda miljön, människors liv och hälsa samt egendom genom att samhället anpassas till de konsekvenser som ett förändrat klimat kan medföra, och myndighetsmål: mål för en myndighets arbete med klimatanpassning inom det egna verksamhetsområdet.

Med klimatanpassning avses i denna förordning åtgärder som syftar till att skydda miljön, människors liv och hälsa samt egendom genom att samhället anpassas till de konsekvenser som ett förändrat klimat kan medföra.

5 §

En länsstyrelse ska, utöver kraven i 4 §, inom ramen för sitt uppdrag att samordna det regionala arbetet med klimatanpassning också

1. initiera, stödja och följa upp kommunernas klimatanpassningsarbete,
2. analysera hur länet och vid behov angränsande län påverkas av klimatförändringarna,
3. stödja och följa upp regionala sektorsmyndigheters klimatanpassningsarbete,
4. bidra till och ta fram underlag för ökad kunskap och planering, och
5. stödja arbete i älvgrupper.

En länsstyrelse ska, utöver kraven i 4 §, inom ramen för sitt uppdrag att samordna det regionala arbetet med klimatanpassning också

1. initiera, stödja och följa upp kommunernas klimatanpassningsarbete,
2. inom ramen för klimat- och sårbarhetsanalysen enligt 6 §, analysera hur länet och vid behov angränsande län påverkas av klimatförändringen,
3. samverka med och stödja regionen och övriga berörda aktörer i länet,
4. bidra till och ta fram underlag för ökad kunskap och planering, och
5. stödja arbete i älvgrupper.

6 §

Arbetet med klimatanpassning ska omfatta att klimatförändringens påverkan på myndighetens verksamhet utreds i en klimat- och sårbarhetsanalys.

Analysen ska hållas aktuell genom att den ses över och uppdateras vid väsentliga förändringar i verksamheten eller minst vart femte år. Analysen ska identifiera bestämmelser i lagar och andra författningar som påverkar myndighetens arbete med klimatanpassning.

Arbetet med klimatanpassning ska omfatta att klimatförändringens påverkan på myndighetens ansvarsområde utreds i en klimat- och sårbarhetsanalys.

Analysen ska hållas aktuell genom att den ses över och uppdateras vid väsentliga förändringar i verksamheten eller minst vart femte år. Analysen ska identifiera bestämmelser i lagar och andra författningar som påverkar myndighetens arbete med klimatanpassning.

Myndighetsmål för klimatanpassning **Mål för klimatanpassning**

8 §

Myndigheten ska ta fram aktuella *myndighetsmål* för sitt arbete med klimatanpassning.

Om myndigheten förvaltar och underhåller statlig egendom, ska myndigheten också ta fram *myndighetsmål* för den verksamhetens anpassning till ett förändrat klimat.

Myndigheten ska ta fram aktuella *mål* för sitt arbete med klimatanpassning.

Om myndigheten förvaltar och underhåller statlig egendom, ska myndigheten också ta fram *mål* för den verksamhetens anpassning till ett förändrat klimat.

9 §

Myndighetsmålen ska

1. bidra till att regeringen når sina mål för klimatanpassning, *och*
2. vara mätbara i den mån som det är praktiskt möjligt.

Målen enligt 8 § ska

1. bidra till att regeringen når sina mål för klimatanpassning,
2. vara mätbara i den mån som det är praktiskt möjligt, *och*
3. *hållas aktuella genom att de ses över och uppdateras vid väsentliga förändringar i verksamheten eller minst vart femte år.*

10 §

Myndigheten ska

1. ha en handlingsplan för arbetet med att nå *myndighetsmålen* enligt 8 §,
 2. dokumentera, följa upp *och redovisa* arbetet med att *följa* handlingsplanen *och nå myndighetsmålen* i syfte att fortlöpande förbättra arbetet, *och*
 3. uppdatera handlingsplanen vid väsentliga förändringar i verksamheten eller minst vart femte år.
- Resurser, tillvägagångssätt, tidsramar och ansvarsfördelning som gäller för arbetet ska framgå av handlingsplanen.

Myndigheten ska

1. ha en handlingsplan för arbetet med att nå *målen* enligt 8 §,
 2. dokumentera *och* följa upp arbetet med handlingsplanen i syfte att fortlöpande förbättra arbetet, *och*
 3. uppdatera handlingsplanen vid väsentliga förändringar i verksamheten eller minst vart femte år.
- Resurser, tillvägagångssätt, tidsramar och ansvarsfördelning som gäller för arbetet ska framgå av handlingsplanen.

Denna förordning träder i kraft den [sex månader efter beslut].

2 Uppdrag och genomförande

2.1 Uppdraget

SMHI har i regleringsbrevet för 2026 fått följande uppdrag:

Uppdrag att se över förordningen (2018:1428) om myndigheters klimatanpassningsarbete

SMHI ska göra en översyn av delar av förordningen (2018:1428) om myndigheters klimatanpassningsarbete.

- Översynen ska innehålla en analys och bedömning av om fler myndigheter bör omfattas av förordningen. Om ytterligare myndigheter föreslås ska konsekvenserna analyseras.
- Översynen ska även innehålla en analys av om det ansvar som följer av förordningen bör justeras för att bidra till en samhällsekonomiskt effektiv, strategisk och åtgärdsinriktad klimatanpassning inom respektive myndighets ansvarsområde.
- SMHI ska analysera hur skrivningarna om regelbunden uppföljning och redovisning av myndigheternas arbete bör revideras för att bättre stödja utvecklingen av det nationella klimatanpassningsarbetet.
- I uppdraget ingår även att analysera om det finns behov av att justera förordningen för att på ett bättre sätt samordna kraven på myndigheters klimatanpassningsarbete med den risk- och sårbarhetsbedömning som ska göras i enlighet med förordningen (2022:524) om statliga myndigheters beredskap. I denna del av uppdraget ska myndigheten samarbeta med Myndigheten för civilt försvar.

Inom ramen för uppdraget ska SMHI hämta in synpunkter och information från berörda myndigheter och andra berörda aktörer.

Redovisningen ska innehålla förslag på nödvändiga författningsändringar. Naturvårdsverket ska bistå SMHI, särskilt i de delar som rör författningsförslag och konsekvensanalys. Uppdraget ska redovisas till Regeringskansliet (Klimat- och näringslivsdepartementet) senast den 30 juni 2026.

2.2 Utgångspunkter och avgränsningar

Uppdraget syftar dels till att analysera behovet av att bredda klimatanpassningsarbetet genom att ytterligare myndigheter bör ingå i förordningen (2018:1428) om myndigheters klimatanpassningsarbete (klimatanpassningsförordningen).

Genom ändringar i förordningen kan krav på myndigheternas arbete förtydligas, vilket förväntas leda till att flera klimatanpassningsåtgärder genomförs och att samhället står bättre rustat inför klimatförändringen.

Enligt uppdraget ska SMHI göra en översyn av delar av förordningen. SMHI har i sina analyser särskilt fokuserat på de fyra delar inom uppdraget som beskrivits i föregående avsnitt. Utöver detta har SMHI även inkluderat behov av förändringar som har identifierats vid uppföljning av myndigheternas arbete enligt förordningen²³⁴⁵ samt genom nya förslag från förordningsmyndigheter.

SMHI har gjort en bred tolkning vad gäller den del i uppdraget som handlar om samordning av kraven på myndigheters arbete med klimatanpassning och myndigheters arbete med beredskap. Tillsammans med Myndigheten för civilt försvar har SMHI analyserat hur klimatanpassningsförordningen skulle kunna anpassas till förordningen (2022:524) om statliga myndigheters beredskap⁶ (beredskapsförordningen).

En viktig del av arbetet har varit att avsätta tid för att inhämta synpunkter på förslagen från förordningsmyndigheter och andra berörda myndigheter och aktörer. Vidare har SMHI fokuserat på förslag till ändringar som har en förutsättning att ge en betydande effekt för klimatanpassningsarbetet

² SMHI (2020) Myndigheters arbete med klimatanpassning 2019, Klimatologi Nr 54

³ SMHI (2022) Myndigheters arbete med klimatanpassning 2021, Klimatologi Nr 66

⁴ SMHI (2023) Myndigheters arbete med klimatanpassning 2022, Klimatologi Nr 71

⁵ SMHI (2025) Myndigheters arbete med klimatanpassning 2024, Klimatologi Nr 76

⁶ Förordning (2022:524) om statliga myndigheters beredskap.

eller där förordningen idag upplevs som otydlig. SMHI har inte gjort någon fullständig utredning av Sveriges samtliga myndigheter eller utrett ändringar av ansvarsfördelning mellan myndigheter kopplat till klimatanpassning. De ändringsförslag som lämnas utgår därför från dagens ansvarsfördelning mellan myndigheter. Analysen har gjorts med utgångspunkten att förordningen har fungerat relativt väl och att struktur och huvudsakliga innehåll kan bibehållas.

2.3 Uppdragets genomförande

I SMHIs arbetsgrupp har Trine Haugset (projektledare), AnnaKarin Unger och Caroline Rydholm deltagit. Styrgruppen för projektet har utgjorts av verksamhetsledaren för Nationellt kunskapscentrum för klimatanpassning, chefsjuristen, chefen för Klimatanpassningsgruppen samt chefen för Samordningsenheten.

Från Naturvårdsverket har juristerna Nils Henriksson och Lina Tengvar samt samhällsekonomen Emelie von Bahr bistått med det författningstekniska och metodstöd i arbetet med författningsförslagen och konsekvensanalysen.

Uppdraget har främst baserats på tidigare beskrivningar av behov av revideringar av förordningen från SMHIs uppföljning av myndigheternas klimatanpassningsarbete⁷ och första rapporten från Nationella expertrådet för klimatanpassning 2022⁸.

SMHI har haft dialog med de myndigheter som idag berörs av klimatanpassningsförordningen, dels för att få in synpunkter på preliminära förslag på ändringar av förordningen och dels för att inhämta ytterligare förslag till ändringar som kan bidra till att stärka klimatanpassningsarbetet i Sverige. SMHI har haft särskilda möten och dialog med Myndigheten för civilt försvar kring den del av uppdraget som berör samordning av klimatanpassningsarbetet med beredskapsarbetet.

De nya myndigheter som föreslås ingå i förordningen har fått information om SMHIs förslag, en motivering till varför myndigheten föreslås ingå i förordningen och getts möjlighet att lämna synpunkter på förslaget. Dessa redovisas i bilaga 1.

Särskilda konsultationsmöten har genomförts med Sametinget och Svenska Samernas Riksförbund enligt lagen (2022:66) om konsultation i frågor som rör det samiska folket, se kapitel 6.

Vidare har SMHI fört en dialog om uppdraget med Sveriges kommuner och regioner (SKR).

I styrgruppen har frågor om uppdragets tolkning, inriktning för arbetet och förslag behandlats.

Denna redovisning är att betrakta som SMHIs. Beslut om denna redovisning har fattats av generaldirektören Håkan Wirtén den 23 juni 2026.

2.4 Läsanvisning

I kapitel 3 ges en beskrivning av den pågående klimatförändringen och behoven av att stärka arbetet med klimatanpassning och myndigheternas nuvarande arbete enligt förordningen. I kapitlet beskrivs även varför och i vilka delar som förordningen särskilt behöver uppdateras och förväntad utveckling om inga ändringar vidtas.

Kapitel 4 innehåller SMHIs förslag till ändringar, tillsammans med konsekvensbeskrivningar för staten för dessa förslag.

Kapitel 5 innehåller beskrivningar av justeringar av klimatanpassningsförordningen i syfte att samordna den med beredskapsförordningen.

Kapitel 6 innehåller en beskrivning av konsultation med företrädare för samerna.

Kapitel 7 innehåller beskrivningar av möjliga förändringar som analyserats men som inte tagits vidare i det slutliga förslaget.

⁷ SMHI (2026) Myndigheters arbete med klimatanpassning 2025, Klimatologi Nr 77.

⁸ Första rapporten från Nationella expertrådet för klimatanpassning 2022.

I kapitel 8 ges en samlad beskrivning av konsekvenserna av de förslag som lämnas i denna skrivelse.

3 Problemanalys

Syftet med detta uppdrag är att föreslå ändringar i klimatanpassningsförordningen för att bredda, förtydliga och stärka arbetet med klimatanpassning på svenska myndigheter. En uppdaterad förordning kan bidra till ett mer strategiskt och effektivt klimatanpassningsarbete, vilket kan skapa bättre förutsättningar för klimatanpassning hos många aktörer i samhället. I förlängningen kan det leda till en positiv utveckling där samhället står bättre rustat inför klimatförändringen.

I kapitlet ges en bakgrund till varför nuvarande utformning av klimatanpassningsförordningen bedöms behöva en översyn, och en beskrivning av eftersträvd förändring med översynen. Vidare ges i enlighet med förordningen (2024:183) om konsekvensutredningar⁹, en beskrivning av utvecklingen om inga ändringar görs, liksom övergripande handlingsalternativ för att nå eftersträvd förändring.

3.1 Klimatanpassning är nödvändigt för att möta klimatförändringen

Många aktörer i samhället, både inom det offentliga och privata, behöver bidra i arbetet med att säkerställa att Sverige står rustat inför ett förändrat klimat. Klimatförändringen är en global kris som påverkar oss idag, och kommande generationer under århundraden framåt. Klimatförändringen handlar om mer än bara stigande temperaturer. Exempelvis leder uppvärmningen generellt till längre och intensivare värmeböljor, mer utbredd risk för torka och bränder, krympande glaciärer och fler skyfall och översvämningar.

Det är möjligt att mildra klimatförändringens effekter på samhälle och natur genom utsläppsminskningar och genom att anpassa samhället till en del av de förändringar som sker. Klimatförändringens effekter märks redan idag, vilket gör det nödvändigt att anpassa samhället och förbereda oss för större utmaningar i framtiden.

Våra samhällen och ekosystem är uppbyggda och anpassade till ett förutsägbart och stabilt klimat. Effekterna av klimatförändringen syns i hela vårt samhälle och i ekosystemen och klimatanpassningsåtgärder är därför nödvändiga inom alla samhällsområden. För att möta klimatförändringen behövs en genomgripande samhällsomställning. Hänsyn behöver tas till både extremväderhändelser som till exempel skyfall och värmebölja och mer långsamma förlopp som exempelvis stigande hav och förändrad vegetationsperiod.

Sveriges export- och importberoende gör landet sårbart för climateffekter i andra länder och hänsyn behöver tas även till detta. Klimatförändringen kan förstärka sociala orättvisor vilket behöver hanteras vid planering av anpassningsåtgärder. Samverkan mellan olika aktörer och sektorer stärker ofta nyttorna av genomförda åtgärder.

Enligt regeringens skrivelse ”Regeringens strategi och handlingsplan för klimatanpassning”¹⁰ (Skr. 2023/24:97), har regeringen följande inriktning för klimatanpassningsarbetet:

”Med en samhällsekonomiskt effektiv, strategisk och åtgärdsinriktad klimatanpassning fungerar samhället väl i det förändrade klimatet. Naturmiljön har god förmåga att återhämta sig och ekosystemens resiliens har stärkts. Samhällets aktörer, inklusive privata och offentliga på alla administrativa nivåer, hanterar risker, sårbarheter och möjligheter i beslutsfattande. Klimatanpassning är integrerad i relevanta verksamheter och ansvarsområden.”

I skrivelsen redovisas vidare ett antal konsekvenser och utmaningar som ett förändrat klimat medför för Sverige (avsnitt 2.3.2). Regeringen menar att åtgärder i första hand ska hanteras av dem som är berörda och ansvariga i enlighet med närhetsprincipen. Arbetet med klimatanpassning ska vara

⁹ Förordningen (2024:183) om konsekvensutredningar.

¹⁰ Nationell strategi och regeringens handlingsplan för klimatanpassning (Skr.2023/24:97).

vetenskapligt baserat, genomföras ur ett helhetsperspektiv och samordnas med berörda aktörer. Regeringen lyfter fram följande centrala utmaningar:

- översvämningar, högre vattenflöden och havsnivåhöjningar som hotar samhället, infrastruktur och näringsliv
- höga temperaturer som innebär risker för hälsa och välbefinnande för människor och djur
- osäker tillgång till vatten av tillräcklig mängd och god kvalitet för enskilda, samhället och näringsliv
- ras, skred och erosion som hotar samhället, infrastruktur och näringsliv
- torka och bränder som hotar samhället, infrastruktur och näringsliv
- ökad förekomst av skadegörare, sjukdomar och invasiva främmande arter som påverkar människor, djur och växter
- klimatförändringarnas effekter på biologisk mångfald som påverkar ekosystemens resiliens och möjligheten att tillhandahålla ekosystemtjänster
- klimateffekter som hotar en trygg energi- och livsmedelsförsörjning
- klimateffekter som påverkar förutsättningar för finans- och försäkringsbranschen
- globala klimateffekter som påverkar handel, livsmedelsproduktion, immigration, internationella relationer och säkra livsmiljöer.

Det Nationella expertrådet för klimatanpassning beskriver i sin rapport från 2022¹¹ att arbetet med att förebygga och hantera klimatrelaterade risker och extrema väderhändelser går framåt i Sverige. Myndigheternas arbete enligt klimatanpassningsförordningen bidrar till denna utveckling genom ett systematiskt arbetssätt till anpassningen till ett förändrat klimat. Samtidigt framhåller expertrådet att det fortfarande finns betydande skillnader mellan nuvarande anpassning jämfört med behoven som klimatförändringen ger upphov till. Behoven riskerar att fortsätta att öka om inte arbetet med klimatanpassning utvecklas. Expertrådet lyfter fram följande huvudbudskap:

- Sverige måste öka takten när det gäller klimatanpassning och skapa förutsättningar för att genomföra klimatanpassningsåtgärder i praktiken.
- Arbetet med att minska klimatpåverkan och arbetet med att anpassa samhället till ett klimat i förändring är beroende av varandra och bör samordnas.
- Nuvarande ansvarsfördelning, organisering och styrmedel skapar otillräckliga incitament.
- Klimatanpassning är nödvändig inom alla samhällsområden. Det krävs integrering och helhetsgrepp över geografiska och administrativa gränser för att möjliggöra synergier och undvika målkonflikter.

De utmaningar som klimatförändringen medför kräver insatser från många aktörer och inom flera samhällssektorer. För att arbetet med klimatanpassning ska vara effektivt behövs därför både relevant kunskap och tillräcklig kompetens hos de myndigheter som ansvarar för att stödja, samordna och genomföra arbetet.

3.2 Klimatanpassningsförordningen omfattar inte alla relevanta myndigheter

Klimatanpassningsförordningen trädde i kraft den 1 januari 2019 och gäller 32 nationella myndigheter och länsstyrelserna. De myndigheter och länsstyrelser som lyder under förordningen spelar numera en central roll för klimatanpassningsarbetet i Sverige, genom att de tar fram kunskapsunderlag, ger stöd och vägledning till andra aktörer, leder samverkansgrupper eller genomför fysiska klimatanpassningsåtgärder.

Enligt förordningen ska myndigheterna, inom sitt ansvarsområde och inom ramen för sina uppdrag initiera, stödja och utvärdera arbetet med klimatanpassning. Förordningen har sedan den trädde i kraft haft stor betydelse för att etablera, strukturera och utveckla myndigheternas klimatanpassningsarbete.

¹¹ Första rapporten från Nationella expertrådet för klimatanpassning 2022.

Förordningen har bland annat bidragit till att klimat- och sårbarhetsanalyser, myndighetsmål och handlingsplaner har tagits fram och att åtgärder har genomförts. Förordningen har också bidragit till att höja kunskapsnivån samt till att myndigheter arbetar på ett mer likartat sätt. Det har i sin tur stärkt förutsättningarna för ett mer likvärdigt stöd till andra aktörer, exempelvis kommunerna.

De flesta myndigheter genomför idag uppdragen i enlighet med förordningen och arbetet utvecklas ständigt, även om det fortsatt finns stora behov av att stärka förutsättningarna för arbetet¹². Utvecklingen i myndigheternas analyser, handlingsplaner och mål tyder på att klimatanpassningsarbetet har mognat senaste åren. Samtidigt har kunskapen om klimatförändringens konsekvenser ökat och det har blivit allt tydligare att klimatanpassning berör ett stort antal samhällssektorer och verksamhetsområden. Flera av de utmaningar som av regeringen anges vara centrala hanteras av myndigheter som i dag inte omfattas av klimatanpassningsförordningen.

Dagens avgränsning av förordningen innebär att vissa ansvarsområden som påverkas av klimatförändringen inte omfattas av samma krav på systematiskt klimatanpassningsarbete som ansvarsområdena hos myndigheter som omfattats av förordningen. Detta kan medföra att relevant kunskap, analysförmåga och planering inte utvecklas i samma utsträckning inom olika samhällssektorer.

Sedan förordningen trädde i kraft har även arbetet med krisberedskap, civilt försvar och försörjningsberedskap fått en allt större betydelse. Regeringen har betonat vikten av att samordna klimatanpassningsarbetet med arbetet inom dessa områden¹³. Flera myndigheter med centrala roller inom beredskapssystemet omfattas dock inte av klimatanpassningsförordningen i dag.

Mot denna bakgrund finns det skäl att se över vilka myndigheter som bör omfattas av förordningen för att säkerställa att klimatanpassningsarbetet bedrivs inom alla samhällssektorer där klimatförändringen bedöms ha betydande påverkan eller där myndigheterna har en särskilt viktig roll för samhällets anpassning till ett förändrat klimat.

3.3 Otydlighet kring myndigheternas ansvarsområde i klimatanpassningsförordningen

Klimatanpassningsförordningen bör bidra till en samhällsekonomiskt effektiv, strategisk och åtgärdsinriktad klimatanpassning inom respektive myndighets ansvarsområde. Förordningens nuvarande utformning skapar viss otydlighet om innebörden av begreppet ”ansvarsområde”.

I 4 §, om myndigheters skyldighet att arbeta med klimatanpassning, framgår att ”En myndighet som anges i 1 § ska inom sitt ansvarsområde och inom ramen för sina uppdrag initiera, stödja och utvärdera arbetet med klimatanpassning.” Här används alltså begreppet ”ansvarsområde”. I övriga bestämmelser används i stället begreppet ”myndighetens verksamhet” eller ”verksamhetsområde”. Enligt definitionen av myndighetsmål i 3 §, är myndighetsmål ”mål för en myndighets arbete med klimatanpassning inom det egna verksamhetsområdet”. I 6 § anges vidare att ”Arbetet med klimatanpassning ska omfatta att klimatförändringens påverkan på myndighetens verksamhet utreds i en klimat- och sårbarhetsanalys.” I 5 § anges att länsstyrelsen ska ”analysera hur länet och vid behov angränsande län påverkas av klimatförändringarna”. Användningen av olika begrepp och innebörden av dessa kan skapa osäkerhet om arbetets omfattning.

Av den första meningen i 4 § klimatanpassningsförordningen framgår att myndigheterna ska arbeta med klimatanpassning inom sitt ansvarsområde. Detta är en bred ansats som innebär att myndigheter, utifrån sina uppdrag, förväntas bidra till klimatanpassning även hos andra aktörer. Samtidigt kan övriga bestämmelser tolkas som att arbetet främst ska avse den egna verksamheten. Om arbetet begränsas till den egna verksamheten finns en risk att klimatrelaterade risker och anpassningsbehov inom myndighetens bredare ansvarsområde inte uppmärksammas. Många myndigheter har uppgifter som innebär att stödja, vägleda, samordna eller utöva tillsyn över andra aktörer. Ett alltför snävt fokus på den egna verksamheten kan därför begränsa myndighetens möjligheter att bidra till klimatanpassning inom sitt ansvarsområde.

¹² SMHI (2026) Myndigheters arbete med klimatanpassning 2025, Klimatologi Nr 77.

¹³ Nationell strategi och regeringens handlingsplan för klimatanpassning (Skr.2023/24:97).

Otydligheten har lett till att myndigheter tolkar kraven olika när det gäller omfattningen av klimat- och sårbarhetsanalyser och mål¹⁴. Detta kan försvåra en likvärdig tillämpning av förordningen och minska möjligheterna till ett sammanhållet och strategiskt klimatanpassningsarbete.

SMHI har, utifrån sitt ansvar för metodutveckling, rådgivning och utbildning med anledning av förordningen, rekommenderat att klimat- och sårbarhetsanalyser tas fram för myndighetens ansvarsområde eller, för länet, vad gäller länsstyrelserna. SMHI har även förordat att myndighetsmålen ska utgå ifrån de risker och möjligheter som identifierats i klimat- och sårbarhetsanalysen och således röra hela ansvarsområdet och inte bara myndighetens interna verksamhet.

3.4 Länsstyrelsernas uppdrag i klimatanpassningsförordningen behöver breddas och förtydligas

Nuvarande lydelse i 5 § klimatanpassningsförordningen är otydlig avseende omfattningen av länsstyrelsernas klimat- och sårbarhetsanalyser. Det framgår inte om analysen av hur länet och vid behov angränsande län påverkas av klimatförändringen utgör en egen analys eller ska ingå i den samlade klimat- och sårbarhetsanalysen för länet. Detta riskerar att skapa olika tolkningar och arbetssätt mellan länsstyrelserna.

Vidare är begreppet ”regionala sektorsmyndigheter” otydligt och avgränsar länsstyrelsernas arbete till ett begränsat antal aktörer. Den nuvarande reglering avspeglar inte det breda behovet av samverkan som krävs för ett effektivt klimatanpassningsarbete, där regioner, organisationer, näringsliv och andra berörda aktörer har viktiga roller.

Sammantaget finns ett behov av att förtydliga regelverket för att skapa bättre förutsättningar för en enhetlig, effektiv och inkluderande regional samordning av klimatanpassningsarbetet.

3.5 Förväntad utveckling om inga ändringar vidtas

Om det inte sker någon justering av förordningen kommer inga ytterligare myndigheter få något formellt ansvar att arbeta med klimatanpassning, vilket gör att det kan bli svårare att möta de utmaningar och konsekvenser som klimatförändringen kan medföra. Med ökad klimatförändring i framtiden kommer också behoven av klimatanpassning att öka. Det kan få stora konsekvenser om inte alla myndigheter, vars ansvarsområde tydligt berörs av klimatförändringen, arbetar aktivt med klimatanpassning. Särskilt gäller detta för de myndigheter som arbetar inom ansvarsområden som inte finns representerade inom förordningen idag.

Om otydligheter kring ansvar, myndighetsmål och andra skrivningar i förordningen kvarstår, finns en risk att klimatanpassningsarbetet på myndigheterna stagnerar eller inte utvecklas i den grad som är nödvändigt för att möta utmaningarna framöver. SMHI kan dock, genom ökad vägledning och stöd till myndigheterna, till viss del kompensera för detta.

3.6 Övergripande alternativ

I enlighet med förordningen om konsekvensutredningar ska handlingsalternativ för önskvärd förändring beskrivas. Handlingsalternativ för att nå avsedda effekter beskrivs här översiktligt som alternativ till revidering av förordningen. Då eftersträvad förändring även inkluderar flera på förhand och av uppdraget preciserade delar, bedöms alternativsbeskrivning av separata delar vara ändamålsenligt för att visa på vägval och avvägningar av olika utformning som gjorts i utredningsarbetet och som lett fram till valda förslag till ändringar av klimatanpassningsförordningen. Alternativ för enskilda delar görs i kapitel 4 med förslag till regeringen och beskrivs i den omfattning som bedömts relevant och proportionerligt i förhållande till föreslagen ändring.

¹⁴ Myndigheters arbete med klimatanpassning 2025, KLIMATOLOGI Nr 77.

Alternativ genom reglering i myndigheters instruktioner

Andra sätt att reglera myndigheters arbete med klimatanpassning skulle kunna vara genom myndigheternas instruktioner. En förordning med instruktion för en myndighet (myndighetsinstruktion) beslutas av regeringen och utgör den grundläggande rättsliga regleringen av en statlig myndighets uppdrag, organisation och verksamhet. Att reglera genom instruktion skulle potentiellt kunna vara att föredra om ansvaret var motiverat att variera mellan myndigheter genom stärkt möjlighet att anpassa till myndigheternas uppdrag.

En generell förordning som omfattar berörda myndigheter bedöms istället lämpligt, eftersom ett flertal myndigheter berörs och uppdraget som handlar om att sätta ramar för arbetet till myndigheterna är likalydande och samlat. Fördelar med gemensam förordning är att regleringen är överblickbar avseende vilka myndigheter som omfattas av förordningen och att regleringen är likalydande för samtliga myndigheter som omfattas. En central fördel med att reglera genom gemensam förordning bedöms vara möjligheter att enklare revidera bestämmelser, som ger direkt och likalydande verkan för samtliga myndigheter jämfört med om instruktioner för samtliga ingående myndigheter, idag 32 nationella myndigheter och samtliga länsstyrelser, skulle behöva revideras. Då klimatanpassningsförordningen redan finns, och detta uppdrag hanterar revideringar av förordningen, är alternativ att reglera genom myndighetsinstruktioner mindre relevant att överväga.

4 Förslag till regeringen

I detta kapitel presenteras SMHIs förslag till regeländringar. Ett av förslagen innebär att tio myndigheter får utökade uppdrag genom att de föreslås omfattas av klimatanpassningsförordningen. Ett andra förslag innebär att de myndigheter som omfattas av förordningen får ett tydligare utökat ansvar vad gäller omfattningen på deras klimat- och sårbarhetsanalyser. Ett tredje förslag innebär att förtydliga länsstyrelsernas uppdrag. Huvudsyftet med förslagen är att bredda och stärka klimatanpassningsarbetet för berörda nationella myndigheter och länsstyrelser.

I kapitlet redovisas konsekvenser för staten av respektive förslag. En samlad bedömning av konsekvenserna ges i kapitel 8.

4.1 Fler myndigheter bör omfattas av klimatanpassningsförordningen

SMHIs förslag

Klimatanpassningsförordningen omfattar i dag 32 nationella myndigheter och samtliga länsstyrelser. SMHI föreslår att ytterligare tio nationella myndigheter bör omfattas av förordningen: Arbetsmiljöverket, Energimarknadsinspektionen, Försvarets materielverk, Kommerskollegium, Kustbevakningen, Luftfartsverket, Läkemedelsverket, Migrationsverket, Upphandlingsmyndigheten och Polismyndigheten.

Motivering

I syfte att bredda och stärka klimatanpassningsarbetet inom staten har SMHI genomfört en analys av vilka ytterligare myndigheter som bör omfattas av förordningen. Genom att inkludera fler myndigheter kan klimatanpassningsarbetet integreras i fler samhällssektorer och bidra till att stärka samhällets robusthet inför klimatförändringen.

De föreslagna myndigheterna har valts ut utifrån att deras verksamheter påverkas av klimatförändringen, att de har ansvar inom samhällsviktiga verksamheter eller att de har uppgifter som är centrala för samhällets klimatanpassning. Flera av myndigheterna verkar inom områden som i dag är begränsat representerade i klimatanpassningsförordningen, exempelvis arbetsmiljö, offentlig upphandling, migration och internationella handelsrelationer.

En sammanställning av föreslagna myndigheter, inkomna synpunkter samt SMHIs bedömning redovisas i bilaga 1. Urvalet av myndigheter ligger i linje med regeringens strategi och handlingsplan för klimatanpassning, där regeringen pekar ut ett antal prioriterade utmaningar som kräver åtgärder inom flera sektorer. Flera av de föreslagna myndigheterna har ansvar inom områden som berörs av

dessa utmaningar. Exempelvis har Energimarknadsinspektionen och Luftfartsverket uppgifter som är viktiga för en robust energiförsörjning respektive transportinfrastruktur i ett förändrat klimat. Läkemedelsverket har en central roll för läkemedelsförsörjningen och människors hälsa, vilka kan påverkas av värmeböljor, sjukdomsspridning och störningar i globala försörjningskedjor. Arbetsmiljöverket har en viktig funktion när det gäller att hantera risker för arbetstagare kopplade till bland annat höga temperaturer och andra klimatrelaterade arbetsmiljörisker. Migrationsverket och Kommerskollegium verkar inom områden som strategin särskilt lyfter fram som påverkade av globala klimateffekter, såsom migration, handel och internationella relationer.

Flera av de föreslagna myndigheterna har redan påbörjat ett arbete med klimatanpassning, exempelvis Försvarets materielverk och Kustbevakningen. Att klimatanpassningsarbete redan bedrivs visar att klimatförändringens konsekvenser bedöms vara relevanta för myndigheternas verksamhet och uppdrag. Genom att omfattas av förordningen ges dessa myndigheter ett tydligare och mer långsiktigt ramverk för arbetet.

Sju av de föreslagna myndigheterna är av regeringen utpekade beredskapsmyndigheter¹⁵ : Energimarknadsinspektionen, Kommerskollegium, Kustbevakningen, Luftfartsverket, Läkemedelsverket, Migrationsverket och Polismyndigheten. Myndigheterna ansvarar för verksamheter som är centrala för samhällets funktion, beredskap och motståndskraft och flera av dem har viktiga uppgifter inom det civila försvaret. Den nationella säkerhetsstrategin¹⁶ betonar vikten av att samhällsviktiga verksamheter och försörjningssystem är robusta och kan upprätthållas även vid allvarliga störningar, kriser och höjd beredskap. Klimatrelaterade risker kan påverka flera av dessa områden. Genom att omfattas av förordningen stärks myndigheternas förutsättningar att systematiskt identifiera och hantera sådana risker, vilket bidrar till att stärka samhällets långsiktiga beredskap, motståndskraft och förmåga att upprätthålla samhällsviktiga funktioner.

Urvalet av myndigheter har baserats på analyser som genomförts inom uppdraget, inspel från Nationella expertrådet för klimatanpassning, synpunkter från myndigheter som redan omfattas av förordningen samt bedömningar inom SMHI arbetsgrupp.

Alternativ som har övervägts

SMHI har gjort en avvägd bedömning av nyttan med att inkludera ytterligare myndigheter i klimatanpassningsförordningen i förhållande till de kostnader och den arbetsinsats som det innebär. Ett alternativ att föreslå att samtliga myndigheter ska omfattas av förordningen, på motsvarande sätt som förordningen (2009:907) om miljöledning i statliga myndigheter, bedöms inte vara ändamålsenligt. Det skulle medföra betydande kostnader och arbetsinsatser utan att ge motsvarande samhällsnytta. Fokus i översynen har i stället varit att identifiera de myndigheter vars verksamheter och ansvarsområden tydligast påverkas av klimatförändringen eller som bedöms ha särskilt stor betydelse för samhällets klimatanpassning.

SMHI har inhämtat synpunkter från de myndigheter som föreslagits omfattas av förordningen. Flera myndigheter har varit positiva till eller inte haft några invändningar mot förslaget. Samtidigt har myndigheterna framfört synpunkter rörande bland annat ansvarsfördelning, behov av resurser och kompetens, ökade kostnader (framförallt initialt men också löpande), administrativa konsekvenser samt hur arbetet med klimatanpassning bör avgränsas och integreras i befintliga processer. Synpunkterna har beaktats i den fortsatta analysen.

Statskontoret och Jämställdhetsmyndigheten övervägdes inledningsvis som möjliga myndigheter att omfattas av förordningen. Efter en samlad bedömning av myndigheternas uppdrag och inkomna synpunkter anser SMHI dock att de inte bör omfattas. Statskontorets roll är främst att analysera och följa upp statlig styrning, medan Jämställdhetsmyndigheten har en viktig roll i frågor som rör jämställdhet och social sårbarhet men begränsad rådgivning och möjlighet att genomföra klimatanpassningsåtgärder inom sitt ansvarsområde. Jämställdhetsperspektiven bedöms i stället kunna integreras i klimatanpassningsarbetet hos berörda myndigheter.

¹⁵ Förordning (2022:524) om statliga myndigheters beredskap, Bilaga 1.

¹⁶ Nationell säkerhetsstrategi (skr.2023/24:163).

Vägledning behövs

SMHI behöver ge särskilt stöd och vägledning till de nya myndigheter som berörs av förordningen. Arbetet underlättas av att det redan finns ett vägledningsmaterial och metodstöd att utgå från.

Konsekvenser för staten

Då föreslagna ändringar primärt berör berörda myndigheter beskrivs konsekvenser för offentliga aktörer mer ingående för respektive ändringsförslag. Konsekvenser för andra aktörer och allmänna intressen beskrivs sammantaget för de föreslagna ändringarna i kapitel 8.

Den föreslagna ändringen kommer att ha en direkt påverkan på de nya myndigheter som skulle beröras av förordningen. Samtidigt skulle klimatanpassning integreras på ett mer strategiskt sätt i fler sektorer i samhället och på ett tydligare sätt i den statliga verksamheten.

Berörda myndigheter skulle behöva ta fram en klimat- och sårbarhetsanalys, mål, handlingsplan med mera, och årligen följa upp arbetet, vilket kan innebära behov av resurser och nya kompetenser. Initialt behöver myndigheterna sätta sig in i vad förordningen innebär. Omfattningen på arbetet kan se olika ut på myndigheterna, beroende på i vilken grad myndighetens ansvarsområde påverkas av klimatförändringen och behoven av klimatanpassning.

För SMHIs del kommer den föreslagna ändringen leda till ett utökat antal myndigheter att vägleda och följa upp inom klimatanpassning, vilket också kommer öka behoven av resurser. Initialt behöver resurser läggas på att vägleda de nya myndigheterna i förordningen så att de får stöd i uppstartsfasen av arbetet.

Om de föreslagna myndigheterna inkluderas i förordningen skulle klimatanpassningsarbetet i högre grad integreras i områden som i dag endast i begränsad utsträckning omfattas av förordningen, exempelvis arbetsmiljö, offentlig upphandling, migration, utrikeshandel och läkemedelsförsörjning. Detta kan bidra till att identifiera och hantera klimatrelaterade risker inom fler samhällssektorer samt stärka statens samlade förmåga att förebygga och hantera konsekvenser av ett förändrat klimat.

Andra möjliga positiva effekter är att utökningen av antalet myndigheter i förordningen kan ge förutsättningar för en bättre nationell samordning av klimatanpassningsarbetet och bättre samordning mellan sektorer.

4.2 Bredda och förtydliga klimatanpassningsförordningen vad gäller myndigheters ansvar

SMHIs förslag

Enligt klimatanpassningsförordningen ska berörda myndigheter utreda klimatförändringens påverkan på myndighetens verksamhet i en klimat- och sårbarhetsanalys. SMHI föreslår att myndigheter ska ta fram klimat- och sårbarhetsanalyser för myndighetens ansvarsområde. Länsstyrelsernas ansvarsområde utgörs av länet. Genom förändringen breddas och tydliggörs omfattningen av myndigheternas analyser.

Myndigheterna ska även ta fram myndighetsmål för sitt arbete med klimatanpassning. SMHI föreslår att begreppet ”myndighetsmål” ersätts med ”mål”. Detta förslag innebär att myndigheterna får möjligheten att ta fram mål för annat än egna verksamheten.

Motivering

SMHI föreslår att myndigheternas ansvar enligt klimatanpassningsförordningen breddas och förtydligas. Syftet med förändringen är att stärka och lyfta myndigheternas arbete med klimatanpassning och genom detta säkerställa ett mer effektivt klimatanpassningsarbete inom staten där myndigheternas kompetens inom och ansvar för klimatanpassning i Sverige tas tillvara.

Klimat- och sårbarhetsanalyser för ansvarsområdet

Enligt 6 § klimatanpassningsförordningen ska klimat- och sårbarhetsanalyser tas fram för myndighetens verksamhet. SMHI föreslår att dessa analyser i stället ska omfatta myndighetens ansvarsområde, vilket både breddar och tydliggör uppdraget. Förändringen skulle innebära att inriktningen i 6 § bättre överensstämmer med 4 §, där det framgår att myndigheten, inom sitt

ansvarsområde och inom ramen för sina uppdrag ska initiera, stödja och utvärdera arbetet med klimatanpassning. För att myndigheterna ska kunna göra detta på ett kunskapsbaserat sätt behöver klimat- och sårbarhetsanalysen täcka in ansvarsområdet och inte enbart den egna verksamheten.

Många myndigheter som omfattas av förordningen är expertmyndigheter och har en viktig uppgift i att ta fram kunskapsunderlag inom sina ansvarsområden/sektorer. Dessa underlag är betydelsefulla för andra aktörer i samhället som behöver information om vilka klimatrisker som finns och vilka klimatanpassningsåtgärder som bör prioriteras.

Detta förslag till ändring innebär att klimatanpassningsförordningen bättre överensstämmer med beredskapsförordningen, där det framgår av 7 § att myndigheter ska ta fram risk- och sårbarhetsanalyser för den samhällsviktiga verksamheten inom myndighetens ansvarsområde. Begreppet ansvarsområde är inte tydligt definierat i beredskapsförordningen, men Myndigheten för civilt försvar beskriver att varje myndighet själv avgör vad som omfattas utifrån instruktion och andra styrande dokument¹⁷.

SMHI:s genomlysning av myndigheternas senaste klimat- och sårbarhetsanalyser visar att över hälften av de nationella myndigheterna och länsstyrelserna har gjort en analys som omfattar myndighetens ansvarsområde eller länet. Den förändring som föreslås kommer därför få begränsade konsekvenser för många myndigheter, medan en del myndigheter kommer behöva bredda sina analyser vid nästa uppdatering.

Det finns ett övervägande brett stöd för förslaget både från de nationella myndigheterna och från länsstyrelserna. Många pekar på att de redan arbetar i enlighet med förslaget. Flera lyfter samtidigt att det behövs tydligare vägledning kring begreppet ”ansvarsområde” och vad analysen förväntas omfatta. Även Sametinget har lyft en fundering kring vad som blir skillnaden mellan ”verksamhetsområde” och ”ansvarsområde”. Svenska Samernas Riksförbund hade inga invändningar mot förslaget. För mer information om konsultationen med Sametinget och SSR se kapitel 6.

Alternativ som har övervägts

Alternativ som övervägts är att inte revidera enligt förslaget, och i stället enbart stärka vägledning till de myndigheter som omfattas av förordningen med avseende på breddning av klimat- och sårbarhetsanalysens omfattning. Redan idag vägleder SMHI om att klimat- och sårbarhetsanalysen ska vara bred och omfatta myndighetens ansvarsområde. Nackdelar med det alternativet är att vägledning inte är bindande och att det i mindre utsträckning bedöms leda till en likvärdig tillämpning. Vid endast kompletterad rådgivning kvarstår nuvarande inkonsekvens avseende begreppsanvändning mellan verksamhets- och ansvarsområde i förordningen.

Mål ersätter myndighetsmål

SMHI föreslår att begreppet ”myndighetsmål” ersätts med ”mål”. Begreppet ”myndighetsmål” återkommer i flera paragrafer i förordningen varav samtliga föreslås justeras till ”mål”. Definitionen av myndighetsmål, som finns i 3 § klimatanpassningsförordningen, tas i och med detta bort.

Enligt definitionen av myndighetsmål är detta ”mål för en myndighets arbete med klimatanpassning inom det egna verksamhetsområdet”. ”Mål” är ett bredare begrepp än myndighetsmål och kan till exempel tas fram för ansvarsområdet. Om myndigheterna sätter mål för ansvarsområdet skulle det ge en bättre överensstämmelse med skrivningen i 4 §, enligt vilken myndigheterna ska initiera, stödja och utvärdera arbetet med klimatanpassning inom sitt ansvarsområde.

De flesta myndigheter som omfattas av förordningen är positiva till att ändra begreppet ”myndighetsmål” till ”mål”, flertalet myndigheter beskriver att de redan har sådana mål.

Alternativ som har övervägts

Alternativet att inte göra någon förändring från nuvarande skrivning skulle minska myndigheternas intentioner att ta fram mål för annat än den egna verksamheten.

¹⁷ Myndigheten för civilt försvar, Frågor och svar om RSB-föreskrifterna (MSBFS 2024:5), senast granskad 17 juni 2026

Vägledning behövs

Det kommer att behövas vägledning kring hur myndigheter kan tillämpa begreppet ”ansvarsområde”. Det finns ingen rådande definition av begreppet och myndigheters rådighet inom ansvarsområdet kan i vissa fall uppfattas som oklart. Det behövs även vägledning kring hur myndigheter kan hantera överlapp av ansvarsområden mellan myndigheter. Varje enskild myndighet behöver definiera vad som ingår i myndighetens ansvarsområde utifrån vad som finns beskrivet i myndighetens instruktion, regleringsbrev och eventuella andra styrande dokument. Särskild vägledning kan behövas gentemot länsstyrelserna vars ansvarsområde omfattar det geografiska ansvarsområdet länet.

Myndigheterna behöver även vägledning kring formulering av mål på olika nivåer och även kring hur mätbara mål eller andra mål som är uppföljningsbara kan formuleras.

Konsekvenser för staten

SMHI bedömer att konsekvenserna av de föreslagna ändringarna i stort är positiva. Klimat- och sårbarhetsanalyser för myndigheternas ansvarsområden ger en bättre samlad riskbild för de olika utmaningar samhället står ovanför på grund av klimatförändringen. Med bättre underlag ökar förutsättningarna för stärkt strategisk styrning av samhällsviktiga funktioner och en förbättrad prioritering av investeringar och åtgärder. I förlängningen kan detta leda till ökad effektivitet i den långsiktiga samhällsplaneringen i stort. Samtidigt kan ändringen ge ökad arbetsbörda på myndigheterna och ytterligare behov av metodutveckling och vägledning. Det kan även finnas risk för ökade otydligheter i ansvar mellan myndigheter och sektorer.

Redan idag tar många myndigheter fram klimat- och sårbarhetsanalyser för ansvarsområdet, och förslaget skulle därför inte innebära några direkta konsekvenser för dessa. För de myndigheter som enbart gjort analyser för sitt verksamhetsområde skulle förändringen dock innebära att de behöver ta ett bredare grepp i sin nästkommande analys, vilket kan kräva mer resurser för att ta fram kunskapsunderlag, större behov av samverkan med mera. Beroende på ansvarsområdets omfattning kan analysens omfattning variera mellan myndigheter. Myndigheter med brett ansvarsområde har större utmaningar än andra myndigheter med tydligare avgränsade ansvarsområden. En annan utmaning kan vara att myndigheter kan ha överlappande ansvarsområden, exempelvis mellan nationella myndigheter som Skogsstyrelsen och Jordbruksverket och länsstyrelserna. Då krävs att myndigheterna samarbetar för att undvika dubbelarbete och istället samordnar underlagen i den mån det är önskvärt eller möjligt. En annan konsekvens av att myndigheter gör analyser inom sitt ansvarsområde är att de tar fram underlag inom områden där de själva inte alltid har rådighet att genomföra åtgärder.

Om myndigheter tar fram klimat- och sårbarhetsanalyser och mål inom sina ansvarsområden kan detta ge en riktning och ett stöd till andra aktörers klimatanpassningsarbete - aktörer inom ansvarsområdet som har rådighet att genomföra åtgärder. Ett exempel på en myndighet som redan tillämpar detta är Skogsstyrelsen. De har tagit fram klimat- och sårbarhetsanalys och mål både för skogsproduktion och andra värden i skogen¹⁸. Skogsstyrelsen har involverat aktörer inom hela sektorn för att förankra målen.

Om inga ändringar görs finns en risk att myndigheterna endast analyserar klimatrelaterade risker och sätter mål för sin interna verksamhet. Konsekvensen kan då bli att myndigheterna arbetar med ett begränsat perspektiv där det finns en risk att viktiga samhällsperspektiv inte analyseras. Om styrningen i huvudsak sker genom vägledning i stället för genom ändringar i förordningen finns här en risk för begränsad styrningseffekt och en varierande tillämpning mellan myndigheter. Utöver detta riskerar myndighetens expertkunskaper att inte tillvaratas eller komma till gagn för klimatanpassningsarbetet inom sektorn.

En samlad bedömning av konsekvenser för offentliga med fler aktörer redovisas i kapitel 8.

¹⁸ Skogsstyrelsen, Klimatanpassning av Sveriges skogar 2026–2030 – mål, förslag på åtgärder och handlingsplan, Rapport 2025:09.

4.3 Bredda och förtydliga länsstyrelsernas uppdrag

SMHIs förslag

SMHI föreslår ändring av 5 § 2 klimatanpassningsförordningen, så att det tydligt framgår att länsstyrelserna, inom ramen för klimat- och sårbarhetsanalysen, ska analysera hur länet och, vid behov, angränsande län påverkas av klimatförändringen.

SMHI föreslår en ändring av 5 § 3 för att bredda och förtydliga länsstyrelsernas regionala samordningsuppdrag.

Motivering

Omfattningen av länsstyrelsernas analyser

Det första ändringsförslaget innebär ett förtydligande av 5 § 2 klimatanpassningsförordningen, där det idag framgår att en länsstyrelse, utöver kraven i 4 § och inom ramen för sitt uppdrag att samordna det regionala arbetet med klimatanpassning, också ska analysera hur länet och vid behov angränsande län påverkas av klimatförändringarna. Av SMHIs förslag framgår att analysen av hur länet och vid behov angränsande län, ska utgöra en del av klimat- och sårbarhetsanalysen. Genom att klimat- och sårbarhetsanalysen föreslås genomföras för länet istället för verksamheten (se ändringsförslag för 6 §, avsnitt 4.2) är det rimligt att analysen av hur länet och angränsade län påverkas av ett förändrat klimat utgör en del av klimat- och sårbarhetsanalysen och inte en separat analys. En länsstyrelse anser att nuvarande skrivning inte behöver ändras. I övrigt avstyrker inga nationella myndigheter eller länsstyrelser förslaget.

Breda och förtydliga länsstyrelsens samordningsuppdrag

Det andra förslaget innebär en större ändring av skrivningen i § 5 punkt 3. Enligt nu gällande bestämmelse ska länsstyrelsen ”stödja och följa upp regionala sektorsmyndigheters klimatanpassningsarbete”. SMHI föreslår att länsstyrelsen i stället ska ”samverka med och stödja regioner och berörda aktörer i länet”. Ändringen innebär en utökning av länsstyrelsernas uppdrag jämfört med i dag, både vad gäller vilka aktörer länsstyrelsen ska arbeta mot och på vilket sätt detta ska ske. Vid inhämtning av synpunkter instämmer många länsstyrelser i att denna bestämmelse behöver förtydligas.

Begreppet ”regionala sektorsmyndigheter” har upplevts som otydligt. Genom att ändra från ”regionala sektorsmyndigheter”, som är ett avgränsat antal statliga myndigheter, till ”regioner och berörda aktörer i länet”, breddas aktörskretsen som länsstyrelserna ska arbeta mot. Regionerna lyfts särskilt då de ansvarar för flera verksamheter som påverkas av klimatförändringen, däribland hälso- och sjukvård, regional utveckling, kollektivtrafik och regional transportplanering. De har därmed en viktig roll i arbetet med att förebygga och hantera klimatrelaterade risker. Om regionerna inkluderas i förordningen enligt förslaget skulle de kunna få en tydligare roll som aktör i klimatanpassningsarbetet.

Om formuleringen ändras enligt förslaget innebär det också ytterligare förändringar. Tas begreppet ”följa upp” bort innebär det att länsstyrelsen inte längre kommer ha ett ansvar att följa upp hur regionala sektorsmyndigheter arbetar med klimatanpassning. SMHI bedömer att detta inte kommer få några negativa konsekvenser då länsstyrelserna inte genomför någon strukturerad uppföljning av regionala sektorsmyndigheter idag. Genom att behålla begreppet ”stödja” och lägga till ”samverkan” läggs fokus på kunskapsutbyte och nätverkande, vilket ligger i linje med länsstyrelsens regionala samordningsuppdrag, som framgår av 5 § inledande stycke. Samordning förutsätter normalt samverkan och sker till exempel genom dialog, informationsutbyte, gemensam planering eller nätverk, möten och forum. Ett visst mått av samverkan följer därför indirekt redan av samordningsuppdraget. Den föreslagna ändringen skulle kunna bidra till att stärka regional samverkan, kommuners, regioners och näringslivets delaktighet och underlätta lokalt genomförande av klimatanpassningsåtgärder.

Förutom regionerna, som i förslaget lyfts särskilt, kan ”berörda aktörer” handla om exempelvis näringsliv, energibolag, vattenråd, universitet och andra myndigheter. I dag varierar omfattningen av stöd och samverkan mellan länsstyrelser och regioner i klimatanpassningsarbetet mellan olika delar av landet.

Länsstyrelserna har inte getts möjlighet att lämna synpunkter på detta förslag till ändring av klimatanpassningsförordningen. Det är därför viktigt att i den vidare utredningen förslaget inhämta synpunkter från länsstyrelserna på detta förslag.

Svenska Samernas Riksförbund framhöll vid konsultationen med SMHI att bristande samordning mellan myndigheter försvårar stödet till samiska näringar och samhällen (kap. 6). De betonar därför vikten av att myndigheter ges ett tydligt uppdrag att samverka med andra berörda myndigheter för att underlägga hanteringen av andra komplexa frågor som exempelvis klimatanpassning.

Alternativ som har övervägts

I utredningsarbetet har alternativ vad gäller länsstyrelsernas roll enligt klimatanpassningsförordningen övervägts.

Ett förslag till ändring av lydelsen i 5 § 3 klimatanpassningsförordningen som diskuterats och som länsstyrelserna fått lämna synpunkter på är följande: ”länsstyrelserna ska samordna regionala aktörers klimatanpassningsarbete”. Många länsstyrelser var positiva till förslaget med flera myndigheter kommenterade att begreppet ”regionala aktörer” är otydligt. I inledningen av 5§ framgår att länsstyrelserna har till ansvar att samordna det regionala arbetet, vilket gör att SMHI bedömer att det inte är nödvändigt att upprepa detta i en egen skrivning. SMHI valde därför att bearbeta förslaget vidare och fokusera på samverkan.

En annan alternativbeskrivning med beröring på detta förslag är överväganden som gjorts kring inkludering av regionerna i klimatanpassningsförordningen. Som beskrivits ovan har regionerna ansvar för många viktiga samhällsfunktioner som också berörs av klimatförändringar. I utredningen har möjligheter till att inkludera regionerna som myndighet att omfattas av klimatanpassningsförordningen utretts. Regionerna bedöms dock av lagtekniska skäl inte kunna omfattas av förordningen.

Vägledning behövs

Då förslaget innebär förändringar av länsstyrelsernas arbete behöver SMHI uppdatera vägledning och särskilt informera länsstyrelserna om förändringarna. Att beskriva innebörden av begreppen ”stödja, samverka och berörda aktörer” ingår i detta.

Konsekvenser för staten

SMHI bedömer att förtydligandet av att länsstyrelsernas analys av klimatförändringens påverkan på länet och vid behov omkringliggande län ska utgöra en del av klimat- och sårbarhetsanalysen inte kommer innebära några betydande konsekvenser för staten. Att analysen ska genomföras regleras redan i förordningen, och omformuleringen innebär enbart ett förtydligande av att det inte är en analys som är separerad från klimat- och sårbarhetsanalysen. Övriga aktörer bedöms inte beröras av förändringen.

SMHI bedömer att förändringen av länsstyrelsernas uppdrag gentemot regionala aktörer medför utökade krav på myndigheterna men att den föreslagna skrivningen samtidigt ger länsstyrelsen ett betydande handlingsutrymme. Begreppen ”samverka”, ”stödja och ”berörda aktörer” definieras inte i förordningen, vilket innebär att det finns ett tolkningsutrymme rörande omfattningen på arbetet. Enligt förslaget ”ska länsstyrelsen samverka med och stödja..”. Begreppet ”stödja” kan bland annat innebära att ge råd och vägledning, sprida kunskap, metoder och goda exempel, tillhandahålla analyser, underlag och data, erbjuda utbildningar eller nätverk för erfarenhetsutbyte. Detta ligger i linje med att SMHI enligt förordningen ska ansvara för ”metodutveckling, rådgivning och utbildning” för att stödja andra myndigheter i deras arbete. Bestämmelsen är däremot mycket öppen och den anger inte hur omfattande stödet ska vara, vilka resurser som måste avsättas eller exakt vilka åtgärder som ska vidtas. Detta ger länsstyrelsen ett betydande handlingsutrymme även om inriktningen är tydlig.

Begreppet ”samverkan” kan exempelvis innebära att etablera kontaktvägar, skapa forum och nätverk, eller involvera aktörer i processer. På samma sätt som för begreppet ”stödja” finns ett tolkningsutrymme där länsstyrelsen bestämmer omfattningen på samverkan.

Begreppet ”berörda aktörer” är också ett brett begrepp och länsstyrelsen kan själv identifiera vilka aktörer som är relevanta i länet. Detta ger länsstyrelsen ett stort handlingsutrymme samtidigt som det finns en risk för ökade förväntningar hos aktörer i länet. Det kan även bli svårare att avgöra vilka aktörer som måste involveras och hur långt länsstyrelsens stöd ska sträcka sig.

Genom ändringen från ”stödja och följa upp” till ”samverka med och stödja” minskar länsstyrelsens uppföljande roll och mer fokus läggs på nätverkande och stödjande aktiviteter.

Förändringen av författningen om länsstyrelsernas regionala samverkan kan bidra till en förstärkning av länsstyrelsernas roll som nod för klimatanpassningsarbetet i länet. Om flera aktörer involveras i arbetet kan detta exempelvis leda till att klimatanpassningsåtgärder får större genomslag i samhällsplaneringen. För länsstyrelsernas del kan förändringen innebära en ökad arbetsbelastning och behov av resurser till exempelvis att utveckla samverkansforum eller nätverk. Omfattningen av detta kan variera utifrån hur länsstyrelserna arbetar med samordning inom länet i dagsläget. Vissa länsstyrelser har en välutvecklad samverkan medan andra kan behöva utveckla sin samverkan.

4.4 Övriga föreslagna ändringar

SMHI:s förslag

SMHI föreslår att det läggs till en tredje punkt under 9 § klimatanpassningsförordningen om mål, där det framgår att målen ska hållas aktuella genom att de ses över och uppdateras vid väsentliga förändringar i verksamheten eller minst vart femte år.

SMHI föreslår en ändring av 10 § 2 klimatanpassningsförordningen om myndighetens arbete med handlingsplanen. Förslaget innebär att fokus läggs på att dokumentera och följa upp arbetet med handlingsplanen. Samtidigt föreslås att kravet om att myndigheten ska ”redovisa arbetet med att följa handlingsplanen” stryks.

Motivering

Förslag om att mål ska uppdateras minst vart femte år

I klimatanpassningsförordningen finns idag inga krav på hur ofta målen för klimatanpassning behöver uppdateras. Klimat- och sårbarhetsanalyser och handlingsplaner ska däremot uppdateras vid väsentliga förändringar i verksamheten eller minst vart femte år (6 § och 10 §). SMHI föreslår ett tillägg i förordningen där det framgår att målen ska uppdateras minst vart femte år, på samma sätt som klimat- och sårbarhetsanalyser och handlingsplaner. Eftersom klimat- och sårbarhetsanalysen ska ligga till grund för klimatanpassningsarbetets utformning och inriktning bör även målen ses över när en ny klimat- och sårbarhetsanalys har genomförts. Åtgärderna som sedan beskrivs i handlingsplanen ska bidra till att nå de mål som tagits fram.

Många nationella myndigheter och länsstyrelser har lyft att cykeln för uppdatering av målen bör följa samma intervall som tidsramen för klimat- och sårbarhetsanalysen respektive handlingsplanen.

Alternativ som har övervägts

SMHI har övervägt lämpligheten av att justera cykeln för uppdatering av klimat- och sårbarhetsanalyser och handlingsplaner från en femårig till en fyraårig cykel. Iså fall skulle även målen enligt förslaget uppdateras minst vart fjärde år. Syftet med detta var att synkronisera uppdateringen av klimat- och sårbarhetsanalyser med risk- och sårbarhetsanalyser, som uppdateras vart annat år. Detta förslag har dock inte tagits vidare. Se även kapitel 5.

Förtydligande om myndigheters arbete med handlingsplanen

Skrivningen i 10 § första stycket 2 klimatanpassningsförordningen, med krav om att ”myndigheten ska dokumentera, följa upp och redovisa arbetet med att följa handlingsplanen och att nå målen i syfte att fortlöpande förbättra arbetet”, har upplevts som otydlig. SMHI föreslår en justering så att myndigheter endast ska ”dokumentera och följa upp arbetet med handlingsplanen i syfte att fortlöpande förbättra arbetet”. Genom detta förslag stryks kravet om att myndigheten ska ”redovisa arbetet med att följa handlingsplanen”. SMHI anser att fokus bör ligga på att dokumentera och följa upp hur arbetet med handlingsplanen fortlöper, snarare än att redovisa hur man följer handlingsplanen. SMHI anser vidare att skrivningen ”att nå målen” i den ursprungliga författningen kan tas bort. Formuleringen tillför inget då det framgår av 10 § första stycket att ”Myndigheten ska ha en handlingsplan för arbetet med att nå myndighetsmålen enligt 8 §”.

Alternativ som har övervägts

Ett annat förslag till formulering av 10 § punkt 2 har övervägts och även skickats till förordningsmyndigheterna för synpunkter: ”Myndigheten ska följa upp och utvärdera arbetet med att följa handlingsplanen och nå målen..”. SMHI fick främst positiva reaktioner på förslaget, men viss kritik mot att ta bort begreppet ”dokumentera”, då dokumentation ansågs vara en förutsättning för att kunna följa upp handlingsplanen. SMHI har med bakgrund i detta gjort bedömningen att behålla begreppet ”dokumentera”. Samtidigt förespråkar SMHI att även behålla begreppet ”följa upp”, då detta innefattar att myndigheten utvärderar arbetet med handlingsplanen. Det finns därför inget behov av att införa begreppet ”utvärdera”. Redovisning av klimatanpassningsarbetet regleras i 12 § och en separat skrivning om redovisning av handlingsplanerna bedöms därför inte nödvändig.

Vägledning behövs

SMHI behöver uppdatera vägledningen till myndigheterna vad gäller de ändringar som föreslås i förordningen.

Konsekvenser för staten

SMHI bedömer att förslagen ger begränsade konsekvenser för staten. Kravet på att mål för klimatanpassning ska ses över minst vart femte år innebär främst ett förtydligande och en harmonisering med gällande uppdateringscykel för klimat- och sårbarhetsanalyser samt handlingsplaner. Detta kan bidra till en mer sammanhållen och systematisk styrning av myndigheternas klimatanpassningsarbete.

Förslaget om att fokusera på dokumentation och uppföljning av handlingsplaner, samtidigt som kravet på att redovisa arbetet med att följa handlingsplanen tas bort, bedöms kunna minska den administrativa belastningen och tydliggöra myndigheternas ansvar.

4.5 Ikraftträdande

SMHI föreslår att de föreslagna ändringarna i förordningen träder i kraft sex månader efter beslut. Den föreslagna tiden tar hänsyn till behovet av att nya myndigheter, som föreslås ingå i förordningen, får möjlighet att förbereda sig på nya arbetsuppgifter. Övriga förslag till ändringar av förordningen antas inte medföra att det behövs ytterligare förberedelsestid för myndigheterna. SMHI bedömer att det inte behövs några övergångsbestämmelser.

5 Överväganden av samordning mellan klimatanpassningsförordningen och beredskapsförordningen

SMHI har haft särskild dialog med Myndigheten för civilt försvar kring uppdraget att samordna kraven på myndigheters klimatanpassningsarbete med beredskapsförordningen. Dialogen har omfattat flera möjliga samordningsåtgärder. En återkommande fråga har varit vilka delar av klimatanpassningsarbetet som bör regleras i förordning och vilka som i stället bör hanteras genom vägledning och andra stödjande insatser.

En slutsats är att det på sikt kan finnas fördelar med att harmonisera terminologin inom beredskaps- och klimatanpassningsarbetet samt att samordna vägledningsinsatser.

5.1 Bedömningar av möjliga samordningsåtgärder

Klimat- och sårbarhetsanalysen bör göras för ansvarsområdet

Enligt beredskapsförordningen ska risk- och sårbarhetsanalyser tas fram för myndighetens ansvarsområde. Eftersom klimat- och sårbarhetsanalyser föreslås omfatta myndighetens ansvarsområde i stället för dess verksamhetsområde, skapas bättre förutsättningar för att samordna arbetet med klimatanpassning och beredskap (se avsnitt 4.2).

Begreppet ansvarsområde är inte tydligt definierat i beredskapsförordningen, men Myndigheten för civilt försvar beskriver att varje myndighet själv avgör vad som omfattas utifrån instruktion och andra styrande dokument. Det är viktigt med tydlig vägledning kring begreppets innebörd om förslaget leder till en ändring av klimatanpassningsförordningen.

Klimat- och sårbarhetsanalyser och risk- och sårbarhetsanalyser bör synkroniseras tidsmässigt

Myndigheten för civilt försvar har föreslagit att uppdateringen av klimat- och sårbarhetsanalyser (KSA) ska samordnas tidsmässigt med risk- och sårbarhetsanalyser (RSA) för att effektivisera arbetet och minska risken för parallella processer. Eftersom RSA ses över vartannat år föreslås att KSA skulle uppdateras vart fjärde år för att kunna synkronisera cyklerna.

Förordningsmyndigheterna har lämnat blandade synpunkter på detta förslag men flera gjorde bedömningen att förslaget skulle öka arbetsbördan. Flera myndigheter hänvisade också till att det nationella systemet för klimatanpassning har en femårig cykel. SMHI har därför valt att inte gå vidare med förslaget om en fyraårig cykel för KSA. Det finns dock redan idag möjlighet för myndigheter att tidsmässigt samordna processerna då skrivningen säger att klimat- och sårbarhetsanalysen ska uppdateras *minst* vart femte år. SMHI och Myndigheten för civilt försvar avser att stödja och förtydliga detta genom vägledning.

Samordning av vilka myndigheter som omfattas av förordningarna

En möjlighet att stärka kopplingen mellan klimatanpassning och beredskap är att inkludera fler av de myndigheter som berörs av beredskapsförordningen i klimatanpassningsförordningen. Med bakgrund i att myndigheter och dess ansvarsområden påverkas i olika utsträckning av klimatförändringen har det inte bedömts lämpligt att inkludera alla myndigheter som lyder under beredskapsförordningen i klimatanpassningsförordningen utan prioritera de mest relevanta.

Inom vissa beredskapssektorer omfattas alla utom en myndighet av klimatanpassningsförordningen (Kustbevakningen, Luftfartsverket och Energimarknadsinspektionen) och dessa föreslås nu ingå i förordningen. SMHI bedömer även att beredskapsmyndigheterna Kammarkollegiet och Polismyndigheten är relevanta att inkludera i klimatanpassningsförordningen och föreslår därför detta (se avsnitt 4.1).

Mål och handlingsplan bör samordnas med beredskapsarbetet

Myndigheten för civilt försvar har föreslagit att klimatanpassningsförordningen tydligare bör ange att mål och handlingsplaner samordnas med beredskapsarbetet. SMHI håller med om synpunkten men bedömer att det är lämpligare att hantera det genom vägledning än genom förordningsreglering.

Redovisning av övriga åtgärder inom ansvarsområdet

Enligt beredskapsförordningen ska risk- och sårbarhetsanalysen redovisa både myndighetens egna åtgärder och en bedömning av vilka övriga åtgärder inom ansvarsområdet som bör vidtas.

Myndigheternas egna beredskapsåtgärder motsvarar i stor utsträckning åtgärderna i handlingsplanen för klimatanpassning. De övriga åtgärderna kan delvis jämföras med anpassningsbehov som SMHI rekommenderat att myndigheterna ska identifiera, och vissa år även redovisa till SMHI. Myndigheten för civilt försvar har sett ett värde i att få information om förutsättningar, genom rapporteringen av behov om åtgärder inom ansvarsområdet, som många myndigheter saknar och här kan det finnas möjligheter till samordning. SMHI bedömer inte att detta bör regleras i klimatanpassningsförordningen, utan vid behov kan utvecklas vidare i vägledningen till förordningsmyndigheter.

Utökat bemyndigande till SMHI

Myndigheten för civilt försvar har enligt beredskapsförordningen bemyndigande att utfärda föreskrifter om både redovisning och metod, men har endast använt föreskrifträtten för redovisning.

SMHI har övervägt att föreslå ett utökat bemyndigande i samband med denna översyn men bedömer, efter samråd med Myndigheten för civilt försvar, att nuvarande föreskriftsrätt är tillräcklig.

Tydligare krav på samverkan i klimatanpassningsförordningen

Beredskapsförordningen innehåller bestämmelser om samverkan mellan myndigheter och andra aktörer. SMHI har övervägt motsvarande skrivningar i klimatanpassningsförordningen och tagit del av Myndigheten för civilt försvars erfarenheter.

Samtidigt finns redan krav på samverkan enligt både förvaltningslagen och myndighetsförordningen. SMHI föreslår därför endast ett förtydligat krav på att länsstyrelserna ska samverka med regioner och berörda aktörer i länet (se avsnitt 4.3). I övrigt bedöms befintlig lagstiftning vara tillräcklig.

6 Konsultation med samiska företrädare

I enlighet med lag (2022:66) om konsultation i frågor som rör det samiska folket och med anledning av ändringsförslagen har SMHI haft konsultationsmöten med Sametinget respektive Svenska Samernas Riksförbund (SSR). Vid konsultationsmötet med Sametinget lyftes framförallt en fundering kring vad som blir skillnaden mellan verksamhetsområde och ansvarsområde gällande omfattningen på klimat- och sårbarhetsanalysen. Sametingets uppdrag beskrivs som omfattande då det inkluderar hela den samiska befolkningen inklusive många samhällsfrågor. Sametinget lyfter att en breddning till ansvarsområde kan innebära att det krävs ökade resurser till klimatanpassningsarbetet inom myndigheten. Sametinget betonar att myndigheternas uppdrag enligt klimatanpassningsförordningen, även efter eventuella justeringar, behöver vara genomförbart inom ramen för befintliga eller tillgängliga resurser. I övrigt framförde Sametinget inga särskilda invändningar mot ändringsförslagen.

SSR framhåller att deras verksamhet påverkas av många olika myndigheters arbete och att bristande samordning mellan myndigheter försvårar stödet till samiska näringar och samhällen. De betonar därför vikten av att Sametinget, och även andra myndigheter, får ett tydligt uppdrag att samverka med andra berörda myndigheter för att underlätta hanteringen av komplexa frågor som exempelvis klimatanpassning. SSR framförde inga särskilda invändningar mot ändringsförslagen.

7 Övervägda förändringar som inte tagits vidare

I detta kapitel redovisas några förslag till ändringar av förordningen som analyserats, men där SMHI inte lämnat några ändringsförslag till regeringen.

7.1 Överväganden avseende redovisning av arbetet med klimatanpassning

SMHI har, i enlighet med uppdraget, analyserat hur skrivningarna om regelbunden uppföljning och redovisning av myndigheternas arbete bör revideras för att bättre stödja utvecklingen av det nationella klimatanpassningsarbetet (12 och 13 §§ klimatanpassningsförordningen). SMHI har även analyserat om det finns behov av att justera 15 § om myndighetens bemyndigande (se kap. 5).

Myndigheters redovisning till SMHI

Myndigheter redovisar årligen sitt arbete med klimatanpassning till SMHI genom redovisningssystemet Klira. SMHI analyserar redovisningarna och lämnar en sammanfattad analys av myndigheternas arbete med klimatanpassning till regeringen. SMHI föreslår inga förändringar med avseende på redovisningen av klimatanpassningsarbetet i detta uppdrag. Myndigheternas årliga redovisning till SMHI är viktig för kontinuerlig uppföljning av myndigheternas arbete och för att bibehålla status och framdrift i arbetet. För att minska redovisningsbördan för myndigheterna överväger SMHI att variera omfattningen på redovisningen mellan olika år beroende på om mer information behövs i samband med exempelvis rapportering av det svenska klimatanpassningsarbetet. Förordningsuppdragen följs även fortsättningsvis upp årligen. Som en följd på detta kan även omfattningen på den sammanfattande analysen till regeringen variera mellan olika år.

Två myndigheter är undantagna från att lämna in sina redovisningar till SMHI; Försvarmakten i enlighet med förordningen och Fortifikationsverket i enlighet med tidigare regleringsbrev. SMHI har övervägt att föreslå om detta undantag ska tas bort i syfte att få in kompletta redovisningar från alla myndigheter. Då Fortifikationsverket i sitt svar på SMHIs ändringsförslag förespråkar att undantaget finns kvar¹⁹, väljer SMHI att inte gå vidare med förslaget.

Utökande av SMHIs bemyndigande

SMHI har övervägt möjligheten att föreslå en utökning av SMHIs bemyndigande. Enligt 15 § klimatanpassningsförordningen får SMHI meddela föreskrifter om hur arbetet med klimatanpassning enligt 12 § ska redovisas. Någon förändring anses inte vara nödvändig då SMHI redan i dag kan ställa tydligare krav på myndigheternas redovisning. SMHI kan även genom sitt vägledningsuppdrag påverka utformningen av och inriktningen i de klimat- och sårbarhetsanalyser och handlingsplaner som myndigheterna tar fram.

Undertecknande av myndighetens chef

SMHI har även övervägt om det bör införas krav på att myndighetens chef ska underteckna redovisningen till SMHI, på samma sätt som framgår i bestämmelsen i 20 § förordningen om miljöledning i statliga myndigheter. Det är juridiskt möjligt att införa en bestämmelse i klimatanpassningsförordningen om att myndighetschefen ska underteckna redovisningen till SMHI. SMHI anser dock att dagens system, där myndigheterna själva bestämmer vem som undertecknar redovisningen utifrån sin arbetsordning, kan kvarstå.

7.2 Övriga förslag till ändringar som övervägts

Lägga till regionerna i klimatanpassningsförordningen

SMHI har undersökt möjligheten att inkludera regioner i 1 § klimatanpassningsförordningen.

Då regionerna genom sina uppdrag inom bland annat hälso- och sjukvård och infrastruktur är viktiga aktörer i klimatanpassningsarbetet i Sverige har SMHI analyserat om de kan läggas till i förordningen. Regeringen får dock inte reglera kommuner (eller regioner) i förordning, eftersom det hör till riksdagens normgivningskompetens, se 8 kap. 2 § 3 regeringsformen. I det här fallet har inte riksdagen i någon lag bemyndigat regeringen att i förordning reglera kommuner och regioner gällande klimatanpassning. Det är därför inte möjligt för regeringen att införa bestämmelser som ålägger skyldigheter för kommuner eller regioner i klimatanpassningsförordningen.

SMHI har i denna skrivelse föreslagit ett förtydligande av 5 § 3 klimatanpassningsförordningen, som innebär att länsstyrelserna ska samordna med och stödja regioner och andra berörda aktörer i länen (avsnitt 4.3). Detta tydliggör vikten av att inkludera regionerna i det regionala klimatanpassningsarbetet.

Ändra definitionen av begreppet klimatanpassning

SMHI har analyserat om definitionen av begreppet ”klimatanpassning” i 3 § klimatanpassningsförordningen bör uppdateras.

En invändning mot den nuvarande definitionen är att denna, genom att innehålla begreppet ”kan medföra”, fokuserar på möjliga förändringar i framtiden medan klimatförändringen redan pågår här och nu. Samtidigt finns det en del osäkerheter angående exakt hur stor klimatförändringen blir eller exakt vilka effekter samhället och olika aktörer kan komma att behöva hantera. Det kan även vara så att riskacceptansen är olika i olika sektorer och på olika platser.

SMHI har utifrån detta dragit slutsatsen att den befintliga definitionen fungerar i sin nuvarande utformning.

¹⁹ Klimatrapporteringsförordning (2014:1434).

Lägga till definitioner av klimat- och sårbarhetsanalys och mätbara mål

SMHI har analyserat om en definition av begreppet klimat- och sårbarhetsanalys bör läggas till i 3 § klimatanpassningsförordningen. Som en jämförelse finns det i 7 § beredskapsförordningen en beskrivning av begreppet risk- och sårbarhetsanalys.

SMHI har analyserat alternativet att utgå från den definition som finns i SMHIs Metodstöd – Regional klimat- och sårbarhetsanalys: ”En klimat- och sårbarhetsanalys är en systematisk genomgång och bedömning av hur ett geografiskt område, en verksamhet, en sektor eller en infrastruktur påverkas av klimatförändringen – både nuvarande och framtida – samt vilka sårbarheter som finns i förhållande till denna förändring”. SMHI har dock dragit slutsatsen att denna definition bör utvecklas om den ska fungera i förordningen. SMHI föreslår att definitionen ses över och läggs in i SMHIs vägledningsmaterial till myndigheterna. På så sett blir det också möjligt att uppdatera definitionen vid behov utan en förordningsändring.

SMHI har också analyserat möjligheten att definiera begreppet ”mätbara mål” i förordningen. SMHI har utrett detta och planerar att utveckla stödet om mätbara mål i vägledningen till förordningsmyndigheter. Genom att inte lägga till definitionen i förordningen blir det, på samma sätt som för definition av klimat- och sårbarhetsanalys, möjligt att uppdatera definitionen utan förordningsändring.

Ändra tiden för uppdatering av klimat- och sårbarhetsanalyser, mål och handlingsplaner

Ett förslag som har analyserats är om tiden för hur ofta myndigheterna behöver uppdatera klimat- och sårbarhetsanalyser och handlingsplaner behöver ändras. Förslaget har inneburit att analyser och planer bör uppdateras vart fjärde år i stället för, som nu, vart femte år. Detta som ett led i att synkronisera arbetet med klimatanpassning och beredskap, se avsnitt 5.2.

De flesta nationella myndigheter har varit positiva till förslaget medan länsstyrelserna varit mer kritiska och pekar på att det finns en risk för behov av mer resurser om intervallet för uppdatering blir kortare. Det finns andra processer som den nationella cykeln med klimat- och sårbarhetsanalys och handlingsplan som är femårig och mer relevant att samordna med. SMHI har valt att inte gå vidare med förslaget.

Förtydligande angående handlingsplanen

SMHI har övervägt att lägga till en skrivning i 10 § 1 klimatanpassningsförordningen, för att tydliggöra att åtgärderna i handlingsplanen ska möta risker som har identifierats i klimat- och sårbarhetsanalysen. SMHI har valt att det är lämpligast att instruera om innehållet i handlingsplanen i vägledningen till myndigheterna, då denna kan uppdateras och utvecklas löpande.

Justering av 5 § klimatanpassningsförordningen om länsstyrelsernas arbete med att stödja älvgrupper

SMHI har analyserat om det behövs en justering av 5 § klimatanpassningsförordningen om länsstyrelsernas arbete att stödja arbete i älvgrupper. Ett förslag har varit att lägga till ”vattenråd” utöver älvgrupper. SMHI har valt att inte gå vidare med förslaget då det finns andra organisationer och sammanslutningar som också eventuellt borde inkluderas i förordningen. Signaler från flera länsstyrelser visar att många uppskattar att kravet om att stödja älvgrupper finns kvar i förordningen då den tydligt visar att länsstyrelserna har detta uppdrag.

8 Konsekvensutredning

Här ges en sammanställning av konsekvenserna för de förslag som lämnas. För mer detaljerade beskrivningar se respektive förslag. I kapitel 3 ges en beskrivning av det problem som ska lösas, eftersträvd förändring och alternativbeskrivningar inklusive effekter om ingen åtgärd vidtas.

De tre föreslagna ändringar som förväntas ge mest betydande konsekvenser är att fler myndigheter inkluderas i klimatanpassningsförordningen, att klimat- och sårbarhetsanalyser ska tas fram för ansvarsområdet och att länsstyrelsernas samordningsansvar förtydligas. Denna sammanställning

fokuserar därför på vad konsekvenserna blir av att genomföra dessa förslag. Konsekvenser av de enskilda förslagens påverkan på staten ges i kapitel 4.

I detta kapitel beskrivs även de samlade konsekvenserna för andra aktörer än staten samt miljökonsekvenser, sociala konsekvenser och övriga konsekvenser.

8.1 Konsekvenser för staten och offentliga aktörer

De föreslagna ändringarna bedöms sammantaget stärka statens förmåga att förebygga och hantera klimatrelaterade risker genom att klimatanpassningsarbetet integreras i fler sektorer inom den offentliga förvaltningen. Förändringen kan även bidra till bättre nationell samordning och ett stärkt klimatanpassningsarbete inom områden som i dag endast i begränsad utsträckning omfattas av förordningen.

Att utöka förordningens tillämpningsområde till ytterligare tio myndigheter innebär samtidigt ökade krav på berörda myndigheter att ta fram klimat- och sårbarhetsanalyser, mål och handlingsplaner samt att följa upp arbetet. Detta medför ett visst resurs- och kompetensbehov, särskilt i ett uppstartsskede. Även SMHIs behov av resurser för vägledning och uppföljning bedöms öka.

Resursåtgång för personal på myndigheter som föreslås läggas till klimatanpassningsförordningen uppskattas till mellan en halv till 1,5 årsarbetskrafter på respektive myndighet, baserat på bedömda personella resurser på redan anslutna myndigheter. Med 10 tillkommande myndigheter uppskattas ökade behov av personella resurser till mellan 5-15 årsarbetskrafter. Med en uppskattad kostnad på 1,5 miljoner kr för en årsarbetskraft kan det innebära ökade kostnader för personella resurser med mellan 7,5 och 22,5 miljoner kronor per år. Initialt kan resursåtgången bli högre eftersom arbetsuppgiften är ny.

Förslaget att klimat- och sårbarhetsanalyser ska omfatta myndigheternas ansvarsområden bedöms ge en mer heltäckande riskbild och bättre underlag för styrning, prioritering av åtgärder och långsiktig planering. För vissa myndigheter kan det innebära ökad arbetsbelastning, behov av metodutveckling och stärkt samverkan med andra aktörer. Uppskattningsvis påverkas hälften av myndigheterna genom behov att bredda omfattningen av sin klimat- och sårbarhetsanalys vid nästa uppdatering. Klimat- och sårbarhetsanalysen ska hållas aktuell genom att den ses över och uppdateras vid väsentliga förändringar i verksamheten eller minst vart femte år. Ökad arbetsbelastning beror bland annat av bredden på respektive myndighets ansvarsområde, där ett brett och omfattande ansvar sannolikt har större resursbehov kopplat till samverkan med andra myndigheter med potentiellt överlappande eller angränsande ansvarsområden. Ökat resursbehov för detta ändringsförslag beräknas på 15 myndigheter med behov av resursförstärkning på 0,2-0,5 årsarbetskrafter. SMHI finner det lämpligt att myndigheter uppdaterar sin klimat- och sårbarhetsanalys enligt de nya kraven vid nästa uppdateringstillfälle och senast inom fem år.

Förslag om ändring av länsstyrelsernas uppdrag att samverka med och stödja regionerna kan stärka länsstyrelsernas roll som samordnande aktör för klimatanpassning på regional nivå. Förändringen kan bidra till ökad samverkan och ett större genomslag för klimatanpassningsåtgärder, men kan samtidigt innebära ett ökat behov av resurser. Kostnadsuppskattning baseras på antagande att hälften av landets 21 länsstyrelser utökar sitt arbete på ett sätt som ökar behov av personella resurser med mellan 0,2-0,5 årsarbetskrafter till en uppskattad kostnad på 3,1 – 7,8 miljoner kronor.

Sammantaget kan förslagen bidra till ökade kostnader för personella resurser på myndigheterna med flera miljoner kronor per år. Offentliga utgifter för personella resurser beror av i vilken grad rekrytering behöver ske eller i vilken mån det finns förutsättningar att prioritera om uppgifter inom myndigheten. Eventuella konsekvenser vid omprioritering är att andra uppgifter blir nedprioriterade och inte genomförs.

Konsekvenser för SMHI

De föreslagna ändringarna bedöms medföra konsekvenser för SMHI framför allt i ett uppstartsskede.

Inledningsvis skulle förändringarna kräva resurser i form av tid för att stötta nya myndigheter med introduktionsmöten och vägledning i processer som framtagande av klimat- och sårbarhetsanalyser, mål samt handlingsplaner. Det skulle även medföra en viss ökad administration kring rapporteringssystemet samt viss ökad tidsåtgång vid analys av nya uppdrag vid sammanställning av den årliga rapporten till regeringen.

SMHI ser behov av utveckling av befintlig vägledning för de nya myndigheterna som föreslagits. Det finns även behov av utveckling av vägledning kring begreppet ansvarsområde inom ramen för arbetet med klimat- och sårbarhetsanalyser samt särskild vägledning till länsstyrelser kopplat till ändring av stöd till regionala aktörer. Vägledningen behöver även utvecklas för att stötta myndigheterna i framtagande av mål.

Ökade resursbehov för SMHI beräknas till 0,2-0,5 årsarbetskrafter under de första 1-2 åren efter att förändringen trätt ikraft.

Konsekvenser för kommuner och regioner

De föreslagna ändringarna i klimatanpassningsförordningen bedöms huvudsakligen få positiva konsekvenser för kommuner och regioner. Om fler myndigheter får ett tydligt ansvar för klimatanpassning kan kunskapsutvecklingen stärkas inom flera områden. Exempelvis kan ett utökat uppdrag för Arbetsmiljöverket bidra till ökad kunskap om hantering av klimatrelaterade arbetsmiljörisker, såsom mer frekventa värmeböljor och skyfall.

Om klimat- och sårbarhetsanalyser tas fram för myndigheters ansvarsområden kan det ge kommuner och regioner tillgång till bredare kunskapsunderlag för fysisk planering, infrastruktur, hälso- och sjukvård samt krisberedskap. Klimat- och sårbarhetsanalyserna kan utgöra ett underlag i deras arbete med att ta fram handlingsplan för klimatanpassning.

SMHIs förslag att förtydliga länsstyrelsernas uppdrag att samverka med och stödja regionerna kan bidra till att stärka regionernas roll i klimatanpassningsarbetet, och även förbättra förutsättningarna för samordning av klimatanpassningsåtgärder mellan kommuner.

8.2 Konsekvenser för företag

Klimatanpassningsförordningen reglerar myndigheters arbete med klimatanpassning och medför inte några direkta effekter för företag. Myndigheternas arbete med klimatanpassning enligt förordningen medför vidare inte några skyldigheter för företag genom exempelvis uppgiftslämnande. Förordningen är avsedd att verka proaktivt och stöttande för olika aktörers klimatanpassningsarbete, inklusive företag. Genom bland annat klimat- och sårbarhetsanalyser inom respektive myndighets ansvarsområde tillhandahåller myndigheterna, som en följd av klimatanpassningsförordningen, kunskapsunderlag som kan bidra positivt till aktuella företags förutsättningar till anpassningar av den egna verksamheten till ett föränderligt klimat. För företag och markägare innebär förändringen främst indirekta effekter genom att de får tillgång till mer välutvecklade underlag kring riskbedömning, planering och vägledning, vilket kan leda till både ökad robusthet och ökade anpassningskostnader beroende på sektor och geografisk exponering.

Genom stärkt klimatanpassningsarbete generellt gynnas företag genom minskade risker och konsekvenser kopplade till klimatförändringens effekter. Genom att inkludera fler myndigheter i förordningen breddas och stärks klimatanpassningsförordningens tillämpning och kan bidra till att fler företag, som idag inte ges stöd genom förordningen ges bättre förutsättningar till klimatanpassning. Företag bedöms således påverkas positivt av föreslagna förändringar av klimatanpassningsförordningen som avser att stärka myndigheternas roll och i förlängningen ett mer effektivt och ändamålsenligt klimatanpassningsarbete.

Om länsstyrelser samverkar med och stödjer övriga ”berörda aktörer” kan även företag och enskilda markägare inkluderas i klimatanpassningsarbetet, i den mån länsstyrelsen bedömer att detta är aktuellt. Om företag involveras kan detta ge dem bättre förutsättningar att ta del av klimatanalyser och gemensamma planeringsunderlag vilket kan minska sårbarheten för exempelvis översvämningar, skyfall och torka.

8.3 Konsekvenser för enskilda aktörer och allmänna intressen

På motsvarande sätt som för företagen bedöms enskilda huvudsakligen påverkas indirekt av föreslagna förändringar, och positivt genom stärkta förutsättningar för klimatanpassningsarbete. Föreslagna förändringar bedöms få breda effekter och det finns inte anledning att lyfta någon grupp av enskilda specifikt.

De föreslagna myndigheterna ansvarar för olika allmänna intressen. På sikt bedöms förändringen innebära ökad robusthet mot klimatförändringen inom flera områden, exempelvis arbetsmiljö, offentlig upphandling, migration och internationella handelsrelationer.

Förslagen om att klimat- och sårbarhetsanalys ska omfatta ansvarsområde, samt att verksamhetsmål ska breddas till mål, kan ge flera positiva konsekvenser för allmänna intressen. Dels i form av bättre underlag för statliga investeringar och prioriteringar vilket kan ge en förbättrad robusthet i exempelvis energi-, transport- eller livsmedelssektorn. På sikt finns även en potential till stärkt nationell samordning av klimatriskbedömningar.

Förändringen kan även leda till ökad komplexitet i statlig styrning och behov av samordning mellan politikområden, samt en risk för otydlig ansvarsfördelning mellan stat, kommun och privata aktörer.

8.4 Miljökonsekvenser

Fler myndigheter hanterar verksamheter där klimatpåverkan kan orsaka skador på miljön. Om deras arbete med klimatanpassning stärks kan risken för miljöskador vid klimatrelaterade händelser minska i framtiden. Till exempel kan Kustbevakningen bidra till att förbättra beredskapen för oljeutsläpp och erosion vid extremväder och höjd havsnivå.

Ett bredare och mer komplett kunskapsunderlag om klimatriskerna inom olika ansvarsområden kan bidra till bättre förutsättningar för exempelvis naturbaserade lösningar vilket även gynnar den biologiska mångfalden.

Ändringsförslaget avseende länsstyrelsernas ökade ansvar för samverkan med regionala aktörer kan leda till positiva effekter för naturmiljö, som en effekt av mer sammanhängande landskapsplanering, bättre vattenförvaltning, en effektivare hantering av översvänningsrisker eller ökad samordning mellan naturvård och klimatanpassning. Detta kan bidra till att stärka ekosystemens motståndskraft mot klimatförändringens effekter.

8.5 Sociala konsekvenser

Förslagen kan på sikt ge positiva sociala konsekvenser inom områden som skydd för människors hälsa och ökad samhällssäkerhet och trygghet.

Om klimat- och sårbarhetsanalysen genomförs för ansvarsområdet kan det innebära ett större fokus på samhällspåverkan vilket i förlängningen kan förbättra skyddet för exempelvis människors hälsa, försörjning och säkerhet.

Ökad samverkan med flera aktörer enligt förslag om länsstyrelsernas uppdrag, kan göra att flera blir delaktiga i klimatanpassningsarbetet regionalt och lokalt. Om klimatanpassningen involverar fler aktörer kan det till exempel stärka samhällets förmåga att hantera värmeböljor och vattenbrist. En utvecklad samverkan mellan länsstyrelse och region kan stärka arbetet inom bland annat folkhälsa, infrastruktur och krisberedskap.

8.6 Åtgärder som vidtagits

Avvägning av vilka myndigheter som föreslås läggas till förordningen har gjorts mot bakgrund av en proportionalitetsbedömning av effekt i fråga om stärkt klimatanpassningsarbete i förhållande till ökade administrativa kostnader, arbetsinsatser och kostnader för anslutande myndigheter.

8.7 Rättsliga förutsättningar

Kommuner och regioner sköter lokala och regionala angelägenheter av allmänt intresse på den kommunala självstyrelsens grund. Närmare bestämmelser finns i kommunallagen (2017:725). Förslagen enligt denna utredning riktas till nationella myndigheter och påverkar således inte kommunernas befogenheter att själva fatta beslut.

Förslagen som lämnas i denna skrivelse omfattas inte av krav som följer av EU-rätten. SMHI bedömer därför att förslagen överensstämmer med, och inte går utöver, de skyldigheter som följer av Sveriges anslutning till Europeiska unionen.

8.8 Behov av informationsinsatser

Myndigheter som berörs av föreslagna ändringar enligt detta uppdrag, har informerats om, och getts möjligheter att komma med synpunkter på förslagen. Kännedom om översynen av klimatanpassningsförordningen bör därmed vara hög bland berörda myndigheter. Det bedöms dock finnas behov av riktade informationsinsatser för att säkerställa att berörda myndigheter känner till de nya kraven och har förutsättningar att börja tillämpa dem. De nya myndigheter som föreslås omfattas av förordningen bedöms ha ett mer omfattande behov av information och vägledning exempelvis avseende hur en klimat- och sårbarhetsanalys tas fram, hur mål kan formuleras och hur arbetet följs upp och rapporteras.

Ansvar för dessa insatser bör ligga på SMHI, som redan har ett etablerat uppdrag inom metodutveckling, rådgivning och utbildning med anledning av förordningen. Informationsinsatserna bör påbörjas i god tid före ikraftträdandet så att berörda myndigheter har rimliga förutsättningar att påbörja sitt arbete enligt förordningen.

8.9 Utvärdering

Myndigheterna som omfattas av klimatanpassningsförordningen ska årligen rapportera sitt arbete med klimatanpassning till SMHI. Det innebär att SMHIs insamlade rapportering utgör ett naturligt underlag för att följa upp om den reviderade förordningen efterlevs. Den årliga rapporteringen kan lämpligen användas för uppföljning av hur arbetet går för de tillkommande myndigheterna. Den kan också användas för uppföljning av ändringarna i förordningen kopplat till klimat- och sårbarhetsanalysen, framtagandet av mål och länsstyrelsernas stödjande arbete.

Det kan även vara lämpligt med en mer fördjupad utvärdering för att följa upp effekterna av den föreslagna ändringen vad gäller breddningen av klimat- och sårbarhetsanalyser från att omfatta myndighetens verksamhetsområde till att avse dess ansvarsområde. En sådan utvärdering bör analysera i vilken utsträckning denna förändring bidrar till att uppnå en samhällsekonomiskt effektiv, strategisk och åtgärdsinriktad klimatanpassning inom respektive myndighets ansvarsområde, i enlighet med uppdragsbeskrivningen. En fördjupad utvärdering kan delvis ingå i de nationella rapporter som det nationella expertrådet för klimatanpassning tar fram vart femte år som underlag för regeringens arbete med den nationella strategin för klimatanpassning.

9 Referenser

Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2018/1999.

Förordning (2014:1434) om klimatrapporering.

Förordning (2018:1428) om myndigheters klimatanpassningsarbete.

Förordning (2022:524) om statliga myndigheters beredskap.

Förordningen (2024:183) om konsekvensutredningar.

Myndigheten för civilt försvar (2026). *Frågor och svar om RSB-föreskrifterna (MSBFS 2024:5)*.

Hämtad 2026-06-17 från <https://www.mcf.se/sv/amnesomraden/beredskap-for-kris-och-krig/beredskap-for-aktorer/risk--och-sarbarhetsanalyser/fragor-och-svar-om-rsb-foreskrifterna-msbfs-20245/>

Nationella expertrådet för klimatanpassning (2022). *Första rapporten från Nationella expertrådet för klimatanpassning 2022*.

Nationell säkerhetsstrategi (Skr. 2023/24:163).

Nationell strategi och regeringens handlingsplan för klimatanpassning (Skr. 2023/24:97).

Skogsstyrelsen (2025). *Klimatanpassning av Sveriges skogar 2026–2030 – mål, förslag på åtgärder och handlingsplan*. Rapport 2025:09. <https://www.skogsstyrelsen.se/globalassets/om-oss/rapporter/rapporter-2025/rapport-2025-09-klimatanpassning-av-sveriges-skogar-2026-2030---mal-forslag-pa-atgarder-och-handlingsplan.pdf>

SMHI (2020) *Myndigheters arbete med klimatanpassning 2019*, Klimatologi Nr 54

SMHI (2022) *Myndigheters arbete med klimatanpassning 2021*, Klimatologi Nr 66

SMHI (2023) *Myndigheters arbete med klimatanpassning 2022*, Klimatologi Nr 71

SMHI (2025) *Myndigheters arbete med klimatanpassning 2024*, Klimatologi Nr 76

SMHI (2026). *Myndigheters arbete med klimatanpassning 2025*, Klimatologi Nr 77.

Bilaga 1. Föreslagna myndigheter och sammanfattning av inkomna synpunkter

Myndighet	Skäl för att omfattas av förordningen	Sammanfattning av inkomna synpunkter	SMHIs bedömning
Luftfartsverket (LFV)	LFV ansvarar för samhällsviktiga flygtrafiktjänster som påverkas av klimatrelaterade händelser såsom skyfall, skogsbränder och översvämningar. Klimatförändringar kan påverka både flygtrafiksäkerhet och verksamhetens kontinuitet. Ett systematiskt klimatanpassningsarbete bedöms därför vara viktigt för att upprätthålla robusthet och beredskap inom luftfarten.	Positiva till förslaget att omfattas av förordningen inom ramen för sitt uppdrag men framhåller behov av att klargöra ansvarsfördelning, konsekvenser och finansiering kopplade till ett utökat uppdrag.	SMHI bedömer att klimatrelaterade risker har direkt betydelse för LFVs verksamhet och att myndigheten bör omfattas av förordningen.
Polismyndigheten	Polismyndigheten har en central roll vid hantering av samhällsstörningar och kriser. Klimatrelaterade händelser kan öka behovet av operativa insatser, samverkan och resursplanering. Ett systematiskt klimatanpassningsarbete kan stärka myndighetens förmåga att förebygga och hantera klimatrelaterade samhällspåfrestningar.	Har inga motsättningar till förslaget utan ser ett värde i att myndigheten omfattas av förordningen.	Polismyndighetens roll inom krisberedskap och hantering av samhällsstörningar motiverar att myndigheten omfattas av förordningen.
Läkemedelsverket	Klimatförändringen kan påverka tillgången till läkemedel och medicintekniska produkter genom störningar i globala leveranskedjor och förändrade vårdbehov. Mot bakgrund av myndighetens ansvar för läkemedelsförsörjning och beredskap finns behov av att systematiskt beakta klimatrisker i verksamheten.	Är i stort positiva till förslaget men uppger att de på grund av den korta svarsfristen inte haft tid att genomföra någon grundlig analys av förslagets konsekvenser för myndigheten.	SMHI bedömer att myndighetens ansvar för läkemedelsförsörjning och beredskap innebär ett tydligt behov av klimatanpassningsarbete.
Arbetsmiljöverket	Klimatförändringen medför nya arbetsmiljörisker, bland annat till följd av värmeböljor, skogsbränder och extrema väderhändelser. Myndigheten har en viktig roll i att utveckla kunskap, vägledning och tillsyn kopplat till dessa risker.	Positiva till förslaget och bedömer att klimatförändringen medför nya och mer allvarliga arbetsmiljörisker som behöver hanteras.	Arbetsmiljöverkets ansvar för att förebygga arbetsrelaterad ohälsa och olycksfall motiverar att myndigheten omfattas av förordningen.

Jämställdhetsmyndigheten	Klimatförändringen och klimatanpassningsåtgärder kan påverka olika grupper i samhället på olika sätt. Myndigheten har särskild kompetens avseende jämställdhets- och jämlikhetsfrågor och kan bidra till att sådana perspektiv integreras i klimatanpassningsarbetet.	Stödjer att jämställdhets- och jämlikhetsperspektiv integreras i klimatanpassningsarbetet men avstyrker att omfattas med hänvisning till begränsade befintliga resurser.	SMHIs samlade bedömning är att Jämställdhetsmyndighetens roll främst är stödjande och att myndighetens uppdrag inte har en tillräckligt nära koppling till genomförandet av klimatanpassningsåtgärder för att motivera att myndigheten omfattas av förordningen. Jämställdhetsmyndigheten föreslås därför inte omfattas.
Migrationsverket	Klimatförändringen kan påverka migrationsmönster och därmed myndighetens verksamhet och planeringsförutsättningar. Ett systematiskt arbete med klimatanpassning kan stärka myndighetens långsiktiga beredskap.	Har inga invändningar mot att omfattas förutsatt att fokus ligger på interna klimatrelaterade risker och verksamhetens robusthet men reserverar sig för detaljreglering kring migrationsrörelser där arbete redan pågår.	SMHI bedömer att klimatförändringen påverkar Migrationsverkets verksamhet, både genom förändrade migrationsmönster och genom behovet av att hantera interna klimatrelaterade risker. Migrationsverket bör därför omfattas av förordningen.
Kustbevakningen	Kustbevakningens verksamhet påverkas direkt av exempelvis stigande havsnivåer, förändrade isförhållanden och ökad förekomst av extremväder. Klimatförändringen påverkar både riskbilden och behovet av operativa insatser.	Positiva till förslaget och bedömer att klimatanpassning är relevant för myndighetens verksamhet men lyfter resurs- och kostnadsfråga kring eventuellt arbete med ny förordning.	Kustbevakningens verksamhet påverkas direkt av klimatförändringen och myndigheten bör därför omfattas av förordningen.
Försvarets materielverk (FMV)	Klimatförändringen kan påverka funktion, livslängd och tillgänglighet hos materielsystem samt skapa störningar i försörjnings- och leveranskedjor. Myndigheten har därför behov av att integrera klimatrisker i kravställning, upphandling och livscykelhantering.	Har inga specifika invändningar mot att omfattas men lämnar synpunkter gällande rådighet, avgränsningar och beroende av kravställningar från Försvarmakten.	SMHI bedömer att klimatrisker behöver beaktas i materieförsörjning och livscykelhantering, vilket motiverar att FMV omfattas av förordningen.

Energimarknadsinspektionen	Klimatförändringen påverkar energisystemets funktion, leveranssäkerhet och långsiktiga robusthet. Som tillsynsmyndighet för energimarknaderna har myndigheten en viktig roll i att beakta och hantera klimatrelaterade risker.	Har inga synpunkter på att omfattas.	Energimarknadsinspektionens ansvar för energimarknadens funktion motiverar att myndigheten omfattas av förordningen.
Kommerskollegium	Klimatförändringen kan påverka internationella handelsflöden, försörjningskedjor och tillgången till varor och tjänster. Myndigheten har en central roll i analys av handelsrelaterade frågor och kan bidra till ökad förståelse för transnationella klimatrisker.	Inga synpunkter har inkommit.	SMHI bedömer att myndighetens ansvar inom utrikeshandel ger goda förutsättningar att bidra till hantering av transnationella klimatrisker.
Upphandlingsmyndigheten	Offentlig upphandling påverkar hur offentliga investeringar, anläggningar och tjänster utformas. Myndigheten har en central roll i att stödja offentliga aktörer och kan bidra till att klimatanpassning integreras i upphandling, investeringar och inköp.	Ser positivt på att klimatanpassning integreras tydligare i offentlig upphandling. Bedömer samtidigt att resursbehovet, nyttan för myndighetens målgrupper och konsekvenserna av de föreslagna ändringarna bör analyseras närmare i den fortsatta beredningen.	SMHI bedömer att offentlig upphandling är ett viktigt verktyg för att stärka samhällets klimatanpassning och robusthet och att myndigheten därför bör omfattas av förordningen.
Statskontoret	Statskontoret har en central roll i analys, uppföljning och utveckling av statlig styrning. Myndigheten kan bidra med analyser av hur klimatanpassning integreras i statlig styrning.	Avstyrker att omfattas och framhåller sin sektorsoberoende roll samt risk för ökad administrativ belastning.	Efter förnyad analys bedömer SMHI att Statskontorets sektorsövergripande och oberoende roll talar mot att myndigheten omfattas av förordningen. Statskontoret föreslås därför inte omfattas.

Denna sida är avsiktligt blank

Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut
601 76 NORRKÖPING
Tel 011-495 80 00 Fax 011-495 80 01

Tjänsteskrivelse

2026-08-31

Kommunstyrelsens
planeringsutskott

Diariennr: KS-2026/00042

KSPLU Informationsärenden 2026

Förslag till beslut

Kommunstyrelsens planeringsutskott beslutar

att till protokollet notera att utskottet tagit del om följande informationer

Ärendebeskrivning

- Status på bostadsmarknaden, Daniel Levisson, 10-15 min
- Stadsdirektören informerar

Beredningsansvariga

Elin Pietroni

Beslutet ska skickas till

Förnamn, Efternamn
Befattning

Olov Häggström
Utredare